

Брюссель, 08.11.2023 року
SWD(2023) 699 final

РОБОЧИЙ ДОКУМЕНТ ПЕРСОНАЛУ КОМІСІЇ

Звіт щодо України за 2023 рік

Додається до документа

Повідомлення Комісії Європейському Парламенту, Раді, Європейському економічно-соціальному комітету та Комітету регіонів

Повідомлення про політику розширення ЄС 2023 року

{COM(2023) 690 final} - {SWD(2023) 690 final} - {SWD(2023) 691 final} -
{SWD(2023) 692 final} - {SWD(2023) 693 final} - {SWD(2023) 694 final} -
{SWD(2023) 695 final} - {SWD(2023) 696 final} - {SWD(2023) 697 final} -
{SWD(2023) 698 final}

1.	ВСТУП.....	3
1.1.	КОНТЕКСТ	3
1.2.	РЕЗЮМЕ ЗВІТУ	4
1.3.	ОЦІНКА РЕАЛІЗАЦІЇ СЕМИ КРОКІВ, ЗАЗНАЧЕНИХ У ВИСНОВКУ КОМІСІЇ.....	9
2.	КЛАСТЕР 1. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПРОЦЕСУ ВСТУПУ ДО ЄС	12
2.1.	ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ІНСТИТУЦІЙ І РЕФОРМА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ	12
	2.1.1. <i>Демократія.....</i>	12
	2.1.2. <i>Реформа державного управління .....</i>	17
2.2.	ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ТА ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ПРАВА.....	20
	2.2.1. <i>Глава 23. Судова влада та фундаментальні права .....</i>	20
	2.2.2. <i>Глава 24. Правосуддя, свобода та безпека.....</i>	57
2.3.	ЕКОНОМІЧНІ КРИТЕРІЇ	74
2.4.	ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ, СТАТИСТИКА, ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ	85
	<i>Глава 5. Публічні закупівлі.....</i>	85
	<i>Глава 18. Статистика.....</i>	87
	<i>Глава 32. Фінансовий контроль .....</i>	89
3.	ДОБРОСУСІДСЬКІ ВІДНОСИНИ ТА РЕГІОНАЛЬНА СПІВПРАЦЯ	91
4.	СПРОМОЖНІСТЬ ВЗЯТИ НА СЕБЕ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ЧЛЕНА ЄС	93
	КЛАСТЕР 2. ВНУТРІШНІЙ РИНОК	93
	<i>Глава 1. Вільний рух товарів.....</i>	94
	<i>Глава 2. Свобода пересування працівників.....</i>	96
	<i>Глава 3. Право на підприємницьку діяльність та свобода надання послуг .....</i>	97
	<i>Глава 4. Вільний рух капіталу.....</i>	98
	<i>Глава 6. Корпоративне право.....</i>	100
	<i>Глава 7. Право інтелектуальної власності .....</i>	101
	<i>Глава 8. Антимонопольна політика .....</i>	102
	<i>Глава 9. Фінансові послуги.....</i>	104
	<i>Глава 28. Захист прав споживачів та охорона здоров'я .....</i>	105
	КЛАСТЕР 3. КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ІНКЛЮЗИВНЕ ЗРОСТАННЯ.....	108
	<i>Глава 10. Цифрова трансформація та медіа .....</i>	109
	<i>Глава 16. Оподаткування .....</i>	111
	<i>Глава 17. Економічна та монетарна політика .....</i>	113
	<i>Глава 19. Соціальна політика та зайнятість .....</i>	115
	<i>Глава 20. Політика у сфері підприємництва та промисловості .....</i>	118
	<i>Глава 25. Наука та дослідження.....</i>	119
	<i>Глава 26. Освіта та культура .....</i>	121
	<i>Глава 29. Митний союз .....</i>	123

КЛАСТЕР 4. «ЗЕЛЕНИЙ» ПОРЯДОК ДЕННИЙ І СТАЛА КОНЕКТИВНІСТЬ	124
Глава 14. Транспорт	125
Глава 15. Енергетика.....	127
Глава 21. Транс'європейські мережі.....	132
Глава 27. Довкілля та зміна клімату.....	133
КЛАСТЕР 5. РЕСУРСИ, СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ТА ЗГУРТУВАННЯ.....	137
Глава 11. Сільське господарство та розвиток сільських територій.....	138
Глава 12. Безпечність харчових продуктів, ветеринарна та фітосанітарна політика.....	139
Глава 13. Рибальство та аквакультура.....	141
Глава 22. Регіональна політика та координація структурних інструментів	143
Глава 33. Фінансові та бюджетні положення	146
КЛАСТЕР 6. ЗОВНІШНІ ВІДНОСИНИ	147
Глава 30. Зовнішні відносини	147
Глава 31. Зовнішня, безпекова та оборонна політика	148
Додаток 1. Відносини між Україною та ЄС.....	151

2. ВСТУП

1.1. КОНТЕКСТ

28 лютого 2022 року, через п'ять днів після початку неспровокованої та невиправданої агресії Росії Україна подала заявку на членство в ЄС. 17 червня 2022 року Комісія надала свій висновок¹ і рекомендувала Раді відкрити Україні перспективу членства в ЄС і надати статус кандидата за умови реалізації семи кроків, переважно у сфері верховенства права. 23 червня 2022 року Європейська Рада визнала європейську перспективу країни та ухвалила рішення про надання Україні статусу країни-кандидата. Європейська Рада звернулася до Комісії з проханням надати Раді звіт про реалізацію семи кроків у рамках чергового пакету розширення. Цей звіт є першим річним звітом Комісії про розширення ЄС за рахунок України, який замінює попередні щорічні звіти про виконання Угоди про асоціацію. На додаток до свого висновку щодо заявки на членство, в лютому 2023 року Комісія опублікувала аналітичний звіт² про наближення законодавства України до *acquis* ЄС.

Загарбницька війна Росії досі триває, що призводить до втрати десятків тисяч життів, засобів до існування, появи мільйонів біженців та внутрішньо переміщених осіб, депортації та переміщення громадян України, в тому числі дітей, до Росії та Білорусі, масового руйнування фізичної інфраструктури та подальшої окупації території України Росією. В умовах війни український Уряд продемонстрував неабиякий рівень інституційної міцності, рішучості та здатності функціонувати. Від початку повномасштабного вторгнення та загарбницької війни ЄС надає Україні дипломатичну, фінансову, економічну та військову підтримку, а також гуманітарну допомогу у безпрецедентних масштабах, розмір якої на сьогодні склав 82,6 млрд євро. ЄС також запровадив 11 пакетів санкцій проти Росії. Держави-члени ЄС приймають велику кількість українців, з яких близько 4 млн зареєстровані для отримання тимчасового захисту відповідно до Директиви про тимчасовий захист. ЄС та його держави-члени також підтримують зусилля, спрямовані на забезпечення повної відповідальності за воєнні злочини та інші порушення міжнародного права, скоєні Росією під час її загарбницької війни. Для підтримки процесу ремонту, відновлення та відбудови будівель в Україні Комісія разом з Україною та партнерами з G7 створила Міжвідомчу координаційну платформу донорів. Процес ремонту, відновлення та відбудови є невід'ємною частиною курсу України на вступ до ЄС, що гарантує, що інвестиції супроводжуватимуться реформами, пов'язаними зі вступом до ЄС. У червні 2023 року Європейська Комісія запропонувала спеціальний середньостроковий інструмент фінансування, який забезпечить Україні послідовну, передбачувану та гнучку підтримку на 2024–2027 роки. Новий механізм Ukraine Facility призначений для підтримки зусиль, спрямованих на підтримку макрофінансової стабільності та сприяння відновленню. Планується, що Ukraine Facility отримає 50 мільярдів євро у вигляді грантів і позик. ЄС продовжуватиме підтримувати Україну скільки буде потрібно.

Незважаючи на війну та її вплив на всі рівні українського суспільства, а також запроваджений воєнний стан, український Уряд і Парламент продемонстрували рішучість у проведенні необхідних реформ, передбачених процесом вступу до ЄС, зокрема семи кроків, згаданих у висновку. Підтримка майбутнього вступу до ЄС є як ніколи потужною. Згідно з різними нещодавніми опитуваннями громадської думки, близько 90% українців підтримують членство в ЄС.

---

¹ COM(2022) 407 final.

² SWD(2023) 30 final.

1.2. РЕЗЮМЕ ЗВІТУ³

Незважаючи на повномасштабне вторгнення Росії в лютому 2022 року та її жорстоку загарбницьку війну, Україна продовжує просуватися шляхом демократичних реформ та реформ у сфері верховенства права. Надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС у червні 2022 року ще більше прискорило процеси реформ.

Протягом звітнього періоду **вибори не** проводилися. Загалом правові рамки залишаються сприятливими для організації демократичних виборів. Реформування виборчого законодавства слід продовжувати для забезпечення виконання рекомендацій Бюро з демократичних інститутів і прав людини (БДІПЛ) ОБСЄ.

Робота **Парламенту** (Верховної Ради) продовжується з урахуванням надзвичайних обставин, пов'язаних із російською військовою агресією. Однак законодавчі завдання виконуються систематично, закладаючи основу для безперервного демократичного процесу вироблення та ухвалення рішень. Ключові рішення, особливо з питань оборони/безпеки, приймалися чіткою міжпартійною більшістю. Значну увагу було приділено законодавству, пов'язаному з інтеграцією до ЄС. Верховна Рада виконувала важливі символічні функції. Водночас висловлювалися занепокоєння щодо обмеженої прозорості з міркувань безпеки та послаблення нагляду за виконавчою гілкою влади.

Україна досягла певного рівня підготовки у сфері **реформування державного управління**, але протягом звітнього періоду прогрес був незначний. Хоча українська система державного управління довела свою стійкість в умовах повномасштабного вторгнення, реформа сповільнилася або зупинилася за низкою напрямків, зокрема у сфері добору та відбору на основі заслуг, класифікації посад і реформування системи оплати праці, а також упровадження інформаційної системи управління людськими ресурсами. Було досягнуто значного прогресу в цифровізації надання послуг.

У сфері **багаторівневого врядування** продовжувалися реформа децентралізації, при цьому муніципалітети є запорукою стійкості України. Загалом після успішного завершення територіальної децентралізації інші елементи реформи ще потребують доопрацювання. Місцеве самоврядування на звільнених територіях і прифронтових територіях має поступово відновлюватися, якщо дозволяє безпекова ситуація. Новостворене Міністерство відновлення має синергізувати інфраструктуру та портфель регіонального розвитку, щоб стимулювати відновлення та відбудову на місцевому рівні на основі систематичного залучення місцевих органів влади та об'єднань. Місцева фіскальна база потребує зміцнення.

Що стосується **функціонування судової системи**, Україна має певний рівень підготовки і повинна продовжувати зусилля в цьому напрямку. Незважаючи на російську загарбницьку війну, Україна продовжувала надавати послуги у сфері правосуддя та досягла значного прогресу у впровадженні реформи органів суддівського врядування, розпочатої у 2021 році та спрямованої на забезпечення доброчесності та професіоналізму. Вища рада правосуддя та Вища кваліфікаційна комісія суддів були реформовані в рамках прозорого процесу із доцільним залученням незалежних експертів. Це дасть змогу Уряду знову ініціювати заповнення понад 2 000 суддівських

---

³ Цей звіт охоплює період із червня 2022 року по червень 2023 року. Він ґрунтується на інформації з різних джерел, в тому числі на матеріалах, отриманих від Уряду України, держав-членів ЄС, звітах Європейського Парламенту та інформації від різних міжнародних і неурядових організацій. У ньому також відображені результати порівняльних оцінок та показники індексів, підготовлених іншими зацікавленими сторонами, зокрема у сфері верховенства права.

У звіті використана така шкала оцінювання для опису стану справ: початковий рівень підготовки, певний рівень підготовки, посередній рівень підготовки, хороший рівень підготовки та відмінний рівень підготовки. Для опису прогресу, досягнутого протягом звітнього періоду, використано таку шкалу: регрес, відсутність прогресу, незначний прогрес, певний прогрес, значний прогрес і дуже значний прогрес. У випадках, коли це було доречно, також використано проміжні кроки.

вакансій та оцінювання (перевірку) кваліфікації близько 1 900 чинних суддів, що було призупинено у 2019 році. Незважаючи на значні виклики, українські інституції продемонстрували неабияку стійкість і запровадили необхідні законодавчі та організаційні заходи, які дають їм змогу продовжувати надавати послуги правосуддя громадянам і компаніям під час війни. У 2022 році більшість судів зберегли відсоток вирішених справ (співвідношення кількості вирішених справ до кількості справ, що надійшли протягом року) на рівні 100% або навіть вище.

У серпні 2023 року Україна ухвалила законодавство, яке уможливило прозорий попередній відбір суддів Конституційного Суду на основі заслуг відповідно до рекомендацій Венеційської комісії Ради Європи, і розпочала процес його провадження, створивши Дорадчу групу експертів та оголосивши конкурси для відбору кандидатур на посаду суддів Конституційного Суду. Законодавство про відбір суддів все ще потребує вдосконалення, а процедура відбору кандидатів на керівні посади в органах прокуратури має стати прозорішою. У серпні та вересні 2023 року Україна ухвалила два закони про відновлення дисциплінарних проваджень щодо суддів та створення незалежної служби дисциплінарних інспекторів на основі прозорої та меритократичної процедури відбору із залученням визначених на міжнародному рівні експертів. Після ліквідації Окружного адміністративного суду міста Києва необхідно створити новий адміністративний суд для розгляду справ за участі центральних органів влади, укомплектований належним чином перевіреними суддями. Необхідні законодавчі та інституційні зміни для забезпечення сильної системи дисциплінарної відповідальності прокурорів. Для підвищення прозорості, ефективності та доступу до правосуддя Україні слід також продовжувати зусилля з цифровізації судової системи. Необхідно вжити системних заходів для сприяння реформуванню системи забезпечення виконання судових рішень, в тому числі рішень Європейського суду з прав людини. Щоб забезпечити сталість зусиль із консолідації верховенства права, Україна повинна продовжувати реформу правової освіти.

З початку повномасштабного вторгнення в Україну було зафіксовано безпрецедентну кількість **звірств**, скоєних російськими військовими. Українські інституції доклали значних зусиль для вирішення цієї проблеми та притягнення винних у міжнародних злочинах до відповідальності. Розслідування цих складних злочинів розпочали різні правоохоронні органи під наставництвом Генеральної прокуратури. Для цього були створені спеціалізовані слідчі та прокурорські підрозділи. У результаті було офіційно зареєстровано 107 951 інцидент, пов'язаний зі злочинами проти людяності. Проти 267 осіб було висунуто звинувачення, і 63 особи отримали вирок в українських судах за воєнні злочини. Налагоджена тісна міжнародна співпраця, в тому числі з Міжнародним кримінальним судом і його Прокурором, Євроюстом, Європолем та з багатьма державами-членами ЄС. Для підвищення ефективності розслідування міжнародних злочинів та співпраці з Міжнародним кримінальним судом Україна повинна продовжувати гармонізацію своїх правових рамок із відповідними міжнародними стандартами.

Щодо **боротьби з корупцією**, Україна продемонструвала певний рівень підготовки. Протягом звітного періоду було досягнуто певного прогресу, зокрема у створенні та консолідації всеосяжних антикорупційних інституційних рамок та поступовому розвитку потенціалу з розслідування, судового переслідування та ухвалення вироків у справах щодо корупції на високому рівні. Україна активізувала реформи у цій сфері після отримання статусу кандидата на членство в ЄС. Було впроваджено нові законодавчі, стратегічні та інституційні вдосконалення, включно з ухваленням національної антикорупційної стратегії та комплексної державної програми з її реалізації. Нові керівники Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП) та Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) були призначені у липні 2022 року та березні 2023 року відповідно за результатами прозорих меритократичних процедур відбору із

залученням незалежних експертів. Із моменту призначення нового керівництва НАБУ та САП посилили співпрацю та активізували розслідування корупції на високому рівні. Система електронного декларування активів, функціонування якої було призупинено після запровадження воєнного стану, знову запрацювала і тепер відкрита для громадськості, хоча і з деякими потенційними недоліками, пов'язаними з повноваженнями Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) щодо проведення перевірок і даними, що підлягають перевірці. Парламент також ухвалив закон, який послаблює адміністративну відповідальність за електронне декларування активів, але Президент його не підписав. Для забезпечення результативності та сталості антикорупційних зусиль Україна повинна продовжувати розвивати потенціал із розслідування справ щодо корупції на високому рівні, судового переслідування та ухвалення остаточних судових рішень у таких справах, в тому числі щодо арешту та конфіскації активів, набутих у незаконний спосіб. Також слід продовжувати своєчасну та неухильну реалізацію державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки. Необхідно також докласти зусиль для подальшого впорядкування та вдосконалення матеріального та кримінального процесуального права. Щоб упоратися зі збільшеним навантаженням, слід збільшити чисельність персоналу НАБУ, кількість прокурорів САП та суддів Вищого антикорупційного суду. Крім того, САП має бути додатково захищена від можливого неправомірного втручання шляхом удосконалення процедур відбору керівника САП та її ключових посадових осіб, підвищення її організаційної та процесуальної автономії, а також удосконалення рамок підзвітності.

Україна має певний рівень підготовки у сфері боротьби з **організованою злочинністю**. Був досягнутий певний прогрес. Україна має спеціальні та інституційні рамки для боротьби з організованою злочинністю, а також налагодила ефективну міжнародну співпрацю. Зростає кількість спільних операцій із державами-членами ЄС. Вживаються заходи для боротьби з незаконним обігом вогнепальної зброї, торгівлею людьми та кіберзлочинністю. Розпочато розроблення системи електронного документообігу в системі кримінальної юстиції. Ухвалено національну стратегію повернення активів. Загарбницька війна Росії суттєво вплинула на інституційну спроможність боротися з організованою злочинністю, але відповідні установи продемонстрували стійкість і продовжили свою роботу. Однак правові рамки та операційна спроможність для боротьби з організованою злочинністю залишаються слабкими. Процедурні прогалини, дублювання юрисдикцій, поширена корупція та нерозвинена ІТ-інфраструктура також перешкоджають ефективній боротьбі з організованою злочинністю. Міжвідомча координація потребує подальшого посилення. Україна також має розпочати національне оцінювання серйозної загрози організованої злочинності відповідно до стандартів ЄС та розбудовувати потенціал для її проведення. Усе ще потребують вдосконалення правові рамки та інституційна спроможність у сфері фінансових розслідувань, повернення активів та управління ними. У Бюро економічної безпеки — ключовому органі, якому доручено боротьбу з економічними злочинами, — мають бути запроваджені прозорий та оснований на заслугах відбір керівництва та персоналу, а також дієва система підзвітності.

Що стосується **фундаментальних прав**, Україна в цілому дотримується міжнародних документів із прав людини і ратифікувала більшість міжнародних конвенцій щодо захисту фундаментальних прав. Громадяни серйозно постраждали від широкомасштабних порушень фундаментальних прав із боку Росії, які українська влада та громадянське суспільство намагаються виправити з лютого 2022 року. Одразу після початку повномасштабного вторгнення в Україну було запроваджено воєнний стан, що призвело до певних обмежень прав і свобод, але поки що вони залишаються пропорційними реальним потребам і застосовуються з обачністю. Значно зменшилася кількість зареєстрованих випадків дискримінації меншин, у тому числі ЛГБТІК і національних меншин, а також антисемітських акцій. Щодо прав осіб, які належать до

національних меншин, Україна має виконати решту рекомендацій, викладених у висновку Венеційської комісії від червня 2023 року та у висновку щодо подальших дій від жовтня 2023 року. Необхідно також докладати подальших зусиль для забезпечення того, щоб люди з інвалідністю могли користуватися своїми правами відповідно до Конвенції ООН про права осіб з інвалідністю.

Водночас були запроваджені та ухвалені важливі реформи, як-то новий закон про медіа. Україна також ратифікувала Стамбульську конвенцію про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами у липні 2022 року та ухвалила державну стратегію забезпечення рівних прав чоловіків і жінок до 2030 року, яку тепер належить реалізовувати. Незначного прогресу було досягнуто у сфері запобігання катуванням і неналежному поводженню у в'язницях та інших місцях тримання під вартою — тут повинні відбутися зміни в культурі органів державної влади, а також необхідні подальші заходи для запобігання таким діям і забезпечення притягнення до відповідальності за них. Необхідно ухвалити закон про захист персональних даних, який би відповідав *acquis* ЄС. Становище дітей (а також людей похилого віку), які перебувають у закладах інтернатного типу, та осіб з інвалідністю залишається складним, але зобов'язання щодо деінституціалізації догляду за дітьми та відбудови України у безбар'єрний спосіб є багатообіцяючими і повинні бути виконані в першочерговому порядку. Так само необхідно посилити підтримку ромської громади⁴, розробивши конкретний і цілеспрямований план дій.

З огляду на широту питань, що стосуються фундаментальних прав, зокрема численні порушення з боку Росії, перед Уповноваженим Верховної Ради України з прав людини постають серйозні виклики, пов'язані з нинішнім рівнем спроможності цього інституту ефективно виконувати весь спектр своїх обов'язків.

Незважаючи на обставини, зумовлені повномасштабною війною, рівню підготовки України у напрямку забезпечення **свободи вираження поглядів** можна присвоїти значення від певного до посереднього. У звітному періоді було досягнуто значного прогресу завдяки ухваленню закону про медіа у грудні 2022 року, незважаючи на запроваджені обмеження доступу для ЗМІ та журналістів в умовах воєнного стану. Громадяни України користуються свободою вираження поглядів, а ЗМІ висвітлюють важливу інформацію. Однак спостерігається концентрація ЗМІ через обвал медійного та рекламного ринків, особливо в телевізійному сегменті. Це обмежило доступ людей до плюралістичних ЗМІ в Україні. Журналісти продовжують наражатися на небезпеки: як економічні, так і — з початком повномасштабного вторгнення — фізичні. Україні необхідно передбачити нові шляхи забезпечення післявоєнної структури для плюралістичних і незалежних неонлайнових ЗМІ (зокрема телебачення), включно з довгостроковою перспективою для державного мовника і незалежністю національного регулятора.

Через наслідки розпочатої Росією повномасштабної війни, а також через структурні економічні проблеми, які існували ще до її початку, рівню готовності української економіки до **створення повноцінної ринкової економіки** можна присвоїти значення від початкового до певного. Після повномасштабного вторгнення Росії суттєво ускладнилися проведення монетарної політики, загальне економічне управління та інституційне і регуляторне середовище. Незважаючи на ці виклики, українська влада реагувала швидко і з урахуванням необхідності забезпечити певну загальну стабільність, хоча обставини і призводили до певного тимчасового регресу в розвитку деяких важливих елементів повноцінної ринкової економіки. У 2022 році економіка скоротилася на 29,1%, продемонструвавши більшу стійкість, ніж очікувалося спочатку. Щоб сприяти фінансовій стабільності та зміцнити довіру до національної валюти,

---

⁴ Згідно з термінологією європейських інституцій, загальний термін «роми» використовується тут на позначення низки різних груп, не заперечуючи при цьому специфіки таких груп.

Національний банк України призупинив до тоді успішне інфляційне таргетування, зафіксував та девальвував обмінний курс та підвищив основну ставку рефінансування. Банківський сектор продовжував повноцінно працювати, залишався стабільним і з достатнім рівнем ліквідності, в тому числі завдяки попереднім реформам та заходам із послаблення нагляду. Стан державних фінансів значно погіршився через тривалість і вартість війни та її вплив на економічну діяльність. Це звело нанівець істотну фіскальну консолідацію та відповідне скорочення боргового навантаження, що були досягнуті в попередні роки до пандемії. Масштабне внутрішнє та зовнішнє переміщення населення, а також масштабне руйнування капіталу суттєво вплинули на ринок праці.

Через наслідки розпочатої Росією повномасштабної війни, а також через структурні економічні проблеми, які існували ще до її початку, Україна нині перебуває тільки на початковій стадії підготовки до вступу до ЄС із точки зору її **здатності поратися з конкурентним тиском і ринковими силами в межах ЄС**. Унаслідок війни інфраструктура столиці України зазнала значних пошкоджень. Це призвело до масового відтоку населення, що суттєво вплинуло на економіку. Інвестиції в дослідження та інновації були незначними, а рівень отриманої освіти не відповідав потребам ринку праці, незважаючи на досить великі витрати та відносно високий формальний рівень освітніх досягнень. Структура української економіки залишається сконцентрованою в секторах з низькою доданою вартістю. Хоча останнім часом спостерігається прогрес у торговельній інтеграції з ЄС, у тому числі завдяки впровадженню поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, її ступінь залишається досить низьким. Водночас протягом останнього року Україна отримала потужну міжнародну підтримку, і майбутнє відновлення може також допомогти підтримати модернізацію, в якій Україна спеціалізується на ланцюгах з вищою доданою вартістю, і сприяти зміцненню її конкурентоспроможності.

Щодо **добросусідства та регіональної співпраці**, Україна підтримує добрі двосторонні відносини з іншими країнами, охопленими планом розширення ЄС, та із сусідніми державами-членами ЄС. Вони зміцнилися на тлі загарбницької війни Росії, що призвело до подальшого поглиблення співпраці з багатьма з цих країн, про що свідчить низка візитів на високому рівні та масштабна гуманітарна, військова і фінансова підтримка.

Щодо **здатності України взяти на себе зобов'язання щодо членства в ЄС**, країна продовжує працювати над приведенням законодавства у відповідність до *acquis* у багатьох сферах.

Кластер **«Внутрішній ринок»** є ключовим для виконання Україною вимог внутрішнього ринку ЄС і має важливе значення для функціонування поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі. Певний/значний прогрес був досягнутий у сфері вільного руху капіталу та права інтелектуальної власності. Певного прогресу було досягнуто в декількох сферах, зокрема у сфері фінансових послуг, вільного руху товарів, права на підприємницьку діяльність та свободи надання послуг, а також у сфері корпоративного права. Незначним був прогрес у сфері конкурентної політики, а також у сфері захисту прав споживачів та охорони здоров'я. У сфері свободи пересування працівників не було досягнуто жодного прогресу через повномасштабне вторгнення Росії в Україну.

Кластер **«Конкурентоспроможність та інклюзивне зростання»** і відповідні реформи тісно пов'язані зі здатністю та спроможністю до відновлення та відбудови. Це вимагає підвищення конкурентоспроможності та побудови сталої та інклюзивної економіки. Значного прогресу було досягнуто у сфері цифрової трансформації та медіа, а також у митному союзі. Певний прогрес помітний у сфері оподаткування, освіти та культури. Незначний прогрес відзначено у сферах соціальної політики та зайнятості, політики у сферах підприємництва та промисловості, а також у сфері науки та досліджень. Через російське повномасштабне вторгнення, яке вимагало надзвичайних заходів економічної політики, відсутній прогрес у реалізації економічної та монетарної політики.

Кластер **«Зелений порядок денний і стала конективність»** та відповідні реформи також нерозривно пов'язані з відбудовою України під час та після війни. У результаті загарбницької війни Росії проти України завдано значної шкоди транспортній інфраструктурі, довкіллю та клімату. Прогрес був досягнутий у декількох сферах цього кластеру, зокрема у значний прогрес відбувся у сфері охорони довкілля, певний прогрес у сфері енергетики і транс'європейських мереж, тоді як у сферах протидії зміні клімату і транспортної політики прогрес був незначний.

У сферах, охоплених кластером **«Ресурси, сільське господарство та згуртування»**, прогрес був досягнутий, зокрема, у трьох напрямках, а саме: певний прогрес у сільському господарстві та розвитку сільських територій, безпечності харчових продуктів, ветеринарії та фітосанітарній політиці, а також у сферах рибальства та аквакультури. Незначний прогрес зафіксовано в регіональній політиці та координації структурних інструментів і фінансово-бюджетних положень.

У кластері **«Зовнішні відносини»** Україна продемонструвала значний рівень підготовки. У сфері зовнішньої, безпекової та оборонної політики Україна досягла значного прогресу, зробивши її більш узгодженою з відповідними рішеннями та деклараціями стосовно спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС до 93% (станом на 2022 рік). В узгодженні з торговельною політикою ЄС вдалося досягти лише незначного прогресу.

1.3. Оцінка реалізації семи кроків, зазначених у висновку Комісії

Крок 1. Ухвалення та виконання законодавства про процедуру відбору суддів Конституційного Суду України, яке запроваджує попередній відбір суддів на основі оцінки їх доброчесності та професійних навичок, згідно з рекомендаціями Венеційської комісії.

У грудні та липні Україна ухвалила необхідне законодавство, яким було запроваджено процес попереднього відбору суддів Конституційного Суду на основі критеріїв доброчесності та професійності, відповідно до рекомендацій Венеційської комісії. Визначені на міжнародному рівні члени органу попереднього відбору — Дорадчої групи експертів — отримали тимчасову, але вирішальну роль у цьому органі. Україна розпочала процес імплементації. Парламент і Рада суддів оголосили конкурси на заміщення вакантних посад у Конституційному Суді. Президент і Рада суддів призначили своїх членів і заступників у складі Дорадчої групи експертів, а Парламент продовжує процедуру призначення. У вересні Венеційська комісія та міжнародні донори, в тому числі ЄС, подали свої кандидатури на посади членів і заступників членів Дорадчої групи експертів. У жовтні Кабінет Міністрів офіційно їх призначив. У складі п'ятьох призначених членів і п'ятьох їхніх заступників Дорадча група експертів розпочала свою роботу. **Цей крок завершено.**

Крок 2. Завершення перевірки Етичною радою доброчесності кандидатів у члени Вищої ради правосуддя та проведення відбору кандидатів для створення Вищої кваліфікаційної комісії суддів України.

Етична рада завершила перевірку доброчесності кандидатів на зайняття вакантних посад у Вищій раді правосуддя (ВРП). ВРП розпочала повноцінну роботу в січні 2023 року, коли було досягнуто кворуму, що складав 15 членів. У червні 2023 року оновлена ВРП призначила 16 нових членів Вищої кваліфікаційної комісії суддів (ВККС) з-поміж 32 кандидатів, запропонованих Конкурсною комісією з добору членів ВККС, за результатами прозорого та ґрунтованого на оцінці заслуг процесу, що передбачав також перевірку на доброчесність та професійність. **Цей крок завершено.**

Крок 3. Подальше посилення боротьби з корупцією, зокрема на високому рівні, через забезпечення проактивного та ефективного розслідування та формування гідної

довіри системи обліку переслідувань та засуджень; завершення призначення нового керівника Спеціалізованої антикорупційної прокуратури шляхом затвердження визначеного переможця конкурсу та запуск і завершення процесу відбору та призначення нового директора Національного антикорупційного бюро України.

Україна продовжує розвивати свій потенціал у боротьбі з корупцією. До кінця вересня 2023 року до суду було направлено 82 обвинувальні акти стосовно 203 осіб; якщо ця тенденція збережеться, то кількість обвинувальних актів у 2023 році подвоїться порівняно з попередніми роками. Вищий антикорупційний суд (ВАКС) до кінця вересня 2023 року значно підвищив загальну ефективність своєї роботи та ухвалив 48 вироків стосовно 64 відповідачів у першій інстанції та 26 вироків стосовно 32 відповідачів у другій інстанції. Розслідувані та розглянуті справи стосувалися відомих високопосадовців, у тому числі колишніх заступників міністрів, колишніх народних депутатів і суддів високого рівня, наприклад, чинного Голови Верховного Суду. Україна призначила керівників Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП) та Національного антикорупційного бюро України (НАБУ). У березні 2023 року Україна ухвалила комплексну Державну антикорупційну програму та запустила ІТ-систему для моніторингу її виконання, а також Єдиний портал повідомлень викривачів.

Система електронного декларування активів, функціонування якої було призупинено після запровадження воєнного стану, знову запрацювала і тепер відкрита для громадськості, хоча і з деякими потенційними недоліками, пов'язаними з повноваженнями Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) щодо проведення перевірок і даними, що підлягають перевірці. Парламент також ухвалив закон, який послаблює адміністративну відповідальність за електронне декларування активів, але Президент його не підписав.

Розроблено та зареєстровано в Парламенті законопроекти, які посилюють незалежність САП та ефективність Кримінального та Кримінального процесуального кодексів у боротьбі з корупцією на високому рівні. Також у Парламенті зареєстровано законопроект про збільшення штатної чисельності НАБУ.

Тепер Україна має ухвалити закон про збільшення штатної чисельності НАБУ та вилучити із Закону «Про запобігання корупції» положення, що обмежують повноваження НАЗК повторною перевіркою активів, які вже пройшли процедуру перевірки, та обмежують повноваження НАЗК щодо перевірки майна, набутого декларантами до вступу на державну службу, без обмеження правил, застосованих в інтересах національної безпеки під час воєнного стану.

Крок 4. *Забезпечення відповідності законодавства щодо боротьби з відмиванням грошей стандартам Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмивання грошей (ФАТФ); ухвалення всеосяжного стратегічного плану реформування всього правоохоронного/ правозастосовчого сектора як частини ширшого безпекового блоку України.*

У вересні 2022 року Парламент ухвалив новий закон про кінцевих бенефіціарних власників, а Уряд згодом ухвалив необхідне імплементаційне законодавство щодо реєстрації та перевірки інформації про бенефіціарних власників, ідентифікації кінцевих бенефіціарних власників та відповідальності за порушення. Уряд ухвалив підзаконний нормативно-правовий акт, що регулює нагляд за нефінансовими підприємствами та професіями. Україна також розробила і зареєструвала новий законопроект про цільові фінансові санкції та ухвалила підзаконний нормативно-правовий акт про стандарти доказової бази для включення фізичних та юридичних осіб до санкційних списків терористів. Генеральна прокуратура видала інструкції та методичні рекомендації для всіх регіональних прокуратур щодо розслідування злочинів, пов'язаних із відмиванням коштів, та застосування фінансових розслідувань злочинів, пов'язаних із отриманням

доходів, таким чином уточнивши нормативно-правові рамки щодо фінансових розслідувань. Крім того, підготовлено новий законопроект про віртуальні активи, який зараз перебуває на розгляді в Уряді.

У травні 2023 року Президент затвердив комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку.

Україна продовжила роботу з приведення свого законодавства у сфері боротьби з відмиванням грошей у відповідність до стандартів ФАТФ. У жовтні 2023 року Верховна Рада ухвалила закон, яким скасувала трирічне обмеження та повернулася до ризик-орієнтованого підходу до кваліфікації колишніх високопосадовців як політично значущих осіб, щоб відновити визначення політично значущих осіб відповідно до вимог ФАТФ. Комісія може прийняти визначення ПЗО, однак закликає український наглядовий орган, тобто НБУ, видати інструкцію, в якій слід чітко роз'яснити відповідальним особам, що національний перелік ПЗО є орієнтовним і не є вичерпним.

Цей крок завершено. Однак оцінка Комісії не може жодним чином вплинути на майбутню оцінку Moneyval.

***Крок 5.** Впровадження антиолігархічного законодавства з метою обмеження надмірного впливу олігархів на економічне, політичне та суспільне життя; це має бути зроблено в юридично грамотний спосіб та має враховувати майбутній висновок Венеційської комісії стосовно відповідного законодавства.*

Україна визначила своїм пріоритетним завданням вжити системних заходів проти олігархів відповідно до рекомендацій Венеційської комісії, опублікованих у червні 2023 року. Україна оновила та продовжує виконувати план дій зі зменшення впливу олігархів, який передбачає системні реформи у ключових сферах, які зазнають впливу олігархічних інтересів. Окрім реформи органів суддівського врядування та Конституційного Суду, ухвалення нового закону про медіа, реалізації державної антикорупційної програми та завершення розробки правових рамок щодо кінцевих бенефіціарних власників, Україна ухвалила та ввела в дію закони, що посилюють Антимонопольний комітет України та відновлюють фінансову звітність політичних партій і верифікаційні функції відповідних інституцій.

Україна також розробляє комплексний закон про лобіювання, консультуючись із міжнародними експертами; заплановані публічні консультації. Уряд також вирішив відтермінувати запровадження закону про олігархів, який був розкритикований Венеційською комісією, внісши зміни до плану дій Уряду щодо деолігархізації, та підготувати зміни до нього впродовж трьох місяців після закінчення воєнного стану з урахуванням рекомендацій Венеційської комісії.

Крім того, в рамках антиолігархічного плану дій Україна повинна ухвалити закон, що регулює лобіювання, відповідно до європейських стандартів.

***Крок 6.** Подолання впливу приватних інтересів шляхом ухвалення закону, що приводить законодавство України у відповідність до директиви ЄС щодо аудіовізуальних медіапослуг та наділяє незалежного регулятора медійної сфери відповідними повноваженнями.*

Україна ухвалила новий закон про медіа у грудні 2022 року. У травні 2023 року було ухвалено додаткові зміни до закону про рекламу, щоб узгодити українське законодавство з директивою ЄС про аудіовізуальні медіапослуги та вирішити проблемні питання в законодавстві про ЗМІ, пов'язані з чорними списками та мовою ворожнечі.

Цей крок завершено.

Крок 7. *Завершення реформи правових рамок щодо національних меншин, яка перебуває на етапі підготовки, згідно з рекомендаціями Венеційської комісії, а також ухвалення механізмів її негайного та ефективного впровадження.*

Закон про національні меншини (спільноти) був ухвалений у грудні 2022 року зі змінами у вересні 2023 року відповідно до рекомендацій Венеційської комісії, представлених у висновку щодо цього закону від червня 2023 року. Висновок Венеційської комісії, ухвалений 6 жовтня 2023 року, визнає досягнутий прогрес, але також визначає низку недоліків, що залишилися, стосовно аспектів, щодо яких попередні рекомендації не були враховані або були враховані лише частково.

Були запроваджені певні механізми імплементації, зокрема державна програма «Єдність у розмаїтті», які мають бути доповнені додатковими імплементаційними заходами, зокрема постановою про методологію використання мов у населених пунктах, в яких традиційно проживають особи, які належать до національних меншин (спільнот), або в яких такі особи складають значну частину населення.

Крім того, у червні 2023 року Україна ухвалила закон, яким було продовжено перехідний період для забезпечення освіти мовами меншин на один рік для учнів, які розпочали навчання до 1 вересня 2018 року. У жовтні в Парламенті було зареєстровано законопроект, який назавжди звільнить цих учнів від обов'язків, передбачених Законом «Про освіту». Відповідно до прикінцевих положень нової редакції Закону «Про національні меншини (спільноти)», Кабінет Міністрів зобов'язаний протягом шести місяців із дня набуття чинності цим законом підготувати та подати на розгляд Парламенту проєкт закону про внесення змін до Закону «Про освіту», Закону «Про державну мову» та Закону «Про медіа».

Україні ще належить ухвалити закон, який би враховував решту рекомендацій Венеційської комісії від червня 2023 року та жовтня 2023 року, що стосуються закону про національні меншини, а також рекомендації Венеційської комісії стосовно законів «Про державну мову», «Про медіа» та «Про освіту».

3. КЛАСТЕР 1. ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ПРОЦЕСУ ВСТУПУ ДО ЄС

2.1. ФУНКЦІОНУВАННЯ ДЕМОКРАТИЧНИХ ІНСТИТУЦІЙ І РЕФОРМА ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

У зв'язку з російською агресією 24 лютого 2022 року Україна тимчасово запровадила **воєнний стан** указом Президента, затвердженим Верховною Радою. Його дію продовжували вісім разів, і станом на зараз він діє до 15 листопада 2023 року. Воєнний стан надає право військовому командуванню та військовим адміністраціям самостійно або разом з Міністерством внутрішніх справ України, іншими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування вводити різні обмеження прав і свобод фізичних осіб, а також прав і законних інтересів юридичних осіб. Застосування воєнного стану в цілому було пропорційним.

Поки діє воєнний стан, вибори заборонені, як і внесення змін до Конституції України. Тому чергові парламентські вибори, призначені на жовтень 2023 року, довелося відкласти.

2.1.1. Демократія

Незважаючи на повномасштабне вторгнення Росії в лютому 2022 року та загарбницьку війну, яка триває й досі, Україна продовжує просуватися шляхом демократичних реформ та реформ у сфері верховенства права. Надання Україні статусу кандидата на вступ до ЄС у червні 2022 року призвело до ще більшого прискорення реформ. Нині в країні діє воєнний стан.

Вибори

Протягом звітнього періоду вибори не проводилися. Загалом правові рамки залишаються сприятливими для організації демократичних виборів. Реформування виборчого законодавства слід продовжувати для забезпечення виконання рекомендацій БДІПЛ ОБСЄ.

Були виконані ключові рекомендації, представлені в останніх звітах місії БДІПЛ ОБСЄ зі спостереження за виборами. У Виборчому кодексі, ухваленому у 2019 році, було гармонізовано всі виборчі процедури. Ним було запроваджено, серед іншого, систему пропорційного представництва за відкритими списками та закріплено виборчі права внутрішньо переміщених осіб.

Після місцевих виборів 2020 року триває робота над комплексним переглядом Виборчого кодексу, і цей процес є прозорим та інклюзивним.

Парламент

Робота Парламенту (Верховної Ради) продовжується з урахуванням надзвичайних обставин, пов'язаних із розпочатою Росією загарбницькою війною. Однак законодавчі завдання виконуються систематично, закладаючи основу для безперервного демократичного процесу вироблення та ухвалення рішень.

Ключові рішення, особливо з питань оборони/безпеки, приймалися чіткою міжпартійною більшістю. Значну увагу було приділено законодавству, пов'язаному з інтеграцією до ЄС. Верховна Рада виконувала важливі символічні функції. Водночас висловлювалися занепокоєння щодо обмеженої прозорості з міркувань безпеки та послаблення нагляду за виконавчою гілкою влади. Прискорену процедуру ухвалення актів законодавства застосовують відносно обмежено. Необхідно посилити комплексне оцінювання впливу запропонованих актів законодавства та законодавчий нагляд за виконавчою владою, у тому числі моніторинг дотримання законодавства.

23 лютого 2022 року Верховна Рада підтримала рішення Президента про введення воєнного стану у зв'язку з повномасштабною російською військовою агресією. Незважаючи на обставини, що склалися протягом звітнього періоду, Верховна Рада здійснює систематичну законодавчу діяльність (включно з пленарними засіданнями та засіданнями комітетів), беручи активну участь у загальному процесі реформування.

Парламент має власний регламент, і до нього послідовно вносяться зміни відповідно до дорожньої карти внутрішньої реформи та розвитку потенціалу. Кодекс поведінки народних депутатів досі не ухвалено. Більшість правил, що стосуються доброчесності та запобігання корупції, регулюються антикорупційним законодавством. Тому у зв'язку зі введенням воєнного стану призупинено обов'язок народних депутатів щорічно подавати електронну декларацію про активи.

На сьогодні в Парламенті налічується 23 комітети. Усі комітети мають як законодавчі, так і **наглядові/контрольні** функції. Звіти міністрів, розгляд депутатських запитів, а також оцінювання кандидатів на державні посади відбувалися в рамках онлайн-засідань. Водночас, слід посилити загальний парламентський нагляд, включно з моніторингом та перевіркою дотримання законодавства.

Регламент Верховної Ради не регулює питання **гендерного балансу**. Водночас, згідно з регламентом ВРУ, гендерно-правова експертиза є обов'язковою для всіх законопроектів, розроблених Урядом. Відсоток жінок-депутатів ВРУ на сьогодні сягнув історичного максимуму — 21%.

Російське вторгнення та подальше запровадження воєнного стану вплинуло на **прозорість** парламентської діяльності. Нині сесії не транслюються в прямому ефірі на

телеканалі «Рада». Журналісти не мають права бути присутніми на пленарних засіданнях, а депутатські запити, а також запити про надання доступу до публічної інформації та інформації про поіменне голосування, не доступні на вебсайті ВРУ. Крім того, з міркувань безпеки не оприлюднюються розклад пленарних засідань — Голова ВРУ скликає їх за потреби. Дуже важливо після закінчення воєнного стану відновити публічні консультації та перевірки.

Станом на січень 2022 року в Україні було зареєстровано 370 **політичних партій**. У травні 2022 року набув чинності закон про заборону діяльності проросійських партій. З того часу 16 партій були заборонені судом.

У 2020 році за результатами широких консультацій та на основі спільного висновку БДІПЛ ОБСЄ і Венеційської комісії було підготовлено нову редакцію закону про політичні партії. Роботу над законопроектом було призупинено після лютого 2022 року і відновлено у вересні 2022 року. БДІПЛ ОБСЄ надавало правову експертизу в цьому процесі.

Закон про відновлення фінансової звітності політичних партій був ухвалений Верховною Радою 23 серпня і підписаний Президентом 26 вересня. **Управління**

Що стосується **багаторівневого управління**, досягнення реформи децентралізації продовжують даватися взнаки: муніципалітети є запорукою стійкості держави, мобілізуючи підтримку «знизу вгору», переформатовуючи базові соціальні послуги, допомагаючи організовувати добровільну територіальну оборону та приймаючи велику кількість внутрішньо переміщених осіб.

Водночас у зв'язку зі запровадженням воєнного стану було створено велику кількість військових адміністрацій на місцевому рівні. Україна має уточнити на законодавчому рівні критерії їх створення та відновлення місцевого самоврядування на звільнених територіях і прифронтових територіях, де безпекова ситуація дає змогу демократично обраним органам виконувати свої завдання.

Загалом після успішного завершення територіальної децентралізації інші елементи реформи ще потребують доопрацювання. Зокрема, проєкт змін до Конституції, спрямованих на забезпечення сталості та незворотності реформи децентралізації, досі не просунувся через заборону перегляду Конституції під час воєнного стану. Також спостерігався недостатній прогрес у розробленні ключових законодавчих актів, спрямованих уточнення ролі різних рівнів місцевого управління (обласного, районного, міського), розмежування повноважень між центральним і місцевим рівнями та створення відповідних внутрішніх структур муніципальних адміністрацій. Правила нагляду за діяльністю місцевих органів влади, відповідно до Європейської хартії місцевого самоврядування, досі не встановлено. Слід також продовжити роботу над наданням правосуб'єктності муніципалітетам, що регулюються публічним правом, спираючись на європейську практику. Нещодавно ухвалений Закон «Про службу в органах місцевого самоврядування», ймовірно, запровадить справедливіші та прозоріші правила працевлаштування посадових осіб на місцевому рівні.

Що стосується інституційних змін, було створено Міністерство відновлення шляхом об'єднання попередніх міністерств інфраструктури та регіонального розвитку. Далі нове міністерство має синергізувати обидва портфелі та організувати ресурси відповідним чином, в тому числі через агентство з питань відновлення, з метою стимулювання відновлення та відбудови на місцевому рівні. Це також вимагатиме більш систематичного залучення місцевих органів влади та об'єднань до розроблення та реалізації політики на основі офіційно запровадженого механізму координації. Конгрес місцевих та регіональних влад з його постійним офісом є консультативно-дорадчим органом при Президенті України, який не має законодавчо закріплених повноважень. Україні слід утриматися від ухвалення закону про містобудівну діяльність у його

нинішній редакції, оскільки він створює ризики для доброчесності через делегування надмірних контрольних повноважень у сфері містобудівного контролю від державних до приватних структур, а також через позбавлення повноважень місцевих органів влади у цій сфері.

Фіскальну децентралізацію було збережено: 64% податку на доходи фізичних осіб (ПДФО) та ПДФО з військовослужбовців у 2023 році було передано муніципалітетам. Водночас зменшилися деякі місцеві субсидії на виконання делегованих завдань і не компенсувалися пільги зі сплати місцевих податків, встановлені на централізованому рівні. Тому необхідно забезпечити міцну місцеву бюджетну базу, щоб уникнути непропорційної фінансової вразливості муніципалітетів. Цього можна досягти шляхом справедливого розподілу ПДФО між муніципалітетами, де фактично проживають відповідні платники податків, та необхідного розширення джерел місцевого оподаткування.

Громадянське суспільство

Активне громадянське суспільство в Україні продовжує брати участь у процесах реформування та реагування на наслідки російської агресії. Волонтерські рухи та неформальні групи громадянського суспільства часто складають основу гуманітарної діяльності по всій країні, в тому числі на звільнених і тимчасово окупованих територіях України. У багатьох аспектах вони є ключем до стійкості країни.

Правові рамки продовжують гарантувати права на свободу об'єднання, вираження поглядів та мирних зібрань. Існує амбітна багаторічна стратегія розвитку громадянського суспільства, яка передбачає ефективнішу взаємодію з громадянським суспільством. Однак вплив її повної реалізації ще належить оцінити, тоді як Уряд має розглянути можливість її адаптації до умов нинішньої війни та очікуваного післявоєнного відновлення. Уряд має і надалі розширювати програми державного фінансування організацій громадянського суспільства та працювати над покращенням діалогу і консультацій із ними. Очікується ухвалення проекту закону про публічні консультації, який пройшов перше читання у Верховній Раді у 2021 році. Необхідно також докласти додаткових зусиль для розслідування випадків тиску та погроз на адресу громадських активістів та вирішення цієї проблеми.

Було вжито заходів для підтримки реєстрації організацій громадянського суспільства та спрощення правил звітності та оподаткування, наприклад, внесено зміни до Закону «Про волонтерську діяльність».

Дієве громадянське суспільство є важливою складовою будь-якої демократичної системи, і державні інституції визнають його таким і ставляться до нього з повагою. Громадянське суспільство залишається ключовим елементом української демократії, підтримуючи соціальні зв'язки і структури та сприяючи стійкості суспільства в цілому. Волонтерські рухи та неформальні групи громадянського суспільства часто складають основу гуманітарної діяльності по всій країні, в тому числі на тимчасово окупованих територіях або у нещодавно звільнених регіонах, тоді як багато їхніх членів зараз також служать у Збройних силах України.

Компетентність українських організацій громадянського суспільства у ключових галузевих реформах зробила їх важливим партнером для Уряду, а також для міжнародних партнерів України. З початком загарбницької війни Росії українське громадянське суспільство не лише зберегло свою критично важливу функцію спостереження, але й активізувало зусилля у сфері надання послуг, волонтерства, гуманітарної та правозахисної діяльності, доповнюючи роботу органів державного управління та Уряду. Обмеження через COVID-19, запроваджені з 2020 року, та воєнний стан з 2022 року суттєво не обмежили діяльності організацій громадянського суспільства, але обмежили їхні можливості здійснювати моніторинг роботи органів

державного управління.

Україна має декілька стратегічних документів для сприяння залученню громадянського суспільства, зокрема Національну стратегію сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки від вересня 2021 року, Національну стратегію зі створення безбар'єрного простору та Національну стратегію у сфері прав людини. Реалізація цих документів продовжується, незважаючи на вплив російської військової агресії та воєнний стан. План заходів до 2024 року щодо реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки був затверджений у лютому 2023 року і передбачає 43 завдання за всіма чотирма конкретними цілями стратегії, які спрямовані на вдосконалення системи участі громадськості у формуванні державної політики, створення сприятливого середовища для розвитку громадянського суспільства, сприяння участі ОГС у соціально-економічному розвитку України та посилення міжсекторальної співпраці. У рамках реалізації стратегії у сфері прав людини триває робота над удосконаленням законодавства щодо протидії булінгу.

Існуючі правові рамки гарантують права на свободу вираження поглядів, мирних зібрань та об'єднання. Вжито заходів для забезпечення триденної реєстрації для неурядових організацій та одnodенної реєстрації для благодійних організацій. Статус неприбутковості звільняє організації громадянського суспільства від обов'язку сплачувати 18% податку на прибуток. Благодійні та волонтерські пожертви також не оподатковуються.

Державне фінансування організацій громадянського суспільства в Україні передбачено відповідною постановою Уряду. Це забезпечує механізм розподілу державного фінансування як на національному, так і на місцевому рівнях, і декілька міністерств та державних фондів оголосили низку конкурсів, особливо після запуску у 2021 році конкурсного державного фінансування проєктів через онлайн-платформу електронного урядування «Взаємодія», що полегшило доступ ОГС до державного фінансування, водночас підвищивши прозорість процедури. Однак із початком загарбницької війни Росії рівень державного фінансування ОГС скоротився, а новий механізм інституційної підтримки ОГС так і не був створений. Виділення державного фінансування через «Взаємодію» було призупинено 24 лютого 2022 року і лише частково відновлено у вересні 2022 року. З того часу було проведено 8 онлайн-конкурсів. Український культурний фонд та Український інститут повідомили про скорочення фінансування своєї діяльності.

Внаслідок російського повномасштабного вторгнення велика кількість людей, які рятуються від війни за межами України, діють як волонтери з-за кордону, розширюючи спектр волонтерських рухів у громадянському суспільстві. Закон «Про волонтерську діяльність», до якого було внесено зміни у 2022 році, покращив, наприклад, правове становище волонтерів по відношенню до організацій, які їх приймають. Постійного вдосконалення потребує реалізація Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні на 2021–2026 роки, яка передбачає подальший розвиток правових рамок та розширення державної програми волонтерства, в тому числі для задоволення соціальних потреб.

ОГС розширюють співпрацю з державними установами, в тому числі у сфері гуманітарного реагування, допомоги внутрішньо переміщеним особам, а також послуг у сфері охорони психічного здоров'я та психосоціальної підтримки. Нещодавно ухвалена Антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки є гарним прикладом взаємодії та консультацій із ОГС і належного врахування їхніх пропозицій. Правові рамки публічних консультацій потребують подальшої стандартизації та консолідації для забезпечення рівного та справедливого доступу до участі у формуванні державної політики для всіх зацікавлених сторін. Досі очікується остаточне ухвалення законопроекту про публічні

консультації, який пройшов перше читання в Парламенті в березні 2021 року.

Попри те, що українська влада дуже поважає відкритий і активний громадський простір, досі трапляються випадки тиску і погроз на адресу місцевих громадських активістів, у деяких випадках із застосуванням насильства. Влада повинна продовжувати засуджувати такі напади, а ефективні розслідування повинні запобігати безкарності за такі злочини і забезпечувати, щоб такі практики не були масовими, як у минулому. Випадки тиску та нападів на представників громадянського суспільства в минулому, до повномасштабного вторгнення в лютому 2022 року, все ще потребують повного розслідування та судового переслідування. На тимчасово окупованих Росією територіях через обмежений доступ можуть працювати лише волонтери та неформальні групи громадянського суспільства й активісти. Підтримуючи важливі зв'язки з українською державою та народом України задля взаємної підтримки, ці волонтери та неформальні групи громадянського суспільства часто наражаються на серйозні безпекові ризики.

2.1.2. Реформа державного управління

Україна досягла **певного рівня підготовки** у сфері реформування державного управління (РДУ), але протягом звітнього періоду **прогрес був незначний**. Хоча українська система державного управління довела свою стійкість під час загарбницької війни Росії проти України, реформа сповільнилася або зупинилася за низкою напрямків, зокрема у сфері добору та відбору персоналу на основі заслуг, класифікації посад і реформування системи оплати праці, а також упровадження інформаційної системи управління людськими ресурсами. Було досягнуто значного прогресу в цифровізації надання послуг.

У наступному році Україна має, зокрема:

- забезпечити своєчасне приведення чинного законодавства у відповідність до Закону «Про адміністративну процедуру» в усіх секторах, на які поширюється його дія;
- відновити добір і відбір працівників на основі заслуг, а також запровадити класифікацію посад як передумову комплексної реформи системи оплати праці;
- досягти прогресу у впровадженні інформаційної системи управління людськими ресурсами по всій країні.

Стратегічні рамки реформи державного управління

У грудні 2022 року до **Стратегії РДУ на 2022–2025 роки** та плану заходів із її реалізації були внесені зміни, щоб врахувати статус України як кандидата на вступ до ЄС та вимоги воєнного стану. Моніторинг реалізації цієї стратегії та відповідного плану заходів продовжувала здійснювати Координаційна рада з питань реформування державного управління (дорадчий орган, до складу якого входять представники Уряду, Парламенту, громадянського суспільства та мережі експертів із РДУ), хоча й рідше (одне засідання у 2022 році). В умовах воєнного стану фінансова сталість РДУ втратила пріоритетність, а державне фінансування значною мірою залежить від донорської підтримки.

Політична підтримка РДУ залишається нерівномірною. Хоча у сфері цифровізації та надання послуг здійснювані заходи відповідали задекларованим цілям, в інших сферах, зокрема у сфері державної служби та реформування системи оплати праці, спостерігалася певна невідповідність.

Розробка та координація політики

Система формування політики добре налагоджена. Секретаріат Кабінету Міністрів забезпечує якість та узгодження проєктів документів на завершальних етапах процесу. Однак фактична спроможність Уряду **формувати політику на основі фактичних даних** залишається недостатньою. Пояснювальні записки, які супроводжують законодавчі

пропозиції, часто не відповідають необхідним стандартам. Профільні міністерства рідко оцінюють вартість проєктів документів щодо політики та нормативно-правових актів (у 2022 році лише два з 28 схвалених Кабінетом Міністрів документів щодо політики містили інформацію про витрати на їх реалізацію). Ще не завершено процес створення директоратів з питань політики в міністерствах та добір на посади з підтримки реформ, покликаний усунути ці прогалини та забезпечити технічну підтримку у реалізації пріоритетних реформ. Станом на кінець 2022 року з 3 000 запланованих посад із підтримки реформ було заповнено менше 750, і ця тенденція продовжилася у 2023 році.

Парламент поділяє право законодавчої ініціативи з Урядом. На практиці понад 80% законодавчих актів розробляє Парламент. Законопроекти, подані депутатами, часто не містять належних пояснювальних записок та/або оцінок впливу, що впливає на якість законів.

Не існує формальних вимог або систематичних практик для **моніторингу** реалізації політики та законодавства. Моніторинг середньострокового плану дій та річного плану дій Секретаріатом Кабінету Міністрів здебільшого здійснюється ситуативно, без індикаторів результатів чи впливу. Необхідно забезпечити належні стандарти оцінювання регуляторного впливу як *ex ante*, так і *ex post*, зокрема підготувати рамки для вирішення труднощів, пов'язаних із відновленням.

Створено механізми планування та координації процесу європейської інтеграції України. Однак Урядовому офісу координації європейської та євроатлантичної інтеграції бракує ресурсів для ефективного управління процесом із боку Кабінету Міністрів, тоді як можливості профільних міністерств різняться. Ще не створені функціональні рамки для забезпечення інтеграції європейської інтеграції в удосконалений процес вироблення й ухвалення рішень на національному рівні.

Управління державними фінансами (УДФ)

Чинна Стратегія реформування системи управління державними фінансами на 2022–2025 рр. та план заходів із її реалізації в цілому узгоджені з іншими стратегічними документами, у тому числі зі Стратегією РДУ на 2022–2025 рр., і підлягають регулярному моніторингу.

На базі Міністерства фінансів створено правову базу та інституційну архітектуру для підтримки моніторингу фіскальних ризиків та управління ними. Однак ще належить розробити та запровадити інструменти розвитку потенціалу. Створено законодавчу базу для запровадження середньострокового бюджетного планування. Виконання Бюджетної декларації на 2022–2024 рр. на середньострокову перспективу було призупинено через війну. Уряд залишається відданим середньостроковим бюджетним рамкам; він домовився з МВФ представити бюджет на 2025 рік із всеосяжними рамками на 2026–2028 роки, чому має передувати аналіз ризиків у наступному році. Діагностичне оцінювання системи управління державними інвестиціями було завершено наприкінці 2022 року. У доповіді окреслено низку питань, які потребують вирішення, у тому числі посилення ролі Міністерства фінансів як контролера державних інвестицій.

В Україні спостерігається недостатня **бюджетна прозорість** та відкритість бюджетного процесу, про що свідчить Індекс відкритості бюджетів. Ситуація погіршилася в умовах воєнного стану. Ці показники слід поступово відновлювати там, де це можливо. Спроможність Парламенту та Рахункової палати здійснювати нагляд за бюджетним процесом має бути покращена в пріоритетному порядку.

Щодо цифровізації, докладаються зусилля для оцифрування процедур державного внутрішнього фінансового контролю, а також процесу бюджетного планування. Досягнуто значного прогресу в цифровізації податкового та митного адміністрування (наприклад, восени 2022 року на митниці було розгорнуто четверту фазу нової комп'ютеризованої транзитної системи; кол-центр, електронний касовий апарат та

єдиний податковий рахунок у податковій), а також підвищено безпеку даних.

Державні послуги та управління людськими ресурсами

Загалом Закон «Про державну службу» становить надійну нормативно-правову базу, хоча воєнний стан суттєво вплинув на неї. **Процедуру добору та відбору на основі заслуг** було призупинено (що також відбувалося в рамках заходів боротьби з COVID-19 з березня 2020 року по квітень 2021 року). Оскільки протягом тривалого часу не застосовувалися процедури, які би гарантували професійну та деполітизовану державну службу, а натомість широко застосовувалися непрозорі прямі призначення, конкурентоспроможність та незалежність державної служби погіршилися.

Гендерне представлення на державній службі залишається незбалансованим. На кінець 2022 року серед вищого керівництва було 70% чоловіків і 30% жінок, серед керівників середньої ланки — 33% чоловіків і 67% жінок, а на виконавчому рівні — 22% чоловіків і 78% жінок.

Ступінь цифровізації системи управління людськими ресурсами залишається недостатнім. Розвиток та використання **Інформаційної системи управління людськими ресурсами (HRMIS)**, яка має на меті забезпечити цифрову платформу для всіх кадрових операцій у державних установах з метою формування політики, прозорості та підзвітності, з 2017 року просуваються дуже нерівномірно. HRMIS, включно з модулем нарахування оплати праці, було впроваджено як основну ІТ-систему управління людськими ресурсами лише в небагатьох установах, і наразі ця система містить інформацію про приблизно 15% посад.

Чинна модель **класифікації посад** охоплює лише обов'язки залежно від місця державного службовця в адміністративній та інституційній ієрархії. Модель класифікації посад, яку пілотувало Національне агентство з питань державної служби (НАДС), так і не було впроваджено на системному рівні. **Система оплати праці** залишається непрозорою та нерівноправною. Тому різні установи мають різні можливості пропонувати конкурентоспроможні позиції. Загалом серед вищого керівництва спостерігається значна плінність кадрів, через що не вдається сформувати стабільний персонал. Необхідні систематичні зусилля для залучення, добору та розвитку високопрофесійного та незаангажованого вищого керівництва.

Що стосується **професійного розвитку**, державні службовці зобов'язані щороку проходити навчання. НАДС скоригувала програму навчання в умовах воєнного стану. У жовтні 2022 року на базі Української школи урядування створено Вищу школу публічного управління як державний заклад із підвищення кваліфікації, підзвітний НАДС. Її завданням є підготовка державних службовців, голів місцевих державних адміністрацій, їхніх перших заступників і заступників, посадових осіб органів місцевого самоврядування і депутатів місцевих рад.

Підзвітність суб'єктів урядування

Парламент наглядає за діяльністю Кабінету Міністрів відповідно до моделей, що діють у державах-членах ЄС (процес затвердження політичної програми Уряду, щорічні звіти, регулярні сесії запитань і відповідей, депутатські запити тощо). Над системою державного управління також здійснюють нагляд Омбудсмен і Рахункова палата. Однак Рахункова палата не виконувала своїх наглядових функцій відповідно до міжнародних стандартів із огляду на відсутність реєстру рекомендацій і рамок моніторингу.

Важливим досягненням у сфері надання послуг стало ухвалення у травні 2022 року Закону «Про адміністративну процедуру», який має важливе значення для розвитку **права на належне адміністрування**. Цей закон уніфікує наразі фрагментовані адміністративні процедури в різних секторах. Уряд також готує зміни до галузевих законів та імплементаційного законодавства, внутрішніх правил і процедур та робочих

процесів. Нещодавно деякі установи звернулися з проханням звільнити їх від обов'язку дотримуватися цього закону. Україні слід утриматися від запровадження нових винятків зі сфери дії закону (наприклад, для податкової служби), оскільки це суттєво зменшить його загальний вплив.

Конституційне **право на справедливий суд** зберігається в умовах воєнного стану. Адміністративні суди працюють на регулярній основі, з деякими корективами, зумовленими міркуваннями безпеки. Однак після ліквідації Окружного адміністративного суду міста Києва доступ до правосуддя у справах за участі центральних органів влади опинився під загрозою, оскільки новий суд ще не створений, а тимчасовий суд перевантажений роботою. Міністерство юстиції призупинило роботу державних реєстрів і баз даних. Доступ до **публічної інформації** також обмежений із міркувань безпеки і надається на індивідуальній основі. Було вжито низку заходів для забезпечення безпеки державних реєстрів, наприклад, зберігання певних даних на серверах за межами країни. Право на компенсацію передбачене законодавством і застосовується на практиці.

Надання послуг громадянам і бізнесу

Створено інституційні та правові рамки надання державних послуг для забезпечення системи **орієнтованого на користувача державного управління**. Широка мережа офлайнових центрів надання адміністративних послуг, створених на місцях, продовжує працювати добре, незважаючи на пошкодження, спричинені війною, та завдяки своїм офісам, віддаленим робочим місцям і мобільним центрам.

Трансформація концепції **надання цифрових послуг** («Держава у смартфоні») з подальшим створенням Міністерства цифрової трансформації продовжує демонструвати позитивні результати. Онлайн-портал цифрових послуг (портал «Дія») та мобільний застосунок нині надають розвинутіші цифрові послуги. Вони основані на віддаленому кваліфікованому електронному підписі та повній дійсності цифрових документів і облікових даних. Портал «Дія» та мобільний застосунок «Дія» (17,3 млн користувачів) відіграли вирішальну роль у продовженні надання населенню доступу до широкого спектру цифрових послуг, у тому числі внутрішньо переміщеним особам та українським біженцям.

2.2. ВЕРХОВЕНСТВО ПРАВА ТА ФУНДАМЕНТАЛЬНІ ПРАВА

2.2.1. Глава 23. Судова влада та фундаментальні права

Верховенство права та повага до прав людини належать до основоположних цінностей ЄС. Дієва (незалежна, якісна та ефективна) судова система та дієва боротьба з корупцією мають першорядне значення, так само, як і повага до фундаментальних прав у законодавстві та на практиці.

Україна досягла **певного рівня готовності до вступу до ЄС** із точки зору імплементації *acquis* ЄС та європейських стандартів у сферах судочинства, боротьби з корупцією та фундаментальних прав. Незважаючи на загарбницьку війну Росії, у цих сферах було досягнуто **значного прогресу**, а відповідні установи продовжили роботу, надання життєво важливих послуг громадянам та проведення реформ, продемонструвавши неабияку стійкість. Зусилля у сферах судочинства, боротьби з корупцією та фундаментальних прав повинні продовжуватися і надалі консолідуватися.

Функціонування судової системи

Україна має певний рівень підготовки із точки зору функціонування судової системи. Незважаючи на російську агресію, протягом звітного періоду було досягнуто **значного прогресу** в реалізації реформи органів суддівського врядування, розпочатої 2021 року. Вища рада правосуддя (ВРП) та Вища кваліфікаційна комісія суддів (ВККС) були реформовані в рамках прозорого та меритократичного процесу із залученням незалежних експертів.

Це дає змогу Уряду розпочати заповнення понад 2 000 суддівських вакансій та відновити кваліфікаційне оцінювання (люстрацію) чинних суддів. Україна також ухвалила закон про прозорий та оснований на заслугах попередній відбір суддів Конституційного Суду відповідно до рекомендацій Венеційської комісії і розпочала його виконання. Було ухвалено законодавство для створення ефективної служби дисциплінарних інспекторів та відновлення дисциплінарних проваджень щодо суддів. Після ліквідації Окружного адміністративного суду міста Києва необхідно створити новий адміністративний суд для розгляду справ за участі центральних органів влади, укомплектований належним чином перевіреними суддями.

У наступному році Україна має, зокрема:

- заповнити відкриті вакансії в Конституційному Суді України відповідно до ухваленого законодавства; перезапустити відбір звичайних суддів на основі вдосконаленої правових рамок, у тому числі чітких критеріїв доброчесності та професіоналізму та сильної ролі Громадської ради доброчесності; відновити оцінювання кваліфікації суддів (люстрацію), яке було призупинено у 2019 році; запровадити прозорий та оснований на заслугах відбір прокурорів керівного рівня шляхом внесення змін до правових рамок та вжиття необхідних інституційних заходів;
- створити службу дисциплінарних інспекторів за результатами прозорого та меритократичного відбору та відновити здійснення дисциплінарних проваджень щодо суддів; пріоритизувати розгляд резонансних справ та справ, у яких наближається до закінчення строк давності; вжити ефективних заходів для усунення корупційних ризиків у Верховному Суді; посилити дисциплінарну систему для прокурорів шляхом удосконалення існуючих правових та інституційних рамок;
- завершити комплексний ІТ-аудит, у тому числі існуючих ІТ-систем, бізнес-процесів та організаційної структури, і на основі результатів такого аудиту ухвалити та розпочати реалізацію дорожньої карти модернізації ІТ в судовій системі, включно з розробкою нової системи управління справами.

Військова агресія Росії проти України створила серйозні труднощі для української судової системи. Станом на кінець квітня 2023 року 12 працівників апарату суду було вбито, 114 будівель судів (15% від загальної кількості) були зруйновані або пошкоджені внаслідок бойових дій, а велика кількість матеріалів справ була втрачена. Матеріальні збитки, яких зазнали суди, оцінюють у 47 млн євро. Прокуратура також зазнала серйозної шкоди. 6 працівників загинули, 64 будівлі прокуратури були повністю або частково зруйновані, а 173 будівлі залишаються на тимчасово окупованих територіях України. Матеріальні збитки перевищують 22 млн євро. На здійснення правосуддя впливають повітряні удари, попередження про повітряну тривогу та часті відключення електроенергії. Сторони судових проваджень перемістилися в межах країни або за кордон, що перешкоджало розгляду справ. Було відкрито понад 80 000 справ, пов'язаних із воєнними злочинами, злочинами проти людяності та іншими правопорушеннями, пов'язаними з війною, що змістило пріоритети в роботі та створило додаткове навантаження на систему кримінальної юстиції. Здійснення правосуддя в районах активних бойових дій та на тимчасово окупованих територіях стало неможливим.

Незважаючи на ці значні труднощі, українські суди, прокуратура та інші органи правосуддя продемонстрували неабияку стійкість, продовжуючи надавати громадянам і компаніям послуги правосуддя, а також реалізуючи реформи. Було вжито необхідних законодавчих, організаційних і технічних заходів, які дали змогу судам швидко адаптувати свою роботу до нових реалій воєнного стану та захистити відвідувачів судів, забезпечивши при цьому безперервний доступ до правосуддя. Зокрема, було ухвалено законодавство, яке дозволило змінювати територіальну юрисдикцію судів і передавати судові справи в інші частини країни у разі неможливості здійснювати правосуддя на певній території, а також відряджати суддів до інших судів.

Завершено **реформування двох ключових органів суддівського врядування**: ВРП та ВККС. Необхідність цієї реформи була зумовлена недостатньою незалежністю судової влади від виконавчої та законодавчої гілок влади, низьким рівнем довіри суспільства до судової влади, високим рівнем корупції та істотним впливом корисливих інтересів на роботу судів. Реформа розпочалася в липні 2021 року з ухвалення амбітного законодавства, яким було запровадило ретельну перевірку на доброчесність членів ВРП та кандидатів у члени ВРП, а також перевірку на доброчесність та професійність кандидатів у члени ВККС. Було передбачало тимчасову, але вирішальну роль незалежних експертів, призначених міжнародними донорами, у тому числі ЄС, у відповідних органах відбору та перевірки. Ця реформа була повністю узгоджена з відповідними рекомендаціями Венеційської комісії, зосереджуючись на зміцненні доброчесності та довіри громадськості до судової влади. За законом до складу ВРП входить 21 член. На початку реформи до складу ВРП входило 15 членів, 10 із яких пішли у відставку, в результаті чого у ВРП залишилося лише п'ять членів, включно з Головою Верховного Суду як члена ВРП за посадою. У травні 2022 року Етична рада, до складу якої входять три національні та три міжнародні експерти, завершила перевірку доброчесності чотирьох призначених членів ВРП, визнавши одного члена ВРП таким, що не відповідає критеріям доброчесності. Після цього вона приступила до перевірки доброчесності кандидатів у члени ВРП. До січня 2023 року 11 нових членів ВРП, які пройшли належну перевірку Етичною радою, були призначені відповідними суб'єктами призначення. За результатами цих призначень оновлений склад ВРП налічував 15 членів, і орган знову запрацював. До червня 2023 року було призначено ще двох належним чином перевірених членів ВРП, що збільшило склад ВРП до 17 членів.

У березні 2023 року Конкурсна комісія, яка складалася з трьох національних та трьох міжнародних експертів, завершила перевірку доброчесності та професійності 301 кандидата у члени ВККС. Конкурс передбачав ретельну перевірку біографій кандидатів та співбесіду з 64 найкращими кандидатами. За результатами цього другого етапу конкурсу Конкурсна комісія сформувала короткий список із 32 кандидатів для подальшого розгляду ВРП. У червні 2023 року ВРП призначила 16 нових членів ВККС, запропонованих Конкурсною комісією, за результатами прозорої процедури співбесіди та індивідуального голосування, що дало змогу ВККС розпочати повноцінну роботу.

Реформа органів суддівського врядування була завершена на тлі справи про корупцію на найвищому рівні за участі Голови Верховного Суду. Ця справа набула розголосу в середині травня, коли Національне антикорупційне бюро заявило, що викрило організовану злочинну групу, яка нібито отримала хабар у розмірі 2 500 000 євро за вплив на рішення Верховного Суду на користь певного олігарха. Голову Верховного суду було звільнено з посади та взято під варту на час проведення розслідування.

Ця корупційна справа показала, з одного боку, надійність спеціалізованих антикорупційних інституцій, створених за потужної підтримки ЄС після Революції гідності 2014 року, а з іншого — необхідність продовження реформ у системі правосуддя, правоохоронних/ правозастосовчих органах та загалом у державному секторі для подолання існуючих корупційних викликів і незворотного зміцнення доброчесності, ефективності та професіоналізму, водночас дотримуючись належного

балансу між незалежністю та підзвітністю. Для подолання корупції у Верховному Суді та інших судах слід використовувати дієві інструменти забезпечення доброчесності, зокрема шляхом перевірки доброчесності та декларацій про активи суддів, створення дисциплінарної системи та вдосконалення процедур відбору суддів з особливою увагою до доброчесності та професійної етики. Такі заходи мають сприяти зміцненню довіри громадськості до судової влади, яка залишається дуже низькою. За даними соціологічних опитувань, довіра населення до судової влади в останні роки зростає (у 2021 році судовій владі довіряли 15,5% респондентів, а у 2023 році — 24,8%). Іноземні бізнес-асоціації продовжують вважати проблеми з судовою системою та поширеність корупції одними з основних перешкод для ведення бізнесу в Україні.

Значного прогресу було досягнуто у реформуванні **Конституційного Суду** України (КСУ). У грудні 2022 року Україна ухвалила закон про реформування процедури відбору майбутніх суддів КСУ. Він не повністю відповідав рекомендаціям Венеційської комісії, виданим у грудні 2022 року. Призначеним на міжнародному рівні членам органу попереднього відбору до КСУ — Дорадчій групі експертів — не була надана тимчасова, але вирішальна роль у процедурі попереднього відбору. Це було рекомендовано Венеційською комісією для відновлення довіри до КСУ, репутація якого постраждала через звинувачення в корупції проти його суддів та кілька суперечливих рішень КСУ. У липні 2023 року Україна ухвалила зміни до Закону про КСУ, якими було реалізовано невиконані рекомендації Венеційської комісії, що містяться у її висновках щодо реформи КСУ від грудня 2022 року та червня 2023 року. Після ухвалення цих змін реформа добору суддів КСУ запрацювала. Парламент і Рада суддів оголосили конкурси на заміщення вакантних посад у Конституційному Суді. Президент і Рада суддів призначили своїх членів і заступників у складі Дорадчої групи експертів, а Парламент продовжує процедуру призначення. У вересні, на офіційний запит Уряду, Венеційська комісія та міжнародні донори, включно з ЄС, подали свої кандидатури у члени та заступники членів Дорадчої групи експертів. У жовтні Кабінет Міністрів офіційно їх призначив. У складі п'ятерох призначених членів і п'ятерох їхніх заступників Дорадча група експертів розпочала свою роботу і може приступити до попереднього відбору кандидатів на посаду судді Конституційного Суду. Реформа КСУ має продовжитися ухваленням закону про конституційну процедуру відповідно до рекомендацій Венеційської комісії, щоб підвищити прозорість і підзвітність у роботі КСУ та зробити конституційну процедуру ефективнішою.

У грудні 2022 року Верховна Рада ухвалила закон про ліквідацію Окружного адміністративного суду міста Києва (ОАСК), який розглядав спори за участі центральних органів влади. Деякі судді ОАСК були об'єктом численних суперечок та корупційних розслідувань. Відповідно до ухваленого закону ОАСК було ліквідовано та зобов'язано передати свої справи Київському окружному адміністративному суду до моменту створення нового Київського міського адміністративного суду. Затримки з передачею справ та створенням нового суду, а також обмежені можливості Київського окружного адміністративного суду взяти на себе нові зобов'язання призвели до обмеження доступу до правосуддя. Закон не врегулював статус колишніх суддів ОАСК. За загальними правилами, судді ОАСК можуть бути переведені до суду того самого рівня без проведення конкурсу. Перед будь-яким таким переведенням судді ОАСК повинні пройти процедуру кваліфікаційного оцінювання, включно з перевіркою на доброчесність. Оновлені ВККС та ВРП мають ініціювати створення нового адміністративного суду для розгляду справ за участі центральних органів влади, забезпечивши укомплектування цього суду належним чином перевіреними суддями. Це дасть змогу ефективно та справедливо вирішувати адміністративні спори за участі центральних органів влади.

Стратегічні документи

Стратегія розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки визначила основні напрями реформування системи правосуддя, серед яких

реорганізація місцевих судів, реформа ключових органів суддівського врядування, консолідація ключової ролі Верховного Суду для забезпечення єдності судової практики, розвиток механізму альтернативного вирішення спорів, відбір нових суддів, реформа прокуратури, а також реформа Конституційного Суду. Частина передбачених стратегією заходів з реформування була належним чином реалізована, зокрема реформа органів суддівського врядування та відбір суддів КСУ. Формального оцінювання реалізації цієї стратегії не проводилося. Належить розробити та ухвалити прозору та інклюзивну нову стратегію реформування системи правосуддя для реагування на виклики воєнного часу.

У травні 2023 року Президент України затвердив комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку на 2023–2027 роки. Він визначає, між іншим, широкі настанови щодо реформування прокуратури, в тому числі посилення її ролі координатора органів правопорядку і покращення правової визначеності та забезпечення узгодженості практики у кримінальному судочинстві. План дій, який визначатиме очікувані результати, завдання та показники виконання стратегічного плану, нині розробляється міжвідомчою робочою групою із залученням експертів ЄС. Його якнайшвидше ухвалення та подальше виконання повинні мають позначити завершення процесу реформ у цій сфері.

Органи управління

За управління судовою системою та прокуратурою відповідають декілька органів управління та самоврядування з різними функціями. У судовій системі ВРП є ключовим органом суддівського врядування, який призначає та звільняє суддів, розглядає дисциплінарні справи проти них та здійснює нагляд за роботою Державної судової адміністрації — органу, що відповідає за щоденне адміністрування судових ресурсів. ВРП не мала кворуму в період з лютого 2022 року по січень 2023 року після масової відставки 10 з 15 членів ВРП напередодні їхньої перевірки Етичною радою. ВККС, ще один важливий орган суддівського врядування, займається відбором і кваліфікаційним оцінюванням (перевіркою) суддів. ВККС не працювала з осені 2019 року, коли набув чинності закон про судову реформу, яким було звільнено всіх її членів. Вона відновила свої функції лише в червні 2023 року, коли ВРП затвердила її новий склад. З'їзд суддів та Рада суддів є органами суддівського самоврядування, які складаються з суддів і представляють їхні інтереси. Рада суддів відповідає за організацію засідань з'їзду суддів та виконання його рішень. Вони беруть участь у формуванні ВРП та ВККС, а з'їзд суддів також є органом, що призначає суддів Конституційного Суду (разом із Президентом та Парламентом). Враховуючи інституційну складність, дублювання функцій, гостру нестачу фінансування, велику кількість вакансій та виклики, пов'язані з війною, система суддівського врядування має бути вдосконалена та оптимізована на основі незалежного та професійного функціонального аудиту.

В системі органів **прокуратури** вищим органом самоврядування є всеукраїнська конференція прокурорів. Вона призначає деяких членів органів управління у системі органів прокуратури: Ради прокурорів і Кваліфікаційно-дисциплінарної комісії прокурорів (КДКП) — та затверджує положення про них. Рада прокурорів працює на умовах неповної зайнятості та на неоплачуваній основі і займається призначенням прокурорів на адміністративні (управлінські) посади та захистом незалежності прокурорів, тоді як КДКП відповідає за відбір, просування по службі та звільнення прокурорів, а також за здійснення дисциплінарних проваджень. З огляду на обсяг своїх повноважень та з урахуванням європейських стандартів і передового досвіду, Рада прокурорів має стати повноцінним органом з автономними ресурсами. Оновлений Тренінговий центр прокурорів займається початковою підготовкою та підвищенням кваліфікації прокурорів. ВРП розглядає скарги на дисциплінарні рішення КДКП. Це повноваження в майбутньому може бути передане Раді прокурорів. Діяльність всеукраїнської конференції прокурорів та Ради прокурорів фінансує Генеральна прокуратура.

Незалежність та неупередженість

Конституційні та правові рамки гарантують **незалежність судової влади** від законодавчої та виконавчої гілок влади. Парламент і Президент зберігають прерогативу здійснення обмежених призначень у судові та прокурорські органи, як-то Конституційний Суд і ВРП. Суддів призначає Президент за поданням ВРП у встановленому законом порядку. Розподіл справ між суддями в суді здійснюється на випадковій основі за допомогою автоматизованої системи на основі об'єктивних критеріїв, встановлених процесуальним правом. Теоретично голова суду або інші судді не можуть впливати на такий розподіл. Однак через структурні недоліки судової системи, в тому числі обмеженість ресурсів, а також вплив загарбницької війни, автоматичний розподіл справ не функціонує належним чином.

Викликає занепокоєння імовірність того, що суддя, стосовно якого подано заяву про **відвід**, усе одно може брати участь у розгляді такої заяви. З метою забезпечення об'єктивності та неупередженості у процесі ухвалення рішень рішення про відсторонення судді від участі в судовому процесі повинні ухвалюватися без його участі з можливістю оскарження.

Законодавство надає **прокурорам** достатній ступінь незалежності та автономії. Однак органи самоврядування та управління все ще значною мірою залежать від Генеральної прокуратури, зокрема у питаннях фінансування та організаційної підтримки. Ця проблема має бити вирішена відповідно до європейських стандартів. Належить запровадити випадковий розподіл справ між окремими прокурорами на основі суворих і об'єктивних критеріїв, включно зі спеціалізацією, а також відповідний контроль і заходи запобігання маніпуляції на додаток до ефективних механізмів оскарження рішень про відсторонення прокурора від посади.

Незважаючи на правові та інституційні гарантії, зберігаються ризики неправомірного внутрішнього та зовнішнього втручання в діяльність судової влади та прокуратури, і для їх ефективного зменшення необхідні подальші зусилля компетентних інституцій.

Підзвітність та етика

Кодекси професійної етики та поведінки існують як для суддів, так і для прокурорів. У листопаді 2022 року Рада прокурорів затвердила та опублікувала свій коментар до Кодексу професійної етики прокурорів. Як судді, так і прокурори зобов'язані щороку подавати електронну **декларацію про активи** за попередній рік та за необхідності надавати оновлену інформацію.

Після Революції гідності 2014 року в Україні було розпочато позачергове та загальне **кваліфікаційне оцінювання (люстрацію) суддів** на основі вимог щодо професійної компетентності, професійної етики та доброчесності. Непроходження перевірки є підставою для звільнення. Приблизно 2 500 чинних суддів пройшли цю процедуру, перш ніж її було призупинено восени 2019 року, коли ВККС було ліквідовано на підставі закону. Приблизно 2 000 суддів ще мають пройти перевірку на основі прозорої процедури, чітких критеріїв оцінювання та за належної участі Громадської ради доброчесності.

Ключова функція ВРП — розгляд дисциплінарних справ щодо суддів — була призупинена у серпні 2021 року з набуттям чинності нового законодавства. Функція, яку раніше виконували інспектори ВРП, передана новій службі дисциплінарних інспекторів. Ця служба не була створена у встановлений законодавством строк. Існує також правова невизначеність щодо строків позовної давності стосовно дисциплінарних скарг, отриманих попереднім складом ВРП. Наразі на розгляді у ВРП перебуває близько 11 500 дисциплінарних справ. У серпні та вересні 2023 року Україна ухвалила два закони про відновлення дисциплінарних проваджень щодо суддів та створення незалежної служби дисциплінарних інспекторів на основі прозорої та меритократичної процедури відбору

із залученням визначених на міжнародному рівні експертів. Потребують уточнення та належного формулювання дисциплінарні правопорушення, пов'язані з поведінкою суддів. Необхідно терміново створити службу дисциплінарних інспекторів для забезпечення дієвого та неупередженого розгляду дисциплінарних справ.

Останніми роками в Україні впроваджується реформа прокуратури. Вона передбачає, між іншим, **атестацію прокурорів**, коли всі прокурори, які перебувають на посаді, проходять перевірку кадровими комісіями на основі критеріїв доброчесності та професіоналізму. З 2019 року з 11 278 прокурорів, які виявили намір пройти атестацію, її пройшли 8 351 прокурор, тоді як понад 2 700 не пройшли і були звільнені. Станом на серпень 2023 року прокурори подали до суду 2 754 позови, в яких оскаржували різні аспекти атестаційної реформи. Суди розглянули 2 082 позови; 1 426 позовів було відхилено (у тому числі 713 Верховним Судом), а 523 позови було задоволено (у тому числі 218 Верховним Судом). Навіть якщо суд задовольнить позов, він не зможе поновити прокурора на посаді: виходячи із законодавчих змін, ухвалених наприкінці 2021 року, такий прокурор все одно має пройти атестацію. Система **дисциплінарної відповідальності прокурорів** потребує подальшого вдосконалення, як це передбачено Державною антикорупційною програмою на 2023–2025 роки. Зокрема, необхідно уточнити дисциплінарні правопорушення з метою розширення кола дисциплінарних санкцій і строків давності, а також забезпечити можливість відкриття дисциплінарних проваджень *ex officio* Радою прокурорів та керівниками прокуратур. Потенціал КДКП, а також його людські та фінансові ресурси також мають бути посилені.

Професіоналізм і компетентність

Після Революції гідності Україна реформувала правила відбору **суддів**, запровадивши більше прозорих і меритократичних елементів. Однак відповідні правові рамки потребують подальшого доопрацювання, зокрема, з огляду на тривалість і складність процесу відбору. Етапи відбору та обов'язкового навчання слід оптимізувати. На сьогодні понад 2 000 суддівських вакансій досі потребують термінового заповнення. Оновлена ВККС має вдосконалити правила відбору та кваліфікаційного оцінювання суддів, у тому числі шляхом розробки та оприлюднення чітких критеріїв оцінювання доброчесності та методології такого оцінювання. З огляду на низький рівень довіри громадськості до судової влади та неодноразові випадки суддівської корупції дуже важливо, щоб Громадська рада доброчесності (ГРД) продовжувала постійно брати участь як у кваліфікаційному оцінюванні, так і в процедурах відбору суддів. ГРД доручено надавати ВККС обґрунтовані висновки щодо доброчесності чинних суддів, які проходять кваліфікаційне оцінювання, а також кандидатів на посади суддів судів вищих інстанцій. Нова ГРД, до складу якої увійшли 20 юристів, журналістів та представників громадянського суспільства, що спеціалізуються на антикорупційних реформах та реформах у сфері правосуддя, була сформована у серпні 2023 року. Це має допомогти оновленій ВККС завершити кваліфікаційне оцінювання чинних суддів та відібрати нових доброчесних суддів. У Комітеті Верховної Ради з питань правової політики був підготовлений новий закон, покликаний удосконалити відбір суддів, з подальшою його реєстрацією. Після запровадження законодавчих змін ВККС повинна буде скоригувати власні правила та процедури.

Після запровадження нових прозорих і меритократичних правил **відбору та кар'єрного зростання прокурорів** під час проміжного дворічного періоду реформи прокуратури в 2019–2021 роках відбулося декілька раундів зовнішнього добору молодших прокурорів за вдосконаленими правилами, які передбачали численні іспити для перевірки юридичних і практичних знань, загальних навичок, а також перевірку доброчесності. У результаті було призначено 114 нових прокурорів у Генеральній прокуратурі та 492 у районних прокуратурах.

Крім того, під час проміжного періоду реформування було успішно апробовано прозору

процедуру відбору для прокурорів керівного рівня, включно з перевіркою на добросовісність, професіоналізм та лідерські якості. Однак після відновлення роботи Ради прокурорів восени 2021 року ці позитивні практики не були продовжені. Процедури відбору прокурорів на керівні посади залишаються недосконалими, оскільки їм бракує прозорості та надійних перевірок на добросовісність, професіоналізм і лідерські якості. Ресурси та спроможність Ради прокурорів виконувати свій мандат у цій сфері залишаються обмеженими. Ці недоліки слід усунути.

Правила, що регулюють призначення та звільнення Генерального прокурора, роблять цю посаду вразливою до політичних та інших неправомірних втручань, створюючи ризики, пов'язані з незалежністю, добросовісністю та, зрештою, довірою громадськості. Відповідно до європейських стандартів і найкращих практик, процедуру відбору кандидатів на посаду Генерального прокурора слід зробити більш прозорою, об'єктивною та меритократичною, а процедуру звільнення — деполітизованою. Зокрема, підстави для звільнення Генерального прокурора мають бути вичерпними і чітко визначеними законом, а процедура звільнення — прозорішою і вартою довіри.

Періодичне оцінювання діяльності суддів і прокурорів на основі чітких правил і критеріїв оцінювання все ще має бути запроваджене відповідними судовими та прокурорськими органами. Використання оцінювання продуктивності покращило би управління людськими ресурсами в судах та прокуратурі.

Національна школа суддів продовжила підготовку суддів усіх інстанцій. Незважаючи на виклики, пов'язані з війною, та скорочення фінансування, у 2022 році вона провела навчання для 10 158 осіб у різних сферах: від права ЄС до управління судами та ІТ-навичок. Школа має зміцнити свій управлінський та операційний потенціал, запровадити комплексне оцінювання потреб у навчанні та оцінювання навчання, модернізувати навчальні програми та методи викладання, в тому числі тренінги з питань суддівської майстерності, етики та добросовісності, а також покращити міжнародну співпрацю та зв'язки з мережами підготовки суддів. Співпраця Національної школи суддів та Тренінгового центру прокурорів з надавачами послуг навчання суддів ЄС для задоволення потреб у навчанні, пов'язаних із війною, сприяє зміцненню інституційної спроможності і має продовжуватися.

Якісна та вільна від корупції **юридична освіта** та підготовка працівників системи правосуддя та органів правопорядку є запорукою зміцнення верховенства права та виконання зобов'язань щодо членства в ЄС. За останні роки в Україні було вжито низку заходів для покращення юридичної освіти. Ухвалено та вдосконалено стандарти юридичної освіти, запроваджено стандартизовані іспити для вступу на юридичні факультети та магістерські програми, розроблено інституційну систему забезпечення якості освіти. Однак прогрес був нерівномірним, тому потрібні подальші зусилля з реформування, зокрема для створення чіткого інституційного розмежування юридичної освіти та підготовки працівників органів правопорядку, посилення стандартів для вступу до правничих шкіл та ліцензування, забезпечення прозорого та ґрунтованого на заслугах розподілу державних коштів на підготовку майбутніх правників, модернізації навчальних програм з приділенням належної уваги етиці, практичній підготовці, праву ЄС та міжнародним обмінам, запровадження єдиного державного кваліфікаційного іспиту, а також боротьби з корупцією та плагіатом.

Якість правосуддя

Судова система потерпає від значного недофінансування, яке ще більше посилюється загарбницькою війною та її впливом на державні фінанси. Фінансові ресурси, виділені на судову владу, задовольнили 63,4% загальних потреб у фінансуванні у 2022 році і лише 51,4% у 2023 році. Зокрема, несуддівський персонал судів суттєво недофінансовується, що призводить до його відтоку та порушення роботи судів. У ході перегляду за результатами першого півріччя 2022 року були внесені значні зміни до бюджетних

асигнувань на фінансування судової влади. Витрати на всі місцеві та апеляційні суди були скорочені більш ніж на 10%, тоді як витрати на інші судові установи були визначені на рівні 15–20% порівняно з початковими асигнуваннями на 2022 рік. Бюджетні асигнування на фінансування судової влади, включно з Верховним Судом, місцевими, апеляційними та спеціалізованими судами, у 2022 році становили близько 491 млн євро порівняно з приблизно 656 млн євро у 2021 році (за обмінним курсом на кінець 2022 року). Щойно ситуація з державними фінансами стабілізується, Уряд повинен відновити фінансування судової системи, проводячи при цьому ретельно сплановану оптимізацію видатків та мережі судів.

Наприкінці 2022 року в Україні налічувалося 4 643 судді, що в середньому становить 11 суддів на 100 000 населення, порівняно з середнім європейським показником 22,2 судді на 100 000 населення того самого року. За останні кілька років низка судів першої інстанції припинила розгляд справ через гостру нестачу суддів та відсутність ВКС. Понад 100 судів в Україні працювали з 50-відсотковим або навіть меншим рівнем укомплектованості. Зберігається дуже нерівномірне навантаження судів по всій країні. У деяких випадках навантаження на суддів в одній і тій самій інстанції та юрисдикції може відрізнятись в декілька разів. Уряд планує вирішити цю проблему шляхом оптимізації мережі судів. Однак зміни до закону про судоустрій від грудня 2022 року відтермінували таку оптимізацію до завершення першого року після скасування воєнного стану. Щоб збалансувати навантаження, органи суддівського врядування мають продовжувати застосовувати інші заходи, включно з добором нових суддів та відрядженням.

Станом на кінець 2022 року в Україні налічувалося близько 9 500 прокурорів, або 23 прокурори на 100 000 жителів, порівняно з середньоєвропейським показником 11,8 прокурора на 100 000 жителів у 2020 році.

Українські суди використовують єдину судову інформаційно-телекомунікаційну систему. Така система має функції управління справами, розподілу справ, електронної доставки та відеоконференції. Протягом останніх декількох років Державна судова адміністрація докладала зусиль для забезпечення взаємодійності підсистем електронного судочинства з державним порталом електронних послуг «Дія», єдиним реєстром засуджених, соціальною інформаційною системою тощо. Також було впроваджено ІТ-сервіс для автоматичного сповіщення про виклик до суду, що дало змогу заощадити на поштових витратах. Однак система суттєво застаріла і недостатньо фінансується. Її апаратна, програмна та мережева інфраструктура, а також система управління ІКТ потребують повної модернізації. Навесні 2023 року було розпочато незалежний ІТ-аудит для сприяння в розробленні нової системи електронного судочинства. Очікується, що за результатами аудиту система електронного судочинства буде модернізована, що дасть змогу зробити судову систему ефективнішою та прозорішою, а також заощадити витрати та покращити доступ до послуг правосуддя для громадян і бізнесу.

Після ретельної підготовки, включно з аналізом бізнес-процесів, прокуратура за підтримки ЄС розпочала розроблення сучасної **системи електронного управління справами** «СМЕРЕКА». Протягом декількох років у цій системі оцифруватиметься аналіз та опрацювання кримінальних справ, починаючи зі справ, пов'язаних із міжнародними злочинами. Це сприятиме підвищенню ефективності, прозорості та доброчесності системи кримінальної юстиції.

У листопаді 2021 року Верховна Рада ухвалила сучасний закон про **медіацію**. Він закладає основу для впровадження медіації в цивільних, комерційних та адміністративних спорах, а також у кримінальному судочинстві. Незважаючи на війну, закону почав діяти, і був досягнутий значний прогрес. Уряд ухвалив законодавство для забезпечення надання послуг медіації центрами безоплатної правової допомоги, а

Міністерство юстиції затвердило наказ про реєстр медіаторів, які залучаються до надання безоплатної вторинної правової допомоги, та оголосило перші конкурси для відбору таких медіаторів. Різні організації та інституції у сфері юстиції, що займаються медіацією, продовжували популяризувати послуги медіації за допомогою тренінгів, онлайн-ресурсів та заходів із підвищення обізнаності. Слід продовжувати впроваджувати закон про медіацію шляхом ухвалення додаткових підзаконних нормативно-правових актів, розбудови інституційної спроможності та підвищення обізнаності серед відповідних цільових груп.

Незалежна, професійна та підзвітна адвокатура є ключовою передумовою для забезпечення доступу до правосуддя та функціонування ринкової економіки. Адвокатура в Україні потребує реформування. Закон про адвокатуру має бути приведений у відповідність до Конституції, застосовних європейських стандартів та передових практик. Зокрема, слід удосконалити систему самоврядування та управління ресурсами адвокатури, зробити її більш прозорою та підзвітною. Кваліфікаційні та дисциплінарні процедури для адвокатів потребують значного вдосконалення в законодавстві та на практиці. Процес допуску до професії залишається недосконалим і схильним до корупційних ризиків, що підриває довіру до професії та її незалежність.

Останніми роками українська судова система доклала значних зусиль для забезпечення узгодженості судової практики, що є ключовим елементом верховенства права та правової визначеності. У Верховному Суді було запроваджено декілька «процесуальних фільтрів», а також запрацювала Велика Палата Верховного Суду. На додаток до існуючого реєстру судових рішень було створено електронну базу даних правових позицій Верховного Суду, щоб полегшити пошук відповідних вказівок Верховного Суду щодо тлумачення та застосування конкретних правових норм. Однак у цій сфері необхідно докладати більше зусиль, оскільки судова практика, в тому числі в межах одного суду, лишається неузгодженою. Досі очікується схвалення доступу до Великої Палати з боку відповідного касаційного суду, що не сприяє процесу узгодження. Необхідно ретельно спланувати подальші заходи в рамках правової та інституційної реформ на основі компетентної оцінки та інклюзивних консультацій із залученням суддів та профільних експертів.

Ефективність

Незважаючи на пов'язані з війною фінансові та кадрові проблеми, більшість судів в Україні у 2022 році продемонстрували 100-відсотковий або навіть вищий показник вирішених справ. У першій інстанції відсоток вирішених справ становив 105,5% у цивільних справах, 97,6% у господарських справах, 111,7% в адміністративних справах та 99,5% у кримінальних справах. На рівні апеляційної інстанції спостерігаються аналогічні показники: 101% у цивільних справах, 103% у господарських справах, 99% в адміністративних справах, 98,9% у кримінальних справах. У 2022 році загальний відсоток вирішених справ у Верховному Суді склав 107,9%. У 2022 році відсоток вирішених справ у Конституційному Суді склав 68%. Щодо кількості невирішених справ у судах першої інстанції, станом на кінець 2022 року на розгляді перебувало 231 177 цивільних справ, із яких 59 856 очікували розгляду вже понад рік, 34 168 господарських справ, із яких 10 417 очікували розгляду вже понад рік, 119 471 адміністративних справ, із яких 25 544 очікували розгляду вже понад рік, та 110 637 кримінальних справ, із яких 47 544 очікували розгляду вже понад рік. На розгляді в апеляційних судах перебувало 23 218 цивільних справ, із яких 3 716 очікували розгляду вже понад рік, 6 446 господарських справ, із яких 379 очікували розгляду вже понад рік, 32 487 адміністративних справ, із яких 1 305 очікували розгляду вже понад рік, та 12 377 кримінальних справ, із яких 3 223 очікували розгляду вже понад рік. У Верховному Суді загальна кількість невирішених справ у 2022 році склала 19 252.

Що стосується тривалості розгляду справ (часу, необхідного для вирішення справи, у

днях), згідно з останньою статистикою Європейській комісії з питань ефективності правосуддя (СЕРЕJ), включно з даними за 2021 рік, вирішення цивільної та господарської справи займає 165 днів (129 днів у 2018 році, 122 дні у 2020 році), а вирішення кримінальної справи — 52 дні (271 день у 2018 році, 298 днів у 2020 році).

З огляду на спричинені війною труднощі, включно з переміщенням населення та бізнесу, погіршенням економічної ситуації та зниженням безпеки пересування, Україна має ухвалити законодавство, яке би офіційно запровадило дистанційні слухання та врегулювало процедурні аспекти таких слухань з повним дотриманням процесуальних прав сторін. Це підвищило би ефективність судочинства та полегшило би доступ до правосуддя, в тому числі в умовах війни.

Серед країн-учасниць Європейської конвенції з прав людини (ЄКПЛ) Україна має найбільшу кількість рішень Європейського суду з прав людини (ЄСПЛ), що очікують на виконання. Зокрема, уже довго очікують на виконання рішення ЄСПЛ, що стосуються невиконання рішень національних судів стосовно державних органів, незалежності суддів, необґрунтованої тривалості судових проваджень, неналежних умов утримання у в'язниці та неефективності розслідувань випадків жорстокого поводження. Цей напрямок діяльності потребує структурного реформування. Такі справи підлягають процедурі нагляду в Комітеті міністрів Ради Європи. Незважаючи на низку спричинених війною труднощів, українська влада тісно співпрацювала з відповідними органами Ради Європи та доклала зусиль для виконання рішень ЄСПЛ протягом звітного періоду.

Для вирішення системної проблеми невиконання рішень національних судів у вересні 2020 року Уряд ухвалив спеціальну стратегію, а в березні 2021 року — план дій з її реалізації. Такий план дій передбачав, серед іншого, перегляд соціально-орієнтованого законодавства, додаткові механізми примусового виконання рішень стосовно державних підприємств, на які поширюється дія мораторію, вдосконалення законодавства про банкрутство, запровадження ефективного судового контролю за виконанням судових рішень, вдосконалення виконавчих процедур та розширення повноважень приватних виконавців, а також створення реєстру судових рішень проти державних підприємств. Більшість заходів, передбачених планом дій, ще не виконані.

У 2022 році кількість нових **виконавчих проваджень** через війну зменшилася більше ніж удвічі: з 4,1 млн до 1,7 млн. У червні 2022 року Верховна Рада ухвалила закон, яким заборонено відкривати виконавчі провадження на тимчасово окупованих територіях та в зоні бойових дій. У квітні 2023 року було ухвалено ще один закон, яким встановлено мінімальну захищену суму на банківських рахунках боржників. Таким чином, це покращує захист фундаментальних прав у рамках процедури примусового виконання. Це також дієво регулювало інші пов'язані з війною труднощі, як-то передачу виконавчих справ і заміну судових виконавців, а також виконавчі провадження, в яких фігурують російські резиденти.

Проект закону щодо спрощення виконання судових рішень та покращення статусу приватних виконавців очікує на друге читання з липня 2021 року. Загарбницька війна Росії та різке погіршення стану державних фінансів сповільнили реформи у цій сфері. Уряд повинен відновити зусилля в цьому напрямку, наскільки це можливо в нинішніх умовах, оскільки дієва система забезпечення виконання судових рішень є не лише ключовим елементом ринкової економіки та верховенства права, але й необхідною передумовою для швидкого відновлення економіки.

Україна вжила масштабних правових, інституційних та практичних заходів для забезпечення безпеки **приміщень судів** та безпеки суддів і працівників апарату судів. Єдині суди, де Служба судової охорони не може гарантувати безпеку, — це ті, що розташовані на тимчасово окупованих Росією територіях України. Служба судової охорони має продовжувати розбудовувати свою спроможність забезпечувати дієву безпеку судів та їхніх працівників, у тому числі шляхом удосконалення оцінювання

ризиків та реагування на них, а також шляхом встановлення охоронного обладнання та вжиття інших заходів.

Розслідування злочинів проти людяності на національному рівні

Українська влада зіткнулася з безпрецедентними масштабом і тяжкістю звірств, скоєних російською армією. Це призвело до зростання потреби у зміцненні потенціалу та наданні експертних знань для розслідування, судового переслідування та судового розгляду основних міжнародних злочинів (які також називають злочинами проти людяності), спираючись при цьому на досвід, який Україна вже набула з 2014 року. Отже, Україна почала вживати значущих заходів для вдосконалення своїх комплексних рамок розслідування злочинів проти людяності та покарання за їх вчинення на національному рівні.

Із початку повномасштабного вторгнення та загарбницької війни Росії було офіційно зареєстровано 107 951 інцидент, пов'язаний зі злочинами проти людяності. 267 осіб були звинувачені і 63 засуджені українськими судами за воєнні злочини. Через велику кількість місць скоєння злочинів у внутрішніх розслідуваннях беруть участь декілька органів та відомств у сфері забезпечення правопорядку. Національна поліція України та Служба безпеки України створили спеціалізовані підрозділи для розслідування злочинів проти людяності та посилення міжвідомчої співпраці. Створено міжвідомчу робочу групу з розслідування воєнних злочинів. Генеральна прокуратура також скоригувала свою інституційну стратегію та структури для переслідування таких злочинів, реорганізувавши свій «Департамент війни» та створивши дев'ять регіональних підрозділів із розслідування воєнних злочинів, а також підрозділ із розслідування випадків сексуального насильства, пов'язаного з конфліктом, та Спеціалізовану екологічну прокуратуру. Справи, що стосуються дітей, розслідує Департаменту захисту інтересів дітей та протидії домашньому насильству. На сьогодні зареєстровано 2 944 кримінальні провадження за участі дітей як жертв різних воєнних злочинів, включно з примусовою депортацією, вербуванням дітей-солдатів, вбивствами і сексуальним насильством. «Департамент війни» розробив і застосовував операційні стратегії та інституційну синергію, спрямовані на підвищення ефективності розслідувань злочинів, скоєних на окупованих Росією територіях України, після їх звільнення. Дуже велика кількість справ створює інтенсивне робоче навантаження та великий обсяг даних, що фіксуються у кримінальних провадженнях. Це підвищує ризики дублювання. Для вирішення цієї проблеми Генеральна прокуратура ініціювала створення сучасної системи електронного документообігу (див. «Якість правосуддя» вище).

За підтримки міжнародних донорів, зокрема Консультативної місії Європейського Союзу в Україні, було ухвалено спеціальну стратегію переслідування воєнних злочинів та виділено додаткові ресурси для підвищення ефективності розслідування таких злочинів. Україна ефективно співпрацює з Дорадчою групою з розслідування злочинів проти людяності — великою багатосторонньою ініціативою, створеною ЄС, США та Великою Британією у травні 2022 року для надання стратегічних консультацій та оперативної допомоги Офісу Генерального прокурора у розслідуванні та переслідуванні міжнародних злочинів в Україні. Відповідні українські органи влади покращили координацію з організаціями громадянського суспільства, які займаються документуванням таких злочинів.

Національні правові рамки України щодо кримінальної відповідальності за основні міжнародні злочини потребують адаптації до міжнародних стандартів. Необхідно терміново внести зміни до Кримінального кодексу України, розширивши склад основних міжнародних злочинів, передбачивши кримінальну відповідальність за вчинення злочинів проти людяності та кримінальну відповідальність командирів та інших начальників за міжнародні злочини, скоєні силами, що фактично перебувають під

їхнім командуванням і контролем, як один із важливих засобів переслідування за такі злочини. Україна ще не ратифікувала Римський статут.

Україна тісно співпрацює із зацікавленими сторонами на міжнародному рівні з метою притягнення до відповідальності осіб, винних у скоєнні злочинів проти людяності, відповідно до принципу комплементарності. Після подання Урядом України двох спеціальних заяв про визнання юрисдикції Міжнародного кримінального суду (МКС) Україна активно співпрацює з Офісом Прокурора МКС та надає йому підтримку. Результатом цієї співпраці стало розслідування на високому рівні та видача ордерів на арешт 17 березня 2023 року II Палатою досудового провадження проти Президента Росії Володимира Путіна та Уповноваженої при Президентові Росії з прав дитини Марії Львової-Белової за воєнний злочин незаконної депортації населення (дітей) та незаконного переміщення населення (дітей) з окупованих територій України в Росію. У березні 2023 року МТП та Україна підписали меморандум про взаєморозуміння щодо створення представництва МТП в Україні з метою подальшого зміцнення співпраці. Україна також тісно співпрацює з незалежною Міжнародною слідчою комісією щодо України. Вона була створена Радою ООН з прав людини у березні 2022 року для звітування про всі ймовірні порушення прав людини та зловживання правами людини, порушення міжнародного гуманітарного права та пов'язані з ними злочини в контексті російської загарбницької війни проти України.

Разом із Польщею та Литвою Україна є однією з країн-засновниць Спільної слідчої групи (ССГ), яка була створена у березні 2022 року для обміну інформацією та сприяння розслідуванню основних міжнародних злочинів, скоєних в Україні. Естонія, Латвія, Словаччина та Румунія також приєдналися до ССГ, а Міністерство юстиції США підписало меморандум про взаєморозуміння з метою покращення координації між країнами-партнерами ССГ та владою США в їхніх розслідуваннях у зв'язку з війною в Україні. Крім того, до ССГ приєднався Офіс Прокурора МКС. Європол отримав офіційне запрошення приєднатися до ССГ у середині серпня 2023 року, і нині тривають обговорення щодо підписання Великою Британією меморандуму про взаєморозуміння за прикладом США.

У липні 2023 року в Гаазі було відкрито Міжнародний центр із переслідування за злочин агресії проти України (МЦПА), покликаний підтримувати міжнародні зусилля зі збирання доказів для кримінального переслідування за злочин агресії та сприяти процесу наповнення справ доказовою базою. МЦПА є постійно діючою структурою, покликаною сприяти покращенню координації збирання, зберігання та аналізу доказів між членами ССГ, які розслідують злочин агресії згідно з національним правом своїх країн. У рамках МЦПА українські старші прокурори працюють пліч-о-пліч із прокурорами з ЄС та США у тісній координації з Офісом прокурора МКС. У середині вересня 2023 року відповідно до резолюції Ради Європи від травня 2023 року було офіційно створено реєстр збитків, завданих Російською Федерацією Україні. Реєстр збитків отримуватиме та опрацьовуватиме інформацію про вимоги щодо відшкодування збитків та докази, категоризуватиме, класифікуватиме та організовуватиме такі вимоги, оцінюватиме та визначатиме прийнятність таких вимог для включення до реєстру, а також реєструватиме прийнятні вимоги з метою їх подальшого розгляду та ухвалення відповідного судового рішення.

Україна співочолює робочі напрямки Української діалогової групи з питань підзвітності — міжнародної ініціативи, спрямованої на сприяння обміну досвідом та узгодженості між різними ініціативами у сфері підзвітності та пов'язаної з ними донорської підтримки. У листопаді 2022 року Європейська мережа з розслідування та судового переслідування геноциду, злочинів проти людяності та воєнних злочинів (Мережа з питань геноциду) запросила Україну взяти участь у своїх майбутніх відкритих сесіях, а також у частині закритих сесій з огляду на особливий інтерес із боку України та за умови згоди всіх держав-членів. Мережа з питань геноциду також розглядає можливість надання Україні статусу спостерігача на постійній основі.

Боротьба з корупцією

Україна має певний рівень підготовки у сфері запобігання корупції та боротьби з корупцією. Був досягнутий певний прогрес, зокрема у створенні та консолідації комплексних антикорупційних інституційних рамок та поступовому формуванні стійкої репутації у розслідуванні, судовому переслідуванні та вирішенні справ про корупцію. Це стосується, серед іншого, вироків проти високопосадовців і справ, що розглядаються в судах проти чиновників, які раніше вважалися «недоторканими». Після отримання статусу кандидата на вступ до ЄС Україна прискорила реалізацію реформ у сфері боротьби з корупцією та продовжила вдосконалювати антикорупційні рамки.

Було запроваджено нові законодавчі, стратегічні та інституційні вдосконалення, зокрема ухвалено національну антикорупційну стратегію у червні 2022 року, а в березні 2023 року — комплексну державну програму з її реалізації, а також відновлено фінансову звітність політичних партій. Україна також відновила систему електронного декларування активів разом із функціями перевірки таких декларацій із урахуванням зумовлених воєнним станом обставин. Ухвалений закон містить деякі положення, які потенційно послаблюють систему верифікації, але їхній вплив ще потрібно дослідити на практиці.

Завдяки роботі, проведеній, зокрема, Спеціалізованою антикорупційною прокуратурою (САП) після призначення її нового керівника в липні 2022 року, вдалося глобально підвищити ефективність роботи антикорупційних інституцій. Нового керівника Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) було обрано на початку березня 2023 року за результатами прозорої та основаної на заслугах процедури.

Українська влада зобов'язалася докладати подальших зусиль для досягнення стійкого прогресу, але його сталість потребує моніторингу та подальшої підтримки. Основна проблема полягає в тому, щоб забезпечити системність і незворотність результатів роботи антикорупційних інституцій, у тому числі з огляду на довгострокові зусилля з відбудови та потребу в забезпеченні та збереженні гарантій підзвітного управління іноземним фінансуванням та іноземними інвестиціями. Слід продовжувати докладати зусиль для зміцнення незалежності ключових антикорупційних інституцій та розвитку їхнього потенціалу. Важливо продовжувати виділяти достатні технічні, фінансові та людські ресурси. Найбільш вразливі до корупції сектори потребують цілеспрямованого оцінювання ризиків та спеціальних заходів для забезпечення ефективного запобігання корупції.

У наступному році Україна має, зокрема:

- продовжити розвивати потенціал у сфері розслідування, судового переслідування та ухвалення остаточних судових рішень у справах про корупцію на високому рівні, у тому числі з арештом та конфіскацією набутих у незаконний спосіб активів, а також забезпечити своєчасне виконання державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки, що передбачає здійснення належного моніторингу та виділення відповідних ресурсів, та усунути недоцільні правові обмеження повноважень Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК) щодо проведення перевірок з метою забезпечення дієвості системи електронного декларування активів без обмеження правил щодо національної безпеки під час дії воєнного стану;
- переглянути Кримінальний процесуальний та Кримінальний кодекси з метою підвищення ефективності та покращення результатів у справах про корупцію на високому рівні, наприклад, шляхом запобігання процесуальним затримкам, запровадження раціональних строків для проведення досудового розслідування та вдосконалення регулювання угод про визнання винуватості; збільшити

кількість суддів Вищого антикорупційного суду шляхом відновлення роботи Громадської ради міжнародних експертів та надати суду можливість розглядати певні справи у складі одного судді;

→ ухвалити законодавство, спрямоване на вдосконалення процедур відбору керівника та ключових посадових осіб САП, посилення інституційної незалежності САП шляхом перетворення її на окрему юридичну особу та підвищення рівня її процесуальної автономії, а також створення ефективних механізмів зовнішнього та внутрішнього контролю і дисциплінарної відповідальності.

Розвиток потенціалу

Україна запровадила певні заходи з реформування та активізувала зусилля, спрямовані на ефективний розвиток потенціалу з розслідування, судового переслідування та ухвалення вироків у справах про корупцію на високому рівні, а також певною мірою з арешту та конфіскації набутих у незаконний спосіб активів. Країна продовжувала активно реалізовувати реформи, спрямовані на сприяння забезпеченню дієвого функціонування ключових антикорупційних інституцій для забезпечення належної оперативної спроможності.

У 2022 році НАБУ, відповідальне за розслідування корупції на високому рівні, ініціювало 456 кримінальних проваджень (2021: 633; 2020: 792). Станом на кінець вересня 2023 року НАБУ розпочало 501 провадження. За результатами його розслідувань за процесуальним наставництвом САП у 2022 році до суду скеровано 54 обвинувальні акти про вчинення корупційних правопорушень стосовно 132 осіб, що є стабільним показником з огляду на статистику попередніх років (2021 рік: 57 обвинувальних актів стосовно 127 осіб; 2020 рік: 67 обвинувальних актів стосовно 106 осіб). Станом на кінець вересня 2023 року до суду було скеровано 82 обвинувальні акти стосовно 203 осіб, і можна очікувати, що цей показник значно зросте, а кількість обвинувальних актів у 2023 році, ймовірно, подвоїться порівняно з попередніми роками.

У вересні 2019 року було створено Вищий антикорупційний суд (ВАКС) як основний суд для розгляду справ про корупцію на високому рівні, які розслідують і переслідують НАБУ і САП. Він запрацював після проведення прозорої процедури відбору 39 суддів до складу суду із залученням міжнародних експертів (Громадської ради міжнародних експертів). ВАКС функціонує як суд першої та другої інстанції і є не залежним від загальної судової системи України, хоча Верховний Суд має повноваження розглядати касаційні скарги на вирoki, ухвалені ВАКС. У лютому 2023 року судді обрали нового голову суду.

Із моменту свого заснування ВАКС постійно підвищував загальну ефективність і продуктивність своєї роботи. У 2022 році було винесено 37 вироків стосовно 56 відповідачів у першій інстанції та 22 вирoki стосовно 27 відповідачів у другій інстанції, що більше, ніж у попередні роки (2021 рік: 34 вирoki стосовно 41 відповідача в першій інстанції та 25 вироків стосовно 29 відповідачів у другій інстанції; 2020 рік: 22 вирoki стосовно 25 відповідачів у першій інстанції та 8 вироків стосовно 10 відповідачів у другій інстанції). Станом на кінець вересня 2023 року ВАКС значно підвищив загальну ефективність своєї роботи та ухвалив 48 вироків стосовно 64 відповідачів у першій інстанції та 26 вироків стосовно 32 відповідачів у другій інстанції. Щоб суд міг впоратися зі збільшеним навантаженням, яке також спричинене розширенням його повноважень, наприклад, через доручення йому справ щодо цивільної конфіскації, слід посилити його потенціал шляхом відбору та призначення нових суддів у 2024 році із залученням Громадської ради міжнародних експертів. Крім того, слід внести зміни до Кримінального процесуального кодексу, щоб дозволити розгляд певних справ одноособовим складом.

Справи, які розслідували та розглядали антикорупційні установи, стосувалися відомих високопосадовців, зокрема колишніх заступників міністрів, колишніх народних депутатів та суддів високого рівня, наприклад, чинного Голови Верховного Суду, якого було заарештовано у травні 2023 року за хабарництво. Аналогічно у 2022 році НАБУ та САП висловили підозру у розкраданні коштів на високому рівні, в тому числі в керівництві «ПриватБанку», «Укрнафти», «Укргазбанку», Державної фіскальної служби України, а також «Нафтогазу» у 2023 році.

Загалом у 2022 році Агентство з розшуку та менеджменту активів опрацювало 4 401 запит щодо виявлення та розшуку активів, на які може бути накладено арешт та які може бути конфісковано у кримінальному провадженні, ініційованому відповідними органами. Від управління арештованими активами до Державного бюджету України надійшло 864 364 євро в еквіваленті, а від реалізації конфіскованих активів — 24 361 679 євро в еквіваленті. У 2022 році ВАКС застосував спеціальну конфіскацію у 10 кримінальних провадженнях на загальну суму близько 1 млн євро.

Упродовж першого півріччя 2023 року НАЗК направило до судів 26 справ про адміністративні правопорушення, пов'язані з порушенням правил щодо конфлікту інтересів (2022: 72; 2021: 937; 2020: 239). Загальний відсоток осіб, на яких було накладено адміністративний штраф, становив 14% у першому півріччі 2023 року (3 особи) порівняно з 18% у 2022 році (11 осіб), 2% у 2021 році (4 особи) та 7% у 2020 році (4 особи). У першій половині 2023 року НАЗК не проводило комплексних перевірок декларацій про активи через призупинення цього завдання, зумовлене запровадженням воєнного стану в березні 2022 року. Водночас у попередні роки було проведено загалом 1 610 комплексних перевірок декларацій про активи (2022: 124; 2021: 1 043; 2020: 443), за результатами яких агентство виявило 220 випадків адміністративних правопорушень (2022: 18; 2021: 171; 2020: 31), 253 випадки кримінальних правопорушень (2022: 38; 2021: 119; 2020: 96), у тому числі 12 випадків необґрунтованих активів (2022: 2; 2021: 10; 2020: 0) та 1 випадок незаконного збагачення, які були передані до суду та відповідних правоохоронних/правозастосовчих органів. За вчинення адміністративного правопорушення у першому півріччі 2023 року визнано винними 24 особи (2022: 5, 2021: 17, 2020: 0); за вчинення кримінального правопорушення — 7 осіб (2022: 5, 2021: 2, 2020: 0). У 2020 році Конституційний Суд ухвалив рішення, яким частково визнав неконституційними положення про контроль і повну перевірку декларацій, а також кримінальну відповідальність за декларування недостовірної інформації. Через це було закрито велику кількість кримінальних справ. Незважаючи на подальше відновлення Парламентом повноважень НАЗК та статті Кримінального кодексу про декларування недостовірної інформації відповідно до рекомендацій Венеційської комісії, відсутність зворотної дії положень кримінального права призвела до прогалини у підзвітності.

НАЗК надало захист 16 викривачам та їхнім близьким родичам з-поміж 27 заявників. Загалом за повідомленнями викривачів зареєстровано та розпочато 46 кримінальних проваджень щодо корупційних та пов'язаних із корупцією правопорушень, у тому числі за фактами корупції на високому рівні.

Результати соціологічних опитувань свідчать про значне зменшення за останні роки частки громадян, які безпосередньо стикалися з корупцією: у 2013 році таких було 60%, на початку 2020 року — не більше 40%). Спостерігається поступове зростання порівняльних індексів рівня корупції в Україні. У 2013–2022 роках показник України в Індексі сприйняття корупції (ІСК) зріс з 25 до 33 балів (максимальна оцінка — 100). Результат 2022 року є найвищим із моменту запровадження оновленої методології ІСК, і Україна посідає 116-е місце зі 180 країн у цьому рейтингу.

За даними опитування «Корупція в Україні: розуміння, сприйняття, поширеність», яке НАЗК проводить щороку, у 2022 році 29% (42% у 2021 році) українців вважали, що

рівень корупції зріс, тоді як 16% (6% у 2021 році) вважали, що він зменшився. Серед представників бізнесу 46% вважають, що корупція у 2022 році зменшилася, і лише 16% — що збільшилася. Спостерігається зростання частки населення, яка негативно ставиться до корупції: у 2021 році ця частка становила 49%, а у 2022 році — 57%. Порівняно з попередніми роками більше людей готові повідомляти про випадки корупції. Також зросла частка громадян та представників бізнесу, які підтримують діяльність викривачів: 65% і 86% відповідно таку діяльність підтримують.

Інституційні рамки

Превентивні заходи

Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК) є спеціальним органом, відповідальним за запобігання корупції в Україні. Максимальна чисельність працівників НАЗК становить 408 осіб, але фактична кількість працівників, які перебувають у трудових відносинах із цим органом, залишається значно меншою (приблизно 85% від зазначеного показника). До сфери його відповідальності належить антикорупційна політика, фінансовий контроль (декларування активів), контроль за дотриманням встановлених законом обмежень щодо фінансування політичних партій, захист викривачів та врегулювання конфліктів інтересів. Найважливіші функції НАЗК були призупинені із запровадженням воєнного стану в березні 2022 року з міркувань національної безпеки. Серед іншого, було призупинено перевірку електронних декларацій про активи та контроль за дотриманням встановлених законом обмежень щодо фінансування політичних партій.

Через три роки з моменту повної реструктуризації та зміни моделі управління під керівництвом нового голови агентства, обраного міжнародною конкурсною комісією, НАЗК досягло хороших результатів, і є чіткі ознаки зростання його незалежності від політичних та корисливих інтересів. Агентство також почало займатися усуненням можливих корупційних ризиків, пов'язаних із масштабною відбудовою країни. Строк повноважень голови агентства спливає у січні 2024 року, і раціональний та прозорий відбір нового керівника міжнародною конкурсною комісією, як того вимагає законодавство, буде важливим пріоритетом для України.

Незалежне зовнішнє оцінювання дієвості діяльності НАЗК у 2020–2021 роках проводила експертна комісія у складі трьох міжнародних експертів, призначених Кабінетом Міністрів за пропозицією міжнародних донорів, як того вимагає закон. У своєму остаточному звіті про результати оцінювання, опублікованому в липні 2023 року, комісія дійшла висновку про те, що агентство загалом є дієвим і незалежним, але надала низку рекомендацій щодо подальшого вдосконалення його діяльності. Агентство та інші зацікавлені сторони повинні якнайшвидше виконати ці рекомендації.

Удосконалена система **електронного декларування активів** виявилася ключовим інструментом запобігання корупції. Однак обов'язок державних службовців подавати декларації про активи був повністю призупинений із запровадженням воєнного стану в березні 2022 року разом з іншими обмеженнями доступу до низки державних реєстрів із метою вирішення проблем безпеки та захисту конфіденційної інформації у воєнний час. У вересні Верховна Рада ухвалила закон, яким відновлено систему електронного декларування та функції НАЗК з перевірки декларацій. Ухвалений закон містив деякі положення, які обмежували повноваження НАЗК щодо перевірки та заборонили доступ до декларацій про активи для громадськості. Президент наклав вето на ухвалений закон у частині доступу громадськості до декларацій. Наприкінці вересня Верховна Рада повторно ухвалила закон, задовольнивши прохання Президента, але зберігши інші положення, які могли би створити потенційні недоліки. У вересні Парламент також ухвалив закон, який послабив адміністративну відповідальність за неподання електронних декларацій/подання недостовірної інформації в електронних деклараціях, але Президент не підписав його. У правилах автоматизованої перевірки електронних

декларацій досі присутні недоліки, і НАЗК має усунути їх у середньостроковій перспективі.

Упровадження правил **закупівель** у всіх секторах та повноцінне використання відповідної електронної системи закупівель має сприяти подальшому запобіганню корупції у сфері державних послуг.

Україна досягла прогресу у зміцненні комплексних рамок захисту **викривачів**. Серед невіршених питань залишається подальше підвищення її дієвості, підвищення обізнаності про важливу роль викривачів та запуск єдиного порталу для повідомлень викривачів.

Управлінням корупційними ризиками в державних установах активно займається НАЗК. Це агентство застосовує детальну типову методологію та надає рекомендації щодо розробки інституційних антикорупційних програм. Корупційні ризики в законопроектах та секторах, вразливих до корупції, успішно оцінюються та усуваються. Однак подальші цілеспрямовані оптимізація та спрощення застосованих процесів і методологій сприяли би підвищенню ефективності в цьому напрямку. Для посилення інституційної відповідальності та дієвості системи управління корупційними ризиками можна було би передати повноваження щодо затвердження інституційних антикорупційних програм від НАЗК керівникам відповідних державних установ.

Рамки **врегулювання конфліктів інтересів** в Україні є комплексними і значною мірою відповідають міжнародним антикорупційним стандартам. НАЗК має всі можливості для здійснення моніторингу дотримання законодавства у сфері конфлікту інтересів та контролю за його дотриманням. До його завдань також належить надання рекомендацій, консультацій, навчання та підвищення обізнаності. Для зміцнення рамок врегулювання конфлікту інтересів НАЗК має вдосконалити внутрішні процедури і вжити заходів для подальшого підвищення прозорості та інформування громадськості про свою роботу, в тому числі шляхом систематичного звітування перед громадськістю. Необхідно підвищувати обізнаність громадськості про важливість рамок врегулювання конфлікту інтересів у виявленні та запобіганні корупції. Тісна взаємодія з громадянським суспільством та незалежними ЗМІ в Україні є ключовим фактором. Законодавчі рамки потребують подальшого вдосконалення для врегулювання очевидних конфліктів інтересів.

Декілька законодавчих пропозицій щодо регулювання **лобіювання** були зареєстровані, але ще не ухвалені. НАЗК розпочало процес підготовки нового закону про лобіювання. Антикорупційна стратегія та державна антикорупційна програма передбачають розробку та затвердження нормативно-правових актів щодо лобіювання до квітня 2024 року. Для формування взаємної довіри між зацікавленими сторонами та досягнення консенсусу щодо оптимального підходу до регулювання лобіювання в Україні необхідно продовжувати відкриту дискусію з широким залученням зацікавлених сторін (зокрема груп громадянського суспільства) та проведенням широких публічних консультацій. Важливо забезпечити, щоб регулювання лобіювання не перешкоджало законній діяльності громадянського суспільства, не обмежувало її і не накладало на неї непропорційного адміністративного тягаря.

У березні 2023 року Група держав Ради Європи проти корупції опублікувала проміжний звіт про виконання рекомендацій, в якому оцінила заходи, вжиті українською владою для виконання 31 рекомендації Четвертого раунду оцінювання щодо запобігання корупції серед народних депутатів, суддів і прокурорів. Загалом 15 рекомендацій було виконано, 9 виконано частково та задовільно, а сім рекомендацій залишаються невиконаними. Україна має оперативно вжити заходів щодо виконання цих рекомендацій, щоб забезпечити подальший прогрес.

Правоохоронні/ правозастосовчі органи

Незважаючи на війну, ключові антикорупційні інституції, відповідальні за розслідування та судове переслідування випадків корупції серед високопосадовців, продовжують повноцінно функціонувати. Однак обмеженість бюджетних асигнувань створила проблеми для їхньої діяльності. Залишаються структурні проблеми з правовими рамками, загальними можливостями та функціонуванням, а також постійна потреба у подальшому зміцненні їхньої незалежності та операційної автономії. Систему електронного документообігу для НАБУ, САП та ВАКС було розгорнуто та впроваджено на практиці, але вона ще потребує повної інтеграції з Єдиним реєстром досудових розслідувань та Єдиною судовою інформаційно-телекомунікаційною системою. Працівники антикорупційних інституцій мають можливість пройти спеціалізовану високоякісну підготовку, в тому числі за рахунок міжнародної технічної допомоги.

У липні 2022 року Генеральний прокурор призначив нового керівника САП за результатами процесу відбору, який був переважно прозорим і враховував особисті якості кандидатів, але тривав понад 18 місяців. Після призначення САП активізувала міжвідомчу співпрацю з НАБУ та відновила розслідування резонансних справ. Незважаючи на значний прогрес, САП потребує подальшого зміцнення своєї політичної та адміністративної незалежності від Офісу Генерального прокурора та інших інституцій. Ще належить вдосконалити процедуру відбору кандидатів на посаду керівника САП та ключові адміністративні посади САП шляхом приведення її у відповідність до процедур, застосованих до НАБУ/НАЗК, зміцнити інституційну незалежність САП та підвищити її процесуальну автономію, а також запровадити дієві механізми зовнішнього та внутрішнього контролю і дисциплінарної відповідальності. На початку 2023 року в Парламенті був зареєстрований законопроект, спрямований на вирішення цих питань, але в лютому 2023 року він був відхилений профільним парламентським комітетом без предметного обговорення через відсутність політичного консенсусу. У вересні в Парламенті було зареєстровано декілька нових законопроектів, покликаних посилити автономію САП.

У березні 2023 року Кабінет Міністрів призначив нового директора НАБУ за результатами прозорого відбору на основі заслуг кандидатів, який відбувся за участі міжнародних членів конкурсної комісії. НАБУ успішно проводить складні розслідування на високому рівні і є одним з найбільш авторитетних правозастосовчих органів в Україні. НАБУ терміново потребує додаткового персоналу для проведення розслідувань (слідчих, аналітиків, технічних спеціалістів), причому кадрові проблеми особливо гостро постали у всіх трьох територіальних управліннях. У Парламенті зареєстровано законопроект про збільшення кількості працівників НАБУ з 700 до 1 000 осіб. Ще одним пріоритетним напрямком реформи має стати реформа судово-експертної діяльності, щоб забезпечити НАБУ своєчасний і безперешкодний доступ до судової експертизи під час розслідувань корупційних правопорушень на високому рівні. Аналогічно НАБУ повинне мати можливість здійснювати прослуховування без необхідності залучати Службу безпеки України для практичної реалізації такого заходу.

Серед інших правоохоронних/ правозастосовчих органів, Національна поліція України та Державне бюро розслідувань (ДБР) отримали повноваження, пов'язані з розслідуванням корупції. Бюро економічної безпеки (БЕБ) не займається корупційними справами як такими, але його діяльність, спрямована на захист економічної безпеки держави, тісно пов'язана з цією сферою. ДБР відповідає за розслідування корупційних правопорушень за участі державних службовців, крім випадків, коли досудове розслідування цих злочинів віднесено до підслідності НАБУ. БЕБ було створено на заміну податкової міліції (підрозділу Державної фіскальної служби) для захисту економічної безпеки української держави та розслідування складних фінансових злочинів, у тому числі потенційно пов'язаних із корупцією. Водночас Служба безпеки України (СБУ) має майже необмежені повноваження, в тому числі пов'язані із розслідуванням корупційних

справ. Серед проблем, що постають перед ДБР, БЕБ та СБУ, — обмежений громадський нагляд та підзвітність, відсутність міжвідомчої співпраці, а також той факт, що персонал відбирають за процедурами, в яких відсутній контроль за доброчесністю та прозорістю. На практиці розмежування підслідності часто ігнорується або порушується через те, що ДБР та СБУ розслідують кримінальні справи, які належать до виключної підслідності НАБУ. Важливо запровадити правові гарантії, які запобігатимуть втручання інших правоохоронних органів у виключні слідчі повноваження НАБУ, і в цьому контексті також продовжити реформування СБУ відповідно до рекомендацій ЄС.

Правові рамки

Україна ратифікувала найважливіші міжнародні договори щодо запобігання та протидії корупції, включно з Конвенцією ООН проти корупції та Кримінальною та Цивільною конвенціями Ради Європи про боротьбу з корупцією. З огляду на прагнення України стати членом ОЕСР у лютому 2023 року Рада ОЕСР погодилася з пропозицією Робочої групи з питань боротьби з хабарництвом у міжнародних ділових операціях (WGB) запросити Україну стати учасником WGB, щоб сприяти її приєднанню до Конвенції ОЕСР щодо боротьби з хабарництвом. Готуються відповідні зміни до Кримінального, Кримінального процесуального та Податкового кодексів, а також до інших законодавчих актів для повної імплементації норм Конвенції ОЕСР щодо боротьби з хабарництвом та рекомендацій Ради ОЕСР.

Національні правові рамки в цілому відповідають міжнародним стандартам і дають змогу Україні проводити складні кримінальні розслідування корупційних справ. Однак Кримінальний процесуальний та Кримінальний кодекси потребують подальшого вдосконалення для підвищення ефективності та покращення результатів. Зміни мають бути спрямовані на запобігання процесуальним затримкам, збільшення строків досудового розслідування та вдосконалення підстав і процедур укладення угод про визнання винуватості. Необхідно доопрацювати правові рамки щодо **захисту викривачів** та повністю узгодити їх із acquis ЄС.

Щоб зменшити вплив олігархів на політику, у вересні 2021 року Верховна Рада ухвалила Закон «Про запобігання загрозам національній безпеці, пов'язаним із надмірним впливом осіб, які мають значну економічну та політичну вагу в суспільному житті (олігархів)». Ухвалення цього закону та анонсована підготовка реєстру олігархів призвели до того, що деякі з тих, кого це може стосуватися, відмовилися від володіння певними активами, щоб не відповідати критеріям, за якими вони можуть бути визнані олігархами згідно із законом. Крім того, внаслідок війни економічну діяльність було порушено. Особливо постраждали підприємства, що належать олігархам. Це призвело до зменшення прибутковості та ресурсів, що обмежило здатність таких осіб впливати на політичну та медійну сфери. Так само воєнний стан призвів до обмежень щодо діяльності медіа, а разом з тим і до обмеження можливостей олігархів формувати громадську думку та здійснювати традиційний вплив через медійні канали, які вони контролюють або контролювали.

Попри те, що закон про олігархів набув чинності у травні 2022 року, його так і не застосовують. У червні 2023 року Венеційська комісія у своєму висновку щодо закону про олігархів оцінила персональний підхід закону про олігархів як такий, що не дуже узгоджується з принципами політичного плюралізму та верховенства права, а тому рекомендувала відкласти його введення в дію та переоцінити його необхідність після закінчення війни. Вона рекомендувала Україні вирішувати питання деолігархізації шляхом застосування системного підходу у відповідних сферах, як-то ЗМІ, конкуренція, фінансування політичних партій, оподаткування, боротьба з корупцією та відмиванням грошей.

Україна визначила своїм пріоритетним завданням вжити системних заходів проти олігархів відповідно до рекомендацій Венеційської комісії від червня 2023 року.

Зокрема, на основі антиолігархічного плану дій Уряду Україна продовжила реформування органів суддівського врядування та Конституційного суду, ухвалила новий закон про медіа, продовжила реалізацію державної антикорупційної програми та завершила розробку правових рамок щодо кінцевих бенефіціарних власників. Крім того, у серпні було ухвалено, а згодом введено в дію законодавство, що посилює Антимонопольний комітет України та відновлює фінансову звітність політичних партій і функції перевірки. У вересні Уряд переглянув свій антиолігархічний план дій, відклавши введення в дію закону про олігархів та запланувавши підготовку змін до цього закону протягом трьох місяців із моменту закінчення воєнного стану з урахуванням рекомендацій Венеційської комісії.

Стратегічні рамки

Парламент затвердив Антикорупційну стратегію на 2021–2025 роки в червні 2022 року, через два роки після того, як НАЗК, відповідальне за її розробку, подало документ на розгляд. Ухвалена стратегія окреслює надзвичайно актуальні антикорупційні реформи в різних секторах, а також відіграватиме важливу роль у забезпеченні прозорості та підзвітності зусиль із відбудови в Україні. Крім того, завдяки реалізації цих реформ, імовірно, з часом покращиться репутація України у сфері судового переслідування та засудження високопосадовців за корупційні злочини. Затримка з ухваленням стратегії на рівні Парламенту стала значною перешкодою для створення ефективної політичної рамки та моніторингу впровадження антикорупційних реформ. Необхідність ухвалення стратегії на законодавчому рівні варто переглянути.

На основі зазначеної стратегії НАЗК розробило державну антикорупційну програму (ДАП), яку Кабінет Міністрів ухвалив у березні 2023 року. Ця програма визначає детальні практичні заходи у різних секторах, а також забезпечує стратегічні рамки для зміцнення ключових антикорупційних інституцій. Вона визначає чіткі ключові показники ефективності для кожного державного органу. Під час розроблення стратегії та плану дій НАЗК ретельно врахувало результати соціологічних опитувань та інших досліджень, а також рекомендації та аналіз українських і міжнародних неурядових організацій. НАЗК також консультувалося з незалежними експертами та громадськістю.

НАЗК є органом, відповідальним за координацію, моніторинг та оцінювання ефективності реалізації антикорупційної стратегії та ДАП. Його доручено здійснювати щоквартальний моніторинг виконання заходів, передбачених програмою. На основі отриманих результатів НАЗК щоквартально звітує відповідним українським зацікавленим сторонам. На сьогодні програма виконується на задовільному рівні. Зокрема, досягнуто значного прогресу в розробці та повноцінному введенні в дію інформаційної системи з відкритим доступом для моніторингу виконання ДАП.

Фундаментальні права

Україна в цілому дотримується міжнародних документів із прав людини і ратифікувала більшість міжнародних конвенцій щодо захисту фундаментальних прав. Незважаючи на війну, Уряд постійно докладає зусиль і досягає прогресу у приведенні законодавства у відповідність до міжнародних стандартів та *acquis* ЄС. Звітний період ознаменувався російським вторгненням в Україну, що призвело до тяжких порушень Росією фундаментальних прав людини в Україні. Протягом звітного періоду увага української влади та правозахисних громадських організацій була зосереджена на подоланні та пом'якшенні наслідків таких масових порушень, і це буде викликом для української прокуратури, судової системи та суспільства в найближчі роки.

Запровадження воєнного стану та інших заходів в інтересах національної безпеки призвело до обмеження прав і свобод. Їх повне відновлення після закінчення воєнного стану в прозорих і плюралістичних структурах (у тому числі для медіа) та відповідно

до європейських стандартів має бути передбачене ще на етапі ведення військових дій. Новий закон про медіа, а також закон про національні меншини (спільноти) України були ухвалені у грудні 2022 року. Україна ратифікувала Стамбульську конвенцію та прийняла оновлений Національний план дій з виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325. Вона також ухвалила державну стратегію забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року.

У наступному році Україна має, зокрема:

- ухвалити законодавство для транспозицію та імплементацію положень Стамбульської конвенції;
- завершити перегляд чинного законодавства щодо прав осіб, які належать до національних меншин, у тому числі у сфері освіти, медіа та використання державної мови, а також закону про національні меншини відповідно до рекомендацій, представлених у висновку Венеційської комісії від червня 2023 року та її подальшого висновку від 6 жовтня 2023 року;
- запровадити щорічне публічне звітування перед Парламентом про роботу Генеральної прокуратури та Державного бюро розслідувань щодо розслідування випадків катувань та захисту жертв, а також організувати перевірку ефективності роботи Національного превентивного механізму;
- забезпечити застосування законодавства про права осіб з інвалідністю та відповідність відновленої та відбудованої інфраструктури стандартам безбар'єрного середовища.

Україна ратифікувала більшість **міжнародних документів щодо прав людини**. Права людини та фундаментальні права в Україні загалом поважаються, і Уряд демонструє зусилля з їх захисту. У липні 2022 року країна ратифікувала Стамбульську конвенцію. Україна ще не приєдналася до Римського статуту Міжнародного кримінального суду та Міжнародної конвенції про захист прав трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей, а також до Протоколу про внесення змін до Конвенції Ради Європи про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних (Конвенція 108+).

Однак російське вторгнення в Україну негативно вплинуло на реалізацію фундаментальних прав багатьох українських громадян, зокрема тих, хто перебуває в районах активних бойових дій, на територіях, тимчасово окупованих російськими військами, або поблизу них. Водночас Уряд зберігає повагу до прав людини та фундаментальних прав і демонструє зусилля з їх захисту та подальшого приведення у відповідність до *acquis* ЄС.

В умовах повномасштабного вторгнення Росії Україна досягла значного прогресу в реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки та плану дій щодо її реалізації. Запровадження воєнного стану в лютому 2022 року та його подальше продовження не призвели до зростання рівня порушень фундаментальних прав, і українська влада дбає про те, щоб так було й надалі. Водночас необхідно продумати деталі повернення до повного застосування всіх фундаментальних прав. Це має відбуватися в консультаціях із громадянським суспільством і з метою зміцнення свобод українських громадян та відновлення плюралізму й відкритості українського суспільства, особливо після обмежень, спричинених пандемією COVID-19 та повномасштабним вторгненням Росії, а також для усунення розбіжностей, що залишилися, з європейськими стандартами та правилами. Реінтеграція територій, які нині не підконтрольні уряду, також потребуватиме ретельної уваги з точки зору застосування фундаментальних прав, особливо в контексті реінтеграції тих територій, які перебувають під російською окупацією з 2014 року. Це має бути зроблено у формі оновлення національної стратегії у сфері прав людини та плану дій із її реалізації.

Унаслідок кричущих порушень Росією міжнародного гуманітарного права та

міжнародного права у сфері прав людини багато українських громадян стали жертвами цілеспрямованих обстрілів та невибіркового обстрілів із боку Росії. Це призвело до вбивств, а також до втрати житла й базових послуг, як-то опалення, постачання електроенергії, води та водовідведення. Багато українців стали жертвами позасудових страт, катувань і жорстокого поводження, а також сексуального та гендерного насильства з боку російських військових. Мільйони українців були змушені покинути свої домівки. Багато цивільних осіб, у тому числі дітей, були примусово переміщені на території, тимчасово підконтрольні російським збройним силам, або депортовані до Російської Федерації та Білорусі. Порушення прав людини з боку Росії та її поплічників на тимчасово окупованих територіях України не припиняються на тлі відсутності незалежних міжнародних суб'єктів на місцях. Велика кількість міжнародних злочинів, воєнних злочинів і порушень прав людини, скоєних Росією, створює для українських інституцій величезний виклик із точки зору забезпечення дієвих розслідувань і судового переслідування по всій країні. Водночас для подолання наслідків жорстокої війни, розв'язаної Росією, та відновлення справедливості на всіх українських територіях знадобляться додаткові механізми (у тому числі позасудові).

Українська влада докладає значних зусиль для забезпечення притягнення до відповідальності за воєнні злочини та інші найтяжчі злочини, скоєні Росією, включно зі злочином агресії. З іншого боку, Україна ще не ратифікувала та не імплементувала деякі відповідні міжнародні закони та конвенції, такі як Римський статут Міжнародного кримінального суду.

У червні 2023 року на розгляді **Європейського суду з прав людини** перебувало 9 656 заяв. Суд ухвалив рішення за 356 заявами і встановив факти порушення Європейської конвенції з прав людини у 151 зі 154 справ, що стосувалися переважно права на повагу до приватного і сімейного життя, права на справедливий суд, права на свободу та особисту недоторканність, а також заборони катувань і нелюдського або такого, що принижує гідність, поводження чи покарання. У звітному періоді на розгляд органу, відповідального за ухвалення рішень, було передано 1 901 нову заяву. На сьогодні під посиленням наглядом Комітету міністрів перебуває 580 справ.

Громадські організації звертають увагу на проблеми з виконанням рішень Європейського суду з прав людини, ухвалених на користь позивачів, які проживають на тимчасово окупованих Росією українських територіях. Позивачі фактично не можуть надати Міністерству юстиції України належним чином завіреної довіреності через відсутність доступу до підконтрольної уряду України території, установ та законних представників.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини визначений національною інституцією з прав людини та акредитований Глобальним альянсом національних інституцій з прав людини зі статусом «А» (що значною мірою відповідає Паризьким принципам) у сфері **заохочення реалізації та забезпечення дотримання прав людини**. У 2022 році до офісу Уповноваженого надійшло 42 485 звернень: 562 колективні звернення від 7 779 осіб та 41 923 індивідуальні звернення. Його персонал здійснив 2 031 моніторинговий візит та опрацював 3 784 проекти нормативно-правових актів. 1 липня 2022 року Верховна Рада призначила Дмитра Лубінця, який раніше обіймав посаду голови Комітету ВРУ з питань прав людини, на посаду Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. У звітному періоді інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини продемонстрував активний і незалежний підхід, намагаючись адаптувати свою діяльність до існуючих обов'язків, організувавши її навколо 9 основних напрямів роботи, включно з питаннями, пов'язаними із загарбницькою війною (воєнні злочини, звільнення військовополонених, повернення українських дітей), і поширивши свою присутність у різних регіонах України.

У сфері **запобігання катуванням та жорстокому поводженню** у 2022 році Україна

внесла зміни до відповідного законодавства, змінивши підходи до застосування примусового годування засуджених та осіб, узятих під варту, посиливши відповідальність за катування та запровадивши механізм умовно-дострокового звільнення для осіб, засуджених до довічного ув'язнення. Незважаючи на такі правові покращення, катування та жорстоке поводження залишаються системною рисою пенітенціарної системи України. Крім того, не були враховані основні рекомендації Європейського комітету з питань запобігання катуванням, представлені у звіті за 2020 рік. Вони стосувалися, серед іншого, поганих матеріальних умов утримання та необхідності переведення медичної допомоги у в'язницях до загальної системи охорони здоров'я. Ці рекомендації мають бути виконані.

На базі Національної поліції при Міністерстві внутрішніх справ було створено Управління моніторингу дотримання прав людини. До його завдань належить, серед іншого, моніторинг поліцією дотримання прав людини та фундаментальних свобод у зв'язку з поведінкою поліцейських. Крім того, в підрозділах поліції впроваджується пілотний проект Custody Records, спрямований на підвищення стандартів захисту прав осіб, які перебувають під вартою в поліції, та забезпечення прав затриманих. Водночас співпраця між Державним бюро розслідувань, органами прокуратури та адміністрацією місць позбавлення волі залишається слабкою, а механізм розслідування фактів жорстокого поводження на стадії досудового розслідування та відбування покарання є недостатньо ефективним. Незважаючи на створення спеціального підрозділу в 2019 році, Державне бюро розслідувань все ще має обмежені операційні та кадрові спроможності, а також обмежену оперативну незалежність у розслідуванні заяв про жорстоке поводження. Неефективне розслідування заяв про катування та випадків перешкоджання правосуддю коріниться, серед іншого, у загальній культурі кругової поруки правоохоронців у системі кримінальної юстиції.

Щодо статистики випадків жорстокого поводження або катувань, у 2022 році було зареєстровано 30 кримінальних проваджень за фактами катувань та 990 за фактами перевищення службових повноважень працівником правоохоронного органу; повідомлено про підозру 11 та 94 особам відповідно, а до суду передано 6 та 58 кримінальних проваджень відповідно. Водночас Генеральна прокуратура повідомляє, що у 2018–2022 роках було розпочато 484 кримінальні провадження з прямими звинуваченнями у катуваннях, за якими 60 осіб визнано винними, але лише 15 були засуджені до позбавлення волі. Це свідчить про те, що кримінальні суди не усвідомлюють серйозності практики катувань і тим самим сприяють створенню атмосфери безкарності, якою користуються правоохоронці та персонал в'язниць. Необхідно створити постійно діючий орган за участі організацій громадянського суспільства та Уповноваженого з прав людини для здійснення постійного моніторингу та подальших дій у зв'язку з повідомленнями про катування в пенітенціарній системі.

З метою імплементації Факультативного протоколу до Конвенції ООН проти катувань в Україні у 2012 році були внесені зміни в законодавство, згідно з якими Уповноваженому Верховної Ради України з прав людини доручено виконання функції національного превентивного механізму. Ця функція основана на моделі «Омбудсмен+», в якій приділено значну увагу спільній роботі з організаціями громадянського суспільства. У 2022 році Уповноважений з прав людини надав 141 мандат представникам громадянського суспільства на здійснення візитів до місць тримання під вартою. Однак неналежна методологія відвідування в'язниць та затримка з публікацією звітів ставить під сумнів ефективність та результативність роботи Національного превентивного механізму. Проблемою з цим механізмом досі лишається обмеження фінансових ресурсів та обмеження можливостей Офісу Уповноваженого з прав людини.

Пенітенціарна система та місця тримання під вартою продовжують викликати занепокоєння. За останні роки кількість ув'язнених різко зменшилася: з 60 621 у 2017 році до 42 694 у грудні 2022 року. Незважаючи на цю позитивну тенденцію,

більшість застарілих проблем, визначених Європейським судом з прав людини, Комітетом міністрів Ради Європи та Європейським комітетом з питань запобігання катуванням, залишаються невирішеними. Ці проблеми в першу чергу пов'язані з матеріальними умовами тримання під вартою, дуже поганим медичним обслуговуванням, використанням праці ув'язнених та поширеним застосуванням насильства з боку охоронців. Пенітенціарна система і до початку російської агресії відчувала нестачу ресурсів, а з початком війни багато об'єктів було серйозно пошкоджено, а деякі повністю зруйновано, що ускладнило надання базових послуг. Незважаючи на існування Національної стратегії у сфері прав людини 2021 року та багаторічної Стратегії реформування пенітенціарної системи на період до 2022 року, основні проблеми досі не вирішені. Через неналежні умови тримання під вартою в Україні іноземні суди іноді відмовляти українським установам у задоволенні запитів про екстрадицію. Це перешкоджає боротьбі України з тяжкими злочинами, у тому числі корупцією та організованою злочинністю.

За медичне обслуговування в місцях тримання під вартою відповідає Міністерство юстиції. Численні рекомендації Європейського комітету з питань запобігання катуванням щодо передачі відповідальності за охорону здоров'я у в'язницях Міністерству охорони здоров'я не були виконані.

У 2015–2016 роках було запроваджено пробацію. У 2022 році 110 000 осіб перебували на випробувальному терміні. Цей механізм діє по всій країні: налічується 600 відділень і 3 000 працівників у сфері пробації. Нещодавно було запроваджено дистанційний моніторинг у деяких випадках. Існує спеціальна інфраструктура пробації для неповнолітніх, яка є відокремленою від пробації для дорослих. Разом із умовно-достроковим звільненням пробація є основною альтернативою тримання під вартою.

Внаслідок загарбницької війни Росії проти України Управління Верховного комісара ООН з прав людини та неурядові організації задокументували близько 1 000 випадків свавільного тримання під вартою цивільних осіб із боку Росією та близько 100 таких випадків із боку України. Наразі в Україні не існує спеціально уповноваженого органу чи установи, відповідальної за вирішення цієї проблеми.

У сфері **захисту персональних даних** Україна продовжувала працювати над приведенням свого законодавства у відповідність до *acquis* ЄС. Ключовим законодавчим актом, що регулює захист даних, є Закон «Про захист персональних даних» 2010 року. Йому бракує деталізації, і рівень його застосування лишається недостатнім. Україна ратифікувала Конвенцію МОП 108 «Про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних». Уповноважений Верховної Ради України з прав людини є органом, відповідальним за перевірку дотримання законодавства про захист персональних даних, але йому бракує відповідних ресурсів для ефективної роботи. Законопроект про захист персональних даних був внесений до Парламенту 7 вересня 2022 року та очікує на ухвалення для виконання вимог як Конвенції 108+ (ще не підписаної та не ратифікованої Україною), так і Загального регламенту про захист персональних даних.

Конституція України, а також пов'язані з нею законодавство і політика передбачають право на **свободу сповідувати свою релігію або переконання**. Загалом українські органи державної влади дотримуються цих норм, і випадки мови ворожнечі та залякування на ґрунті релігії трапляються нечасто. Релігії представлені, зокрема, у Всеукраїнській раді церков і релігійних організацій, а їхні сповідувачі ведуть діалог із державною владою переважно через Державну службу з етнополітики та свободи совісті. Представники релігій дієво співпрацюють з українською владою для підтримки українців під час війни та боротьби з дезінформаційними кампаніями, що мають на меті розпалювання міжетнічних та міжрелігійних конфліктів. Водночас в Україні ще не до кінця врегульовано низку питань, наприклад, щодо реституції та перерозподілу

церковного майна, встановлення принципів взаємовідносин між державою та релігійними організаціями у сферах освіти, соціальної роботи та гуманітарної діяльності.

Створення нової Української автокефальної православної церкви на початку 2019 року не призвело до значного посилення напруженості між православними церквами та громадами, але спричинило відтік значної частини православних вірян від Московського патріархату, який спостерігається й досі. Після вторгнення Росії та внаслідок його повної підтримки з боку Московського патріархату Російської православної церкви Україна з листопада 2022 року вжила правових заходів проти Української православної церкви, пов'язаної з Москвою. Зокрема, український Уряд запровадив санкції проти деяких членів церковної ієрархії, звинувачених у підтримці загарбницької війни Росії, а також розпорядився про проведення обшуків у різних церковних приміщеннях із застосуванням правових норм і практик. Цими заходами Україна прагне запобігти іноземному втручанню з боку Росії через релігійну організацію, не переслідуючи при цьому на звичайних послідовників церкви.

Щодо боротьби з антисемітизмом, у вересні 2021 року Україна ухвалила закон про запобігання та протидію антисемітизму, який дає визначення антисемітизму, забороняє антиєврейські акції та посилює цивільну відповідальність. Незважаючи на стереотипи, широко розповсюджені проросійською дезінформацією, антисемітизм в Україні є значно менш поширеним і постійно зменшується згідно опитуваннями протягом останнього десятиліття. У 2022 році було зафіксовано найменше актів антисемітського вандалізму за 20 років моніторингу, при цьому не було зафіксовано жодного випадку антисемітського насильства. Як заявили представники єврейської спільноти у червні 2023 року, з початком повномасштабного російського вторгнення антисемітизму в Україні, який раніше все ж існував, практично не взагалі не спостерігається. Було докладено конкретних зусиль у напрямку удосконалення освіти та збереження пам'яті про Голокост. Діяльність зі збереження єврейського культурного життя та спадщини в Україні підтримується державою та громадянським суспільством і набуває дедалі більшого розмаху. Україна не є членом Міжнародного альянсу пам'яті жертв Голокосту і не прийняла його визначення антисемітизму. Україна не призначила національного координатора з питань протидії антисемітизму. Було досягнуто прогресу щодо реституції майна, конфіскованого радянським режимом.

Свобода вираження поглядів

Рівню підготовки України у напрямку забезпечення **свободи вираження поглядів** можна присвоїти значення від певного до посереднього. Загалом протягом звітнього періоду Україна досягла **значного прогресу** у зміцненні своїх правових рамок, зокрема завдяки ухваленню закону про медіа. Це значне досягнення у складному контексті повномасштабного російського вторгнення, якому сприяли, зокрема, розвинений громадський простір та різноманіття засобів масової інформації, в тому числі на регіональному рівні. Згідно зі Всесвітнім індексом свободи преси «Репортерів без кордонів», Україна покращила свою позицію на 27 позицій: з 106-ї до 79-ї позиції.

До початку загарбницької війни Росії проти України загальні обставини були сприятливим для свободи ЗМІ та давали змогу висвітлювати критично важливі матеріали. У нинішніх складних умовах воєнного стану Україна ухвалила низку рішень щодо обмеження доступу ЗМІ та журналістів до певних територій і сфер, але застосовувала їх загалом стримано.

Значне падіння доходів від реклами також вплинуло на медіаринок країни і призвело до концентрації, зокрема, телевізійних програм та зменшення доступу до плюралістичних ЗМІ.

У наступному році Україна має:

- розробити спільно з журналістською спільнотою спрощені правила ведення репортажів із зони бойових дій та прилеглих територій із урахуванням міркувань безпеки;
- забезпечити незалежність національного регулятора шляхом надання достатнього фінансування, в тому числі для необхідних коригувань його структури відповідно до нового закону про медіа.
- розробити дорожню карту для підтримки відновлення плюралістичного, прозорого та незалежного післявоєнного медіаландшафту.

Залюкування журналістів

Зафіксовано небагато повідомлень про випадки перешкоджання роботі та нападів на журналістів із боку окремих осіб. Останні з них стосувалися журналістів, які висвітлювали святкування Дня перемоги в Полтаві, та репортажів із Києво-Печерської Лаври — в обох випадках було адекватне реагування з боку правоохоронних органів. Інциденти попередніх років, як правило, також розслідуються. Однак стара практика залюкування журналістів у досі зберігається, особливо на місцевому та регіональному рівнях. Історичні справи, як-то вбивства Георгія Гонгадзе у 2000 році та Павла Шеремета у 2016 році, в останні роки розслідуються з новими зусиллями, але досі потребують доведення до логічного завершення. У 2019 році було створено спеціальний підрозділ поліції для розслідування нападів на журналістів.

3 березня 2023 року працівники Служби безпеки України (СБУ) неодноразово допитували журналістів, які бажали отримати військову акредитацію. Надання акредитації не вважається повністю прозорим процесом, але про самовільні арешти журналістів не повідомлялося. У цей же період було запроваджено нові правила ведення репортажів із зони бойових дій та прилеглих територій, але ці правила не є достатньо простими, і не можна сказати, що при їх застосуванні повністю виключено дискримінацію. Незалежна журналістика на тимчасово окупованих територіях України можлива лише із серйозними ризиками для життя, які створюють російські сили, і має бути відновлена після закінчення російської окупації. Крім того, вісім журналістів були вбиті російською армією під час виконання своїх професійних обов'язків, а 42 загинули внаслідок обстрілів із боку російської армії або в ув'язненні, коли вони не працювали.

Україна зробила певні кроки для виконання рекомендацій Комісії щодо захисту, безпеки та розширення прав і можливостей журналістів. На початку повномасштабного російського вторгнення було створено Медіацентр «Україна для підтримки іноземних журналістів, а також гарячу лінію для юридичних консультацій для журналістів та ЗМІ. У березні 2023 року було затверджено План заходів з реалізації Стратегії інформаційної безпеки, який, серед іншого, уточнює правила доступу та використання інформації, а також захисту прав журналістів. Постанова Верховної Ради від березня 2022 року про цінність свободи слова, гарантії діяльності журналістів і засобів масової інформації підкреслила важливість незалежної журналістики для органів державної влади в Україні.

Законодавче середовище

Головним досягненням у сфері свободи вираження поглядів стало ухвалення у грудні 2022 року Закону «Про медіа», яким було модернізовано регулювання всього сектора та який ознаменував важливий крок на шляху до наближення українського законодавства до Директиви ЄС про аудіовізуальні медіапослуги. Він визначає детальні права журналістів на акредитацію та зобов'язує органи державної влади сприяти роботі журналістів та підтримувати її. У ньому також надано повноваження незалежному медіарегулятору, який тепер потребуватиме достатніх ресурсів для забезпечення своєї

незалежності та достатнього потенціалу.

У березні 2022 року, в умовах воєнного стану, Президент підписав указ про єдину інформаційну політику шляхом об'єднання мовлення всіх загальнонаціональних телеканалів в єдину інформаційну платформу. Це рішення призвело до розширення державного контролю над мовленням та деяких обмежень. Деякі ЗМІ вважають ці обмеження непропорційними. Аналогічно, виключення трьох приватних (пов'язаних із опозицією) телеканалів із наземного мовлення (в той час як канали продовжують працювати і залишаються доступними через інші ресурси) було розкритиковано опозицією на тих самих підставах. Що стосується наклепу і богохульства, вони не є кримінальними злочинами в Україні. Національне законодавство, зокрема Закон «Про медіа», належним чином регулює проблему мови ворожнечі. Це забезпечує вільне вираження поглядів, водночас забороняючи справжні та серйозні підбурювання до насильства та ненависті.

Реалізація законодавчих/інституційних рамок

Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення діє як незалежний медіарегулятор в Україні. Рада є постійно діючим колегіальним органом, який діє на підставі Конституції України, Закону України «Про медіа» та інших законів України і здійснює регулювання, нагляд і контроль за діяльністю ЗМІ. Вона складається з восьми членів. Парламент і Президент призначають по половині членів на п'ятирічний термін. Вони є посадовими особами і працюють на постійній основі. Під час виконання своїх службових обов'язків вони не можуть обіймати будь-яких інших посад, у тому числі на громадських засадах, у державних і недержавних органах, організаціях, установах та підприємствах, а також займатися іншою оплачуваною або підприємницькою діяльністю. Вони також не можуть мати представницького мандату та бути членами політичної партії.

Відбір та призначення кандидатів відбувається на конкурсній основі. Національна рада фінансується виключно з державного бюджету, який необхідно зміцнити, щоб забезпечити виконання всіх аспектів її мандату і гарантувати її незалежність. Закон «Про медіа» суттєво змінив і розширив функції регулятора, в той час як винагорода членів Національної ради залишається в межах, встановлених попереднім законом. Доступ до інформації для журналістів регулюється в контексті законодавства про доступ до публічної інформації. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини уповноважений складати протоколи та приймати скарги щодо адміністративних порушень у сфері доступу до інформації. Однак ця процедура є недостатньо дієвою і потребує реформування.

Суспільний мовник

З 2017 року в Україні працює незалежний суспільний мовник «Суспільне», який має три телеканали і три радіоканали, регіональні мережі та платформу цифрового мовлення. «Суспільне» дотримується стандартів незалежної журналістики, має найвищі рейтинги довіри серед радіо- і телеканалів, вважається політично нейтральним і таким, що не зазнає політичного впливу. Його редакційні стандарти закріплені в Редакційному статуті, за дотриманням якого стежать два органи: Редакційна рада та Наглядова рада Суспільного. Стандарти мовника закріплені в Статуті та Етичному кодексі, які контролюються Наглядовою радою і мають забезпечувати чітке розмежування між стандартами якості та щоденними редакційними та управлінськими рішеннями.

Важливим фактором, що впливає на діяльність «Суспільного», є його фінансування, яке надходить із трьох джерел: державного бюджету, доходів від реклами та донорських коштів. Основним джерелом фінансування є державний бюджет, і його розмір поки що не досягнув передбаченої законом суми.

Економічні фактори

Українське законодавство не передбачає заборон, які би обмежували роботу ЗМІ або перешкоджали їй. За останні декілька років український медіаландшафт стає дедалі динамічнішим і різноманітнішим, особливо онлайн-медіа. Раніше домівні медіаструктури з непрозорою структурою власності поступово втрачають популярність, але все ще зберігають сильні позиції, зокрема на телебаченні. Початок російської загарбницької війни суттєво вплинув на медіаландшафт, і забезпечення відновлення повного плюралізму ЗМІ та повної прозорості власності ЗМІ з урахуванням міркувань безпеки має стати пріоритетними завданнями для уряду. Із державного бюджету надається обмежена фінансова допомога для вирішення конкретних питань за допомогою медіа (діти, молодь, люди з інвалідністю, наука, національні меншини тощо), у тому числі у формі фінансової допомоги та економічної підтримки ЗМІ.

Інтернет

Що стосується свободи Інтернету, із моменту запровадження воєнного стану блокування вебресурсів здійснюється у позасудовому порядку на підставі рекомендацій, наданих провайдером електронних комунікаційних мереж та/або послуг базових інтернет-ресурсів Національним центром оперативного-технічного управління мережами телекомунікацій. У контексті повномасштабного вторгнення та гібридної війни Росії, одним із елементів якої є поширення дезінформації, ці обмеження зумовлені міркуваннями національної безпеки та мають законні підстави. Однак український Уряд має надати чітке бачення відновлення попередніх прав і свобод після завершення воєнного стану.

Свобода художнього вираження

Свобода художнього самовираження не обмежена і гарантована Конституцією України. Це закріплено в Законі «Про культуру», а також в інших суміжних законодавчих актах. Залякування митців є рідкісним явищем, і загалом українська влада належним чином реагує на такі випадки. Починаючи з 2014 року і після внесення подальших змін до Закону «Про культуру» в червні 2022 року, українська влада заборонила в'їзд в Україну російських діячів культури та їхню мистецьку діяльність у відповідь на загарбницьку війну Росії проти України та окупацію частини української території. Під заборону потрапили актори, музиканти, письменники та художники, які не засуджують агресію проти України. Заборона також стосується використання символіки, яка представляє Росію або російську пропаганду.

Професійні організації та умови праці

В Україні існує велика кількість журналістських організацій, які представляють інтереси журналістів, наприклад, Національна спілка журналістів України та Незалежна медіа-профспілка України. Остання є членом Міжнародної федерації журналістів та Європейської федерації журналістів. Члени Національної спілки журналістів та Незалежної медіа-профспілки повинні дотримуватися журналістських стандартів, а саме Кодексу етики українського журналіста. Обидві організації фінансуються за рахунок внесків і пожертв. Випадки порушення кодексу розглядає Комісія з журналістської етики — орган саморегулювання роботи журналістів і редакцій в Україні. Незалежна медійна рада сприяє розвитку високих професійних стандартів журналістики та саморегулювання в українському медіасекторі, надаючи експертні висновки, поради та рекомендації, що ґрунтуються на міжнародних стандартах, національному законодавстві та етичних нормах професійної журналістики. Такі професійні організації беруть участь у громадських радах, які організовують діалог із урядом та місцевою владою, наприклад, із «Суспільним».

Загалом рівень зайнятості журналістів є нестабільним із огляду на воєнний час, а для журналістів-фрілансерів ситуація ще складніша. Зміни до Закону «Про державну

підтримку медіа, гарантії професійної діяльності та соціальний захист журналіста», ухвалені у 2023 році, передбачають конкретні гарантії щодо оплати праці та соціального захисту журналістів, але не поширюються на фрілансерів.

Право на **свободу зібрань та об'єднань** гарантоване Конституцією України, і Уряд поважає ці права. Чинне законодавство дозволяє суду обмежувати ці права в інтересах національної безпеки та громадського порядку. Досі немає всеосяжного закону, який би відповідав міжнародним стандартам і регулював процес організації та проведення заходів для повноцінного використання свободи мирних зібрань в Україні. Обмеження таких прав, пов'язані з COVID-19, більше не діють. Запровадження воєнного стану в лютому 2022 року дозволяє Уряду запроваджувати тимчасові обмеження права на мирні зібрання, наприклад, комендантську годину, але він застосовує їх стримано. Конституція України передбачає обмеження свободи об'єднань у судовому порядку з міркувань національної безпеки. На цій підставі Уряд призупинив на час дії воєнного стану діяльність 11 політичних партій, яким приписують зв'язки з російським урядом. Серйозне занепокоєння досі викликає ситуація зі свободою зібрань та об'єднань на тимчасово окупованих Росією територіях України, де громадяни України позбавлені цих прав. Українська влада має відновити ці свободи після звільнення цих територій.

Питання **трудових і профспілкових прав** висвітлені у главі 19 «Соціальна політика та зайнятість».

Що стосується **прав власності**, з 2013 року основна увага зосереджена на модернізації та зміцненні цих прав. Державний реєстр речових прав на нерухоме майно забезпечує офіційне визнання та підтвердження державою виникнення, переходу або припинення прав на майно. Однак, згідно з оцінками, він заповнений лише на 40% і не включає більшість інформації про права власності, що були набуті до його запровадження. Така інформація досі зберігається в Державному земельному кадастрі. Крім того, в перенесеній інформації спостерігається низка невідповідностей. На територіях, не підконтрольних Уряду з 2014 року, підтверджено набагато менше прав власності, враховуючи широкомасштабні порушення прав власності з боку підтримуваних Росією поплічників та їхню злочинну діяльність. До повномасштабного вторгнення Росії було досягнуто прогресу в реформуванні Фонду державного майна, модернізації його процедур, а також у продовженні приватизації малих і великих активів. У 2022 році Європейський суд з прав людини ухвалив сім рішень проти України, яка була визнана такою, що порушила статтю 1 Протоколу № 1 до Європейської конвенції з прав людини. Уряд стежить за цією ситуацією.

З початку російського повномасштабного вторгнення права власності на підконтрольних Уряду територіях не обмежувалися, за винятком можливостей Збройних сил України реквізувати майно для своїх потреб, зокрема у прифронтових районах. Уряд вжив низку заходів для забезпечення правонаступності в контексті прав власності та врахування збитків, завданих війною. У лютому 2023 року Україна ухвалила, серед іншого, закон про компенсацію за нерухоме майно. Це дає змогу людям вимагати та отримувати компенсацію за майно, яке було пошкоджене або зруйноване внаслідок російського повномасштабного вторгнення. Для моніторингу випадків пошкодження та знищення майна місцеві військові адміністрації надають звітність, державна платформа цифрових послуг «Дія» також дає змогу самостійно подавати звітність, а державний реєстр пошкодженого та знищеного майна забезпечує інфраструктуру для звітування про втрату майнових прав. У лютому 2022 року до Кримінального кодексу України були внесені зміни, покликані захистити громадян від корисливих майнових злочинів у воєнний час.

У сфері **недискримінації** українське суспільство залишається загалом відкритим і толерантним до осіб, які перебувають у вразливих ситуаціях. Конституція України

гарантує захист від дискримінації. Закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» забороняє дискримінацію за різними ознаками: раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, віку, інвалідності, етнічного та соціального походження, сімейного та майнового стану, місця проживання та мови.

Закон «Про медіа», ухвалений у грудні 2022 року, забороняє поширення у ЗМІ та на платформах спільного доступу до відеоматеріалів висловлювань, що розпалюють ненависть до осіб та груп осіб за їхніми національними, расовими чи релігійними ознаками, а також висловлювань, що розпалюють дискримінацію за ознаками етнічного та соціального походження, громадянства, раси, релігії та переконань, віку, статі, сексуальної орієнтації, гендерної ідентичності, інвалідності або за будь-якою іншою ознакою. Нині Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення формалізує критерії виявлення таких порушень і має повноваження вживати заходів із реагування щодо будь-яких ЗМІ, які допускають такі порушення.

Українське кримінальне законодавство передбачає покарання за злочини на ґрунті ненависті та мову ворожнечі за трьома ознаками: расою, національністю та релігійними переконаннями, — але не охоплює сексуальну орієнтацію та гендерну ідентичність, що рекомендовано Європейською комісією проти расизму та нетерпимості як першочерговий пріоритет. Законопроект, підготовлений Міністерством внутрішніх справ для включення таких інших захищених підстав, був внесений до Парламенту в 2021 році, але досі не ухвалений. Національна поліція України запровадила нову форму збирання даних для розслідування злочинів та правопорушень на ґрунті ненависті в рамках системи повідомлення. За перші 2 місяці 2023 року вона розпочала досудове розслідування 26 кримінальних правопорушень на ґрунті ненависті.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини є головною відповідальною особою у сфері протидії дискримінації. Це незалежний орган з повноваженнями, еквівалентними мандату, який зазвичай надається національним органам із питань рівності. У 2022 році він отримав 395 повідомлень про дискримінацію за різними ознаками і загалом забезпечує реагування з боку влади. Необхідно розвинути потенціал працівників поліції, прокуратури, суддів та Секретаріату Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини протидіяти дискримінації, мові ворожнечі та злочинам на ґрунті ненависті шляхом проведення відповідних тренінгів. Система безоплатної правової допомоги має бути посилена для застосування законодавства та ефективної боротьби з дискримінацією, мовою ворожнечі та злочинами на ґрунті ненависті.

Що стосується **гендерної рівності**, в Україні діє декілька законів, зокрема Закон «Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків» 2005 року, Закон «Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні» 2012 року та Закон «Про запобігання домашньому насильству» 2018 року. Однак це законодавство, як правило, має декларативний характер і надає лише обмежені рекомендації щодо застосування цих законів. У серпні 2022 року Кабінет Міністрів ухвалив Державну стратегію забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року. Стратегія є комплексним документом, який стосується, серед іншого, гендерної нерівності та участі жінок у державних установах, економіці та екологічних питаннях.

З інституційної точки зору з 2017 року координацію гендерної політики в Уряді покладено на Офіс Віце-прем'єр-міністра з питань європейської та євроатлантичної інтеграції, де створено Комісію з питань гендерної політики, покликану забезпечити узгоджену та скоординовану роботу всіх органів виконавчої влади, що дасть змогу ефективніше реалізовувати горизонтальний підхід до питань гендерної рівності.

18 липня 2022 року Україна ратифікувала Конвенцію Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу із цими явищами (Стамбульську конвенцію), яка набула чинності 1 листопада 2022 року. Ефективна імплементація Конвенції має бути розпочата в пріоритетному порядку, оскільки

запобігання гендерно зумовленому насильству було неефективним у 2022 році, коли через бюджетні обмеження було скорочено субвенції місцевим бюджетам, а соціальні послуги погіршилися поблизу лінії розмежування та на тимчасово окупованих територіях України, а також у регіонах, що зазнали масового притоку внутрішньо переміщених осіб (ВПО). Хоча кількість випадків гендерно зумовленого насильства, задокументованих поліцією, зменшилася майже на 50% за перше півріччя 2022 року (773 випадки порівняно з 1 508 випадками за аналогічний період 2021 року), кількість незадокументованих випадків невідома і, ймовірно, зросла. Кількість таких випадків, пов'язаних із посттравматичним стресом, ймовірно, також збільшилася, в тому числі в сім'ях військовослужбовців.

Сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом, та гендерно зумовлене сексуальне насильство стали суттєвою проблемою, пов'язаною з війною. Підтверджено сотні випадків, в яких постраждали особи обох статей та різного віку. Про велику кількість таких випадків також не було повідомлено. У той самий період Україна переглянула Національний план дій з виконання Резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» з урахуванням мінливих реалій у країні і включила в нього заходи щодо протидії сексуальному насильству, пов'язаному з конфліктом. Для повного виконання зазначеного плану дій Україні необхідно забезпечити включення жінок у процес переговорів про примирення, а також у процес вироблення й ухвалення рішень, провести обов'язкове систематичне навчання персоналу правоохоронних органів та військовослужбовців з питань прав жінок. Також потрібно запровадити механізми виявлення форм насильства щодо жінок у відповідних установах і розвинути потенціалу поліції та збройних сил як суб'єктів, що першими реагують на випадки сексуального насильства, зумовленого конфліктом.

Так само необхідні подальші кроки для забезпечення правосуддя з урахуванням гендерних аспектів, виконання зобов'язань щодо запобігання, розслідування та покарання сексуальних і гендерно зумовлених злочинів, скоєних під час збройних конфліктів. Це передбачає, серед іншого, приведення правових рамок у відповідність до міжнародних стандартів. Українська влада зобов'язалася створити комплексну систему реагування, яка би включала єдині центри реагування в регіонах для надання допомоги жертвам, а також створити механізми розслідування. У травні 2022 року було підписано меморандум про співпрацю між Урядом та ООН щодо запобігання та протидії сексуальному насильству у воєнний час. Гендерна рівність також визначена серед семи наскрізних пріоритетів в урядовому плані відновлення.

Із лютого 2022 року всі посади в Збройних силах України були відкриті для жінок. Станом на березень 2023 року понад 60 000 жінок служили в Збройних силах, значна частина з яких перебувала на передовій бойових дій. Це супроводжується зростанням рівня сприйняття рівних прав військовослужбовиць в українському суспільстві. Це передбачає зобов'язання краще задовольняти потреби військовослужбовиць і ветеранок у спорядженні, захисті від сексуального насильства і домагань, медичній підтримці під час і після бойових дій, а також підтримці в реінтеграції до цивільного життя після звільнення зі Збройних сил.

Україна ратифікувала Конвенцію ООН про **права дитини**, приєдналася до трьох факультативних протоколів до цієї конвенції та схвалила Паризькі зобов'язання щодо захисту дітей від незаконного вербування або використання озброєними групами. Вона також ратифікувала Конвенцію Ради Європи про захист дітей від сексуальної експлуатації та сексуального насильства (Лансаротська конвенція). Крім того, Україна підписала Декларацію про безпеку шкіл, метою якої є захист дітей та забезпечення їхнього права на освіту в умовах конфлікту та війни.

Протягом останніх декількох років спостерігається прогрес: законодавство посилює соціальний захист дітей та підтримку сімей із дітьми, а також вводить поняття

найкращих інтересів дитини. Однак досі існує потреба в розробці процедур і критеріїв, які би були орієнтиром для визначення найкращих інтересів дитини, у тому числі дітей, які потребують піклування та захисту, та надання належної ваги найкращим інтересам дитини як першочергового фактору. Аналогічно існують можливості для вдосконалення інтегрованих соціальних послуг із метою запобігання розлученню сімей, підтримки альтернативного сімейного середовища та реінтеграції дітей з інтернатних закладів у сім'ї, включно з інвестуванням більших ресурсів у мінімальний пакет соціальних послуг як перший крок до виконання положень Європейської гарантії для дітей, а також забезпеченням соціальних служб персоналом, підготовленим для надання інтегрованих соціальних послуг і застосування відповідних підходів до ведення випадків.

Із 2021 року держава гарантує право на всі медичні послуги з рівним фінансуванням та рівним доступом для дітей. Для дітей передбачені грошові виплати з вищими ставками для дітей з інвалідністю. Водночас залишаються проблеми, пов'язані з нестачею ресурсів, обмеженим збором даних та політикою моніторингу дотримання прав дитини, які потребують вирішення. Докладаються зусилля для захисту дітей у цивільних і кримінальних провадженнях, але необхідно передбачити подальший розвиток потенціалу для підтримки справ за участі дітей.

Існуючі труднощі у забезпеченні прав дитини загострилися з початком російського повномасштабного вторгнення. За даними УВКПЛ, станом на 30 червня 2023 року 535 дітей було вбито та 1 095 поранено. Дослідження показують, що велика кількість дітей мають ознаки психологічної травми. У багатьох містах діти не можуть отримати належної медичної допомоги через постійні обстріли з боку Росії та системне руйнування критичної інфраструктури. Війна обмежує доступ дітей до освіти. 3 395 навчальних закладів постраждали від бомбардувань та обстрілів, а 363 були повністю зруйновані. Багато дітей залежать від онлайн-освіти, що ускладнюється відсутністю доступу до технологій, підключення до Інтернету та перебоями з постачанням електроенергії. Уряд створив Координаційний штаб з питань захисту прав дитини в умовах воєнного стану для вирішення цих проблем у контексті складних обставин воєнного часу.

Станом на лютий 2022 року Україна мала найбільшу кількість дітей в інтернатних закладах у Європі. Такі заклади недостатньо забезпечені ресурсами і включають застарілі та непристосовані школи-інтернати Міністерства освіти, будинки дитини Міністерства охорони здоров'я, а також заклади Міністерства соціальної політики для дітей, позбавлених батьківського піклування за рішенням суду. Законом «Про освіту» 2017 року запроваджено захист прав дітей із особливими освітніми потребами. З того часу кількість інклюзивних класів та доступність шкіл значно зросла.

Після російського вторгнення в лютому 2022 року низка великих закладів інституційного догляду за дуже складних обставин була евакуйована до сусідніх країн, у тому числі до низки держав-членів ЄС. Україна також звернулася до приймаючих країн із проханням тримати групи евакуйованих дітей разом. У лютому 2023 року Офіс Президента взяв зобов'язався досягнення мети «нуль дітей в інтернатних закладах» та проведення комплексної реформи системи догляду за дітьми. ЮНІСЕФ уклав угоду з Міністерством соціальної політики та Офісом Президента про підтримку процесу планування деінституціалізації, включно з короткостроковою амбітною метою з якнайшвидшого возз'єднання або влаштування всіх дітей, які перебувають в інтернатних закладах, у безпечні, підтримувані біологічні або прийомні сім'ї.

Із початку повномасштабного вторгнення Росії в лютому 2022 року і навіть раніше на тимчасово окупованих територіях Донбасу Росія почала примусово переміщувати і депортувати щонайменше 19 000 дітей із не підконтрольних Уряду України територій під приводом «евакуації». Українські та міжнародні неурядові організації (НУО) повідомляють про примусову «русифікацію» українських дітей у російських закладах та

«літніх таборах». У 2022 році Росія внесла зміни до законодавства, які дозволили українським дітям-сиротам та дітям, позбавленим опіки, отримувати російське громадянство у спрощеному порядку, а також дозволили всиновлювати українських дітей росіянами. Українські громадські організації, а також Управління Верховного комісара ООН з прав людини відзначають, що наразі в Україні відсутній дієвий механізм возз'єднання дітей з їхніми родичами. Ідентифікація та моніторинг зниклих дітей та їхніх сімей також залишається складним завданням.

У 2010 році Україна ратифікувала Конвенцію ООН про **права людей з інвалідністю** та Факультативний протокол до неї. Закон «Про основи соціальної захищеності осіб з інвалідністю в Україні» забороняє дискримінацію за ознакою інвалідності та запроваджує квоти для підприємств. Однак інтеграція людей з інвалідністю в робочу силу залишається обмеженою. Принцип доцільного влаштування людей з інвалідністю застосовується рідко. Навесні 2021 року було ухвалено Національну стратегію зі створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року. Вона заклала основу для розширення можливостей людей з інвалідністю для повноцінної участі в житті суспільства та гарантує їхні основні права. Вона реалізується на основі щорічних планів дій. Так, у 2022 році було вжито низку заходів, хоч вони й були обмежені впливом російського повномасштабного вторгнення. У червні 2023 року Україна затвердила план дій на 2023–2024 роки. Він передбачає моніторинг безбар'єрності фізичного середовища і транспорту, їх адаптацію до потреб маломобільних груп населення, а також запровадження нових удосконалених державних будівельних норм і стандартів. Уряд оголосив, що до 2024 року вся відновлена інфраструктура має відповідати стандартам безбар'єрного середовища. Тепер це вимагає послідовного впровадження на всіх рівнях влади.

Станом на 1 січня 2020 року в Україні зареєстровано 2,7 мільйона осіб з інвалідністю, серед них 160 000 дітей. Припускається, що ця кількість різко зросла через загарбницьку війну Росії. Сюди входять лише ті особи, які змогли зареєструвати свою інвалідність. Це призводить до того, що дезагреговані дані майже не відповідають дійсності, оскільки Україна ще не запровадила Міжнародної класифікації функціонування, обмежень життєдіяльності та здоров'я ВООЗ для реєстрації осіб з інвалідністю. Крім того, в Україні люди з інвалідністю мають обмежену правоздатність, що перешкоджає їм у відстоюванні власних прав. Люди з інтелектуальними та психосоціальними порушеннями залишаються дуже вразливими через надзвичайно високий рівень інституалізації, в тому числі дітей і немовлят, замість альтернативного догляду в сім'ї та громаді. Попередні спроби реформування не призвели до достатнього зменшення рівня інституалізації, в тому числі через недостатні спроможності на місцевому та регіональному рівнях. Ця реформа має бути пріоритетним завданням.

Ситуація для людей з інвалідністю залишається дуже складною з точки зору рівної участі та рівних можливостей. Відчувається явна нестача доступного транспорту, медичних послуг, соціальних послуг та громадських будівель. Законодавство не передбачає стимулів для працевлаштування осіб з інвалідністю на відкритому ринку праці. Російське вторгнення призвело до додаткового навантаження на державні послуги для людей з інвалідністю через зростання кількості жертв війни серед ветеранів та цивільного населення, подальше розширення територій, що постраждали від конфлікту, а також вимушене переміщення людей з інвалідністю, їхніх сімей та осіб, які доглядають за ними, та руйнування інфраструктури догляду.

Загалом протягом звітнього періоду зберігалася загальна тенденція до зростання толерантності до **лесбійок, геїв, бісексуалів, трансгендерів, інтерсексуалів та квір-людей (ЛГБТІК)** та їх прийняття в українському суспільстві, яка спостерігалася протягом останнього десятиліття. Зберігається тенденція до зменшення кількості нападів та злочинів на ґрунті ненависті до ЛГБТІК (-44% з 2020 року). Опитування, проведені в 2022 році, показують, що більшість українського населення схвалює

одностатеві партнерства та рівні права для ЛГБТІК. Уряд чітко заявляє про свою підтримку прав ЛГБТІК, а також про боротьбу зі злочинами на ґрунті ненависті та дискримінацією. Крім того, 25 червня 2023 року у Варшаві відбувся КиївПрайд разом із міським Парадом рівності, присвячений правам ЛГБТІК, а також підтримці України.

Чинне законодавство, наприклад, Кодекс законів про працю, вже забезпечує певний рівень захисту від дискримінації за ознакою сексуальної орієнтації, а реформи, спрямовані на забезпечення рівних прав, нині в процесі реалізації. Закон «Про медіа», ухвалений 15 грудня 2022 року, забороняє мову ворожнечі та підбурювання за ознаками сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності у ЗМІ. План дій з реалізації Національної стратегії у сфері прав людини на 2021–2023 роки передбачає покращення статусу ЛГБТІК-людей, зокрема шляхом внесення змін до Кримінального кодексу України щодо застосування поняття «упередження» до сексуальної орієнтації та гендерної ідентичності. Цей план також передбачає розробку законопроекту, який би передбачав усунення дискримінаційних положень, що можуть порушувати майнові та немайнові права партнерів, які не перебувають у шлюбі, а також запровадження зареєстрованого цивільного партнерства. Необхідно внести зміни до положень Сімейного кодексу, які наразі дискримінують одностатеві пари порівняно з неодруженими парами протилежної статі. У березні 2023 року законопроект про легалізацію одностатевих шлюбів був внесений народними депутатами на розгляд Парламенту, а Уряд зобов'язався затвердити його до кінця 2023 року. Рішення Європейського суду з прав людини від 1 червня 2023 року посилює вимогу до держави забезпечити рівне ставлення до одностатевих пар в Україні.

Процесуальні права викладені та захищені, серед іншого, в Законі «Про судоустрій і статус суддів» та Кримінальному процесуальному кодексі. Однак виконання існуючих правил і процедур здійснюється недостатньо ефективно, серед іншого, через недостатній потенціал судової системи. Правова система України ще не приведена у відповідність до *acquis* ЄС в частині процесуальних прав підозрюваних та обвинувачених у кримінальному провадженні, але заходи в цьому напрямку вже здійснюються: передбачено презумпцію невинуватості, право на інформацію про основні процесуальні права, право на доступ до адвоката та право бути присутнім на судовому засіданні. Кримінальний процесуальний кодекс передбачає переклад юридичних документів, і особи, які беруть участь у кримінальному провадженні, мають право на послуги перекладача за рахунок держави.

Існують гарантії для дітей, які є підозрюваними та обвинуваченими у кримінальних провадженнях. Протягом звітного періоду система безоплатної правової допомоги продемонструвала високий рівень стабільності, а правові послуги були швидко адаптовані до нових умов. У 2022 році право на безоплатну вторинну правову допомогу було поширено на осіб, які не мають документального підтвердження громадянства України, постраждалих від кримінальних правопорушень під час воєнних дій та збройних конфліктів, а також на осіб, позбавлених волі в умовах загарбницької війни Росії проти України. Законодавство країни про права жертв має бути повністю приведені у відповідність до Директиви про права жертв та Директиви Ради 2004/80/ЄС про компенсацію жертвам злочинів.

У 2022 році до Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини надійшло 5 105 повідомлень про порушення процесуальних прав, 790 — про адміністративні та цивільні провадження, 3 628 — про кримінальні провадження та 687 — про місця тримання під вартою. Зокрема, зазначені повідомлення стосувалися порушення права на доступ до правосуддя, права на справедливий судовий розгляд через надмірну тривалість провадження, а також про порушення прав із боку правоохоронців. Право на справедливий судовий розгляд часто порушується, про що свідчить 61 рішення, ухвалені Європейським судом з прав людини у 2022 році у справах проти України щодо порушення статті 6 Європейської конвенції з прав людини. Ці питання відображають

структурні проблеми, пов'язані з практикою роботи судових та правоохоронних органів. Нещодавні реформи законодавства поки що не призвели до помітного поліпшення ситуації, зокрема через те, що пандемія COVID-19 та російське повномасштабне вторгнення ще більше ускладнили широке застосування відповідних стандартів і правил у правоохоронній і судовій сферах, зокрема права на доступ до правосуддя та права на справедливий судовий розгляд упродовж розумного строку. У вересні 2022 року було зареєстровано законопроект щодо вирішення проблеми надмірної тривалості судових розглядів. У ньому запропоновано скоротити строки розгляду цивільних, господарських та адміністративних справ, запровадити механізм захисту та передбачити компенсацію для позивачів. Документ досі очікує на ухвалення.

Що стосується **поваги до осіб, які належать до меншин, та їх захисту**, широкий спектр національних, етнічних, мовних та релігійних ідентичностей в Україні залишається важливим елементом українського суспільства. Україна є стороною Рамкової конвенції Ради Європи про захист національних меншин з 1998 року та Європейської хартії регіональних мов або мов меншин з 2005 року. Із 2017 року правові рамки для національних меншин реформуються, але ще не повністю імplementовані. Про це йдеться у висновку Комісії щодо заявки України на членство в ЄС, яка рекомендує Україні забезпечити *«завершення реформи правових рамок щодо національних меншин, яка перебуває на етапі підготовки, згідно з рекомендаціями Венеційської комісії, а також ухвалення механізмів її негайного та ефективного впровадження»*.

У цілому, права осіб, які належать до етнічних, мовних, релігійних або національних меншин, в Україні дотримуються. І це попри зусилля російського режиму інструментально використовувати тему російської меншини у своїй дезінформаційній кампанії для виправдання незаконної агресії проти України. Організації громадянського суспільства та міжнародні організації дуже стурбовані такою високою політизацією теми, в той час як питання, які належить вирішити, в основному стосуються повсякденного життя осіб, які належать до національних або мовних меншин, як-то освіта, використання мови в суспільному житті, засоби масової інформації, участь у громадському житті та представництво національних меншин.

13 грудня 2022 року було ухвалено Закон «Про національні меншини (спільноти) України». Він замінив Закон «Про національні меншини в Україні», ухвалений у 1992 році як основний акт, що регулює права національних меншин. Новий закон визначає правила та структури для захисту прав національних меншин в Україні. У процесі підготовки були проведені консультації з представниками національних меншин. Ухвалено супутні імplementаційні інструменти стосовно структур регіональних центрів національних меншин, фінансової підтримки громадських об'єднань національних меншин, методології використання мов меншин та створення консультативно-дорадчих органів із питань національних меншин, а також державної програми «Єдність у розмаїтті» для національних меншин. Проте органи, що її реалізують, як і раніше, не отримують достатнього фінансування.

У своєму висновку від 10 червня 2023 року Венеційська комісія надала детальні вказівки щодо решти питань і рекомендувала внести зміни до Закону «Про національні меншини (спільноти) України» в частині використання мов меншин у суспільному житті, адмініструванні, використання мов меншин у ЗМІ та книжковій продукції, щоб забезпечити відповідність закону європейським стандартам. Як зазначено у висновку Венеційської комісії, Україна також має врахувати попередні рекомендації Венеційської комісії щодо Закону «Про освіту» та Закону «Про державну мову». 11 червня 2023 року Україна ухвалила закон, яким продовжила перехідний період для освіти мовами меншин на 1 рік для учнів, які розпочали навчання до 2018 року. У жовтні 2023 року Україна зареєструвала в Парламенті законопроект щодо звільнення цих учнів від обов'язків, передбачених Законом «Про освіту». Це дало би змогу Україні переглянути систему шкіл для національних меншин також у світлі попередніх рекомендацій Венеційської комісії

щодо забезпечення рівних можливостей для осіб, які належать до національних меншин, уникаючи непропорційного втручання в їхні права. Зміни до закону про національні меншини були ухвалені 21 вересня з метою врахування деяких зауважень Венеційської комісії, зокрема тих, що безпосередньо стосуються закону про національні меншини (спільноти). У висновку Венеційської комісії від 6 жовтня 2023 року не лише оцінено прогрес у виконання закону про внесення змін, але й визначено рекомендації, які ще не виконані. Відповідно до прикінцевих положень оновленого закону, протягом шести місяців після набуття ним чинності Кабінет Міністрів має підготувати та подати до Парламенту законопроект про внесення змін до законів «Про освіту», «Про державну мову» та «Про медіа». Вони повинні відповідати рекомендаціям Венеційської комісії.

Загарбницька війна Росії проти України суттєво вплинула на національні меншини, що призвело до порушення їхньої соціальної структури через переміщення їхніх членів, проблеми з гарантуванням освіти мовами меншин, а також загальну нестачу державного фінансування для впровадження затверджених реформ. У середньостроковій перспективі, зокрема після закінчення війни, це вимагатиме широкого перегляду політики України з метою забезпечення повного дотримання прав осіб, які належать до національних меншин.

Ромська меншина залишається однією з найбільш маргіналізованих громад в Україні і продовжує зазнавати значних проблем. До них належать дискримінація та антициганізм, економічна та соціальна ізоляція, відсутність доступу до документів, що посвідчують особу, відсутність належної освіти, продовження сегрегації в поселеннях, відсутність заходів зі скорочення бідності та відсутність належного житла. Існує постійна потреба у розширенні прав і можливостей жінок, програмах планування сім'ї, посиленні захисту прав дітей та запобіганні підлітковій вагітності, розкраданню коштів, призначених на утримання дітей, а також дискримінації з боку поліції. Ці існуючі проблеми загострилися під впливом російського повномасштабного вторгнення, що призвело до переміщення значної частини ромської меншини в межах країни та за кордон. На початку роми зіткнулися з додатковими перешкодами в різних регіонах, що заважали ефективній евакуації. Останніми роками були зафіксовані випадки насильства з боку натовпу проти ромів, спрямовані як проти поселень, так і проти окремих осіб. Громадські організації зазначають, що слід звернути увагу на недискримінаційний характер надання допомоги з метою охоплення громадян, які не мають повного пакету документів, що посвідчують особу, а також маргіналізованих поселень, спростити та прискорити процедури документування ромів, а також забезпечити легалізацію ромських поселень. Роми також повинні бути залучені до зусиль із відновлення та відбудови України.

У липні 2021 року Україна ухвалила Стратегію сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини, в українському суспільстві на період до 2030 року. Стратегія реалізується, хоч і повільно, а відповідний план дій, який має бути повністю узгоджений зі стратегічними рамками ЄС щодо ромів, розроблений за повного залучення ромської громади та забезпечений достатніми ресурсами для його реалізації, досі не затверджено.

7 квітня 2023 року український уряд ухвалив Стратегію державної політики щодо внутрішнього переміщення на період до 2025 року, а також відповідний план заходів на 2023–2025 роки. Стратегія спрямована на належне вирішення всіх питань, пов'язаних зі **внутрішньо переміщеними особами**, причому на всіх етапах: від ухвалення рішення про переміщення таких осіб до періоду, коли людина вирішує повернутися на звільнену і безпечну територію. Реалізація цієї стратегії значною мірою залежатиме від спроможності та фінансових ресурсів українського Уряду. За даними Міжнародної організації з міграції (МОМ), станом на червень 2023 року чисельність внутрішньо переміщеного населення склала приблизно 5 088 000 осіб. За даними Управління Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), станом на червень 2023 року

6 303 500 українців були зареєстровані як біженці. За оцінками МОМ, 4 757 000 осіб повернулися до свого звичного місця проживання в Україні після переміщення, 20% із яких повернулися з-за кордону. Джерела доходів внутрішньо переміщених осіб суттєво постраждали внаслідок війни. Крім того, з огляду на загальний пріоритет перемоги у війні та масштаб надзвичайних ситуацій соціального характеру, спричинених російською агресією, повідомляється про загострення труднощів із забезпеченням достатніх бюджетних асигнувань на соціальні послуги. Відповідні міністерства, відповідальні за соціальну політику, очікують значної і тривалої залежності від зовнішньої допомоги: на цей момент планів щодо самозабезпечення небагато. Опитування МОМ показало, що в приблизно кожній четвертій опитаній внутрішньо переміщеної особи (24%) основним джерелом доходу її домогосподарства є щомісячна грошова допомога для забезпечення засобів до існування. Переважна більшість (72%) внутрішньо переміщених осіб, які отримують соціальну допомогу, повідомили, що сукупний місячний дохід їхнього домогосподарства, поділений на кількість осіб у домогосподарстві, дорівнював або був меншим за 2 500 грн (55 євро), що складає прожитковий мінімум станом на січень 2023 року.

У той час як **культурні права** в Україні поважаються і захищаються, в тому числі і для національних меншин, як це підтверджено в Законі «Про національні меншини (спільноти) України», Росія систематично і цілеспрямовано здійснює діяльність, яка порушує культурні права українців і, зокрема, національних меншин на тимчасово окупованих територіях України. Це стосується незаконних археологічних розкопок Росії в Криму, розграбування музеїв, архівів, бібліотек та об'єктів рухомої культурної спадщини на тимчасово окупованих територіях, націоналізації українських культурних цінностей, а також переслідування Православної Церкви України в Криму. Українській владі дуже складно відстежувати розграбовані об'єкти та здійснювати їх моніторинг, а також документувати культурну спадщину та, зрештою, відновлювати її після звільнення тимчасово окупованих територій.

Росія продовжує системно знищувати українську ідентичність на тимчасово окупованих територіях України. Відповідно до Федерального закону РФ № 19 від 17 лютого 2023 року, чотири тимчасово окуповані території Херсонської, Запорізької, Донецької та Луганської областей України мають бути інтегровані у федеральну систему освіти Росії. Це передбачає очищення освітнього простору від усього українського (всі шкільні дисципліни викладаються лише російською мовою і немає предметів, пов'язаних із Україною), мілітаризацію освіти та прищеплення російської громадянської ідентичності. Українська влада та громадяни наразі не в змозі захистити українських дітей від таких незаконних дій, але їм необхідно підготувати заходи для реінтеграції цієї частини населення в національну систему освіти.

Права громадян України регулюються Законом «Про громадянство України». Кожен, у кого хоча би в одного з батьків є громадянство України, автоматично отримує українське громадянство при народженні, тоді як іноземці можуть бути натуралізовані після проживання в країні протягом щонайменше п'яти років. Хоча в Україні дозволено лише єдине громадянство, на практиці українське громадянство не втрачається автоматично в разі набуття іноземного громадянства. Це призводить до того, що, згідно з оцінками, велика кількість українців мають більше одного громадянства, часто з додатковим громадянством ЄС.

2.2.2. Глава 24. Правосуддя, свобода та безпека

ЄС має спільні правила щодо прикордонного контролю, віз, зовнішньої міграції та надання притулку. Співпраця в рамках Шенгенської зони передбачає скасування прикордонного контролю всередині ЄС. Держави-члени також співпрацюють з Україною у боротьбі з організованою злочинністю й тероризмом, а також у сфері судових, поліцейських та митних справ за підтримки органів юстиції та внутрішніх справ ЄС.

Україна має **певний рівень підготовки до** імплементації *acquis* ЄС у сфері правосуддя, свободи та безпеки. Повномасштабне вторгнення Росії в Україну та запровадженій у відповідь режим воєнного стану мали значний вплив на всю сферу правосуддя, свободи та безпеки. Правоохоронні/ правозастосовчі органи беруть активну участь в обороні країни та захисті населення і критично важливої інфраструктури. Незважаючи на виклики, пов'язані з війною, у тому числі значну втрату персоналу та обладнання, а також скорочення фінансування, інституції продовжують демонструвати високу стійкість і рішучість у виконанні своїх повноважень.

Однак численні недоліки зберігаються, багато з яких виникли ще до повномасштабного російського вторгнення. Правові та стратегічні рамки недостатньо розвинені. Механізми забезпечення доброчесності та підзвітності потребують подальшого вдосконалення в усьому секторі. Інституційна співпраця та координація залишаються слабкими, особливо у сфері розслідування організованої злочинності, а також міграції та прикордонного контролю. Контрабанду товарів, у тому числі контрабанду сигарет, досі не криміналізовано, незважаючи на те, що це низькоризикова і високоприбуткова діяльність. Технічні спроможності у сфері прикордонного контролю та нагляду потребують вдосконалення, а також вжиття антикорупційних заходів. Законодавство у сфері візової політики та притулку в цілому узгоджене з *acquis* ЄС. У звітному періоді було досягнуто **незначного прогресу**. Було затверджено загальний стратегічний план для правоохоронного сектора, наразі триває підготовка надійного плану її реалізації.

У наступному році Україна має, зокрема:

- ухвалити план дій із чіткими часовими рамками та вимірюваними показниками результативності для реалізації всеосяжного стратегічного плану реформування правоохоронних органів, включно з потужним антикорупційним компонентом, беручи до уваги контекст, пов'язаний із війною, та досягти відчутного прогресу в його виконанні;
- ухвалити та реалізувати адаптовану до нинішніх обставин стратегію міграційної політики та переглянуту стратегію інтегрованого управління кордонами, а також забезпечити, щоб відповідні плани дій визначали індикатори, які дають змогу належним чином оцінити їх виконання;
- ухвалити та почати впроваджувати законодавство щодо криміналізації великомасштабної контрабанди товарів, у тому числі ефективного покарання у вигляді ув'язнення за шкоду, завдану державному бюджету, в розмірі, що перевищує певне порогове значення.

Боротьба з організованою злочинністю

Україна має **певний рівень підготовки до** імплементації *acquis* ЄС у цій сфері. Країна має спеціальні стратегічні та інституційні рамки для боротьби з організованою злочинністю, а також достатній рівень знань і технічних засобів та хороший рівень міжнародної співпраці.

Повномасштабне вторгнення Росії в Україну та запровадження воєнного стану суттєво вплинули на інституційну спроможність боротьби з організованою злочинністю. Як і інші установи в секторі внутрішніх справ, органи, що ведуть боротьбу з організованою злочинністю, беруть активну участь в оборонних заходах і заходах із захисту цивільного населення, демонструючи неабияку стійкість і оперативну спроможність. Також відбулося зміщення пріоритетів у бік розслідування міжнародних злочинів і правопорушень, скоєних російськими суб'єктами. Загалом правові рамки та операційні спроможності для боротьби з організованою злочинністю залишаються слабкими. У цій сфері спостерігається низка правових і процедурних прогалин, дублювання юрисдикцій та інституційна фрагментованість,

поширеність корупції, неефективне використання ресурсів, нерівномірний рівень професіоналізму та нерозвиненість ІТ-інфраструктури. Надзвичайно важливо продовжувати зміцнювати міжвідомчу координацію. Необхідно докладати більше зусиль, зокрема, для боротьби з серйозними формами організованої злочинності, відмиванням грошей (у тому числі досягти відповідності з Директивою (ЄС) 2018/1673 про протидію відмиванню грошей за кримінальним правом) та іншими фінансовими злочинами. Незважаючи на складний контекст та існуючі проблеми, перспективи є позитивними, оскільки країна сповнена рішучості продовжувати реалізацію стратегічного підходу, включно з переглядом правових рамок та введенням у дію національної оцінки загрози серйозної організованої злочинності (SOCTA).

Певного прогресу було досягнуто на операційному рівні, зокрема завдяки участі у спільних операціях із державами-членами ЄС та сусідніми країнами, кількість яких дедалі зростає. Розпочато розслідування проти кримінальних авторитетів («зłodіїв у законі»). Значно зросла кількість вилученої, конфіскованої та знищеної вогнепальної зброї та боєприпасів, а також засуджених за незаконний обіг стрілецької зброї. Генеральна прокуратура розпочала розробку системи електронного управління справами в системі кримінальної юстиції.

У наступному році Україна має, зокрема:

- розробити та ухвалити національну стратегію боротьби з організованою злочинністю (SOCTA) та посилити інституційну спроможність для її реалізації, у тому числі в частині керованої розвідувальною аналітикою поліцейської діяльності, відкритих джерел розвідки, управління та аналізу інформації, міжвідомчої співпраці; створити постійного національного координатора з питань боротьби з організованою злочинністю;
- ухвалити та почати виконувати ефективний план дій із реалізації стратегії повернення активів на 2023–2025 роки; удосконалити правові рамки та інституційні спроможності для проведення фінансових розслідувань, повернення активів та управління ними;
- ввести в дію законодавство, яке уможливить конкурентний, прозорий і оснований на заслугах відбір, у тому числі перевірку на добросовісність, нового керівника Бюро економічної безпеки та інших працівників, і провести відбір на основі вдосконаленого законодавства, запровадити надійну систему забезпечення добросовісності та підзвітності в Бюро і почати її застосовувати;
- продовжувати вдосконалювати правові рамки щодо вогнепальної зброї та інших видів легкої та стрілецької зброї (ЛСЗ), проводити регулярні оцінювання загроз та продовжувати співпрацю між національними правоохоронними органами і військовими з метою запобігання незаконному володінню та обігу вогнепальної зброї та інших видів ЛСЗ.

Інституційна структура та правова узгодженість

У 2022 році Національна поліція України налічувала понад 110 000 поліцейських, що відповідало приблизно 270 поліцейським на 100 000 жителів, тоді як середній показник у ЄС становив 335 поліцейських на 100 000 жителів (Євростат, 2019–2021). У 2019 році була здійснена спроба реформування Національної поліції, спрямована на підвищення довіри суспільства до поліції та посилення її здатності боротися з організованою злочинністю. Були створені спеціалізовані підрозділи поліції для боротьби з тероризмом, кіберзлочинністю та наркотиками.

З кінця 2022 року Міністерство внутрішніх справ виконує функції тимчасового національного координатора з питань боротьби з організованою злочинністю

відповідно до стратегії та плану дій щодо боротьби з організованою злочинністю. Вкрай важливо створити постійно діючий національний координаційний орган для боротьби з організованою злочинністю та вдосконалити механізми міжвідомчої співпраці та координації, включно з бізнес-процесами та ІТ-інфраструктурою.

Бюро економічної безпеки (БЕБ) було створено в листопаді 2021 року та розпочало свою діяльність у 2022 році. Очікувалося, що ця структура стане центральним правоохоронним та аналітичним органом для боротьби з фінансовими злочинами та захисту економічних інтересів України. Однак його операційні спроможності залишаються дуже обмеженими. Досвід перших декількох років діяльності викликає питання щодо її ефективності та координації з іншими правоохоронними органами та установами. БЕБ залишається суттєво недоукомплектованою: заповнено менше 20% посад. Голову БЕБ було звільнено у квітні 2023 року. У травні 2023 року слідчі журналісти висунули звинувачення в корупції проти в.о. голови БЕБ. Необхідно внести зміни до законодавства, щоб уможливити відбір нового голови та інших працівників на конкурсній, прозорій основі з урахуванням заслуг, включно з ретельною перевіркою на добросовісність.

Державна служба фінансового моніторингу, підпорядкована Міністерству фінансів, виконує роль підрозділу фінансових розслідувань, допомагаючи правоохоронним органам у розслідуванні випадків відмивання грошей. Служба готує аналітичні звіти та забезпечує обмін даними з іншими країнами.

У лютому 2016 року було створено Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів. Його завдання полягає у формуванні та реалізації державної політики у сфері розшуку активів, на які накладено арешт, та управлінні арештованими активами у кримінальних провадженнях. АРМА має доступ до низки національних та міжнародних баз даних. Налагоджено співпрацю з іноземними агентствами з розшуку та управління активами та їхніми мережами. У січні 2023 року АРМА запустило єдиний державний реєстр активів, на які накладено арешт у кримінальному провадженні. Майже 4 роки агентство не мало постійного керівника. У серпні 2022 року за результатами первинного конкурсу не вдалося визначити відповідного кандидата. Новий конкурс, відновлений наприкінці 2022 року, закінчився-таки обранням відповідного кандидата. У червні 2023 року Кабінет Міністрів призначив її на посаду. Однак громадянське суспільство висловило занепокоєння щодо процесу відбору та призначення, а також щодо добросовісності призначеної особи. АРМА критикують за неефективність та недостатні спроможності, а також звинувачують у корупції його попереднє керівництво.

Україна має спеціальну правові рамки для боротьби з організованою злочинністю. Закон «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю» був ухвалений у 1993 році, але він значною мірою застарів і має численні недоліки. Оцінювання відповідності українського права праву ЄС та міжнародним стандартам у сфері боротьби з організованою злочинністю ще не проведено. Законодавство, пов'язане з поверненням активів та управлінням ними, залишається недосконалим і потребує ретельного перегляду. Законодавство у сфері протидії розповсюдженню незаконної вогнепальної зброї потребує подальшого вдосконалення, зокрема шляхом розширення кримінальної відповідальності за транскордонний незаконний обіг вогнепальної зброї та її складових частин/компонентів у розумінні Протоколу ООН про вогнепальну зброю. Новий закон про вогнепальну зброю очікує на ухвалення. У 2006 році Україна ратифікувала Будапештську конвенцію про кіберзлочинність, і її матеріальне право значною мірою відповідає цій конвенції. Україна також ратифікувала Перший додатковий протокол до Конвенції про кіберзлочинність і підписала Другий додатковий протокол про посилення співпраці та розкриття електронних доказів у листопаді 2022 року. Його ще належить ратифікувати. У 2006 році Україна зробила застереження щодо незастосування параграфу 1 статті 6 Будапештської конвенції про криміналізацію

неправомірного використання ІТ-пристроїв, у тому числі комп'ютерних програм, що суперечить зусиллям із боротьби з організованою злочинністю, пов'язаною з кіберзлочинністю. Національна стратегія кібербезпеки 2021 року (план дій із її реалізації затверджено у 2022 році) має компонент боротьби з кіберзлочинністю. Закон про **захист свідків** існує, але він значно застарів, оскільки був ухвалений ще в 1993 році.

Розроблено стратегію та план дій щодо боротьби з організованою та тяжкою злочинністю. Стратегія боротьби з організованою злочинністю була затверджена у вересні 2020 року, а план заходів зі її реалізації — у вересні 2022 року. Ключові пріоритети цієї стратегії включають оновлення законодавства, визначення пріоритетів та покращення аналітичних спроможностей, введення в дію СОСТА, посилення уваги до злочинних мереж, залучення громадянського суспільства та створення національного координатора — міжвідомчої комісії з питань боротьби з організованою злочинністю. Комплексний стратегічний план реформування органів правопорядку як частини сектора безпеки і оборони України на 2023–2027 роки був затверджений Президентом у травні 2023 року в рамках заходів реформування, визначених у висновку Європейської Комісії щодо заявки України на вступ до ЄС від червня 2022 року. Цей план визначає шість пріоритетів, які зосереджені на підвищенні ефективності органів правопорядку та органів прокуратури, послідовності кримінальної політики, управлінні, орієнтованому на результат, цифровій трансформації, а також прозорості, підзвітності та незалежності. Для сприяння виконанню стратегічного плану необхідно затвердити відповідний ефективний план дій із визначеними термінами і вимірюваними результатами. У серпні 2023 року було ухвалено національну Стратегію повернення активів на 2023–2025 роки. План дій із її реалізації ще належить розробити. Офіційної урядової стратегії щодо обігу вогнепальної зброї не існує, але підготовлено проект плану дій щодо врегулювання обігу вогнепальної зброї. Співпраця між українською владою та ЄС у цій сфері триває. При розробленні та подальшому оновленні стратегічних рамок необхідно враховувати нинішній воєнний контекст, а також нові тенденції та загрози, пов'язані з організованою злочинністю.

Що стосується **міжнародних правових рамок**, Україна підписала і ратифікувала основні міжнародні угоди та регіональні конвенції, які прямо чи опосередковано спрямовані на боротьбу з організованою злочинністю. Зокрема, Україна ратифікувала Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності у 2004 році та Конвенцію ООН проти корупції у 2009 році, а також конвенції Ради Європи (РЕ) з цивільного права у 2005 році та кримінального права у 2009 році. Країна також ратифікувала Конвенцію Ради Європи про кіберзлочинність у 2001 році та Конвенцію Ради Європи про заходи щодо протидії торгівлі людьми у 2005 році. З 2006 року Україна є членом Групи держав Ради Європи проти корупції та Групи експертів з питань протидії торгівлі людьми.

Україні слід зосередити значну увагу на зміцненні **доброчесності та боротьбі з корупцією** в системі кримінальної юстиції, оскільки корупція в цій системі підриває довіру суспільства та боротьбу з тяжкою злочинністю, в тому числі з організованою злочинністю. Зокрема, в установах, що ведуть боротьбу з організованою злочинністю, слід забезпечити прозорий і оснований на заслугах відбір управлінського персоналу, включно з ретельними перевітками на доброчесність, а також ефективну дисциплінарну та антикорупційну систему, пристосовану до місцевого контексту і реальних корупційних ризиків. Станом на сьогодні ці рамки в інститутах кримінальної юстиції не ефективні. Органи внутрішньої безпеки та дисциплінарні органи мають обмежені повноваження, ресурси та незалежність.

Потенціал зі впровадження та застосування права

Україна розташована на перехресті шляхів контрабанди нелегальних товарів до ЄС, у тому числі зброї, наркотиків і сигарет. Незаконна рубка широко розповсюджена, і, незважаючи на зусилля, докладені останніми роками, нелегальна торгівля деревиною

продовжує існувати. Україна є країною походження, транзиту та призначення в ланцюгу торгівлі людьми. Вона також є країною виробництва і транзиту наркотиків. Загарбницька війна Росії проти України змінює характер організованої злочинності, оскільки вона вплинула на міжнародні злочинні мережі та традиційні маршрути торгівлі людьми. Водночас це створює нові ризики, на які необхідно реагувати, зокрема ризики, пов'язані з торгівлею зброєю та людьми.

З огляду на існуючі труднощі та мінливий ландшафт загроз, пов'язаних із війною, інституційна спроможність боротися з організованою злочинністю залишається недостатньою. Українські органи правопорядку нині зосереджені на розслідуванні міжнародних злочинів. Їм також доводиться працювати зі значно скороченими бюджетами та персоналом. Ще до війни низка несистемних реформ, конкуренція між органами правопорядку та вплив політичних і корисливих інтересів гальмували прогрес реформування сектора цивільної безпеки. Нечіткий розподіл і фрагментованість повноважень органами правопорядку негативно впливає на ефективність боротьби зі складними формами організованої злочинності. Існуючі правила та судова практика щодо недопустимості доказів, зібраних правоохоронним органом, який не є компетентним у конкретній справі, у поєднанні з нечітким розподілом компетенцій дедалі більше ускладнюють боротьбу з організованими злочинними угрупованнями, які займаються різноманітною злочинною діяльністю, та відкривають можливості для корупції та зловживань. Міжвідомча співпраця між правоохоронними, розвідувальними, прокурорськими та судовими органами України формально існує, але вона не є ефективною і нівелюється відсутністю постійного координатора та чітких процедур. Існує також жорстока конкуренція між органами правопорядку та високий рівень недовіри. Проблемою залишається відсутність сучасної системи електронного документообігу в системі кримінальної юстиції та обмежений доступ до відповідних реєстрів, баз даних та оперативної інформації навіть у межах одного відомства.

Служба безпеки України (СБУ) досі зберігає технічну монополію на перехоплення комунікації, навіть попри те, що з осені 2019 року Національна поліція України (НПУ) та Національне антикорупційне бюро України отримали законні повноваження здійснювати перехоплення самостійно. Системні проблеми в судовій системі, у тому числі гостра нестача кадрів, недофінансування, корупція, відсутність сучасної системи електронного документообігу (див. главу 23), а також відсутність належної спеціалізації зменшують ефективність судового розгляду справ щодо організованої злочинності.

Кількість кримінальних розслідувань щодо організованих злочинних груп та злочинних організацій, хоч і загалом залишається відносно низькою, поступово зростає до 499 випадків у 2021 році (2020: 377 випадків; 2019: 293 випадки) і залишилася на цьому рівні у 2022 році: НПУ направила до суду 485 кримінальних проваджень щодо організованих злочинних угруповань, 12 із яких мали транснаціональні зв'язки. Вживаються активні заходи для боротьби із суб'єктами підвищеного злочинного впливу, в тому числі «злочодіями в законі», хоча відсутніх результатів у вигляді обвинувальних вироків поки що не спостерігається. Серед проблем НПУ досі лишаються корупція, застаріле обладнання та недостатні спроможності в цілому, включно зі спроможністю проводити фінансові розслідування.

У 2022–2023 роках СБУ в рамках боротьби з організованою злочинністю викрила 123 організовані злочинні угруповання (з них 99 організованих груп та 24 злочинні організації). 517 особам повідомлено про підозру у вчиненні кримінальних правопорушень, вчинених в організованих формах співучасті. Зокрема, виявлено 28 організованих злочинних груп, відомих як професійні злочинці. 27 особам повідомлено про підозру у створенні або поширенні злочинного впливу, організації, сприянні у проведенні, очолюванні або участі у злочинному зібранні, а також у втягненні у злочинну діяльність або проханні про використання злочинного впливу. 12 осіб було засуджено.

Незважаючи на передачу повноважень від СБУ до Бюро економічної безпеки у 2021 році та посилення уваги СБУ до своєї основної діяльності — контррозвідки та національної безпеки, — СБУ залишається активним органом правопорядку у сфері боротьби зі злочинністю. Це призводить до інституційної фрагментації, дублювання юрисдикцій та конкуренції, а також сприяє процвітанню корупції та зловживань. Відповідно до міжнародної практики, СБУ слід позбавити функцій досудового розслідування. Водночас прокуратура має посилити свою роль як лідера у сфері досудових розслідувань і запобігти юрисдикційній напруженості та зловживанням, у тому числі періодичним порушенням виключної юрисдикції Національного антикорупційного бюро України та Спеціалізованої антикорупційної прокуратури у справах про корупцію на високому рівні.

Що стосується **міжнародної поліцейської співпраці** України, воно добре розвинене і дає позитивні результати на місцях. Україна є членом Інтерполу, а також має робочу угоду з CEPOL, Агентством Європейського Союзу з підготовки працівників правоохоронних органів, та оперативну і стратегічну угоду з Європол, правоохоронним органом ЄС. Правоохоронні органи України скористалися всіма формами розбудови потенціалу, наданими CEPOL, і цю співпрацю слід продовжуватися. Бюро зв'язку України при Європолі було відкрито в листопаді 2017 року. Другий офіцер зв'язку розпочав роботу у 2023 році. Україна має доступ до SIENA, захищеної мережевої платформи обміну інформацією для правоохоронних органів ЄС. Із початку війни потужна міжнародна система співпраці між поліцією та прокуратурою відіграла позитивну роль у розкритті транскордонної організованої злочинної діяльності.

Україна бере активну участь у роботі Європейської мультидисциплінарної платформи із протидії кримінальним загрозам (EMPACT). У 2022 році Україна планувала взяти участь у 174 з 293 оперативних заходів, що охоплюють усі 15 оперативних планів дій у рамках EMPACT. Однак через війну Україна була змушена обмежити участь у таких заходах, у тому числі з точки зору кількості оперативних заходів, які вона зобов'язалася провести у 2023 році (122). Тим не менше, у 2022 році Україна очолила спільні дії в рамках оперативного заходу проти злочинних мереж високого ризику і продовжить виконувати цю роль у 2023 році. Вона також взяла участь у трьох спільних днях дій, організованих платформою.

Спостерігається недостатній прогрес у впровадженні **поліцейської діяльності, керованої** розвідувальною аналітикою. За останні роки НПУ створила новий департамент кримінального аналізу та регіональні підрозділи в кожній області. Вони забезпечують аналітичну підтримку кримінальних розслідувань. У 2022 році вони підготували понад 13 000 аналітичних досліджень. Однак Україні ще належить створити єдині та сучасні інструменти та процедури обміну розвідувальною інформацією для своїх органів правопорядку. Вона також має розробити спільну ІТ-платформу для сприяння міжвідомчій співпраці, збиранню, аналізу та обміну інформацією та розвідувальними даними між відповідними установами.

Підготовка національних **оцінок загроз серйозної організованої злочинності (SOCTA)** затримується з 2017 року. Відсутність таких національних SOCTA перешкоджає ефективному формуванню політики, визначенню пріоритетів, оперативній роботі та координації між відомствами, що займаються боротьбою з організованою злочинністю. У 2022 році Уряд ухвалив постанову про запровадження SOCTA. Для відновлення підготовки у жовтні 2022 року було створено міжвідомчу робочу групу під керівництвом Міністерства внутрішніх справ. По всій країні були сформовані регіональні групи з оцінювання загрози організованої злочинності, але результативність їхньої діяльності незрозуміла. Україна повинна розробити та ухвалити SOCTA без подальших зволікань, а також розбудувати інституційну спроможність для її реалізації, у тому числі налагодити керовану розвідувальною аналітикою поліцейську діяльність, розвідку з відкритих джерел, управління інформацією та її аналіз, а також міжвідомчу співпрацю.

Державна служба фінансового моніторингу (Держфінмоніторинг) продовжила свою роботу, незважаючи на складні операційні умови. У 2022 році вона зареєструвала 52 123 підозрілі **фінансові операції** та надіслала 934 звернення до органів правопорядку. Останні використали направлення Держфінмоніторингу у 349 кримінальних провадженнях. У 2022 році Держфінмоніторинг також опрацювала 1 242 міжнародні запити. Відсутність реєстру банківських рахунків фізичних осіб ускладнює її роботу та проведення фінансових розслідувань.

Фінансові розслідування проводяться непослідовно та не у сталий спосіб. Звіт за результатами взаємної оцінки за 2017 рік, виданий Moneyval, Комітетом експертів Ради Європи за результатами оцінювання заходів протидії відмиванню коштів та фінансуванню тероризму, а також подальші звіти вказують на брак розуміння органами правопорядку самої концепції фінансового розслідування. Для усунення цих недоліків Генеральна прокуратура видала інструкції та методичні рекомендації для всіх регіональних прокуратур щодо розслідування злочинів, пов'язаних із відмиванням коштів, та застосування фінансових розслідувань злочинів, пов'язаних із отриманням доходів. Не існує юридичного зобов'язання застосовувати їх у всіх випадках правопорушень, пов'язаних із отриманням доходів, що перешкоджає їх послідовному застосуванню при розслідуванні правопорушень, пов'язаних із організованою злочинністю. Концепція фінансових розслідувань має бути закріплена у праві, зокрема в підзаконних нормативно-правових актах, і систематично застосовуватися під наглядом прокуратури. Слід продовжувати зміцнювати інституційну спроможність проводити такі розслідування має у відповідних установах.

Щодо **конфіскації активів**, правові та інституційні рамки значною мірою відповідають міжнародним стандартам. Однак інструменти конфіскації та повернення активів досі використовуються недостатньо, і ще належить розвинути потенціал у сфері арешту та конфіскації активів. Слід посилити міжвідомчу співпрацю між відповідними правоохоронними, прокурорськими та судовими органами, Держфінмоніторингом і АРМА, а також зміцнити інституційну спроможність цих органів. Національна стратегія повернення активів, яка могла би допомогти розробити ефективнішу та дієвішу систему повернення активів, була ухвалена в серпні 2023 року, але досі не реалізована. Було проведено комплексний технічний аналіз операційної ефективності та незалежності АРМА, у тому числі відповідних функцій, пов'язаних із розшуком активів та управлінням ними. У зв'язку з цим необхідно провести комплексну реформу АРМА, у тому числі запровадити систему прозорого відбору голови АРМА, забезпечити повноцінне планування перед арештом, пріоритизувати арешт активів кримінальними судами, запровадити прозорі процедури управління, продажу та оцінювання активів, а також розблокувати можливість управління корпоративними правами на майно.

Щодо **торгівлі людьми (ТЛ)**, відповідність українського права *acquis* ЄС ще не оцінено. У 2022 році НПУ припинила діяльність п'яти організованих груп, які займалися торгівлею людьми. Зареєстровано 133 кримінальні правопорушення, пов'язані з торгівлею людьми, у рамках яких 93 особам повідомлено про підозру, а проти 63 висунуто обвинувальні акти. 66 осіб визнано постраждалими від торгівлі людьми, з них 36 жінок та 12 дітей. Крім того, припинено діяльність 12 організованих груп та злочинних організацій, до складу яких входило 40 осіб, що займалися незаконним переправленням людей через український кордон.

У червні 2023 року Кабінет Міністрів затвердив Державну цільову соціальну програму протидії торгівлі людьми на період до 2025 року. Після початку повномасштабного російського вторгнення та з огляду на значно вищі ризики торгівлі людьми Україна вжила низку заходів для запобігання та протидії торгівлі людьми. Проведено інформаційні кампанії щодо ризиків серед громадян, які виїжджають за кордон, та організовано три загальнонаціональні операції з протидії торгівлі дітьми. Підрозділи міграційної поліції беруть участь у загальноєвропейських заходах із протидії торгівлі

людьми з метою сексуальної експлуатації та примусового жебрацтва, а також у знешкодженні організованих злочинних угруповань. Налагоджено тісну співпрацю з національними та міжнародними організаціями громадянського суспільства. Міністерство внутрішніх справ налагодило постійний зв'язок та обмін інформацією з Координатором ЄС з питань боротьби з торгівлею людьми. Крім того, НПУ тісно співпрацює з Європолем та своїми колегами в державах-членах ЄС. У державах-членах ЄС було проведено чотири міжнародні операції з протидії торгівлі людьми.

Щодо незаконного **обігу стрілецької та легкої зброї**, після початку повномасштабного вторгнення в Україну кількість зареєстрованих кримінальних справ, пов'язаних із вогнепальною зброєю, зросла майже в шість разів порівняно з 2021 роком (394 та 2 206 злочинів відповідно). За цей період 517 правопорушникам повідомлено про підозру, 483 кримінальні провадження направлено до суду з обвинувальним актом. Крім того, протягом 2022 року органи правопорядку (переважно Національна поліція) вилучили 1 939 одиниць вогнепальної зброї, 25 гранат і гранатометів, 11 000 ручних гранат і 202 924 набої. Кількість знищеної вогнепальної зброї в офіційних звітах не відображено. В Україні кожна вироблена, імпортована або деактивована вогнепальна зброя певної категорії маркується відповідно до спеціальних правил, затверджених Міністерством внутрішніх справ. У червні 2023 року міністерство запустило єдиний реєстр вогнепальної зброї для цивільних осіб, спростивши контроль, управління дозволами та інші процеси. Очікується, що після повного впровадження цей реєстр стане центральною базою даних вогнепальної зброї для органів влади, що дасть змогу контролювати всю цивільну вогнепальну зброю протягом її повного життєвого циклу: від виробництва до знищення або експорту. Україна має продовжувати активну взаємодію з міжнародною правоохоронною спільнотою, зокрема з Європолем та поліцією держав-членів ЄС, для подолання цих ризиків.

Україна призначила другого офіцера зв'язку з Європолем з питань **кіберзлочинності**. У 2022 році було виявлено 14 948 кримінальних правопорушень та оголошено про підозру у 7 296 кримінальних провадженнях. 7 502 особи були направлені до суду з обвинувальними актами. Обвинувальні акти були пред'явлені 1 293 особам. Кіберполіція взяла участь у шести міжнародних операціях із нейтралізації та документування членів хакерських угруповань. Боротьба з кіберзлочинністю має залишатися пріоритетом у нинішніх умовах війни та з огляду на те, що це є частиною російської гібридної війни.

Відмивання грошей визнано кримінальним злочином. Українське право передбачає переслідування за відмивання грошей як окремий злочин. Однак правоохоронні органи мають недостатні спроможності розслідувати справи та повертати активи, отримані в незаконний спосіб. У 2022 році всіма правоохоронними органами було зареєстровано 523 кримінальні провадження щодо відмивання грошей. До суду направлено 117 обвинувальних актів, винесено 19 вироків. 16 осіб було засуджено за злочини, пов'язані з відмиванням грошей.

Що стосується **захисту свідків**, система недостатньо розвинена і фрагментована між кількома установами. Рівень підготовки й технічного оснащення низький. НПУ, яка є найбільш передовою інституцією у цій сфері, не готова забезпечити програму захисту свідків або переселення свідків через відсутність відповідного законодавства та ресурсів. Що стосується виконавчих аспектів, наприкінці 2019 року підрозділ із питань захисту свідків НПУ було розформовано, і всі підготовлені працівники звільнилися. У березні 2022 року НПУ вирішила його відновити. У серпні 2022 року сім операторів почали реорганізацію підрозділу. Відсутність ефективної системи захисту свідків не сприяє боротьбі з організованою злочинністю. Україна повинна прискорити ухвалення та впровадження нового закону про захист свідків, який відповідатиме міжнародним стандартам та найкращим практикам.

Співпраця у сфері боротьби з наркотиками

Інституційна структура та правова узгодженість

Правові рамки для боротьби з наркотиками в Україні частково відповідають *acquis* ЄС. Стратегія державної політики щодо наркотиків на період до 2030 року та план дій із її реалізації на 2023–2025 роки розробляються, але ще не ухвалені. Проект плану дій передбачає створення національної системи раннього попередження про нові психоактивні речовини. Україна є стороною відповідних конвенцій у сфері міжнародного контролю наркотичних засобів, у тому числі Конвенції Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин.

Інститут судової психіатрії Міністерства охорони здоров'я відповідає за моніторинг наркотиків на національному рівні. Щорічно він готує звіти про ситуацію з наркотиками та алкоголем в Україні та публікує його в Інтернеті українською та англійською мовами. Центр громадського здоров'я Міністерства охорони здоров'я відповідає за заходи зі зменшення шкоди, соціальну реінтеграцію колишніх наркозалежних та наукові дослідження. Державна служба з лікарських засобів та контролю за наркотиками є центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері контролю за обігом наркотичних засобів та протидії їх незаконному обігу. Існує певний рівень міжвідомчої співпраці, яку координує Міністерство охорони здоров'я. Наразі не існує національної системи раннього попередження для обміну інформацією про нові психоактивні речовини.

Основним органом, який займається запобіганням, виявленням та розслідуванням незаконного обігу наркотиків, є Національна поліція України (НПУ). Служба безпеки України також уповноважена розслідувати злочини, пов'язані з наркотиками. Державна прикордонна служба та Державна митна служба, а також інші відомства забезпечують виявлення та відповідну підтримку розслідувань.

Потенціал зі впровадження та застосування права

Незважаючи на війну, в Україні триває незаконне виробництво синтетичних наркотиків. У цій сфері у 2022 році було зареєстровано 34 398 злочинів, пов'язаних із незаконним обігом наркотиків, надіслано 22 678 повідомлень про підозру та видано 19 701 обвинувальний акт. У 2022 році було вилучено 2,4 тонни наркотичних засобів і психотропних речовин, а також 3 187 кг і 26 828 літрів прекурсорів для виробництва наркотичних засобів і психотропних речовин. Нелегальна торгівля наркотиками через Інтернет (темна мережа) з використанням криптовалют ускладнює ідентифікацію наркодилерів і бенефіціарів.

У 2022 році між Європейським моніторинговим центром з наркотиків та наркотичної залежності та Міністерством охорони здоров'я було підписано нову робочу угоду. Вона оновлює та замінює попередній меморандум про взаєморозуміння, підписаний у 2010 році. Здійснення моніторингу наркотиків та збір даних, які запитує центр, ускладнені нинішньою безпековою ситуацією, на яку впливає війна. Це унеможлиблює аналіз та звітність за деякими даними.

Незважаючи на вплив війни на інфраструктуру системи охорони здоров'я, Міністерство охорони здоров'я та його установи співпрацюють з низкою неурядових організацій для забезпечення безперервного доступу до медичних послуг, пов'язаних із наркотиками.

Боротьба з тероризмом

Інституційна структура та правова узгодженість

Антитерористичний центр при Службі безпеки України є міжвідомчим органом, на який покладено завдання координації національних зусиль у боротьбі з тероризмом. Його регіональні відділення координують антитерористичну діяльність на місцевому рівні.

Центр відстежує рівень терористичної загрози, збирає розвідувальну інформацію, проводить навчання на об'єктах критичної інфраструктури та здійснює аналіз інформації про тероризм для органів національної безпеки.

Україна має комплексне законодавство у сфері боротьби з тероризмом та є стороною відповідних конвенцій і протоколів ООН та Ради Європи у цій сфері. Країна має стратегію національної безпеки та стратегію забезпечення державної безпеки, а також концепцію боротьби з тероризмом в Україні та план заходів із її реалізації. У 2022 році Україна ратифікувала Додатковий протокол до Конвенції Ради Європи про запобігання тероризму і згодом внесла зміни до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів, а також інших законодавчих актів для покращення боротьби з тероризмом. Правові рамки у сфері боротьби з тероризмом ще не оцінені на предмет відповідності *acquis* ЄС та принципам запобігання, захисту, переслідування та реагування. Закон «Про критичну інфраструктуру» 2021 року є частиною законодавства про національну безпеку.

Що стосується виявлення та відстеження фінансових потоків, які фінансують тероризм, у 2020 році ухвалено оновлений закон про боротьбу з відмиванням грошей. У 2022 році Міністерство фінансів ухвалило відповідні підзаконні нормативно-правові акти щодо критеріїв ризику, які полегшують виявлення випадків фінансуванню тероризму та запобігання їм. Система фінансового моніторингу та розвідки відповідає рекомендаціям Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей. У 2022 році Україна також ухвалила закон про захист фінансової системи від російського впливу та адаптацію законодавства до конкретних стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей та положень Директиви ЄС про запобігання використанню фінансової системи з метою відмивання коштів та фінансування тероризму

Потенціал зі впровадження та застосування права

Від початку російської агресії проти України у 2014 році і особливо після повномасштабного вторгнення у лютому 2022 року фокус антитерористичної діяльності змістилася у бік протидії диверсійній діяльності російської розвідки та її поплічників. У 2022 році було зареєстровано 287 кримінальних правопорушень, пов'язаних із тероризмом: 95 кримінальних проваджень розпочато за вчинення терористичного акту, 1 — за втягнення у вчинення терористичного акту, 2 — за публічні заклики до вчинення терористичного акту, 148 — за створення терористичної групи чи терористичної організації, 1 — за сприяння вчиненню терористичного акту та 40 — за фінансування тероризму.

Що стосується **оперативної співпраці з європейськими агентствами у сфері** боротьби з тероризмом, співпраця відбувається переважно у сфері воєнних злочинів, де Європол підтримує розслідування в рамках проекту аналізу основних міжнародних злочинів. Служба безпеки України має доступ та спроможності для обміну інформацією з питань боротьби з тероризмом з Європолем за допомогою захищеної мережевої платформи обміну інформацією (SIENA). Майбутні кроки у сфері боротьби з тероризмом мають включати посилення співпраці між СБУ та Європолем шляхом встановлення прямого зв'язку через SIENA та розбудову спроможності українських антитерористичних органів у частині сучасних методів правоохоронної діяльності та збирання розвідувальної інформації. Україна також призначила контактну особу для взаємодії з Євроюстом із питань, пов'язаних із тероризмом, з метою посилення судової співпраці у боротьбі з тероризмом.

Що стосується **зовнішнього впливу**, терористична загроза в Україні здебільшого сприймається як така, що походить від російських спецслужб і контрольованих Росією терористичних груп, у тому числі приватних військових компаній. Росія використовує терористичну діяльність, спрямовану на залякування українського населення, як

частину своєї агресії проти України. Повномасштабне залучення організованих злочинних угруповань є специфічною характеристикою гібридної війни, яку Росія веде проти України. Це включає використання організованих злочинних груп і злочинців на окупованих територіях як найманців у війні, організованих злочинних груп і злочинців, підконтрольних російській розвідці, по всій Україні, а також використання корупції на місцевому та центральному рівнях як зброї.

Щодо заходів із запобігання тероризму, Служба безпеки України постійно стежить за ситуацією і готова реагувати на випадки радикалізації. Загроза релігійної радикалізації є низькою, оскільки релігійні громади, в тому числі ісламські, вважаються частиною українського суспільства, чому також сприяє почуття спільності у протистоянні російській агресії.

Судова співпраця у цивільних і кримінальних справах

Чинні правові рамки співпраці правоохоронних органів у цивільних і кримінальних справах є комплексними, належними та відповідають стандартам ЄС. Україна має 87 двосторонніх договорів та угод про співпрацю у цивільних та кримінальних справах з 50 країнами, Євроюстом та ООН.

Україна є членом Гаазької конференції з міжнародного приватного права з 2003 року і є договірною стороною 12 конвенцій, у тому числі про викрадення дітей, захист дітей та утримання дітей. Україна ратифікувала Гаазьку конвенцію про визнання та виконання іноземних судових рішень у цивільних або комерційних справах 2019 року в серпні 2022 року, і вона набула чинності 1 вересня 2023 року. Україна також ратифікувала 24 квітня 2023 року Гаазьку конвенцію про угоди про вибір суду 2005 року, яка набула чинності 1 серпня 2023 року.

Національне законодавство, двосторонні та міжнародні угоди, стороною яких є Україна, містять норми щодо взаємної правової допомоги, екстрадиції, колізійного права, взаємного визнання та виконання рішень і вироків, обміну документами та доказами, передачі осіб, засуджених до позбавлення волі, боротьби з тероризмом та іншими формами організованої злочинності, у тому числі кіберзлочинністю. Окремі положення частково узгоджуються із *acquis* ЄС.

Генеральна прокуратура України успішно співпрацює з прокурорами інших держав у кримінальних справах. Україна має прокурора зі зв'язків для Євроюсту і бере активну участь у численних спільних слідчих групах за сприяння Євроюсту.

У 2022 році Міністерство юстиції отримало та опрацювало 2 560 запитів про надання правової допомоги у цивільних та господарських справах, а також про визнання та виконання судових рішень. Воно розглядає запити протягом 30 днів, тоді як середній час розгляду в українських судах становить від 3 до 6 місяців.

Що стосується судової співпраці у кримінальних справах, у 2022 році Міністерство юстиції опрацювало 974 запити про міжнародну співпрацю: 923 запити про надання міжнародної правової допомоги із середнім строком розгляду від 6 до 8 місяців та 51 запит про екстрадицію із середнім строком розгляду від 5 до 6 місяців.

Україна налагодила продуктивну співпрацю у кримінальних справах з Євроюстом завдяки угоді про співпрацю, підписаній у 2016 році, та співпрацю між українським прокурором зі зв'язків для Євроюсту і Євроюстом, а також із державами-членами ЄС. У 2022 році Україна була залучена до 79 нових справ, відкритих у Євроюсті. Євроюст створив спільну слідчу групу з розслідування воєнних злочинів, скоєних в Україні, і розмістив у себе Міжнародний центр з переслідування за злочин агресії проти України.

У березні 2022 року Генеральна прокуратура України підписала робочу угоду з Європейською прокуратурою, спрямовану на сприяння судовій співпраці у кримінальних справах та обміну інформацією. У липні 2023 року було підписано робочу

угоду між Європейською прокуратурою та Національним антикорупційним бюро України (НАБУ). Обидва документи ґрунтуються на Європейській конвенції про взаємну правову допомогу та протоколах до неї щодо надання взаємної правової допомоги.

Участь українських представників у спільних слідчих групах є недостатньою через правові обмеження, які терміново потрібно усунути. Відшкодування операційних витрат спільних слідчих груп неможливе через певні положення підзаконних нормативно-правових актів України.

Легальна та нелегальна міграція

Інституційна структура та правова узгодженість

Міграційну політику в Україні розробляє та координує Міністерство внутрішніх справ. Державна міграційна служба України (ДМС) відповідає за реалізацію державної міграційної політики, а також сприяє її розвитку. ДМС розділяє відповідальність за реалізацію державної міграційної політики в частині безпеки кордонів та візової політики з Державною прикордонною службою (ДПСУ) та Міністерством закордонних справ. Міністерство соціальної політики відповідає за розробку політики у сфері трудової міграції, а Міністерство економіки — за її реалізацію. Міністерство освіти і науки визначає пріоритетні галузі для надання освітніх послуг іноземцям та особам без громадянства. Уряд продовжує вдосконалювати координацію міграційних процесів, однак лишається ще достатньо простору для вдосконалення.

Територіальні підрозділи ДМС, які розташовані в безпосередній близькості до прикордонних районів або районів, де ведуться активні бойові дії, були передислоковані, але продовжують працювати. ДМС планує скоротити кількість територіальних підрозділів та запровадити концепцію мобільних підрозділів. Громадяни, іноземці та особи без громадянства можуть отримати доступ до адміністративних послуг у будь-якому з її територіальних підрозділів.

Оновлюється Стратегія державної міграційної політики на період до 2025 року. Стратегію інтегрованого управління кордонами було оновлено в липні 2023 року для врахування контексту розпочатої Росією війни та статусу України як кандидата на членство в ЄС. Строк дії планів дій для обох стратегій закінчився, а нові ще не затверджено. Для врегулювання масового притоку мігрантів існують відповідні законодавчі рамки. Однак не існує затвердженого механізму реалізації міжвідомчої координації у випадку міграційної кризи.

Не існує спеціального законодавства щодо довгострокового проживання, а також єдиної процедури або єдиного дозволу на роботу чи проживання. Існує законодавство про добровільне та примусове повернення, що передбачає дотримання принципу *заборони примусового видворення чи примусового повернення*. Процедуру добровільного повернення рідко застосовують у зв'язку з дефіцитом фінансування. Відсутні правила, які би регулювали обов'язки перевізників, які перевозять іноземних громадян в Україну, щодо надання інформації про пасажирів або візової перевірки. У звітному періоді було врегульовано доступ до ринку праці для іноземних студентів, шукачів притулку та осіб без громадянства.

ДМС відповідає за стандартну процедуру реадмісії, а ДПСУ — за прискорену процедуру реадмісії. Для Державної міграційної служби та Державної прикордонної служби створено електронну систему управління справами про реадмісію, яка повністю функціонує для розгляду справ про реадмісію з Польщею.

Угода про реадмісію між Україною та ЄС діє з 2007 року, хоча з початком війни держави-члени ЄС застосовують її обачно. Набули чинності імплементаційні протоколи між Україною та вісьмома державами-членами ЄС (Австрією, Чехією, Естонією, Польщею, Литвою та країнами Бенілюксу). Україна затвердила імплементаційні протоколи з

Румунією, Латвією, Іспанією та Угорщиною.

Діалог про реадмісію перебуває на різних стадіях із 12 державами-членами ЄС: Болгарія, Хорватія, Кіпр, Франція, Німеччина, Греція, Італія, Мальта, Португалія, Словаччина, Словенія, Франція, Хорватія та Швеція. У 2022 році Державна міграційна служба отримала 276 запитів про реадмісію, з них 260 — за угодою між Україною та ЄС, з яких 206 були задоволені. Протягом року ДМС надіслала 13 запитів про реадмісію, і за результатами їх розгляду реадмісію було застосовано до двох осіб.

Україна також має чинні угоди про реадмісію з іншими третіми країнами, такими як Швейцарія, Данія, Білорусь, Грузія, Ісландія, Молдова, Норвегія, Російська Федерація, В'єтнам, Туреччина, Туркменістан та Узбекистан. Однак угоди з Російською Федерацією, Білоруссю та В'єтнамом на практиці не застосовуються.

Потенціал зі впровадження та застосування права

У 2022 році ДПСУ затримала 12 068 осіб за порушення міграційних правил в Україні, з них 622 іноземці були затримані за незаконний перетин або спробу незаконного перетину державного кордону. Більшість нелегальних мігрантів були затримані на кордоні з країнами ЄС. Серед них були громадяни Молдови, Росії, Туреччини, Пакистану, Непалу, Куби та інших країн.

У 2022 році ДПСУ ухвалила 271 рішення про видворення іноземців та осіб без громадянства, які незаконно перетнули або намагалися незаконно перетнути державний кордон, з них 192 рішення про примусове повернення та 79 рішень про примусове видворення. Державна міграційна служба повідомляє, що кількість нелегальних мігрантів у 2022 році зменшилася (5 062) порівняно з 2021 роком (8 308).

Державна міграційна служба управляє шістьма спеціальними установами, які включають три пункти тимчасового розміщення мігрантів загальною місткістю 566 осіб та три пункти тимчасового розміщення іноземців та осіб без громадянства, які можуть вмістити до 421 іноземця та особи без громадянства. Служба має достатньо персоналу, і всі центри належним чином обладнані. Чернігівський центр розміщення мігрантів був зруйнований ще на початку війни, а мігранти були евакуйовані. Нині центр перебуває на реконструкції і ще не працює. Працюють центри розміщення мігрантів на Волині та в Миколаєві.

Існує інтегрована інформаційна система управління міграцією, що включає автоматизовані бізнес-процеси та міжвідомчу співпрацю, зокрема між ДМС, ДПСУ та Міністерством закордонних справ. Однак для повноцінного використання системи обміну біометричними даними необхідне додаткове законодавство про опрацювання біометричних даних.

Департамент міграційної поліції, що входить до складу Національної поліції України, співпрацює з Європейським центром Європолу з протидії незаконному ввезенню мігрантів з метою виявлення та розкриття злочинних схем, пов'язаних із нерегульованою міграцією та торгівлею людьми. У 2022 році вона взяла участь у декількох масштабних операціях Європолу з протидії торгівлі людьми, зокрема торгівлі дітьми, трудовій та сексуальній експлуатації.

Притулок

Інституційна структура та правова узгодженість

Державна міграційна служба та її територіальні органи відповідають за розгляд заяв про надання міжнародного захисту та притулку.

Законодавство про притулок загалом відповідає *acquis* ЄС, зокрема в частині строків опрацювання заяв та прав заявників, як-то права на доступ до працевлаштування, середньої освіти, возз'єднання сім'ї та додатковий захист.

Психологічна та соціальна допомога також передбачені в законодавстві. Однак на практиці через недостатні спроможності підтримка надається в обмежених обсягах. Доступна безоплатна правова допомога. План дій з інтеграції біженців готувався з 2021 року, але через війну робота над ним сповільнилася. Для заяв неповнолітніх без супроводу дорослих доступні процедурні гарантії. Україна є стороною відповідних міжнародних конвенцій, у тому числі Женевської конвенції про статус біженців 1951 року та Протоколу до неї 1967 року.

У березні 2023 року були внесені зміни до Закону «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту». Згідно з цими змінами, ДПСУ заборонено приймати заяви про визнання біженцем або особою, що потребує додаткового захисту, подані під час дії правового режиму воєнного стану, у випадках, коли заявник перетинає кордон України безпосередньо з країни, де відсутня небезпека для життя.

Потенціал зі впровадження та застосування права

У 2022 році було подано 205 заяв про визнання біженцем або особою, що потребує додаткового захисту. 20 іноземців та осіб без громадянства було визнано біженцями, а 26 — особами, що потребують додаткового захисту. Під час розгляду заяв про надання притулку усний переклад забезпечують територіальні підрозділи Державної міграційної служби. Національна система біометричної верифікації та ідентифікації функціонує і використовується під час прикордонного контролю.

Для заявників та осіб, яким надано міжнародний захист, функціонують три пункти тимчасового розміщення загальною місткістю 421 особа. Чисельність персоналу видається достатньою для тієї кількості заявок, яку отримала Україна. Матеріальні умови є задовільними, проте існує потенціал для покращення в частині підтримки інтеграції та психосоціальної підтримки. Фінансові можливості для інтеграції визнаних біженців обмежені, так само як і можливості відповідних місцевих органів влади.

Україна не має дорожньої карти двосторонньої співпраці з Агентством Європейського Союзу з питань притулку.

Візова політика

Візова політика України в цілому відповідає *acquis* ЄС щодо опрацювання заяв, критеріїв надання захисту та процесів видачі різних типів віз. Однак перелік третіх країн, з якими Україна має безвізовий режим, не повністю відповідає візовій політиці ЄС. Зазначені країни, до яких громадянам ЄС потрібна віза, є безвізовими для України: Вірменія, Азербайджан, Бахрейн, Білорусь, Еквадор, Казахстан, Кувейт, Киргизстан, Монголія, Оман, Катар, Саудівська Аравія, Таджикистан, Туреччина, Узбекистан та Еквадор.

Захист віз і проїзних документів загалом відповідає стандартам ЄС. Україна видає біометричні паспорти з 2015 року. Останні небіометричні паспорти були видані у 2016 році, а повна відмова від них запланована на 2026 рік після закінчення строку дії останніх із них. Україна має електронну національну базу даних візової реєстрації, яка включає біометричні ідентифікатори.

Україна не має угод з іншими країнами про консульську співпрацю та співпрацю у сфері оформлення віз, а також угод про спільні пункти або представництва для видачі віз. З 24 лютого 2022 року вона призупинила видачу віз на кордоні.

Реалізація **безвізового режиму** з ЄС, запровадженого у 2017 році, відбулася без труднощів. У шостому звіті Європейської комісії в рамках механізму призупинення дії безвізового режиму⁵, опублікованому в жовтні 2023 року, міститься висновок про те, що Україна продовжує відповідати критеріям візової лібералізації.

Завдяки посиленню прикордонного контролю та проведенню інформаційно-

---

⁵ COM(2023)730 final.

просвітницьких кампаній зменшилася кількість необґрунтованих заяв про надання притулку від громадян України в ЄС та країнах Шенгенської зони. У 2020 році кількість заяв про надання міжнародного захисту, поданих українцями в державах-членах ЄС, склала 5 990, що на 37% менше, ніж у 2019 році. Відсоток визнання дещо зріс — з 10% у 2019 році до 11% у 2020 році. У 2022 році 26 715 українців звернулися по міжнародний захист до держав-членів ЄС (порівняно з 6 460 у 2021 році) з показником визнання 90% (порівняно з 17% у 2021 році).

У 2022 році загарбницька війна Росії призвела до напливу мільйонів людей, які шукають притулку в ЄС та сусідніх країнах. Після пропозиції Комісії вперше активувати Директиву про тимчасовий захист 4 березня 2022 року Рада ухвалила імплементаційне рішення про надання статусу тимчасового захисту громадянам України та іншим категоріям осіб, переміщених із України 24 лютого 2022 року або пізніше. Крім того, Комісія ухвалила операційні настанови з управління зовнішніми кордонами для полегшення перетину кордону між Україною та державами-членами ЄС. З 24 лютого 2022 року до 20 серпня громадяни України та Молдови здійснили понад 21,5 мільйона в'їздів до ЄС з України та Молдови⁶. Станом на середину серпня 2023 року в державах-членах ЄС, Норвегії, Ісландії та Швейцарії зареєстровано понад 4,1 мільйона активних реєстрацій для тимчасового захисту, з яких 4,03 мільйона — в державах-членах ЄС. За таких виняткових обставин безвізовий режим між Україною та ЄС полегшив подорожі в Україну та з України, зокрема для тих громадян України, які вирішили не проживати в ЄС, а також для тих, на кого не поширюється дія Директиви про тимчасовий захист.

Шенген і зовнішні кордони

Інституційна структура та правова узгодженість

ДПСУ відповідає за управління кордонами України. Існує Стратегія інтегрованого управління кордонами на період до 2025 року, яку було оновлено з огляду на нові виклики, пов'язані, зокрема, з відновленням прикордонного контролю на звільненій ділянці державного кордону. Закінчився строку дії плану заходів з реалізації стратегії на 2020–2022 роки. Новий план заходів на 2023–2025 роки ще не затверджений. Реалізація плану заходів потребуватиме кращого моніторингу, а також кількісних і конкретних показників для вимірювання прогресу його виконання. Шенгенського плану дій ще не існує.

Законодавчі рамки прикордонного контролю, зокрема правила перевірок і нагляду, а також стратегічні рамки інтегрованого управління кордонами частково узгоджені з політикою і передовою практикою ЄС. В Україні існує законодавство щодо запитування попередньої інформації про пасажирів (API) в авіаліній стосовно рейсів, які прибувають або відбуваються на/з її території. Система API була пілотована в міжнародному аеропорту «Бориспіль».

Потенціал зі впровадження та застосування права

У 2019 році була створена Міжвідомча робоча група з питань координації інтегрованого управління кордонами, яку очолив Віце-прем'єр-міністр з питань європейської інтеграції. Її основне завдання полягало в моніторингу реалізації стратегії інтегрованого управління кордонами. У серпні 2023 року група зібралася вперше з початку війни, щоб обговорити Стратегію ІУК та план дій із її реалізації.

Загальна чисельність персоналу ДПСУ складає 60 000 осіб, у тому числі 52 000 військовослужбовців. Через війну більше половини її працівників у рамках ротації були переведені зі прикордонної служби або на фронт, або на кордон із

---

⁶ Кількість виїздів громадян України (включно з виїздами до Молдови) становила майже 18,7 млн. Ця статистика відображає кількість транскордонних переміщень, а не кількість окремих осіб, які переміщалися.

Білоруссю. Пропускна спроможність органів інтегрованого управління кордонами в пунктах пропуску через кордон є недостатньою через брак відповідної інфраструктури й технічного обладнання. Технічні ресурси потребують значного оновлення для покращення якості прикордонного контролю, особливо у сфері боротьби з контрабандою. Прикордонні перевірки відповідають мінімальним стандартам. Однак для виявлення зброї та людей, які переховуються у великих транспортних засобах і контейнерах, потрібне додаткове обладнання. Імплементация угод України про місцевий прикордонний рух із сусідніми країнами перебуває на задовільному рівні. Прикордонний нагляд не є повністю ефективним. Механізми прикордонного контролю на основі аналізу ризиків є задовільними. Крім того, внаслідок російської загарбницької війни було закрито 117 із 234 пунктів пропуску через державний кордон. Значна частина інфраструктури пунктів пропуску через кордон на північній, східній та південній ділянках кордону була зруйнована.

Поступово буде забезпечена відповідність аналізу ризиків ДПСУ спільній моделі інтегрованого аналізу ризиків. Рівень ситуаційної обізнаності та реагування на українських кордонах потребує вдосконалення шляхом зміцнення оперативної міжвідомчої співпраці та обміну інформацією. Програма підготовки ДПСУ частково гармонізована зі спільними основними програмами підготовки Європейської агенції прикордонної та берегової охорони (Frontex).

В Україні відсутній національний центр **міжвідомчої співпраці**. Натомість відповідні агентства управління кордонами мають координаційні центри в рамках їхніх відповідних організаційних структур для забезпечення внутрішньовідомчої та частково міжвідомчої координації та співпраці. У 2022 році було створено віртуальний аналітичний центр для покращення міжвідомчої координації. Відсутній структурований механізм реагування на кризові ситуації.

З 2007 року ДПСУ має робочі домовленості з Європейською агенцією прикордонної та берегової охорони (Frontex). Така співпраця включає обмін інформацією, спільний аналіз ризиків, участь у спільних операціях (участь у якості спостерігача без здійснення європейськими прикордонниками виконавчих повноважень на території України) і підготовку персоналу. Працює зв'язковий офіцер Frontex, що має регіональний мандат у країнах Східного партнерства і нині базується в Молдові. Місія ЄС з прикордонної допомоги Молдові та Україні надає підтримку обом країнам із 2005 року і допомагає їм удосконалити інтегроване управління кордонами.

Україна систематично надає Інтерполу дані про недійсні, втрачені та викрадені проїзні документи. Однак лише великі пункти пропуску через кордон в Україні мають доступ до бази даних Інтерполу про викрадені та втрачені проїзні документи та бази даних викрадених транспортних засобів.

У сфері прикордонного контролю Україна використовує національну систему біометричної верифікації та ідентифікації громадян, яка дає змогу здійснювати автоматичну перевірку всіх типів біометричних документів. Усі 166 міжнародних та міждержавних пунктів пропуску через кордон під'єднані до баз даних Інтерполу.

Щодо оперативної **співпраці з сусідніми країнами**, Україна має низку угод (з Польщею, Словаччиною, Угорщиною, Румунією), у тому числі угоди про спільне патрулювання, спільні координаційні центри та місцеве управління прикордонним рухом. Нині Україна веде переговори щодо двосторонніх угод про спільний контроль, зокрема з Польщею.

Окремі заходи з боротьби проти корупції на кордонах включають запобіжні заходи та заходи внутрішнього контролю, які здійснюються ДПСУ та Державною митною службою. Однак для боротьби з корупцією потрібні дієвіші заходи, в тому числі превентивні. За звітний період ДПСУ повідомила про 1 449 перевірок, 19 військовослужбовців було затримано за зловживання службовим становищем та

сприяння незаконній діяльності на кордоні. 15 прикордонників були визнані винними в корупційних правопорушеннях. Найсуворіший вирок — відсторонення від служби строком на 3 роки і ув'язнення строком на 6 місяців.

На сьогодні в Україні декриміналізовано контрабанду товарів, у тому числі сигарет, яка є адміністративним правопорушенням. Законопроект про криміналізацію контрабанди у великих розмірах очікує на ухвалення. Він також передбачає кримінальну відповідальність за ненавмисні помилки в митних деклараціях. Криміналізація збільшує ризик зловживань із боку правоохоронних органів у разі її ухвалення. Криміналізація контрабанди всіх товарів є ключовим елементом у боротьбі з транскордонною злочинністю.

2.3. ЕКОНОМІЧНІ КРИТЕРІЇ

Таблиця 2.1. Україна — основні економічні показники	Середнє значення за 2014–2019 роки	2020	2021	2022
ВВП на душу населення (% від ЄС-27 за ПКС) ¹⁾	29	30	29	
Зростання реального ВВП	-0,8	-4,0	3,4	-29,1
Коефіцієнт економічної активності населення віком 15–70 років (%), усього	62,5	62,1	61,8	Немає даних
<i>жінки</i>	56,4	56,3	56,1	
<i>чоловіки</i>	69,2	68,5	68,1	
Коефіцієнт безробіття населення віком 15–64 роки (%), усього	9,0	9,5	9,9	Немає даних
<i>жінки</i>	7,7	9,1	10,2	
<i>чоловіки</i>	10,2	9,9	9,6	
Зайнятість населення 15–64 років (річне зростання, %)	-3,3	-4,0	-1,9	Немає даних
Номінальна заробітна плата (річне зростання, %)	21,7	10,4	20,9	5,9
Індекс споживчих цін (річне зростання, %)	18,0	2,7	9,4	20,2
Обмінний курс відносно євро	26,6	30,8	32,3	40,2
Сальдо поточного рахунку (% від ВВП)	-1,8	3,4	-1,9	5,0
Чисті прямі іноземні інвестиції, ПІІ (% від ВВП)	2,6	0,2	3,8	0,3
Сальдо сектора загальнодержавного управління (% від ВВП)	-2,3	-5,3	-3,4	-16,3
Сукупний державний борг (% від ВВП)	68,7	60,9	48,9	78,5

Відповідно до висновків Європейської Ради в Копенгагені в червні 1993 року, вступ до ЄС вимагає наявності функціонуючої ринкової економіки та здатності впоратися з конкурентним тиском і ринковими силами всередині Союзу.

2.3.1. Наявність функціонуючої ринкової економіки

Через наслідки розпочатої Росією повномасштабної війни, а також через структурні економічні проблеми, які існували ще до її початку, **рівню готовності української економіки до створення повноцінної ринкової економіки можна присвоїти значення від початкового до певного.** Після повномасштабного вторгнення Росії безпрецедентно ускладнилися проведення монетарної політики, загальне економічне управління та інституційне і регуляторне середовище. Незважаючи на надзвичайні

труднощі, українська влада відреагувала швидко та адекватно, продемонструвавши неабияку стійкість та адаптивність для збереження макроекономічної та фінансової стабільності, хоча владі потрібно буде продовжувати докладати зусиль для повернення параметрів економічної та монетарної політики до тих, що сприяють безперебійному довгостроковому функціонуванню ринкової економіки.

Макроекономічні показники України були дещо не на найвищому рівні до початку повномасштабного вторгнення. Низький рівень інвестицій, скорочення чисельності населення працездатного віку, залежність від секторів із низькою доданою вартістю — усе це стримувало економічне зростання (приблизно 3% на рік протягом чотирьох років до пандемії) та зумовлювало постійне відставання від рівня життя в ЄС. У 2022 році внаслідок війни економіка скоротилася на 29,1%.

Попри війну українська влада забезпечила передбачуваність, прозорість та орієнтованість на стабільність у формуванні політики. З огляду на умови воєнного часу Національний банк України (НБУ) вжив рішучих та адекватних заходів для підтримки фінансової стабільності та зміцнення довіри до національної валюти, зокрема шляхом призупинення режиму інфляційного таргетування, фіксації та девальвації обмінного курсу, а також підвищення основної облікової ставки рефінансування. Крім того, банківський сектор продовжував повноцінно працювати, залишався стабільним і з достатнім рівнем ліквідності, в тому числі завдяки попереднім реформам та заходам із послаблення нагляду. Хоча повний вплив війни на якість активів у фінансовому секторі ще належить з'ясувати, частка непрацюючих кредитів була високою і, схоже, останнім часом зростає.

Стан державних фінансів суттєво погіршився через тривалість і вартість війни та її вплив на економічну активність, що звело нанівець значну фіскальну консолідацію та відповідне скорочення боргового навантаження, досягнуте в попередні роки до пандемії COVID-19. Вирішення цієї проблеми, зокрема шляхом запровадження заходів для збільшення дохідної бази, матиме ключове значення в майбутньому. Крім того, вплив держави на економіку, який і так був високим до війни, збільшився. Масштабні внутрішні та зовнішні переміщення населення, а також руйнування капіталу вплинули на ринок праці, який ще до вторгнення характеризувався відносно низьким рівнем активності та дещо вищим рівнем безробіття порівняно з ЄС. Незважаючи на прогрес, функціонування ринків продуктів продовжує демонструвати низку недоліків, зокрема пов'язаних із інституційними особливостями, корупцією, виконанням договорів та конкурентоспроможністю, що відображено у великій частці неформальної економіки. Водночас ця оцінка також підкреслює рішучість і здатність влади долати виняткові виклики, з якими стикається Україна.

Із метою покращення функціонування ринкової економіки, а також беручи до уваги нинішню війну, та подальші зусилля з відбудови, Україна повинна, зокрема:

- продовжувати впроваджувати виважену політику, спрямовану на підтримку макроекономічної стабільності. Забезпечити достатні ресурси для виконання основних державних функцій, одночасно гарантуючи стійкість і прозорість державних фінансів. Забезпечити стабільність фінансового сектора, в тому числі шляхом вирішення проблеми зростання кількості проблемних кредитів;
- вжити заходів для покращення бізнес-середовища з метою підготовки до відбудови, зокрема шляхом зменшення регуляторного та адміністративного навантаження, вирішення питань, пов'язаних із корупцією та верховенством права, а також посилення антимонопольного законодавства. Вжити заходів для покращення управління державними підприємствами відповідно до рекомендацій ОЕСР, водночас інтенсифікуючи приватизацію;
- розробити та впровадити стратегію залучення та реінтеграції переміщених осіб на українському ринку праці та тих, чия участь у ньому була перервана війною, а

також вирішити структурні проблеми ринку праці, вжити заходів для подолання неформальної зайнятості та підвищення рівня участі населення в робочій силі.

Економічне управління

Уряд продемонстрував рішучість у впровадженні вкрай необхідних реформ для стимулювання зростання та фінансової стабільності. Влада України продемонструвала рішучість у реалізації макроекономічної політики, орієнтованої на стабільність, з часу Революції гідності на Майдані у 2014 році. На виконання вимог щодо реформ, викладених у послідовних програмах МВФ, було вжито важливих заходів для зміцнення стабільності банківського сектора, у тому числі заходів із посилення банківського нагляду та механізмів врегулювання неплатоспроможності банків, а також заходів із реалізації реформ, спрямованих на підвищення незалежності Національного банку України. Україна також доклала зусиль для підвищення прозорості державних фінансів та інституцій, зокрема шляхом оприлюднення бюджетної інформації, вдосконалення системи публічних закупівель та запровадження вимог щодо звітування державними службовцями про свої активи. Необхідні додаткові реформи для подальшого гарантування прозорості державних фінансів, а також для запобігання втручанню зацікавлених осіб, боротьби з корупцією, зміцнення верховенства права та покращення бізнес-середовища.

Реакція у формі стратегічних і регуляторних заходів на виняткову військову ситуацію була загалом адекватною, хоча вона і вплинула на застосування ринкових принципів та передбачала втручання держави в економіку. Протягом усього періоду повномасштабного російського вторгнення українська влада демонструвала похвальну стійкість та адаптивність у впровадженні політики, спрямованої на підтримку макроекономічної та фінансової стабільності. Тим не менше, нинішній контекст неминуче призвів до певної централізації влади та зменшення незалежності інституцій, відповідальних за економічну політику. Центральний банк належним чином призупинив режим інфляційного таргетування, перейшов до режиму фіксованого обмінного курсу і запровадив наглядові та регуляторні заходи, що сприяли збереженню фінансової стабільності та зміцненню довіри до національної валюти⁷. Крім того, у 2022 році НБУ безпосередньо профінансував близько третини потреб Уряду у фінансуванні, хоча ця практика припинилася на початку 2023 року, що зменшило ризики для цінової та зовнішньої стабільності. Уряд також запровадив контроль над цінами на товари першої необхідності та комунальні послуги, а багато податків було тимчасово знижено. Було розширено схеми підтримки домогосподарств та бізнесу, а також продовжено зусилля з дерегуляції, що сприяло покращенню бізнес-середовища. Загалом Уряд продемонстрував неабиякий ступінь послідовності, зокрема розробивши семikomпонентний план національного відновлення та розвитку, представлений у травні 2022 року, а згодом і план пріоритетних дій уряду на поточний рік, затверджений у березні 2023 року. Безперервна співпраця, що постійно розвивається, з МВФ, а також із Єврокомісією в рамках інструменту «Макрофінансова допомога плюс» (MFA+) також є важливим якорем для подальших зусиль із реформування.

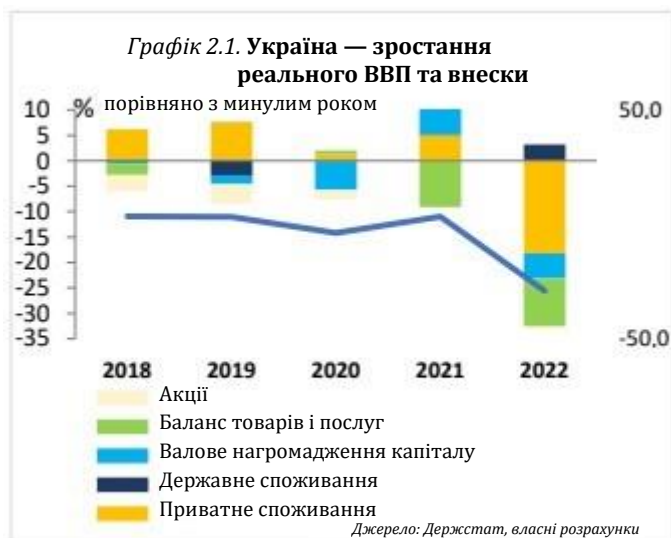
Макроекономічна стабільність

До повномасштабного російського вторгнення макроекономічні показники України були досить слабкими через низький рівень іноземних та внутрішніх інвестицій, скорочення населення та залежність від секторів із низькою доданою вартістю. У 2021 році загальний обсяг інвестицій в Україні становив 13,8% від ВВП (середній показник по ЄС — 22,1%). Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) залишаються

⁷ Однак, усвідомлюючи довгостроковий вплив фіксованого обмінного курсу на економіку та дієвість монетарної політики, у червні 2023 року НБУ ухвалив стратегію послаблення валютного контролю та переходу до гнучкішого обмінного курсу, щойно дозволять умови. З жовтня 2023 року НБУ перейшов до системи керованого плавання гривні, що стало першим кроком до лібералізації обмінного курсу.

низькими — в середньому 2,8% від ВВП протягом 2017–2021 років. Скорочення чисельності населення, зумовлене низькою народжуваністю та масовою еміграцією, призвело не лише до скорочення загальної чисельності населення України, а й до зменшення частки населення працездатного віку з 70% у 2011 році до 67% у 2021 році. Це перешкоджає економічному зростанню та посилює фіскальний тиск, збільшуючи коефіцієнт залежності. Крім того, економіка України залежить від секторів із низькою доданою вартістю, особливо сільського господарства та гірничодобувної промисловості, що робить її вразливою до коливань світових цін на сировинні товари та негативно впливає на рівень життя населення. Як наслідок, за останнє десятиліття Україна досягла

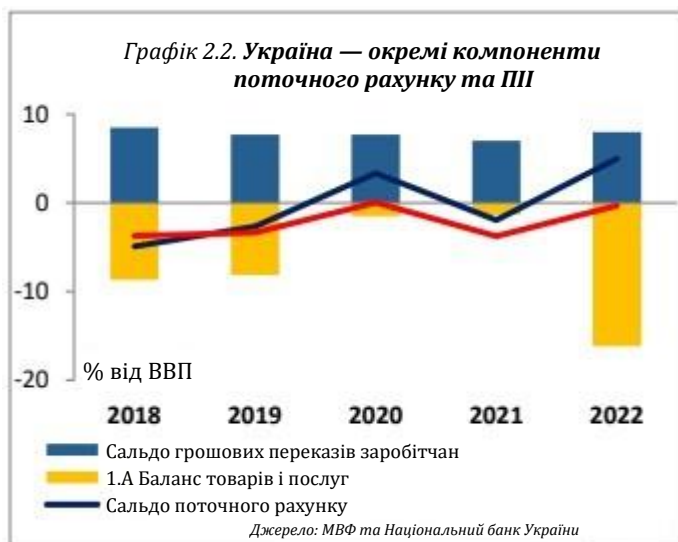

незначних успіхів у наближенні рівня доходів до середніх показників по ЄС: у 2021 році ВВП на душу населення становив 29,3% від середнього показника по ЄС за паритетом купівельної спроможності (ПКС). Нерівність доходів залишається низькою порівняно з ЄС і стабільною протягом останнього десятиліття: індекс Джині сягнув 25,6% у 2020 році, в той час як середній показник у ЄС становить менше 30%.

Російська загарбницька війна істотно вплинула на економіку України. Після м'якшої, ніж

очікувалося, рецесії, спричиненої пандемією COVID-19, та неповного відновлення у 2021 році зростання реального ВВП обвалилося у 2022 році (-29,1%, дещо краще, ніж очікувалося спочатку). Переміщення населення, порушення ланцюгів постачання, інфляційний тиск та територіальні втрати внаслідок війни негативно вплинули на економічну активність у 2022 році, особливо на споживання та інвестиції, які скоротилися на 27% та 34% відповідно. Чистий експорт також суттєво скоротився, оскільки обмеження пропозиції вплинуло на експорт, а витрати українських біженців за кордоном прискорили зростання імпорту. Незважаючи на зростання на 18% в реальному вираженні через витрати, пов'язані з війною, внесок державного споживання у зростання ВВП залишився незначним. У 2023 році економіка почала дещо відновлюватися, незважаючи на продовження російських атак. Це стало можливим завдяки стійкості критично важливої енергетичної інфраструктури, деяким позитивним ознакам повернення частини біженців, а також здатності підприємств і домогосподарств адаптуватися до умов воєнної економіки.

Після російського вторгнення поточний рахунок став профіцитним. За 5 років до пандемії дефіцит поточного рахунку платіжного балансу України становив 2–3% від ВВП, в основному через значне від'ємне сальдо торговельного балансу. Це було частково компенсовано традиційно високим притоком грошових переказів в Україну. Пандемія призвела до невеликого профіциту поточного рахунку через скорочення обсягів імпорту внаслідок різкого падіння економічної активності протягом 2020 року. Загарбницька війна Росії проти України призвела до безпрецедентного торговельного дефіциту на рівні 16,2% від ВВП у 2022 році, який був спричинений в основному значним зменшенням експорту товарів (-35,2%) через перебої у виробництві, а також труднощі з транспортуванням і ланцюгами постачання. Тим не менше, поточний рахунок показав рекордний профіцит у 5% від ВВП завдяки значному профіциту як первинного, так і вторинного балансу доходів, зумовленому надзвичайно високими іноземними офіційними грантами та притоком грошових переказів, які становили 5,4% та 15,7% від ВВП відповідно.

Іноземні інвестиції помітно скоротилися після початку війни.

Після помітного відновлення у 2021 році притік іноземних інвестицій різко зменшився після початку війни (-92% у 2022 році). У 2022 році портфельні інвестиції в Україні продемонстрували відтік у розмірі 1,3% від ВВП, тоді як інші інвестиції в країну досягли 8,5% від ВВП, що було зумовлено насамперед додатковими державними запозиченнями. За фінансовим рахунком у 2022 році зафіксовано сукупний відтік у розмірі 11,1 млрд доларів США (6,9% від ВВП).

Дефіцит поточного рахунку та рахунку операцій із капіталом у розмірі 8,2 млрд доларів США було профінансовано за рахунок скорочення офіційних міжнародних резервів на 2,9 млрд доларів США.

Національний банк України (НБУ) забезпечував фінансову стабільність та зміцнив довіру до національної валюти. До війни Україна провела довгоочікувані реформи, спрямовані на посилення автономії та принципів управління НБУ, які успішно допомогли знизити інфляцію з 12,6% у січні 2017 року до 3,2% у січні 2020 року. Після повномасштабного російського вторгнення НБУ вжив оперативних заходів для забезпечення фінансової стабільності та зміцнення довіри до національної валюти. Такі заходи передбачали призупинення режиму інфляційного таргетування, фіксування та девальвацію обмінного курсу, а також підвищення основної ставки рефінансування. Хоча офіційні резерви в перші місяці війни вичерпалися, міжнародна фінансова підтримка допомогла відновити їх до найвищого історичного рівня в липні 2023 року. Позитивні тенденції щодо покращення очікувань та довіри до національної валюти дали змогу НБУ утриматися від подальшого підвищення облікової ставки понад 25% (яка, навпаки, була знижена на 300 базисних пунктів у липні 2023 року та на 200 базисних пунктів до 20% у вересні 2023 року) або від подальшої девальвації гривні (понад 25% у липні 2022 року). Наприкінці 2022 року та на початку 2023 року НБУ вжив додаткових заходів для зміцнення довіри, в результаті чого спред між ринковим та офіційним курсами скоротився до досить незначних 4%. Центральний банк повністю налаштований повернутися до режиму інфляційного таргетування в умовах гнучкого обмінного курсу, щойно це дозволять обставини, як зазначено в нещодавно ухваленій валютній стратегії, а також у рішенні НБУ від 3 жовтня 2023 року про перехід до режиму керованого курсоутворення.

Після досягнення свого 6-річного максимуму у 2022 році у 2023 році інфляція суттєво знизилася. Після певного уповільнення у 2020 році інфляція стабільно зростала протягом усього 2021 року, переважно через підвищення світових цін на сировинні товари, зокрема на енергоносії та продукти харчування, а також через обмеження пропозиції як в Україні, так і за кордоном. Війна посилила інфляційний тиск, спричинивши подальші перебої в ланцюгах постачання, зменшення пропозиції деяких товарів та зростання виробничих витрат. У поєднанні зі значним монетарним фінансуванням із боку центрального банку під час війни ці фактори призвели до сильного і стійкого зростання інфляції протягом 2022 року, яка сягнула 26,6% у грудні 2022 року. Відтоді інфляція помітно знизилася, сягнувши 8,6% у серпні 2023 року, завдяки збільшенню пропозиції продовольчих продуктів та палива, швидкому частковому відновленню енергетичної системи після російських атак, що знизило ціни на енергоносії, а також умілій політиці НБУ. Усвідомлюючи негативний вплив

монетарного фінансування, в тому числі на макрофінансову стабільність, НБУ припинив цю практику з початку 2023 року, а Уряд зосередився на оподаткуванні, іноземній допомозі та фінансуванні, мобілізованому на внутрішньому ринку. Це допомогло знизити інфляційні очікування та послабити тиск на базову інфляцію.

Стан державних фінансів помітно погіршився, що звело нанівець здобутки від фіскальної консолідації до війни.

Стан державних фінансів значно погіршився через тривалість і вартість війни, внаслідок чого Україна втратила доступ до міжнародних боргових ринків і покладається на іноземну допомогу та внутрішні ринки для фінансування своїх фінансових потреб. Значною мірою завдяки масивним офіційним іноземним грантам дефіцит сектора загального державного управління у

2022 році було утримано на рівні 16,3% від ВВП. Через витрати на оборону та громадський порядок загальні державні видатки зросли на 65% у 2022 році. Хоча податкові надходження скоротилися майже на 8% у 2022 році, загальні державні доходи зросли на 32%, насамперед завдяки значним іноземним грантам. Війна призвела до нівелювання результатів значної фіскальної консолідації, досягнутої з 2017 року, під час якої державний борг скоротився з приблизно 81% від ВВП у 2016 році до 49% від ВВП у 2021 році. Внаслідок значних запозичень, а також в умовах падіння номінального ВВП, на кінець 2022 року загальний державний борг сягнув 78,5% ВВП. Суттєве погіршення стану державних фінансів підкреслює необхідність виконання бюджету в межах наявних ресурсів у короткостроковій перспективі, водночас докладаючи важливих зусиль для збільшення дохідної бази у середньостроковій перспективі. Крім того, у сфері управління державними фінансами, спираючись на суттєві покращення у довоєнні роки, подальші пріоритетні напрямки реформування включають забезпечення доступності фіскальних даних, відновлення середньострокового бюджетного планування, покращення управління державними інвестиціями, а також посилення повноважень та функціональності вищого аудиторського органу. Удосконалення моніторингу та управління фіскальними ризиками, в тому числі пов'язаними з державними підприємствами, державними гарантіями та видатками, пов'язаними з віком, також є важливим пріоритетом реформи.

Функціонування ринків продуктів

Бізнес-середовище

Слабкість бізнес-середовища призвела до низького рівня інвестицій.

Конкурентоспроможність України є низькою, насамперед через слабкі інституції, високий рівень ринкового домінування та неефективну антимонопольну політику. Тим не менше, було досягнуто певного прогресу в дерегуляції економіки. Так, скасування майже п'ятої частини регуляторних актів, що переглядалися впродовж 2016–2020 років, стало значним кроком до впорядкування регуляторних рамок. Незважаючи на помірне регуляторне навантаження та відсутність значних правових бар'єрів для входу на ринок, корупція, постійна геополітична напруженість та неефективне забезпечення виконання договорів стримують приватні інвестиції і транскордонні ділові відносини, в тому числі ПІ.

Щоб дати змогу компаніям працювати під час війни, влада скасувала певні регуляторні вимоги на період дії воєнного стану та продовжила реалізацію низки ширших реформ. На тлі вкрай невизначених перспектив підтримку господарській діяльності забезпечили подальші кроки в напрямку дерегуляції та зменшення

адміністративного навантаження. Із серпня 2022 року створити товариство з обмеженою відповідальністю можна в автоматичному режимі на основі модельного статуту без необхідності звертатися до органу державної реєстрації. Цифрові інструменти також були успішно впроваджені для полегшення функціонування судової системи. ВРУ також ухвалила закон, який запроваджує спрощену процедуру банкрутства, що дає змогу уникнути виклику сторін, спрощує роботу арбітражних керуючих та передбачає створення автоматизованої інформаційної системи.

Неформальний сектор все ще становить значну частку української економіки, яка, згідно з оцінками, складає 30–40% від ВВП України. Це суттєво впливає на податкові надходження, погіршує умови праці через ускладнення доступу до соціального захисту, спотворює конкуренцію та зменшує дієвість політичних заходів. Збереженню цього явища сприяють декілька факторів: незважаючи на дерегуляцію, регуляторні рамки лишаються складними й неефективними; слабке правозастосування; загальна недовіра до державних інституцій. Крім того, корупція створює нестабільне бізнес-середовище, що спонукає бізнес працювати неофіційно.

Вплив держави на ринки продуктів

Війна посилила вплив держави на економіку. Українська держава вже мала значний економічний слід у мирні часи. У 2021 році на державний сектор припадало 18% від валової доданої вартості (порівняно з 21% у 2020 році) та 32% валового нагромадження основного капіталу (порівняно з 35% у 2020 році). На понад 3 256 українських державних підприємств (ДП) центрального рівня до війни припадала десята частина виробництва та 18% зайнятості, а середня рентабельність власного капіталу на рівні 0,3% у 2019 році була значно нижчою, ніж у приватному секторі (8%). Крім того, ДП відіграють домінуючу роль на багатьох ринках, пригнічуючи конкуренцію та ускладнюючи вихід нових фірм на такі ринки. У 2022 році, стосовно якого ще немає детальних національних рахунків, відносна частка сектора державного управління та оборони зросла до 24% від ВВП (з 7,2% у 2021 році), тоді як частка державного споживання зросла більше ніж удвічі до 38,2% від ВВП. Важливість багатьох державних компаній, наприклад, залізниць, постачальників електроенергії та пошти, посилилося через їхню вирішальну роль у реагуванні на надзвичайні ситуації, пов'язані з повномасштабним вторгненням.

Приватизація та реструктуризація

Приватизація та корпоративне управління державними підприємствами становить суттєвий виклик для економічної політики. До війни Україна досить успішно проводила приватизацію невеликих об'єктів нерухомості та виробничих активів, зокрема через платформу електронних аукціонів ProZorro. У липні 2022 року ВРУ ухвалила закон про спрощення процедури малої приватизації, яка відтоді відновилася. Інвестори зацікавилися двома портами, декількома спиртзаводами та іншими невеликими об'єктами нерухомості. 30 травня 2023 року було ухвалено закон, який, серед іншого, розблокував масштабну приватизацію, яка була призупинена з початку війни і прогрес у якій раніше був обмеженим. Закон також вносить зміни до структури Фонду державного майна України (ФДМУ). Він також вносить суттєві зміни щодо майна, яке перебуває під санкціями і яке буде передано ФДМУ в управління та/або для приватизації, продажу або здачі в оренду. Що стосується ДП, то, хоча прогрес у реформуванні корпоративного управління був зафіксований ще до війни, він все ще не відповідає стандартам ОЕСР щодо забезпечення деполітизованого, професійного та прозорого управління.

Функціонування фінансового ринку

Фінансова стабільність

Хоча і без того високий коефіцієнт непрацюючих кредитів збільшився під час

війни, фінансову стабільність вдалося зберегти завдяки швидким політичним діям Національного банку України. Після банківської кризи 2014–2016 років Національний банк України посилив належний нагляд за банківським сектором, який характеризувався високим рівнем проблемних кредитів. Проте після двох раундів перевірки якості активів, закриття та рекапіталізації банків частка непрацюючих кредитів почала зменшуватися, знизившись з 58% у 2017 році до все ще дуже високих 30% у 2021 році. У відповідь на повномасштабне вторгнення Національний банк України вжив заходів для захисту ліквідності банків та збереження довіри до системи, яка залишається сильною, про що свідчить зростання депозитів на 35% порівняно з аналогічним періодом минулого року на кінець лютого 2023 року. Банківський сектор залишається стабільним і має достатню ліквідність, хоча частка непрацюючих кредитів зросла до 38,1% на кінець 2022 року через вплив війни на економічну активність та заставне майно. Незважаючи на формування додаткових резервів на суму приблизно 3,5 млрд доларів США, у 2022 році банки залишилися прибутковими завдяки високим показникам ліквідності, які приносять значний процентний дохід в умовах високих відсоткових ставок. Усі чотири державні банки, чия частка на ринку складала майже 50% протягом останніх п'яти років, домінують у банківському секторі.

Доступ до фінансів

Кредитування приватного сектора залишається низьким. Фінансовий сектор України переважно базується на банках, а загальний обсяг банківського кредитування приватного сектора у 2022 році становив лише 20% від ВВП (28% у 2021 році), що значно нижче середнього показника по ЄС. Банки продемонстрували високу стійкість до воєнної ситуації. Це відбулося завдяки таким ініціативам, як Power Banking (гарантія обслуговування попри відключення електроенергії) та національний банкоматний роумінг (відсутність міжбанківських комісій за зняття коштів), хоча і схильність до ризику, і попит на кредити знизилися на тлі зростання відсоткових ставок. Сукупний портфель банків скоротився на 4% у 2022 році, причому обсяг корпоративних кредитів майже не змінилися, тоді як обсяг кредитів домогосподарствам зменшився на 13%. Щоб полегшити становище позичальників, уряд спростив умови реструктуризації боргу та розширив доступ до програми «Доступні кредити 5-7-9%». Навіть під час війни результати опитувань не показують, що доступ до фінансування є перешкодою для ведення бізнесу. Ринки капіталу та небанківське фінансове посередництво перебувають на дуже ранній стадії розвитку.

Функціонування ринку праці

Український ринок праці потерпає від дефіциту робочої сили та навичок, структурно високої частки молоді, яка ніде не навчається і не працює, а також неформальної зайнятості. Незважаючи на зменшення пропозиції робочої сили, рівень безробіття коливався на рівні приблизно 9% протягом останніх п'яти років. Рівень участі населення в робочій силі становив 62% у 2021 році, причому рівень участі жінок був низьким і продовжує знижуватися. Частка молодих людей (віком 15–24 роки), які ніде не навчаються і не працюють, у 2021 році становила 15,5%. Незважаючи на високий рівень формальної освіти, зберігається невідповідність навичок, що впливає на продуктивність праці. Удосконалення активної політики на ринку праці може сприяти підвищенню зайнятості та зменшенню дефіциту навичок шляхом підготовки працівників з навичками, яких потребують роботодавці. У 2021 році неофіційна зайнятість становила 20% серед усього зайнятого населення.

Війна суттєво вплинула на ринок праці та загострила вже існуючі структурні проблеми. Масовий відтік людей до інших країн, приблизно 5 мільйонів внутрішньо переміщених осіб та масова втрата робочих місць внаслідок вторгнення змінили ландшафт ринку праці. На макроекономічному рівні найважливішою зміною стало не зростання рівня безробіття, а різке зменшення робочої сили. Близько 6,2 мільйона

людей залишили країну, з яких приблизно 2,1 мільйона є особами працездатного віку. Крім того, згідно з оцінками, близько двох третин біженців працездатного віку мають вищу освіту. У поєднанні з фізичним і психологічним впливом війни на працівників це може посилити вже існуючі тенденції зменшення пропозиції робочої сили, спричинені скороченням чисельності населення працездатного віку. Крім того, збільшення кількості внутрішньо переміщених осіб посилює невідповідність навичок і збільшило дефіцит робочої сили в регіонах, що зазнали значного відтоку робочої сили, та підвищило рівень безробіття, водночас сприяючи неформальній зайнятості в регіонах, що приймають переселенців. Незважаючи на те, що номінальна заробітна плата залишається приблизно незмінною, зростання інфляції призвело до різкого зменшення реальних доходів домогосподарств.

2.3.2. Здатність справлятися з конкурентним тиском і ринковими силами всередині Союзу

Через наслідки розпочатої Росією повномасштабної війни, а також через структурні економічні проблеми, які існували ще до її початку, Україна нині перебуває тільки на початковій стадії підготовки до вступу до ЄС із точки зору її **здатності поратися з конкурентним тиском і ринковими силами в межах ЄС**. Унаслідок війни інфраструктура столиці України зазнала значних пошкоджень. Це призвело до масового відтоку населення, що суттєво вплинуло на економіку. Обсяг інвестицій, виражений як частка ВВП, був дуже низьким ще до війни, а інфраструктура залишалася недорозвиненою, особливо інфраструктура, пов'язана з торгівлею. Інвестиції в дослідження та інновації були незначними, а рівень отриманої освіти не відповідав потребам ринку праці.

Структура української економіки мало змінилася за п'ять років, що передували початку російської загарбницької війни, і залишалася сконцентрованою в секторах з низькою доданою вартістю. Ще до війни обсяг ПІП був значно нижчим за середній показник по ЄС, що було зумовлено системними недоліками бізнес-середовища та високим рівнем корупції. Хоча останнім часом спостерігається прогрес у торговельній інтеграції з ЄС, у тому числі завдяки впровадженню поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі, її ступінь залишається низьким, а відкритість української економіки в цілому знижувалася ще до вторгнення.

Водночас протягом останнього року Україна отримала потужну міжнародну підтримку. Майбутня відбудова також може посприяти модернізації і дати Україні можливість переорієнтуватися на ланцюги з вищою доданою вартістю та посилити конкурентоспроможність.

Для покращення конкурентоспроможності та підтримки довгострокового зростання Україна, зокрема, повинна:

- продовжувати і, коли дозволить ситуація, прискорити ремонт і відновлення інфраструктури, зокрема відновлення потужностей для передавання та генерації енергії, в тому числі з відновлюваних джерел, а також комунальних підприємств, транспортної інфраструктури, шкіл і медичних закладів;
- вжити заходів для сприяння інвестиціям, у тому числі у відбудову, зокрема шляхом удосконалення процесів публічних закупівель, зменшення бар'єрів для реалізації проектів, реформування процесів планування та посилення адміністративної спроможності, необхідної для управління інвестиціями;
- вжити заходів для покращення якості освіти та професійної підготовки, в тому числі для українців, які повертаються з-за кордону, щоб забезпечити відповідність їх результатів потребам ринку праці, у тому числі в частині навичок, необхідних для відбудови. Забезпечити, щоб система освіти також була пристосована до реінтеграції українців, які повертаються з-за кордону.

Освіта та інновації

Україна інвестує в освіту відносно велику частку свого ВВП, що непропорційно відображається на результатах. Країна інвестує в освіту більшу частку ВВП, ніж ЄС. Це сприяло високому рівню формальної освіти: 54% працездатного населення у 2020 році здобували або здобули вищу освіту, що майже вдвічі перевищує середній показник по ЄС. Значна частина цієї частки припадає на професійно-технічну освіту, а не на традиційні академічні ступені. Україна посіла 39-е місце з 77 країн в останньому раунді дослідження PISA з читання у 2018 році, що є низьким показником порівняно з її інвестиціями в освіту.

Незважаючи на відносно великі обсяги інвестицій та високий рівень здобуття формальної освіти, досі існує невідповідність між навичками працівників та вимогами роботодавців. Майже 38% фірм в Україні назвали недостатньо освічену робочу силу основною перешкодою, що значно перевищує середній показник по ЄС. Цей показник зростає до майже половини фірм з принаймні 10% іноземної власності. Порівняно з відносно великими інвестиціями у професійно-технічне навчання в системі освіти, витрати на активну політику на ринку праці, спрямовану на зменшення невідповідності навичок, залишаються дуже низькими — лише 0,03% від ВВП у 2017 році.

Через війну продовжили існували спричинені пандемією порушення безперервності освіти, що суттєво перешкоджає отриманню ефективних результатів освіти у середньостроковій перспективі. Згідно з оцінками станом на лютий 2023 року, 10% від усіх навчальних закладів у країні були пошкоджені або зруйновані, а приблизно 4,6 мільйона дітей були змушені покинути свої домівки через війну. За даними Міністерства освіти і науки, станом на червень 2023 року лише 32% учнів початкової та середньої школи навчаються за денною формою.

Інвестиції в дослідження та розробки залишаються незначними. Загальні витрати на дослідження та розробки, які зменшувалися протягом останніх 10 років, досягли 0,29% від ВВП у 2021 році порівняно з середнім показником по ЄС 2,2%. Більше половини витрат на дослідження та розробки надходить із приватного сектора. За даними Європейського інноваційного табло (European Innovation Scoreboard) 2022, Україна належить до групи «Інноватор, що формується».

Фізичний капітал та інфраструктура якості

Стан фізичної інфраструктури України відображає постійний брак інвестицій у довоєнні роки і потребуватиме значних капіталовкладень для підтримки відновлення та економічного зростання. Середній показник валового нагромадження основного капіталу коливався на рівні приблизно 17% від ВВП з часів Революції гідності, що становить близько половини інвестиційних зусиль аналогічних країн з економікою, що розвивається. Притік ПІІ в середньому становив 2,2% від ВВП протягом п'яти років, починаючи з 2018, і зменшився до 0,3% від ВВП у 2022 році. Загальний обсяг довоєнних ПІІ залишався низьким — приблизно 31% від ВВП. Якість пов'язаної з торгівлею інфраструктури в Україні дуже погана, і близько чверті компаній назвали транспортування як основну перешкоду в рамках опитування підприємств, проведеного Світовим банком за 2019 рік. Ці виклики загострилися через пов'язані з війною перебої в роботі експортних маршрутів, у тому числі в Чорному морі. Україна має високорозвинену газотранспортну систему, яка також тісно інтегрована в європейську газову мережу, хоча значна частина загальної інфраструктури виробництва та передачі енергії в країні була пошкоджена внаслідок війни.

Із точки зору цифровізації Україна досягла дуже значного прогресу за останні роки, хоча спричинені війною пошкодження порушували зв'язок. У 2021 році 83% українських домогосподарств мали доступ до Інтернету вдома, що означає зростання

більш ніж на 20 відсоткових пунктів лише за три роки. Підключення до Інтернету було одним із ключових факторів довоєнного економічного зростання, зокрема в ІТ-індустрії. Хороший цифровий зв'язок сприяв підтриманню стійкості країни під час війни.

Війна спричинила величезні руйнування фізичного капіталу. Згідно з результатами Швидкої оцінки завданої шкоди та потреб, прямі збитки за перший рік війни оцінюються в 150 мільярдів євро, причому найбільше постраждали житловий (38%), транспортний (26%) та енергетичний (8%) сектори. Загальні потреби у відбудові та відновленні у лютому 2023 року оцінювалися у 380 мільярдів євро. Це передбачає кроки, необхідні для того, щоб зробити Україну сучасною, низьковуглецевою, стійкою до стихійних лих та кліматичних змін країною з огляду на набуття членства в ЄС, а також враховує інфляцію, різке зростання цін, яке зазвичай спостерігається під час масового будівництва, вищі страхові внески тощо. Знищення Каховської дамби у червні 2023 року спричинило серйозні економічні та екологічні втрати. Росія окупувала, пошкодила або зруйнувала значну частину встановлених енергетичних потужностей України, тисячі кілометрів електричних, газових і теплових мереж, трансформаторів, компресорних станцій, котелень, що працюють лише на потреби централізованого опалення, та інших об'єктів інфраструктури. Аварійні ремонтні роботи тривають за міжнародної підтримки, що разом із винятковими зусиллями оператора системи передачі «Укренерго» дало змогу зберегти мережу в робочому стані. Близько чверті сільськогосподарських земель не можуть використовуватися для виробництва до завершення розмінування.

Галузева та корпоративна структура

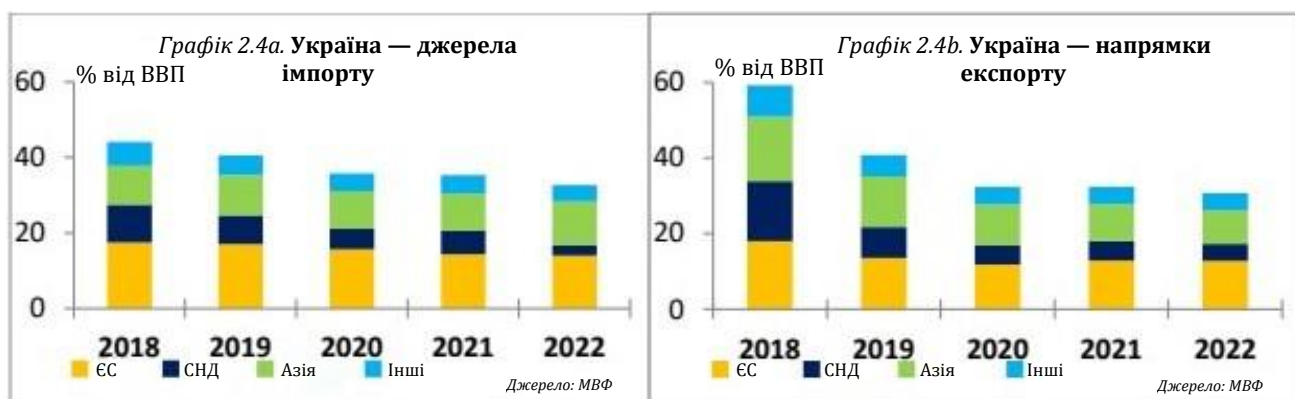
Структура української економіки мало змінилася за п'ять років, що передували початку війни, і залишалася сконцентрованою в секторах з низькою доданою вартістю. На сільське господарство припадало трохи більше 12% від ВВП (середній показник по ЄС — 1,6% від ВВП) та понад 20% від загальної зайнятості у 2021 році. Частка виробництва у ВВП протягом останніх років постійно зменшувалася з 14,4% у 2016 році до 8,6% у 2022 році, частково через тиск на ринок праці внаслідок високої еміграції, реформування тарифів на електроенергію, а також вплив війни в Донецькій та Луганській областях і пандемії COVID-19. У секторі ІКТ, де Україна розвивала порівнянні переваги, відносна частка у виробництві майже не змінилася — 5,2% від ВВП у 2022 році. До війни на торгівлю, сільське господарство та промисловість припадало майже 60% зайнятості, що свідчить про відставання цих секторів із точки зору продуктивності праці порівняно з іншими секторами економіки.

Майже всі підприємства в Україні (99,98%) є малими та середніми підприємствами (МСП), при цьому доступ до фінансування залишається перешкодою для фірм будь-якого розміру. У 2020 році на МСП було зайнято 81% працівників, і на них припадало 62,6% від ВВП та понад чверть експорту. Доступ до фінансування залишається однією з основних перешкод для бізнесу будь-якого розміру, і майже половина компаній визначили це як одну з основних перешкод у 2019 році, що вп'ятеро перевищує аналогічний показник у ЄС. Різниця у відсоткових ставках для МСП порівняно з великими компаніями зростала ще до війни, хоча на МСП припадає дедалі більша частка непогашених кредитів (61% у 2020 році) та майже третина нових кредитів, які видаються щороку. Строк дії урядової стратегії щодо стимулювання розвитку МСП та покращення відкритого доступу до фінансування закінчився у 2020 році. Україні належить розробити оновлену стратегічну політику. Уряд запровадив програму доступних кредитів для покращення доступу малих підприємств до банківського кредитування. Ця практика продовжилася і розширилася під час війни: збільшилася максимальна сума кредиту та знизилися відсоткові ставки до 0% на період воєнного стану.

Економічна інтеграція з ЄС та цінова конкурентоспроможність

Показник загальної відкритості економіки зменшувався ще до війни: зовнішня

торгівля у відношенні до ВВП зменшилася зі 108% у 2015 році до 88% у 2022 році. Незважаючи на цю загальну тенденцію, в економічній інтеграції з ЄС спостерігається прогрес завдяки імплементації Угоди про асоціацію та поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ). Українські компанії активно використовують можливості ПВЗВТ: у 2022 році експорт до ЄС здійснили на 27% більше підприємств, ніж у 2016 році. Частка експорту до ЄС, яку склали переважно сільськогосподарська продукція, метали та мінерали, зросла з 28% у 2015 році до 36% у 2021 році. Частка імпорту з ЄС, яку склали переважно техніка, хімічна продукція та мінерали, також зросла з 36% у 2015 році до 41% у 2021 році. ЄС є найбільшим джерелом ПІІ в Україні, на яке припало три чверті притоку ПІІ у 2021 році. Завдяки тимчасовому призупиненню всіх тарифів, угоди про автомобільні перевезення та ефективному впровадженню логістичних «шляхів солідарності» з початку війни, торговельна інтеграція з ЄС продовжила демонструвати прогрес: у 2022 році 39% українського експорту спрямовувалося до ЄС, а близько половини українського імпорту надходило з ЄС.

Що стосується цінової конкурентоспроможності, витрати на оплату праці в Україні залишалися відносно низькими і стабільними в період з 2014 по 2018 рік та в доларовому еквіваленті склали на понад третину менше, ніж у сусідніх державах-членах ЄС.

2.4. ПУБЛІЧНІ ЗАКУПІВЛІ, СТАТИСТИКА, ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ

Глава 5. Публічні закупівлі

Правила ЄС забезпечують прозорість і відкритість публічних закупівель товарів, послуг і робіт у всіх державах-членах для всіх компаній із ЄС на основі принципів недискримінації та однакового ставлення.

У загальному, Україна демонструє певний рівень підготовки у сфері публічних закупівель. Протягом звітного періоду було досягнуто **незначного прогресу** в умовах загарбницької війни Росії проти України та запровадження воєнного стану. Необхідна подальша гармонізація українського права із *acquis* ЄС, зокрема в частині концесій та державно-приватного партнерства (ДПП), винятків, відбору, використання критерію найбільш економічно вигідної пропозиції, а також оборонних закупівель.

У наступному році Україна має, зокрема:

- досягти прогресу у приведенні законодавства про публічні закупівлі у відповідність до *acquis* ЄС, у тому числі в частині концесій та ДПП;
- продовжити процес призначення державних уповноважених з питань публічних закупівель в Антимонопольному комітеті України;
- забезпечити, щоб винятки із законодавства про публічні закупівлі були зведені до мінімуму, необхідного в умовах воєнного стану.

Інституційна структура та правова узгодженість

Правові рамки у сфері публічних закупівель частково узгоджені з директивами ЄС про

публічні закупівлі 2014 року. Необхідне подальше узгодження, в тому числі в частині сфери застосування та винятків із застосування законодавства про публічні закупівлі, змішаних договорів та критеріїв оцінювання вартості, виключення, відбору та присудження договорів. Це передбачає скасування фіксованих вагових коефіцієнтів для цінового критерію та обов'язкове використання електронних аукціонів, а також корективи у використанні електронних каталогів. У 2019 році до Закону «Про концесії» були внесені суттєві зміни, але він досі не повністю відповідає вимогам ЄС. Закон «Про оборонні закупівлі», ухвалений у 2020 році, частково узгоджений із Директивою ЄС про оборонні закупівлі.

Змінами до Закону «Про публічні закупівлі», які набули чинності в липні 2022 року, запроваджено тимчасові вимоги щодо місцевої складової строком на десять років для окремих видів техніки та обладнання. Однак публічні закупівлі, пов'язані з міжнародними зобов'язаннями України, звільнено від вимог щодо місцевої складової.

У зв'язку із загарбницькою війною Росії проти України, введенням воєнного стану в Україні та його тривалістю Україна запровадила постановами тимчасові винятки із законодавства про публічні закупівлі, у тому числі щодо використання прямих договорів та спрощених процедур.

Існують належні інституційні рамки для реалізації політики щодо публічних закупівель із відповідними повноваженнями та функціями. Роль уповноваженого органу, відповідального за визначення політики у сфері публічних закупівель, виконує Міністерство економіки України та його Департамент сфери публічних закупівель та конкурентної політики; концесії та ДПП належать до компетенції Департаменту інвестицій, інновацій та інтелектуальної власності Міністерства економіки.

Потенціал зі впровадження та застосування права

Незважаючи на продовження військової агресії, влада забезпечила безперервність роботи у сфері публічних закупівель, у тому числі із використанням електронної системи закупівель Prozorro. Згідно з річними звітами Міністерства економіки, обсяг **ринку публічних закупівель становив 9,3%** від ВВП у 2022 році порівняно з 17,1% у 2021 році та 17,8% у 2020 році. Таким чином, у 2022 році відбулося помітне зменшення через війну.

Щодо **моніторингу присудження та виконання договорів**, в умовах воєнного стану переговорні процедури були призупинені та замінені прямим присудженням договорів. Необхідно розширити використання рамкових угод та централізованих закупівель, особливо на регіональному та місцевому рівнях. Концесії та ДПП залишаються на дуже низькому рівні, оскільки необхідні ІТ-рішення ще не впроваджені після ухвалення відповідного закону у 2019 році. У 2022 році Державна аудиторська служба (ДАС) виявила всі види порушень у 67% процедур, щодо яких було здійснено моніторинг, порівняно з 78% у 2021 році. Контроль у сфері публічних закупівель складний і слабкий через брак кваліфікованого персоналу, дублювання обов'язків, неналежну якість контролю та забезпечення виконання. Незважаючи на розширення, охоплення моніторингом ДАС та внутрішнім аудитом публічних закупівель ex post залишається недостатнім, а система індикаторів ризиків потребує вдосконалення. Публічним замовникам необхідно продовжувати розбудовувати **спроможність управляти процесами публічних закупівель**. Необхідно запровадити професійні стандарти, стратегію професіоналізації та політику підготовки кадрів на основі оцінки потреб у навчанні. На сьогодні навчання лишається добровільним, і статистика щодо кількості підготовлених працівників відсутня.

Ефективна система засобів правового захисту

Законодавство про **право на правовий захист** частково узгоджене з *acquis* ЄС. Антимонопольний комітет України (АМКУ) розглядає скарги щодо порушень у сфері публічних закупівель. Скарги, пов'язані з порушенням законодавства про ДПП та концесії, розглядають в адміністративних і господарських судах України.

Імплементційна спроможність АМКУ лишається недостатньою. До війни АМКУ був істотно перевантажений скаргами (14 828 справ у 2021 році порівняно з 3 865 справами у 2022 році). Після внесення у 2021 році змін до закону про АМКУ в частині створення комісій з розгляду скарг про порушення законодавства у сфері публічних закупівель у 2023 році було набрано чотири уповноважені з максимально передбачених десяти.

Очікується, що постійне збільшення кількості уповноважених АМКУ та запровадження спеціалізованих комісій з питань публічних закупівель підвищить спроможність АМКУ вирішувати справи. Однак його внутрішній адміністративний потенціал також необхідно розширити.

Глава 18. Статистика

Правила ЄС вимагають, щоб держави-члени були здатні виробляти статистику на основі принципів професійної незалежності, неупередженості, надійності, прозорості та конфіденційності. Передбачені загальні правила щодо методології, вироблення та поширення статистичної інформації.

Україна демонструє **певний рівень підготовки** у сфері статистики. Протягом звітного періоду було досягнуто **незначного прогресу в напрямку** узгодження з *acquis* ЄС, включно з ухваленням законодавства для інтеграції Кодексу практики європейської статистики. Необхідно зміцнити адміністративну спроможність відповідних установ і покращити координацію їхньої діяльності. На час дії воєнного стану публікацію статистичної інформації в основному призупинено. Передача даних до Євростату залишалася обмеженою.

У наступному році Україна має, зокрема:

- посилити інституційну незалежність та адміністративну спроможність Державної служби статистики України (Держстату), а також координацію між відповідними органами з метою покращення якості статистичних даних;
- ухвалити національну стратегію розвитку української статистики на 2024–2029 роки;
- збільшити виробництво та передачу якісних та своєчасних даних до Євростату.

Що стосується **статистичної інфраструктури**, Законом України «Про державну статистику» передбачені правові рамки в галузі національної статистики та регулюються права і функції національних органів статистики. Закон «Про офіційну статистику, яким посилено координаційну роль Держстату та створено Раду статистики, набув чинності 1 січня 2023 року. Держстат є визнаним національним статистичним органом України, відповідальним за вироблення офіційної статистики. Він діє при Міністерстві цифрової трансформації. Держстат координує роботу національної статистичної системи, яка також включає Національний банк України та Міністерство фінансів. Україна готується до створення національної ради статистики як консультативного органу при Кабінеті Міністрів. Необхідно чітко визначити її завдання та роль у національній системі статистики. В Україні триває підготовка нової національної стратегії розвитку української статистики на 2024–2029 роки.

Україна співпрацює з Євростатом і регулярно передає йому на добровільній основі обмежені дані в низці галузей статистики. Для цілей Міжнародної програми порівняння Світового банку Україна проводить майже всі обстеження, що вимагаються відповідними нормативно-правовими актами, використовуючи методології та класифікації, визначені в Методологічному посібнику Євростату-ОЕСР з визначення паритету купівельної спроможності.

Що стосується **класифікацій та реєстрів**, основні класифікації відповідають *acquis* ЄС і регулярно оновлюються. Державна служба статистики веде реєстр класифікації видів

економічної діяльності статистичних одиниць.

Що стосується **макроекономічної статистики**, підготовка річних і квартальних секторних рахунків здійснюється з використанням Класифікації інституційних секторів економіки України. Річні та квартальні показники ВВП і його складові розраховують із використанням виробничого методу, за категоріями доходу та за категоріями кінцевого використання. Україні потрібно почати подавати до Євростату дані про національні рахунки. Передача даних із Європейської системи національних та регіональних рахунків (ESA) 2010 року до Євростату дуже обмежена.

Міністерство фінансів складає **статистику державних фінансів (СДФ)** на основі Посібника з СДФ МВФ 2014 року, який у частині форми подання суттєво відрізняється від Системи національних рахунків 2008 року та Європейської системи рахунків 2010 року. СДФ або статистика щодо процедур надмірного дефіциту до Євростату не передаються. Необхідно ретельно переглянути інституційні механізми, щоб забезпечити статистичну незалежність у розмежуванні загального державного сектора та обліку його операцій.

Щодо статистики цін, гармонізований індекс споживчих цін не розраховується. Дані цінової статистики до Євростату не передаються.

Україна дотримується методології та концептуальних основ складання **платіжного балансу**, як визначено у відповідному посібнику (BPM6, IMF, 2009). Поширення даних щодо щомісячного та щоквартального платіжного балансу та міжнародної інвестиційної позиції відповідає строкам, встановленим Регламентом (ЄС) 184/2005.

Що стосується **статистики бізнесу**, у 2022 році було розроблено нову методологію розрахунку показників демографічної статистики підприємств відповідно до вимог Регламенту про європейську статистику бізнесу. Статистика бізнесу до Євростату не передається.

У галузі **соціальної статистики** останній перепис населення був проведений у грудні 2001 року. Наступний перепис населення планується провести через півроку після закінчення воєнного стану. Україна щорічно надає Євростату дані для опитувальників для отримання статистики населення (POPSTAT) та демографічної статистики (DEMOBAL). Однак надавані дані розподілені лише за віком та статтю і не містять необхідних повних метаданих. Україні необхідно розвивати статистику у сфері надання притулку та керованої міграції. Впроваджена статистика соціального захисту відповідає Регламенту про Європейську систему інтегрованої статистики соціального захисту. Частково впроваджено статистику ринку праці щодо структури оплати праці, індексу вартості робочої сили та обстеження вартості робочої сили. Під час дії воєнного стану органи державної статистики не проводять вибірових обстежень населення (домогосподарств), у тому числі обстежень робочої сили.

Що стосується **сільськогосподарської статистики**, у 2012 році був проведений пілотний сільськогосподарський перепис. Дату наступного перепису буде визначено після закінчення війни. Сільськогосподарська статистика до Євростату не передається.

У галузі **транспортної статистики** дані про транспорт не надаються в рамках регульованої статистики. У 2022 році тривала робота з визначення джерел адміністративних даних, необхідних Держстату для імплементації європейського законодавства у сфері транспортної статистики. Незважаючи на деякі проблеми з якістю даних, Україна в цілому відповідає вимогам *acquis* щодо **статистики у сфері енергетики**.

Екологічна статистика до Євростату не передається. Тому оцінити її відповідність встановленим вимогам неможливо. Самооцінка України вказує на те, що в країні виробляється певна статистика щодо відходів та складаються чотири екологічні

рахунки.

Глава 32. Фінансовий контроль

ЄС сприяє реформуванню національних систем управління для покращення управлінської підзвітності, розсудливого управління фінансами в розрізі доходів і витрат та зовнішнього аудиту публічних коштів. Правила фінансового контролю забезпечують додатковий захист фінансових інтересів ЄС від шахрайства у сфері управління коштами ЄС, а також захист євро від підроблювання.

Україна демонструє **початковий рівень підготовки** у сфері запровадження фінансового контролю. Протягом звітного періоду Україна досягла **незначного прогресу**, затвердивши методологію фінансового аудиту для зовнішнього аудиту та створивши аудиторські комітети в центральних органах влади.

У 2023 році Україна має зосередитися на виконанні зазначених нижче рекомендацій:

- забезпечити тісніший зв'язок між реформою державного внутрішнього фінансового контролю (ДВФК) та Центральним підрозділом гармонізації (ЦПГ), а також посилити роль ЦПГ у забезпеченні делегованої управлінської підзвітності;
- посилити незалежність Рахункової палати України (РПУ), її повноваження та аудиторську діяльність на основі Міжнародних стандартів вищих аудиторських установ (МСВАУ) шляхом ухвалення нового закону про РПУ, а також вирішити проблему нестачі внутрішніх аудиторів;
- посилити співпрацю між Рахунковою палатою та Парламентом з метою посилення контролю за державним бюджетом та його виконанням.

Державний внутрішній фінансовий контроль

Стратегічні рамки ДВФК закладені у стратегії реформування системи управління державними фінансами на 2022–2025 роки. ЦПГ здійснює моніторинг прогресу в обох ключових сферах ДВФК: внутрішньому контролю та внутрішньому аудиті. Приблизно 100 головних розпорядників бюджетних коштів відповідають за управління бюджетом, середньострокове бюджетне планування та управління продуктивністю, як передбачено Бюджетним кодексом.

Управлінська підзвітність ще не повністю впроваджена в законодавство та адміністративну практику. Кабінет Міністрів ухвалив основні засади здійснення внутрішнього фінансового контролю, які застосовуються до розпорядників бюджетних коштів усіх рівнів, але зазначені засади не містять детальних положень щодо діяльності керівництва та працівників нижчих рівнів. У впровадженні основних механізмів управлінської підзвітності у центральних органах влади на практиці досі не досягнуто значного прогресу.

Бюджетний кодекс України містить вимогу щодо запровадження **практики внутрішнього аудиту**. Створення підрозділів внутрішнього аудиту є обов'язковим у міністерствах, центральних органах виконавчої влади та інших основних розпорядниках бюджетних коштів на центральному та регіональному рівнях, проте в органах місцевого самоврядування лише рекомендоване. У 2023 році набула чинності законодавча вимога щодо створення аудиторських комітетів у центральних органах державної влади. На заваді дієвому проведенню внутрішнього аудиту стоїть нестача внутрішніх аудиторів та висока плінність кадрів. У Міністерстві фінансів створено комісію з атестації.

Діяльність **ЦПГ** при Міністерстві фінансів зосереджена на (i) розвитку функцій внутрішнього контролю та внутрішнього аудиту; та (ii) координації діяльності, пов'язаної зі внутрішнім аудитом, а також оцінюванні та моніторингу систем внутрішнього контролю. Його завдання описані в Бюджетному кодексі та підзаконних нормативно-правових актах. ЦПГ має на меті підвищити ефективність у виконанні своїх

ключових завдань, наприклад, шляхом розробки вебпорталу з питань ДВФК.

Посилення співпраці між органами державного внутрішнього фінансового контролю та аудиторськими установами з правоохоронними органами могло б допомогти у боротьбі з корупцією.

Зовнішній аудит

Конституція не визнає **незалежності** Рахункової палати України (РПУ). Правові рамки обмежують повноваження РПУ аудитом державних органів і ресурсів, у тому числі контролем за надходженнями до державного бюджету та використанням державного бюджету. РПУ не уповноважена проводити аудити місцевих бюджетів, державних підприємств або позабюджетних витрат. Хоча РПУ звітує про результати ДВФК та внутрішнього аудиту перед Міністерством фінансів, слід розглянути можливість запровадження винятків для збереження її автономії. Хоча РПУ отримала розпорядження застосовувати міжнародні принципи аудиту, це призвело до недосконалої практики, яка не відповідає міжнародним стандартам через суперечності з Конституцією та законами України.

РПУ нещодавно затвердила методологію фінансового аудиту, яка відповідає міжнародним стандартам. Цей посібник буде використано під час запланованих пілотних аудитів у 2023 році. Методології аудиту відповідності та продуктивності досі очікують на затвердження. На практиці РПУ більше зосереджена на проведенні перевірок, а не аудитів, як визначено міжнародними стандартами аудиту в публічному секторі. Також має місце дублювання повноважень РПУ та Державної аудиторської служби (ДАС), причому остання наділена широкими повноваженнями, що включають певні аудити державних фінансів та ІТ.

Поточний **вплив аудиторської діяльності** РПУ є мінімальним, оскільки її продуктивність вимірюється на основі кількості проведених аудитів, а не фактичного впливу рекомендацій, наданих за результатами їх проведення. Відсутня формальна процедура моніторингу виконання рекомендацій РПУ за результатами проведених нею аудитів.

Наразі РПУ не складає звітів про результати аудиту, які би відповідали визнаним міжнародним стандартам. Вона радше готує звіти про результати інспектування, які не мають на меті сприяння реалізації реформ чи виявлення системних проблем.

Захист фінансових інтересів ЄС

Національне законодавство забезпечує певний ступінь узгодженості з *acquis* ЄС. Воно регулює питання корупційних правопорушень, відмивання грошей та незаконного привласнення. Важливо встановити та посилити відповідальність за шахрайство, яке впливає на бюджет ЄС. Україна повинна ухвалити національну стратегію боротьби з шахрайством для захисту фінансових інтересів ЄС.

Незважаючи на те, що ще не створено службу координації боротьби з шахрайством (AFCOS) для сприяння ефективній співпраці та обміну інформацією, в тому числі оперативного характеру, з Європейським бюро боротьби з шахрайством (OLAF), Державну аудиторську службу (ДАС) було призначено національним контактним пунктом для співпраці з OLAF та Європейською рахунковою палатою. Хоча її повноваження у цій якості обмежені на національному рівні. Відсутня відповідна мережа органів AFCOS, які беруть участь у захисті фінансових інтересів ЄС, проте організовано національний механізм шляхом створення Міжвідомчої координаційної ради, яка повинна регулярно проводити засідання, щоб зробити свою діяльність ефективною. Хоча Україна не розпоряджається коштами ЄС безпосередньо, а отже, не повідомляє про порушення через Систему управління порушеннями, ДАС розробила процедури для запобігання порушенням, помилкам і шахрайству та інформування про них відповідних

органів, у тому числі Європейської Комісії. Співпраця між OLAF та відповідними установами здійснюється на індивідуальній основі. Бюро економічної безпеки, яке відповідає за розслідування правопорушень, що впливають на фінансові інтереси України, нині проходить ревізію, а сфера його діяльності щодо захисту фінансових інтересів ЄС ще не визначена.

Захист євро від підроблювання

Україна підписала та ратифікувала Женевську Конвенцію щодо боротьби з підробкою грошових знаків 1929 року. Центр протидії розповсюдженню підроблених банкнот і монет Національного банку України здійснює аналіз, опрацювання підроблених банкнот євро та інших іноземних валют, вилучених з обігу українськими банками, та управління ними. Відповідальність за боротьбу з підробленням покладено на Бюро економічної безпеки, Міністерство внутрішніх справ, Службу державної безпеки та прокуратуру. Однак розподіл обов'язків між цими органами потребує подальшого уточнення.

4. ДОБРОСУСІДСЬКІ ВІДНОСИНИ ТА РЕГІОНАЛЬНА СПІВПРАЦЯ

Повномасштабна загарбницька війна Росії проти України вплинула на її відносини з країнами, охопленими планом розширення ЄС, та сусідніми державами-членами ЄС, а також на її діяльність у регіональних форматах.

Україна бере участь у політиці **Східного партнерства**, а також є частиною низки регіональних форматів, у тому числі Центральноевропейської ініціативи, Чорноморського економічного співробітництва, Організації за демократію та економічний розвиток і Ради регіонального співробітництва. Рівень залученості України в деяких форматах без участі Росії посилюється або значною мірою сформувався, наприклад, в Організації Чорноморського економічного співробітництва. Деякі формати переоцінюються.

Україна підтримує давні тісні зв'язки з сусідньою **Молдовою**. Двосторонній політичний діалог на всіх рівнях ще більше покращився після рішучої підтримки Молдовою України в контексті російської війни, у тому числі у формі прийняття великої кількості біженців та активної підтримки експорту української продукції в рамках ініціативи «Шляхи солідарності». Обидві країни обмінюються думками щодо процесу вступу до ЄС, регіональних та безпекових питань, ситуації у Придністровському регіоні та управління водними ресурсами річки Дністер, що залишається складною темою.

Україна та **Грузія**, члени «Асоціатованого тріо», підтримують стратегічне партнерство з 2017 року, але нині відносини між ними напружені. Хоча Грузія продовжує підтримувати територіальну цілісність і суверенітет України, в тому числі за рахунок співавторства резолюцій ООН на підтримку України, і приймає значну кількість українських біженців, Україна вважає позицію Грузії щодо російської агресії неоднозначною. Україна критикувала, серед іншого, неприєднання Грузії до санкцій ЄС проти Росії та відсутність військово-технічного співробітництва. Погіршення стану здоров'я колишнього президента Грузії Міхеїла Саакашвілі, громадянина України, призвело до додаткової дипломатичної напруженості.

Туреччина є стратегічним партнером України з важливими двосторонніми економічними та міжособистісними зв'язками, про що свідчить двосторонній безвізовий режим та угода про вільну торгівлю, підписана в лютому 2022 року (ще не ратифікована). Від початку розпочатої Росією повномасштабної війни двосторонні відносини зміцнилися завдяки технічній, гуманітарній та військовій підтримці України з боку Туреччини, співавторству резолюцій ООН на підтримку територіальної цілісності та суверенітету України, закриттю проток Босфор і Дарданелли для проходу військових кораблів, а також посередницьким зусиллям Туреччини, спрямованим на обмін військовополоненими, та Чорноморській зерновій ініціативі. Туреччина також є активним учасником української Міжнародної кримської платформи. Тим не менше,

Туреччина не приєдналася до санкцій ЄС проти Росії в контексті повномасштабної агресії останньої. У минулому Україна не приєдналася до всіх заяв СЗБП щодо Туреччини.

Українська влада прагне підтримувати і пріоритизувати ефективну співпрацю й тісні дипломатичні зв'язки із сусідніми державами-членами ЄС як у контексті загарбницької війни, що значною мірою визначається підтримкою окремих країн, так і в контексті майбутньої інтеграції України у ЄС.

На Західних Балканах Україна підтримує добрі відносини з **Албанією**. Албанія була автором або співавтором усіх резолюцій на підтримку України під час свого непостійного членства (2022–2023 роки) в Раді Безпеки ООН.

Боснія і Герцеговина підтримує територіальну цілісність і суверенітет України, засуджуючи загарбницьку війну Росії. Двосторонні відносини загалом добрі, але на них вплинули певні заяви щодо ролі Росії в Європі та спричинені політичною боротьбою суттєві перешкоди у впровадженні обмежувальних заходів проти Росії. Обидві країни користуються безвізовим режимом. Існує низка угод, у тому числі про торгівлю та захист інвестицій. Торговельні потоки залишаються невеликими.

Зв'язки між Україною та **Північною Македонією** є міцними і поглиблюються завдяки політичному діалогу та дипломатичній підтримці, а також військовій допомозі в умовах розпочатої Росією повномасштабної війни. У 2022 році була переглянута та оновлена двостороння угода про вільну торгівлю, а Північна Македонія оголосила підтримку України одним із пріоритетів свого головування в ОБСЄ у 2023 році.

Відносини між Україною і **Чорногорією** не менш міцні, чому сприяє постійна підтримка з боку Чорногорії на форумах ООН, а також у питаннях санкцій, торгівлі, технічної та військової допомоги.

Відносини між Україною та **Сербією** з 2014 року ускладнилися через недостатню, на думку України, підтримку з боку Сербії в умовах російської агресії, зокрема через те, що Сербія не приєдналася до обмежувальних заходів спільної зовнішньої та безпекової політики ЄС. Проте Сербія голосувала за резолюції Генеральної Асамблеї ООН на підтримку територіальної цілісності та суверенітету України і підтвердила цю підтримку на президентському рівні. Сербія також є першим торговельним партнером України на Західних Балканах, хоча переговори щодо угоди про вільну торгівлю ще не завершені.

Україна не визнала незалежність **Косова***, але заявила про подальшу підтримку діалогу між Белградом і Приштиною за сприяння ЄС. Україна також брала участь у місії сил НАТО в Косові до 2022 року, після чого вивела свій контингент військовослужбовців і військову техніку. Косово добровільно вирішило підтримати всі декларації Високого представника від імені ЄС і приєдналося до обмежувальних заходів ЄС, у тому числі всіх пов'язаних із агресією Росії проти України.

Угорщина бере участь у таких ініціативах, як «Зерно з України», що сприяють експорту українського продовольства, а також надає фінансову та гуманітарну підтримку Україні. Однак на відносини двох країн продовжує впливати українське законодавство щодо осіб, які належать до національних меншин, у тому числі виконання рекомендацій Венеційської комісії щодо освіти, державної мови, використання мов меншин у суспільному житті, управлінні, ЗМІ та книжковій справі.

Польща стала одним із найближчих стратегічних партнерів України в умовах російської агресії і надає життєво важливу політичну, гуманітарну, економічну, технічну та оборонну допомогу. Польща також продовжує приймати велику кількість українських біженців. Запровадження виняткових і тимчасових запобіжних заходів щодо імпорту з

---

* Це позначення не обмежує позиції щодо статусу та відповідає Резолюції РБ ООН 1244(1999) і висновку Міжнародного суду щодо декларації про незалежність Косово.

України до Європейського Союзу, яких вимагали Польща, Болгарія, Угорщина, Румунія та Словаччина, спричинило напруженість у відносинах між цими країнами. Такі заходи були скасовані 15 вересня.

Україна та **Румунія** продовжують тісно співпрацювати та нещодавно посилили двосторонній політичний діалог. Румунія бере участь в ініціативі «Зерно з України» та допомагає експортувати українські продовольчі продукти «шляхами солідарності» ЄС. У квітні 2023 року Румунія приймала Конференцію з питань безпеки в Чорному морі під егідою української Кримської платформи. Як і Польща та Словаччина, Румунія з початку 2022 року приймає логістичні хаби для надання гуманітарної допомоги ЄС та допомоги у сфері цивільного захисту в Україні. Також було започатковано новий тристоронній формат співпраці, що охоплює Україну, Молдову та Румунію.

Добрі відносини України зі **Словаччиною** також зміцнилися під час російської агресії. Словаччина надавала політичну, військову, фінансову та гуманітарну допомогу, а також здійснювала міжнародну адвокацію на підтримку політичних цілей України. Словаччина приймає значну кількість українських біженців на умовах тимчасового захисту. У грудні 2022 року було перезапущено спільну комісію з питань економічного, промислового та науково-технічного співробітництва.

З початку 2022 року в Польщі, Румунії та Словаччині функціонують логістичні хаби для надання Україні гуманітарної допомоги ЄС та допомоги у сфері цивільного захисту.

Відносини з **Болгарією** зміцнювалися завдяки політичній, фінансовій, військовій та гуманітарній допомозі Україні з боку Болгарії, а також розвитку економічних зв'язків. Цьому також сприяла участь Болгарії у «шляхах солідарності» ЄС та ініціативі «Зерно з України».

5. СПРОМОЖНІСТЬ ВЗЯТИ НА СЕБЕ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ ЧЛЕНА ЄС

КЛАСТЕР 2. ВНУТРІШНІЙ РИНОК

Цей кластер охоплює вільний рух товарів (глава 1); свободу пересування працівників (глава 2); право на підприємницьку діяльність та свободу надання послуг (глава 3); вільний рух капіталу (глава 4); корпоративне право (глава 6); право інтелектуальної власності (глава 7); антимонопольну політику (глава 8); фінансові послуги (глава 9) і захист прав споживачів та охорону здоров'я (глава 28).

Цей кластер є ключовим для виконання Україною вимог внутрішнього ринку ЄС і має велике значення для функціонування ПВЗВТ. Україна демонструє посередній рівень підготовки у сфері вільного руху товарів, а також деякий або посередній рівень підготовки у сфері вільного руху капіталу. Україна має певний рівень підготовки у більшості сфер внутрішнього ринку, а саме у сфері права на підприємницьку діяльність та свободи надання послуг, конкурентної політики, корпоративного права, права інтелектуальної власності, фінансових послуг, захисту прав споживачів та охорони здоров'я. У сфері вільного пересування працівників Україна демонструє початковий рівень підготовки.

У сфері вільного руху товарів був досягнутий певний прогрес у частині створення інфраструктури якості. Щодо свободи пересування працівників не було досягнуто жодного прогресу. Україна продемонструвала певний прогрес у сфері права на підприємницьку діяльність та свободи надання послуг, зокрема ухваливши новий закон про поштовий зв'язок. У сфері вільного руху капіталу був досягнутий певний/значний прогрес у частині запобігання відмиванню грошей. У сфері корпоративного права було досягнуто певного прогресу завдяки ухваленню законодавчих змін, спрямованих на подальше узгодження законодавства про компанії, фінансову звітність та аудит. Значного прогресу було досягнуто у сфері права інтелектуальної власності завдяки запуску Національного органу інтелектуальної власності та ухваленню Закону «Про

авторське право і суміжні права». У сфері конкурентної політики спостерігався незначний прогрес. У сфері фінансових послуг було зафіксовано певний прогрес завдяки початку скасування деяких надзвичайних заходів, імплементації *acquis* щодо корпоративного управління в банках, проведенню ризик-орієнтованого нагляду за банками та запровадженню законодавства для сприяння сталому та цифровому фінансуванню. Незначного прогресу було досягнуто у сфері захисту прав споживачів та охорони здоров'я.

Глава 1. Вільний рух товарів

Вільний рух товарів забезпечує можливість вільної торгівлі більшістю продуктів на всій території ЄС на основі спільних правил і процедур. Якщо продукти регулюються національними правилами, принцип вільного руху товарів запобігає створенню такими правилами невинуватих бар'єрів для торгівлі.

Україна демонструє **посередній рівень підготовки** у сфері вільного руху товарів. Протягом звітного періоду було досягнуто **певного прогресу** в узгодженні українського законодавства з *acquis* ЄС в частині інфраструктури якості, а також деяких «нових і глобальних підходів» в *acquis* ЄС щодо продуктів, які можуть бути охоплені потенційною угодою про оцінювання відповідності та прийнятність промислової продукції (АСАА), передбаченою в рамках поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі.

У наступному році Україна має, зокрема:

- завершити приведення свого законодавства у відповідність до *acquis* в частині інфраструктури якості, зокрема ринкового нагляду;
- продовжувати узгоджувати своє законодавство з *acquis* в частині гармонізованого секторального законодавства;
- відновити інспекційну та правозастосовчу спроможність органів ринкового нагляду.

Загальні принципи

У ПВЗВТ передбачені обов'язки України щодо приведення свого законодавства у відповідність до *acquis* ЄС у гармонізованій сфері. Вона також передбачає можливість укладення АСАА після того, як Україна завершить процес гармонізації законодавства, інституцій і стандартів у вибраних продуктових секторах. Нині триває підготовка до укладення АСАА. Це передбачає оцінювання Комісією відповідності України конкретним актам *acquis* ЄС у гармонізованій сфері, а також узгодження, імплементації та застосування актів *acquis* щодо оцінювання відповідності продуктів, нотифікації та ринкового нагляду, інституційних рамок **виробництва, розповсюдження та реалізації промислових продуктів**. Після укладення АСАА Україна зможе брати участь у єдиному ринку на тих самих умовах, що й держави-члени ЄС у вибраних секторах.

Негармонізована сфера

У **негармонізованій сфері** Україні необхідно розпочати роботу з перевірки національних технічних регламентів на предмет їх відповідності статтям 34–36 Договору про функціонування Європейського Союзу.

Гармонізована сфера: інфраструктура якості

Законодавство України про інфраструктуру якості частково відповідає *acquis* ЄС. Уже існують адміністративні структури, які займаються технічним регулюванням, стандартизацією, оцінюванням відповідності, метрологією, акредитацією та ринковим наглядом.

У сфері **стандартизації** українське законодавство повністю відповідає *acquis* ЄС. Штат

національного органу стандартизації, ДП «УкрНДНЦ», налічує 123 працівника. З січня 2023 року він є асоційованим членом Європейського комітету зі стандартизації (CEN) та Європейського комітету зі стандартизації в електротехніці (CENELEC). З 2018 року УкрНДНЦ також є спостерігачем при Європейському інституті телекомунікаційних стандартів (ETSI). Україна є повноправним членом Міжнародної електротехнічної комісії та Міжнародної організації зі стандартизації (ISO). Національні стандарти ухвалено відповідно до європейських стандартів (стандарти CEN, CENELEC та ETSI). За звітний період у грудні 2022 року було ухвалено 26 000 європейських та міжнародних стандартів. В Україні досі діють суперечливі старі стандарти, які необхідно скасувати.

Українське законодавство про **акредитацію** органів з оцінювання відповідності частково узгоджене з *acquis* ЄС. Національне агентство з акредитації України (НААУ) має штат у складі 104 працівників. В Україні діє 1 095 акредитованих органів з оцінювання відповідності (722 випробувальні лабораторії, 38 медичних лабораторій, 31 калібрувальна лабораторія, 105 органів сертифікації систем управління, 14 органів сертифікації персоналу та 115 органів інспектування). НААУ є підписантом Багатосторонньої угоди про європейську співпрацю у сфері акредитації (EA MLA) за напрямками акредитації випробувальних і калібрувальних лабораторій, медичних лабораторій, органів сертифікації продуктів, органів сертифікації систем управління, органів сертифікації персоналу та органів інспектування. Україна є повноправним членом як Міжнародної кооперації з акредитації лабораторій на підставі Угоди про взаємне визнання, так і Міжнародного форуму з акредитації на підставі Багатосторонньої угоди.

У сфері **метрології** в Україні діють чотири національні метрологічні інститути. Калібрувальну діяльність здійснюють 24 державні підприємства. Протягом звітнього періоду Національний метрологічний інститут у Харкові та державні підприємства, розташовані на територіях, що безпосередньо постраждали від бойових дій, зазнали значних пошкоджень. Національні метрологічні інститути в Києві та Івано-Франківську зберігають свої потужності і працюють. Україна є повноправним членом Міжнародної організації законодавчої метрології, Міжнародної конфедерації вимірювань та Міжнародного бюро мір і ваг.

У сфері **ринкового нагляду** працює Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, штат якої складає 140 працівників. Протягом звітнього періоду через нинішню війну кількість перевірок зменшилася відповідно до положень про воєнний стан. Інспекції та заходи контролю в рамках ринкового нагляду поки що призупинені, лише у виняткових випадках проводяться позапланові заходи. Таке призупинення обмежує дієвість та ефективність ринкового нагляду і може вплинути на якість та безпечність продуктів.

Гармонізована сфера: секторальне законодавство

У сфері **«нового і глобального підходу до законодавства щодо продуктів»** Україна у звітньому періоді ухвалила імплементаційне законодавство, розроблене таким чином, щоб повністю відповідати *acquis* у сфері машинобудування, електромагнітної сумісності, низьковольтної та будівельної продукції. Раніше Україна також ухвалила законодавство, узгоджене з *acquis* щодо радіобладнання, іграшок, косметики, рекреаційних суден, вибухових матеріалів цивільного призначення, обладнання, що працює під тиском, та засобів індивідуального захисту. Україна частково узгодила з *acquis* своє законодавство щодо ліфтів, канатних доріг, газових приладів, обладнання для потенційно вибухонебезпечних середовищ, простих посудин, що працюють під тиском, шумового випромінювання у доквіллі від обладнання та піротехнічних виробів. Необхідно докласти більше зусиль для приведення у відповідність українського законодавства до *acquis* ЄС у сфері екодизайну, енергетичного маркування (Україна є стороною Договору про заснування Енергетичного Співтовариства з 2011 року), вимірювальних

інструментів, неавтоматичних зважувальних інструментів і медичних виробів.

У контексті «старого підходу до законодавства щодо продуктів» Україна досягла часткового узгодження з *acquis* ЄС щодо моторних транспортних засобів (затвердження ЄС-типу) та дво-/триколісних моторних транспортних засобів, добрив, фасування та одиниць вимірювання. Не досягнуто узгодження щодо тракторів або позашляхової рухомої техніки. Крім того, не узгоджено з *acquis* ЄС законодавство щодо хімічних речовин, у тому числі щодо реєстрації, оцінювання, авторизації та обмеження хімічних речовин (Регламент REACH), маркування хімічних речовин (класифікації, маркування та пакування — CLP) або належної лабораторної практики (GLP), мийних засобів, прекурсорів наркотичних засобів або аерозольних розпилювачів.

Що стосується **процедурних заходів**, законодавство України розроблено таким чином, щоб відповідати *acquis* щодо взуття та маркування текстилю. Воно частково відповідає *acquis* щодо оборонної продукції, оборонних закупівель та **повернення культурних цінностей, незаконно вивезених із території держави-члена ЄС**. Воно не узгоджене з *acquis* щодо кришталевого скла, вогнепальної зброї або утворення цін на лікарські засоби.

Інститути ринкового нагляду та забезпечення безпечності продуктів в Україні є вразливими до корупційних ризиків. Нині розроблювані зміни до закону про ринковий нагляд, спрямовані на приведення його у відповідність регламенту ЄС про ринковий нагляд (2019/1020), передбачають централізацію контролю за діяльністю з ринкового нагляду лише в Мінекономіки, що може збільшити корупційні ризики в системі ринкового нагляду в Україні. Також викликає занепокоєння брак фінансування інспекційної діяльності та призупинення ринкового нагляду на період дії воєнного стану. Має бути розроблена стратегія пом'якшення корупційних ризиків відповідно до загальної антикорупційної політики.

Глава 2. Свобода пересування працівників

Громадяни однієї держави-члена мають право працювати в іншій державі-члені, і їм повинні надаватися такі самі умови роботи та соціальні умови, як і іншим працівникам.

Україна залишається на **початковому рівні підготовки** до забезпечення свободи пересування працівників. За звітний період під час повномасштабного російського вторгнення не було досягнуто жодного **прогресу в** забезпеченні того, щоб до працівників із ЄС та членів їхніх сімей ставилися так само, як і до громадян України.

У наступному році Україна має, зокрема:

- працювати над укладенням додаткових угод щодо координації соціального забезпечення, зокрема з державами-членами ЄС;
- розпочати роботу з підготовки до приєднання до Європейської мережі служб зайнятості.

Законодавство України не узгоджене з *acquis* щодо **доступу до ринку праці та вільного пересування працівників**. Іноземці та особи без громадянства можуть бути працевлаштовані в Україні після отримання відповідного дозволу, виданого Державною службою зайнятості України. Застосовується мінімальне порогове значення заробітної плати для отримання дозволу на працевлаштування. Іноземці не можуть бути державними службовцями. Не існує спеціального законодавства щодо працевлаштування громадян ЄС, на яких, таким чином, поширюються ті самі умови, що й до громадян країн, які не є членами ЄС. Працівники з ЄС можуть бути позбавлені права на проживання в Україні через вимушене безробіття, хворобу або нещасний випадок (а також у разі припинення трудових відносин). Крім того, іноземці, в тому числі діти працівників із ЄС, мають вільний доступ до вищої освіти нарівні з громадянами України, лише якщо вони постійно проживають в Україні.

Не існує спеціального органу, який би займався просуванням, моніторингом та підтримкою рівного ставлення до працівників та їх вільного пересування. На сьогодні і немає планів щодо його створення. Не було зроблено жодних кроків для підготовки до приєднання до Європейської мережі служб зайнятості (**мережа EURES**). Окрім згаданих вище двосторонніх угод, не існує жодних інших ініціатив щодо співпраці з іншими країнами у сфері свободи пересування працівників, як-то обміну інформацією та найкращими практиками чи спільних інспекцій.

Що стосується **координації систем соціального забезпечення**, Україна має декілька двосторонніх угод із державами-членами ЄС про взаємне працевлаштування та соціальні послуги, включно з пенсійними правами, для громадян України, які працювали за кордоном. Ці угоди також передбачають таке саме ставлення до працівників із ЄС та членів їхніх сімей, як і до громадян України.

В Україні ще не запроваджено національну картку медичного страхування. Тому із впровадженням **європейської картки медичного страхування** можуть виникнути труднощі.

Глава 3. Право на підприємницьку діяльність та свобода надання послуг

У ЄС фізичні та юридичні особи мають право на здійснення підприємницької діяльності в будь-якій державі-члені, а також на надання транскордонних послуг. Для певних регульованих професій діють правила взаємного визнання кваліфікацій. Правила ЄС щодо поштових послуг зосереджені на підвищенні якості універсальних послуг, поступовому відкритті ринку для конкуренції та створенні незалежного регулятора.

Україна демонструє **певний рівень підготовки** у сфері права на підприємницьку діяльність та свободи надання послуг. Протягом звітнього періоду було досягнуто **певного прогресу**, зокрема у сфері поштових послуг, але необхідні подальші зусилля для приведення законодавства у відповідність до *acquis* ЄС у сфері, охопленій цією главою.

У наступному році Україна має, зокрема:

- вжити заходів щодо усунення існуючих обмежень для надання послуг, використовуючи можливості, передбачені Угодою про асоціацію;
- завершити наближення до поштового *acquis* ЄС, зокрема до Регламенту про транскордонну доставку посилок;
- продовжити приводити своє законодавство у відповідність до *acquis* ЄС про взаємне визнання професійних кваліфікацій.

Угода про асоціацію між Україною та ЄС містить норми, які надають фізичним та юридичним особам із ЄС **право на здійснення підприємницької діяльності** в Україні. Процес усунення бар'єрів для реалізації цього права на підприємницьку діяльність, як описано в Угоді про асоціацію, ще не розпочато.

Що стосується **свободи надання транскордонних послуг**, Угода про асоціацію передбачає транскордонне надання послуг, за винятком деяких секторів, наприклад, аудіовізуальних послуг, внутрішніх морських каботажних перевезень, а також внутрішніх і міжнародних авіаперевезень. Процес усунення решти бар'єрів для надання транскордонних послуг фізичними та юридичними особами з ЄС ще не розпочато.

Що стосується права на підприємницьку діяльність та свободи надання транскордонних послуг, Україні необхідно привести своє законодавство у відповідність до Директиви про послуги (2006/123/ЄС). Для цього потрібно здійснити низку послідовних кроків.

Що стосується **взаємного визнання професійних кваліфікацій**, законодавство та підходи, яких дотримується Україна, варіюють залежно від сектора. Вони ґрунтуються

на порівняльній оцінці освіти та професійної кваліфікації заявника, який домагається визнання, з відповідною професійною кваліфікацією, визначеною затвердженим в Україні професійним стандартом. Наразі між Україною і ЄС немає угоди про взаємне визнання професійних кваліфікацій. Необхідно повністю імплементувати право ЄС про професійне визнання. Сюди входять Директива про професійну кваліфікацію, Директива про перевірку пропорційності та секторальне законодавство (наприклад, для юристів: Директива про осідок і Директива про послуги юристів).

У сфері **поштових послуг** Україна досягла прогресу в приведенні свого законодавства до асquis ЄС. 3 листопада 2022 року було ухвалено новий Закон «Про поштовий зв'язок», який набув чинності 25 травня 2023 року. Нові правові рамки поштових послуг частково узгоджені з Директивою 97/67/ЄС про поштові послуги зі змінами, внесеними директивами 2002/39/ЄС і 2008/6/ЄС. В українському законодавстві визначені обсяг, основні принципи та фінансування надання універсальних послуг, а також роль національного регуляторного органу. Призначений надавач універсальної послуги, який є державним підприємством, зберігає за собою виключне право надавати універсальну поштову послугу, включно з пересиланням звичайних листів. Надання поштових послуг в Україні не потребує ліцензування, а здійснюється на основі повідомлення національному регуляторному органу. До єдиного державного реєстру операторів поштового зв'язку внесено 166 суб'єктів господарювання. Національний регуляторний орган, що є юридично відокремленим і операційно незалежним, здійснює регуляторний нагляд, моніторинг і забезпечення виконання обов'язків, які виникають із законодавства про поштові послуги. Україна також взяла на себе зобов'язання в рамках Угоди про асоціацію між Україною та ЄС до 2024 року привести своє законодавство у відповідність до Регламенту ЄС про послуги транскордонної доставки посилок. Додаток щодо правил, застосовних до поштових та кур'єрських послуг, було оновлено зазначеним Регламентом у листопаді 2021 року.

Глава 4. Вільний рух капіталу

У ЄС передбачений безперешкодний рух капіталу та інвестицій, а також діють спільні правила здійснення транскордонних платежів. Банки та інші суб'єкти господарювання застосовують певні правила для підтримки боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму.

Рівню підготовки України у напрямку забезпечення вільного руху капіталу можна присвоїти **значення від певного до посереднього**. У звітному періоді було досягнуто **певного/значного прогресу**, зокрема в частині приведення українського законодавства у сфері боротьби з відмиванням грошей у відповідність до стандартів FATF. Україна зобов'язалася не запроваджувати жодних обмежень щодо руху капіталу і поточних платежів відповідно до норм статті VIII Статей Угоди МВФ та глави 7 Угоди про асоціацію з Україною. Однак Національний банк України (НБУ) запровадив валютні обмеження в умовах воєнного стану для забезпечення макроекономічної стабільності. У наступному році Україна має, зокрема:

- Продовжити підготовку до подання заявки на вступ до Єдиної зони платежів у євро (SEPA);
- Продовжувати приводити українське законодавство та інституційні практики у відповідність до стандартів FATF;
- Вжити заходів для створення реєстру держателів і бенефіціарних власників банківських рахунків, платіжних рахунків і сейфів.

Що стосується **руху капіталу та платежів**, НБУ запровадив тимчасові обмеження руху капіталу після початку російського вторгнення з метою забезпечення макроекономічної стабільності в Україні. НБУ постійно переглядає ці обмеження з урахуванням розвитку

ситуації на грошовому та валютному ринках. У співпраці з МВФ НБУ розробив дорожню карту поступового послаблення пов'язаних із війною валютних обмежень, запроваджених на початку вторгнення.

Що стосується обмежень, які існували до війни, Україна вже зробила певні кроки в напрямку валютної лібералізації на основі Закону «Про валюту і валютні операції». Він набув чинності у 2019 році, і НБУ має дорожню карту з його виконання. Ця дорожня карта передбачає поступове скасування всіх валютних обмежень і перехід до режиму вільного руху капіталу з урахуванням темпів покращення макроекономічних умов в Україні (але без будь-яких конкретних термінів зняття валютних обмежень).

Земельний кодекс України, ухвалений у березні 2020 року, заборонив придбання сільськогосподарських земель іноземцями на необмежений строк. Ця заборона буде скасована на референдумі, дату якого ще не визначено. З березня 2022 року діє постанова Кабінету Міністрів, яка встановлює мораторій на операції з російськими активами та визначає перелік осіб, які вважаються пов'язаними з агресором, а також винятки.

Що стосується **платіжних систем**, українське законодавство встановлює однакові умови для внутрішніх і міжнародних переказів валютних цінностей, і не існує спеціальних правил щодо таких переказів з/до держав-членів ЄС. Однією з відмінностей між транскордонними платежами та платежами в національній валюті є валютний нагляд за транскордонними платежами (що охоплює не лише платежі на користь клієнтів держав-членів ЄС). Щодо прозорості змін обмінних курсів, стаття 30 Закону «Про платіжні послуги» встановлює вимоги щодо інформації, яка повинна надаватися користувачам перед укладенням договору про надання платіжних послуг. Ухвалення Закону «Про платіжні послуги», який набув чинності в серпні 2022 року, стало важливим кроком на шляху до гармонізації із *acquis* ЄС у сфері платіжних послуг. Ним було імplementовано в національне законодавство Директиву ЄС про платіжні послуги 2 та Директиву про електронні гроші. Цей закон є важливим кроком на шляху України до приєднання до Єдиної зони платежів у євро (SEPA).

У сфері **боротьби з відмиванням грошей та фінансуванням тероризму** Україна залишається об'єктом посиленого моніторингу з боку Moneyval з грудня 2017 року. Після початку війни Moneyval призупинив оцінювання України, але в червні 2023 року вирішив відновити його на прохання України. Наступний звіт Moneyval очікується наприкінці 2024 року.

У вересні 2022 року були ухвалені зміни до законодавства про кінцевих бенефіціарних власників (КБВ), які вдосконалили систему реєстрації та перевірки КБВ і посилили юридичну відповідальність за неподання інформації про КБВ. Український Уряд також ухвалив низку підзаконних нормативно-правових актів для приведення українського законодавства у сфері протидії відмиванню грошей у відповідність до міжнародних стандартів Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF), зокрема в частині кінцевих бенефіціарних власників та нагляду за нефінансовими підприємствами і професіями. У листопаді 2022 року український Парламент змінив означення політично значущих осіб всупереч стандартам FATF. У вересні 2023 року Парламент ухвалив у першому читанні закон, спрямований на відновлення означення політично значущих осіб відповідно до стандартів FATF, але деякі його положення не відповідали стандартам FATF. У жовтні 2023 року Верховна Рада ухвалила нові зміни до законодавства, якими скасувала трирічне обмеження та повернулася до ризик-орієнтованого підходу до кваліфікації колишніх високопосадовців як політично значущих осіб, щоб відновити визначення політично значущих осіб відповідно до вимог ФАТФ.

Що стосується віртуальних активів, Україні необхідно або доповнити закон 2019 року, або ухвалити новий комплексний закон про віртуальні активи з метою впровадження

відповідних стандартів FATF. Відповідність України стандартам ФАТФ та подальші реформи мають бути офіційно оцінені Moneyval у рамках регулярного моніторингу та оцінювання.

Глава 6. Корпоративне право

У ЄС діють спільні правила щодо вимог до створення, реєстрації компаній і розкриття інформації про них, а також додаткові правила щодо бухгалтерського обліку, фінансової звітності та обов'язкових аудитів.

Україна демонструє **певний рівень підготовки** у сфері корпоративного права. Протягом звітного періоду було досягнуто **певного прогресу** завдяки ухваленню законодавчих змін, спрямованих на подальше узгодження з певними аспектами acquis ЄС у сфері корпоративного права, фінансової звітності та аудиту.

У наступному році Україна має, зокрема:

- продовжувати узгоджувати своє законодавство з acquis ЄС, у тому числі в частині розкриття інформації про компанії та іноземні філії, заохочення довгострокової участі акціонерів, а також пропозицій про поглинання;
- привести національне законодавство у відповідність до acquis в частині транскордонних операцій (конверсії, злиття та поділу) та використання цифрових інструментів і процесів у корпоративному праві.

У сфері **корпоративного права** в січні 2023 року набув чинності новий Закон «Про акціонерні товариства», який має на меті подальше узгодження українського законодавства з acquis ЄС в частині прав акціонерів та компаній, зареєстрованих на біржі, включно з електронним голосуванням на загальних зборах, управлінськими структурами та змінами в корпоративній структурі. До єдиного державного реєстру, що містить інформацію про юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців, можна отримати доступ за допомогою електронних засобів, що відповідає acquis ЄС. Закон «Про публічні електронні реєстри» передбачає електронну взаємодію реєстрів, створених в Україні. Система має бути технічно готовою до взаємодії з торговими реєстрами держав-членів ЄС після вступу України до ЄС та повного узгодження її законодавства з acquis ЄС в частині інформації, яку компанії мають розкривати в національних торгових реєстрах із метою забезпечення прозорості. Необхідне подальше узгодження українського законодавства з acquis в частині розкриття інформації про компанії та іноземні філії, транскордонні операції (злиття, поділ, перетворення), довгострокове залучення акціонерів, гендерну рівність у правлінні та використання цифрових інструментів і процесів. У 2022 році кодекс корпоративного управління України, оснований на принципах ОЕСР, було поширено на товариства з обмеженою відповідальністю та товариства з додатковою відповідальністю, які є професійними учасниками ринків капіталу та організованих товарних ринків.

Що стосується **звітності компаній**, національне законодавство частково узгоджене з acquis ЄС в частині основних правових вимог, у тому числі щодо річної фінансової звітності, управлінських звітів, правил аудиту, обов'язків щодо розкриття інформації та санкцій. Існує спрощений режим фінансової звітності для малих і мікропідприємств. Змінами, ухваленими в 2022 році до закону про бухгалтерський облік та фінансову звітність, запроваджено категорії розміру груп материнських компаній та їхніх дочірніх підприємств (малі, середні та великі) для складання та оприлюднення консолідованої фінансової звітності, зі звільненням окремих малих і середніх груп від обов'язкового складання звітності (крім груп, до складу яких входять підприємства, що становлять суспільний інтерес). В умовах воєнного стану скасовано адміністративну та/або кримінальну відповідальність за неподання або несвоєчасне подання фінансової та аудиторської звітності. Україна має підготуватися до впровадження Директиви ЄС про

корпоративне звітування стосовно сталості 2022 року.

Хоча в національному законодавстві існують гармонізовані з *acquis* положення про вимоги щодо **прозорості** емітентів цінних паперів, необхідне подальше узгодження в частині публікування інформації про санкції, застосовані до учасників ринку, а також щодо питань, пов'язаних із державою-членом/приймаючою стороною, та співпраці між державами-членами.

Що стосується **обов'язкового аудиту**, у вересні 2022 року були ухвалені зміни до Закону «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», спрямовані на подальше наближення до *acquis* ЄС у цій сфері, серед іншого в частині сертифікації аудиторів та контролю якості аудиторських послуг. Закон встановлює особливі вимоги щодо обов'язкового аудиту підприємств, що становлять суспільний інтерес. Орган суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, створений у 2018 році, здійснює нагляд за формуванням, затвердженням та реєстрацією обов'язкових аудиторів, а також відповідає за забезпечення якості аудиторських послуг через систему розслідувань та санкцій.

Глава 7. Право інтелектуальної власності

У ЄС діють гармонізовані правила щодо правового захисту прав інтелектуальної власності, а також авторських та суміжних прав. Правила щодо правового захисту прав інтелектуальної власності, зокрема, охоплюють патенти та торговельні марки, промислові зразки, біотехнологічні винаходи та фармацевтичні препарати. Правила щодо правового захисту авторських та суміжних прав, зокрема, охоплюють книги, фільми, програмне забезпечення та телерадіомовлення.

Україна демонструє **певний рівень підготовки** у сфері права інтелектуальної власності. Протягом звітного періоду було досягнуто **значного прогресу**, зокрема завдяки запуску Національного органу інтелектуальної власності та ухваленню Закону «Про авторське право і суміжні права», який має на меті привести українське законодавство у відповідність до *acquis* ЄС у сфері авторського права, а також забезпечити дотримання прав інтелектуальної власності.

У наступному році Україна має, зокрема:

- продовжувати узгодження з *acquis* ЄС про авторське право та права промислової власності, а також про комерційну таємницю;
- продовжувати вдосконалювати функціонування організацій колективного управління та виплату роялті правоволодільцям;
- продовжувати вдосконалювати систему захисту прав інтелектуальної власності, зокрема шляхом боротьби з піратством та контрафактною продукцією, створення суду з питань інтелектуальної власності та посилення співпраці з Управлінням інтелектуальної власності ЄС.

У сфері **авторського права і суміжних прав** у грудні 2022 року було ухвалено новий Закон «Про авторське право і суміжні права», до якого в березні 2023 року були внесені подальші зміни, а також закон про організації колективного управління. Зберігається занепокоєння, зокрема, щодо строку охорони авторського права та суміжних прав, розподілу справедливої винагороди між виконавцями та виробниками фонограм, права на відтворення та прав організацій мовлення. Проблеми залишаються і з дотриманням чинного режиму авторського права, наприклад, з колективним управлінням правами, зокрема з організаціями суспільного мовлення, які не виплачують роялті виконавцям і виробникам фонограм.

Що стосується **прав промислової власності**, закон про **патенти** від серпня 2020 року, який імплементував у національне законодавство стандарти ЄС щодо правової охорони

винаходів і корисних моделей, не повністю відповідає *acquis* ЄС. Законодавство України про торговельні марки частково відповідає *acquis* ЄС. Подальші правила імплементації ще належить ухвалити. Законодавство України також включає стандарти ЄС щодо правової охорони промислових зразків.

Україні необхідно продовжити приводити своє національне законодавство у відповідність до *acquis* ЄС в частині примусового ліцензування та до відповідного Протоколу про внесення змін до Угоди Світової організації торгівлі про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності. В Україні немає спеціального закону про **комерційну таємницю**, хоча деякі положення про комерційну таємницю містяться в Цивільному кодексі України.

Закон України про **захист прав інтелектуальної власності** в цілому відповідає *acquis* ЄС. Однак у боротьбі з піратством та контрафактною продукцією залишаються недоліки, оскільки Україна залишається одним з чотирьох основних транзитних пунктів відвантаження контрафактної продукції до ЄС. До компетентних органів, які займаються захистом прав інтелектуальної власності, належать Національна поліція, Бюро економічної безпеки, Державна митна служба та Генеральна прокуратура.

Після затвердження інституційної реформи у сфері інтелектуальної власності у 2020 році відповідальність за захист інтелектуальної власності взяв на себе Український національний офіс інтелектуальної власності та інновацій, який розпочав роботу в листопаді 2022 року. Він функціонує як національний офіс інтелектуальної власності та як координаційна платформа для ведення діалогу з питань прав інтелектуальної власності з усіма зацікавленими сторонами. Цей офіс сприяє зміцненню інституційної спроможності шляхом проведення навчальних курсів. Він налагодив тіснішу співпрацю зі Всесвітньою організацією інтелектуальної власності та Офісом інтелектуальної власності Європейського Союзу, з якими у 2021 році підписав Меморандум про взаєморозуміння щодо посилення технічного співробітництва. Це самофінансоване агентство, що фінансується за рахунок внесків і наразі налічує 500 працівників.

На сьогодні система судів, до юрисдикції яких належать справи у сфері інтелектуальної власності, включає загальні суди (цивільна юрисдикція) та господарські суди (господарська юрисдикція). Закон про судоустрій і статус суддів 2016 року передбачає створення суду з питань інтелектуальної власності. Однак призначення 21 судді ще не відбулося, оскільки Вища кваліфікаційна комісія суддів до кінця 2022 року не працювала.

Глава 8. Антимонопольна політика

Правила ЄС забезпечують захист вільної конкуренції. До них належать антимонопольні правила щодо обмежувальних договорів між компаніями та зловживання домінуючим становищем, а також правила щодо концентрацій компаній, які можуть істотно перешкоджати ефективній конкуренції. У правилах ЄС також визначена система контролю державної допомоги. Урядам дозволено надавати державну допомогу тільки в разі дотримання обмежувальних умов для запобігання викривленню конкуренції.

Україна демонструє **певний рівень підготовки у сфері** антимонопольної політики. Протягом звітного періоду спостерігався **незначний прогрес** у приведенні українського законодавства у відповідність до *acquis* ЄС. У серпні 2023 року були ухвалені зміни до закону про захист економічної конкуренції, які мали на меті ще більше привести зазначений закон у відповідність до *acquis* ЄС. Дію закону про державну допомогу призупинено через воєнний стан, але це не повинно стати на заваді реформам у цій сфері.

У наступному році Україна має, зокрема:

→ продовжувати узгоджувати законодавчі рамки у сфері конкуренції і державної

допомоги з *acquis* ЄС, у тому числі шляхом внесення змін до закону про державну допомогу з метою поширення його дії на послуги, що становлять загальний економічний інтерес (ЗЕІ).

→ провести точну та повну інвентаризацію програм державної допомоги, запроваджених до створення органу, відповідального за здійснення контролю за наданням державної допомоги в Україні.

Антимонопольна діяльність та злиття

Що стосується **законодавчих рамок**, закон про захист економічної конкуренції значною мірою узгоджений із *acquis* ЄС. Однак лишаються деякі прогалини. Наприклад, у цьому законі немає чіткого розмежування між економічною та неекономічною діяльністю, немає чіткого правила *de minimis*, не визначено винятків щодо заборони узгоджених дій та не визначено поняття «зловживання» і «домінуюче становище». У серпні 2023 року було ухвалено зміни до Закону «Про захист економічної конкуренції». Зокрема, було впроваджено низку змін, спрямованих на подальше приведення українського законодавства у відповідність до *acquis* ЄС. Ці зміни включають запровадження механізму пом'якшення відповідальності та врегулювання спорів, а також правил щодо солідарної відповідальності суб'єктів господарювання за порушення антимонопольного законодавства.

Що стосується **інституційних рамок**, Антимонопольний комітет України (АМКУ) відповідає за виконання закону про захист конкуренції. Він є операційно незалежним органом, що фінансується з державного бюджету. Він не має права визначати пріоритети або відхиляти скарги з підстав пріоритетності та має обмежені повноваження щодо здійснення дієвих перевірок. Деякі фундаментальні права, як-от права на доступ до матеріалів справи та право бути заслуханим, не повністю відповідають правилам ЄС. Крім того, жодна зі сторін не подати позов про відшкодування збитків та припинення антиконкурентної поведінки безпосередньо в національному суді на підставі можливого порушення правил конкуренції, яке зачіпає її інтереси. Спочатку вони повинні подати скаргу до АМКУ та отримати його рішення. Зміни до закону про захист економічної конкуренції стосуються, серед іншого, процесу слухань в АМКУ, розширення повноважень АМКУ щодо проведення перевірок та його спроможність проводити позапланові перевірки, а також підвищення заробітної плати його працівників.

Державна допомога

Що стосується **законодавчих рамок**, чинним Законом «Про державну допомогу» транспоновано статті 107 і 108 Договору про функціонування Європейського Союзу, а також встановлено обов'язки щодо повідомлення та періоду заборони укладення договору. Після початку війни Росії проти України дію цього закону було призупинено в умовах воєнного стану. Таким чином, поки дію закону про державну допомогу призупинено, органи, що надають державну допомогу, не зобов'язані повідомляти АМКУ про нову державну допомогу та пропозиції щодо внесення змін до умов уже наданої державної допомоги. Крім того, державна допомога, надана в період призупинення дії закону про державну допомогу, вважається сумісною допомогою.

Що стосується вторинного законодавства, протягом звітного періоду Україна ухвалила законодавство про повернення незаконної державної допомоги та настанови щодо державної допомоги у сфері культури та підтримки культурної спадщини.

Що стосується **інституційних рамок**, навіть до призупинення дії Закону «Про державну допомогу» застосування правил щодо надання державної допомоги, зокрема щодо повідомлень, було проблематичним, оскільки органи влади, які надають державну допомогу, не завжди повідомляли АМКУ про заходи державної допомоги. Як наслідок, АМКУ не зміг провести повну інвентаризацію програм державної допомоги, запроваджених до створення АМКУ. Крім того, режим державної допомоги *de minimis* не

працює належним чином через відсутність ефективного контролю за відповідними пороговими значеннями.

Україна також має докласти більше зусиль для підвищення прозорості операцій між державою і державними підприємствами, наблизивши своє законодавство до Директиви про прозорість фінансових відносин між державами-членами та публічними підприємствами.

Лібералізація

Законодавство України про захист конкуренції та державну допомогу повністю застосовне до державних підприємств і підприємств зі спеціальними або виключними правами. Однак, відповідно до Закону «Про державну допомогу», на послуги, що становлять загальний економічний інтерес (ЗЕІ), не вважаються державною допомогою. Таким чином, Україна повинна привести Закон «Про державну допомогу» у відповідність до сфери його застосування.

Глава 9. Фінансові послуги

Правила ЄС спрямовані на забезпечення добросовісної конкуренції між фінансовими установами та стабільності фінансових установ, зокрема у сферах банківської діяльності, страхування, додаткових пенсій, інвестиційних послуг і фондів ринків. Вони включають правила авторизації, діяльності та нагляду за такими установами.

Україна демонструє **певний рівень підготовки** у сфері фінансових послуг. Незважаючи на зосередженість на підтримці макроекономічної стабільності, Україна досягла **певного прогресу** у звітному періоді завдяки початку скасування деяких надзвичайних заходів, імплементації *acquis* щодо корпоративного управління в банках, проведенню ризик-орієнтованого нагляду за банками та запровадженню законодавства для сприяння сталому та цифровому фінансуванню.

У наступному році Україна має, зокрема:

- підготувати оцінку якості активів у банківському секторі;
- посилити регуляторні повноваження Національної комісії з цінних паперів та фондів ринків відповідно до принципів Міжнародної організації комісій з цінних паперів;
- продовжувати зусилля в напрямку приведення свого законодавства у відповідність до *acquis* ЄС у сфері регулювання банківського та страхового секторів (у тому числі врегулювання неплатоспроможності банків та системи гарантування вкладів), а також регулювання ринків цінних паперів, інвестиційних фондів та інвестиційних послуг.

Що стосується **банківських і фінансових конгломератів**, чинною програмою МВФ передбачені суттєві реформи. Першим кроком стало скасування надзвичайних заходів, запроваджених в умовах воєнного стану. Саме вони спричиняють найбільші викривлення конкуренції та перешкоджають дієвому функціонуванню фінансової системи та нагляду за нею. Деякі кроки вже зроблено, зокрема відновлено нарахування днів прострочення платежів за кредитами в червні 2022 року, запроваджено процедуру виведення неплатоспроможних системних банків з ринку в умовах воєнного стану в жовтні 2022 року та подано законопроект у березні 2023 року щодо вдосконалення процедури виведення несистемних банків з ринку в умовах воєнного стану. Для оцінювання стану банківського сектора в Україні та розробки дієвої стратегії вирішення проблеми непрацюючих кредитів необхідно провести оцінювання якості активів банків.

Протягом звітного періоду Україна продовжувала вдосконалювати питання організації корпоративного управління в банках та інших питань функціонування банківської системи відповідно до законодавчих змін, ухвалених 30 червня 2021 року, з метою

приведення свого законодавства у відповідність до правил ЄС про вимоги щодо капіталу. Національний банк України (НБУ) розробив проекти положень про організацію процесу внутрішнього оцінювання достатності ліквідності та про порядок розрахунку мінімального розміру регулятивного капіталу, а також коефіцієнта левериджу.

У 2022 році Національний банк здійснював ризик-орієнтований банківський нагляд відповідно до настанов Європейського органу банківського нагляду щодо загальних процедур і методологій процесу наглядового контролю та оцінювання і рекомендацій Базельського комітету з банківського нагляду.

Що стосується **страхування і трудових пенсій**, основні правила нового закону про страхування, приведені у відповідність до Директиви про платоспроможність II, набудуть чинності 1 січня 2024 року. НБУ розпочав розробку законодавства для забезпечення виконання закону про страхування.

Що стосується **інфраструктури фінансового ринку**, в рамках підготовки до повернення до нормального функціонування 19 липня 2023 року було ухвалено нову стратегію розвитку фінансового сектора, покликану підготувати безпечне та швидке згортання надзвичайних заходів у фінансовому секторі з одночасним відновленням бухгалтерських і пруденційних норм.

На **ринках цінних паперів та інвестиційних послуг** зберігаються давні прогалини у повноваженнях Національної комісії з цінних паперів та фондових ринків (НКЦПФР) порівняно з міжнародними стандартами. Влада зобов'язалася внести зміни до закону про НКЦПФР після отримання технічної допомоги від декількох міжнародних фінансових установ із метою посилення повноважень НКЦПФР відповідно до стандартів і принципів Міжнародної організації комісій з цінних паперів. 14 липня 2023 року було ухвалено Закон «Про кредитні спілки», який значною мірою відповідає законодавству ЄС.

Що стосується **забезпечення сталості та цифровізації у фінансовому секторі**, з метою подальшої інтеграції питань сталого розвитку фінансового сектора України Національний банк розробив політику щодо розвитку сталого фінансування на період до 2025 року, яка передбачає інтеграцію управління екологічними та соціальними ризиками у діяльність фінансових установ та обов'язкове розкриття фінансовими установами інформації про рівень сталості їхньої діяльності. Новий закон про платіжні послуги, який набув чинності 1 серпня 2022 року, розширив перелік суб'єктів, які мають право випускати електронні гроші. До нього входять банки, установи електронних грошей, філії іноземних платіжних систем, оператори поштового зв'язку, НБУ, органи державної влади та місцевого самоврядування. Крім того, постановою НБУ від 29 вересня 2022 року було затверджено Положення про випуск електронних грошей та здійснення платіжних операцій з ними. Зазначене положення також встановлює вимоги до емітентів електронних грошей і вводить обмеження щодо використання електронних грошей. Закон про віртуальні активи був ухвалений 17 лютого 2022 року, але набуде чинності лише після внесення відповідних змін до Податкового кодексу України.

Протягом звітного періоду було досягнуто домовленості про всебічне оновлення додатка XVII до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС, що стосується *acquis* у сфері фінансових послуг. Це має на меті забезпечення досягнення режиму внутрішнього ринку для цього сектора в майбутньому. На основі погодженого оновлення законодавства про фінансові послуги Україна повинна буде продовжити гармонізацію з *acquis* ЄС.

Глава 28. Захист прав споживачів та охорона здоров'я

Правила ЄС забезпечують захист економічних інтересів у розрізі безпечності продуктів, небезпечних імітацій та відповідальності за дефектні продукти. ЄС також забезпечує високі спільні стандарти боротьби проти тютюну, щодо крові, тканин, клітин і органів,

а також лікарських засобів для застосування людиною та у ветеринарії. В ЄС також діють правила щодо дотримання прав пацієнтів у транскордонній системі охорони здоров'я, забезпечення готовності до транскордонних загроз для здоров'я та реагування на них, включно з інфекційними захворюваннями.

Україна демонструє **певний рівень підготовки** у сфері захисту прав споживачів і охорони здоров'я. У звітному періоді було досягнуто **незначного прогресу** у приведенні українського законодавства у відповідність до асquis ЄС.

У наступному році Україна має, зокрема:

- продовжувати приведення національного законодавства у відповідність до асquis ЄС у сфері захисту прав споживачів;
- ухвалити стратегію розвитку інформаційної системи у сфері охорони здоров'я;
- ухвалити національний план дій у сфері охорони здоров'я для протидії загрозам біологічного, хімічного, екологічного та невідомого походження; затвердити та розпочати реалізацію національного плану дій на 2023–2025 роки щодо протидії антибіотикорезистентності.

Захист прав споживачів

У **горизонтальних аспектах** законодавство України про захист прав споживачів частково узгоджене з асquis ЄС про права споживачів, несправедливих умов договорів, недобросовісних комерційних практик, зазначень цін, пакетних подорожей та інших послуг, пов'язаних із організацією поїздок, продажу товарів, цифрового контенту та послуг. Воно також частково узгоджене з асquis ЄС у сфері безпечності продуктів. Воно не узгоджене з асquis щодо представницьких дій і таймшеру, а також не враховує останніх змін до законодавства ЄС про захист прав споживачів, внесених Директивою ЄС 2019/2161.

Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів є центральним органом влади, що відповідає за безпеку та захист споживачів, ринковий нагляд та правила здійснення рекламної діяльності. Станом на 2020 рік за захист прав споживачів фінансових послуг у сферах банківських послуг, ринків капіталу і товарних ринків відповідають Національний банк України, Управління захисту прав споживачів фінансових послуг та Національна комісія з цінних паперів та фондових ринків. З метою подальшого приведення українського законодавства у відповідність до асquis ЄС у звітному періоді було ухвалено закон про захист прав споживачів, який ще не набув чинності. Ним запроваджено поняття електронного торговельного майданчика (маркетплейсу) та електронного сервісу порівняння продукції (прайс-агрегатора), а також уповноважено Держпродспоживслужбу та інтернет-провайдерів обмежувати доступ до шахрайських торговельних вебсайтів.

В Україні відсутня система альтернативного вирішення спорів, що відповідає асquis ЄС, щоб надати споживачам можливість позасудового врегулювання спорів з торговцями. Що стосується позасудового вирішення споживчих спорів щодо фінансових послуг, на сьогодні певні обов'язки виконує Управління захисту прав споживачів фінансових послуг.

Що стосується **безпечності продукції**, правовою основою для здійснення ринкового нагляду є Закон «Про державний ринковий нагляд і контроль нехарчової продукції» та Закон «Про загальну безпечність нехарчової продукції», які частково приведені у відповідність до асquis ЄС. В Україні методологія оцінювання ризиків у рамках ринкового нагляду була розроблена на основі Настанов ЄС щодо системи оперативного

сповіщення (RAPEX)⁸.

Що стосується **питань, не пов'язаних із безпечністю**, було досягнуто певного прогресу в узгодженні з *acquis* на ринку платежів. У квітні 2023 року також були внесені зміни до закону про платіжні послуги, які посилили вимоги щодо реклами та розкриття інформації під час надання послуг на платіжному ринку.

Громадське здоров'я

Україна реалізує стратегію у сфері громадського здоров'я на період до 2023 року. Ухвалення закону про громадське здоров'я та інших законодавчих актів на його провадження свідчить про певний прогрес, але вони залишаються лише частково узгодженими з *acquis* ЄС, наприклад, у частині інфекційних та неінфекційних захворювань, а також транскордонних загроз для здоров'я населення.

Що стосується доступу до системи охорони здоров'я, право на фінансовані державою медичні послуги ґрунтується на громадянстві та постійному місці проживання. Біженці мають право на такі самі медичні послуги, що й громадяни України, але нелегальні мігранти та шукачі притулку мають право лише на невідкладну допомогу, а після закінчення лікування повинні сплатити повну вартість наданих медичних послуг. Представники професій певних категорій мають додаткові пільги, що фінансуються державою. Це призводить до фрагментації державних коштів, що виділяються на охорону здоров'я, та до нерівного доступу до системи охорони здоров'я. Основними бар'єрами, з якими люди стикаються при зверненні по послуги охорони здоров'я, є вартість лікарських засобів і лікування, час очікування і труднощі з транспортом.

Незважаючи на запуск електронної **системи охорони здоров'я**, включно з електронними рецептами, лишаються проблеми фрагментованості та дублювання медичних даних. В Україні відсутня стратегія розвитку інформаційної системи охорони здоров'я, а існуючі правові рамки потребують доопрацювання. Відсутність або низька якість дезагрегованих даних, пов'язаних із охороною здоров'я, є однією з ключових системних проблем, яка впливає на процеси планування та формування політики, а також на реалізацію програм у сфері охорони здоров'я.

Українське законодавство частково узгоджене з *acquis* ЄС у сфері **боротьби проти тютюну**. Україна ратифікувала Рамкову конвенцію ВООЗ із боротьби проти тютюну і досягла значного прогресу в її реалізації. Однак вона ще не ратифікувала Протокол ВООЗ про ліквідацію незаконної торгівлі тютюновими виробами.

Що стосується **інфекційних захворювань і серйозних транскордонних загроз здоров'ю**, законодавство України частково узгоджене з *acquis* ЄС. Для забезпечення дієвої профілактики, готовності (наприклад, немає єдиного плану готовності до епідемій) та плану реагування необхідно розробити імплементаційне законодавство.

Системи епідеміологічного нагляду в Україні ґрунтуються на ключових принципах ЄС, але потребують удосконалення для забезпечення інтеграції з системою раннього попередження та реагування ЄС. Національний план дій у сфері охорони здоров'я для протидії загрозам біологічного, хімічного, екологічного та невідомого походження ще не ухвалено. Рівень охоплення щепленнями залишається значно нижчим за глобальні рекомендації ВООЗ, у тому числі через спричинені війною перебої.

Національний план дій у сфері протидії антибіотикорезистентності на 2023–2025 роки очікує на затвердження. Існує потреба у зміцненні та забезпеченні взаємодії між секторами охорони здоров'я, ветеринарії та харчової промисловості/безпечності харчових продуктів у частині боротьби з антибіотикорезистентністю, а також у підвищенні загальної готовності та плануванні реагування.

---

⁸ Система RAPEX тепер має назву Safety Gate.

План заходів щодо **неінфекційних захворювань** на період до 2030 року визначає фактори ризику, послуги та профілактичні заходи. Однак правила моніторингу не узгоджені з глобальними цілями щодо неінфекційних захворювань. Національний онкологічний реєстр гармонізовано з міжнародними реєстрами, але не існує спеціальної програми скринінгу для раннього виявлення раку, окрім шести безкоштовних онкологічних обстежень, передбачених державною програмою медичних гарантій (мамографія, езофагогастродуоденоскопія, колоноскопія, бронхоскопія, цистоскопія та гістероскопія). Відсутній моніторинг раннього виявлення раку шийки матки та молочної залози.

Що стосується **крові, тканин, клітин та органів**, національне законодавство частково узгоджене з *acquis* щодо крові, але потребує подальшого узгодження, наприклад, у частині безпечності крові. Обов'язки щодо забезпечення реалізації політики, ліцензування та контролю розподілені між Міністерством охорони здоров'я та різними державними органами. Система відстеження та звітності щодо донорства крові ще не до кінця розроблена. Українське законодавство не відповідає *acquis* щодо клітин для медикаментозної репродукції. Він також не регулює перевірки центрів допоміжної репродукції або стандартів якості та безпечності органів людини, призначених для трансплантації. В Україні запроваджено програму розвитку трансплантації.

Закон про лікарські засоби, який набуде чинності через 30 місяців після закінчення воєнного стану, вніс важливі зміни до попереднього законодавства про лікарські засоби для людини. Після набуття чинності він буде частково узгоджений із *acquis* ЄС. Україна ще не досягла повної відповідності міжнародним стандартам якості, безпечності та ефективності лікарських засобів. Її законодавство не узгоджене з *acquis* про **ветеринарні лікарські засоби**, але частково узгоджене з *acquis* про **вироби медичного призначення та про вироби медичного призначення *in vitro***.

Національне законодавство частково узгоджене з *acquis* у сфері **транскордонної охорони здоров'я**. В Україні відсутнє автоматичне відшкодування витрат на лікування, отримане за кордоном, за винятком випадків, коли отримати необхідну допомогу в закладах охорони здоров'я в Україні неможливо та подано заяву про державне фінансування. Відсутнє окреме законодавство щодо надання медичної допомоги громадянам ЄС.

Що стосується **харчування та фізичної активності**, здоровий спосіб життя та профілактика захворювань могли би відігравати помітнішу роль. Також можна було би посилити моніторинг.

Корупція у сфері надання медичних послуг та медичної освіти, а також готівкові платежі в державній системі охорони здоров'я залишаються причиною для занепокоєння. Потрібно посилити механізми моніторингу надання медичних послуг та управління комплаєнсом у пацієнтів. Механізм моніторингу скарг може стати дієвим інструментом запобігання та розслідування корупції, але він не є широковідомим. Після введення в дію система електронних запасів має стати ще одним корисним інструментом для підвищення прозорості постачання лікарських засобів по всій країні.

КЛАСТЕР 3. КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ТА ІНКЛЮЗИВНЕ ЗРОСТАННЯ

Цей кластер охоплює: цифрову трансформацію та медіа (глава 10); оподаткування (глава 16); економічну та монетарну політику (глава 17); соціальну політику та зайнятість (глава 19); політику у сфері підприємництва та промисловості (глава 20), науку та дослідження (глава 25); освіту та культуру (глава 26); та Митний союз (глава 29).

Україна продемонструвала хороший рівень підготовки в напрямку до вступу в Митний союз, досягнувши значного прогресу у приведенні свого законодавства у відповідність до *acquis* ЄС. У сфері цифрової трансформації та медіа, в якій ухвалено численні

нормативно-правові акти, спрямовані на реалізацію основних принципів ЄС, спостерігається посередній/хороший рівень підготовки. Посередній рівень підготовки зафіксовано у сферах економічної та монетарної політики, науки і досліджень. Україна продемонструвала певний рівень підготовки у напрямку вдосконалення політики у сферах освіти та культури, оподаткування, підприємництва та промисловості. Україна перебуває на початковому рівні підготовки у сфері соціальної політики та зайнятості. Країна досягла певного прогресу у сфері оподаткування, ухваливши закон, що запроваджує стандарт ОЕСР щодо автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки. Зафіксовано незначний прогрес у вдосконаленні політики у сфері підприємництва та промисловості, соціальної політики та політики у сфері зайнятості. Цей кластер і відповідні реформи тісно пов'язані зі здатністю та спроможністю до відновлення та відбудови. Необхідно проводити реформи для підвищення конкурентоспроможності і побудови сталої та інклюзивної економіки.

Глава 10. Цифрова трансформація та медіа

ЄС підтримує безперебійне функціонування внутрішнього ринку електронних комунікацій, електронної комерції та аудіовізуальних послуг. Відповідні правила забезпечують захист прав споживачів і підтримку універсального доступу до сучасних послуг.

Рівень підготовки України у сфері цифрової трансформації та медіа можна оцінити як **посередній або хороший**. Протягом звітного періоду країна досягла **значного прогресу** в цій сфері.

У наступному році Україна має, зокрема:

- досягти повної відповідності законодавству ЄС про роумінг;
- забезпечити необхідне фінансування та людські ресурси для впровадження правових норм щодо розширення повноважень регулятора (як телекомунікаційного, так і медіарегулятора), а також для забезпечення діяльності центральних органів виконавчої влади у сфері електронних комунікацій;
- продовжувати приводити своє законодавство у відповідність до Директиви ЄС про безпеку мережевих та інформаційних систем (NIS).

У сфері **електронних комунікацій та інформаційних технологій** із правозастосовною практикою ЄС у цифровому секторі Україна узгоджує своє базове законодавство, а саме Закон «Про електронні комунікації» та Закон «Про Національну комісію, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку» («Закон про регулятора»). Ці два основні закони наближені до Директиви (ЄС) 2018/1972, яка встановлює Європейський кодекс електронних комунікацій. Зокрема, стаття 5 цієї Директиви вимагає, що правовий статус регуляторного органу у сфері електронних комунікацій, його повноваження та незалежність повністю відповідали європейським підходам.

Регулятор, як новостворений національний регуляторний орган, є **юридично відокремленою та функціонально незалежною установою з відповідними повноваженнями щодо ухвалення рішень**. До них належать виключні повноваження щодо виконання регуляторних завдань, ухвалення обов'язкових до виконання рішень та видання відповідних нормативно-правових актів. Повне виконання цих двох основних законів передбачає ухвалення низки підзаконних нормативно-правових актів. Протягом звітного періоду було ухвалено численні нормативно-правові акти. Вони зосереджені на впровадженні основних принципів ЄС, у тому числі принципів прозорості та загального дозволу, а також нумерації та радіочастотного спектру.

Через **загальні фінансові обмеження** закон про бюджет на 2023 рік передбачає лише обмежене фінансування для регулятора. Це ускладнює виконання ним своїх функцій,

визначених Законом про регулятора. Із подібними проблемами стикається і центральний орган виконавчої влади у сфері електронних комунікацій та радіочастотного ресурсу — Державна служба спеціального зв'язку та захисту інформації України.

У світлі нинішніх безпекових обмежень, пов'язаних із російською загарбницькою війною, Україна досі не **імплементувала акти, пов'язані з регуляторними рамками політики у сфері радіочастотного спектру**, зокрема щодо звільнення смуги радіочастот у діапазоні 700 МГц від телевізійного мовлення для потреб мобільного зв'язку.

Україна має добре розвинену систему **електронного урядування**, завдяки чому її населення має легкий доступ до державних послуг. У 2019 році Уряд представив своє бачення розробки та надання електронних державних послуг, відоме як «Держава у смартфоні». Це стимулювало стрімкий розвиток електронних послуг. Ініціатива неодноразово доводила свою стійкість та адаптивність протягом війни. Цифрове врядування підвищило ефективність і прозорість діяльності Уряду та сприяло розвитку діалогу між Урядом і громадянами. Єдиний вебпортал електронних послуг «Портал Дія» надає доступ до найпопулярніших електронних **державних послуг** (загалом 120). Електронні державні послуги також доступні в мобільному застосунку «Дія» (25 послуг) та на інших вебресурсах органів державної влади. Мобільним застосунком користуються 17,3 мільйона користувачів, його встановлено на понад 32 мільйони пристроїв. UA має продовжувати шукати шляхи узгодження як із Європейською рамкою взаємодійності (остання редакція 2017 року), так і з Актом про взаємодійність у Європі (2022 року).

Після оновлення доповнення XVII-3 до додатка XVII до Угоди про асоціацію/поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі Україна розпочала процес упровадження законодавства, що стосується роумінгу в ЄС та узгоджуватиме українське законодавство з **acquis ЄС у сфері телекомунікацій**. Україна має перспективу приєднатися до схеми ЄС «Роумінг як удома», якщо вона імплементує регламент ЄС про роумінг та інше відповідне законодавство після ухвалення рішення про надання їй режиму внутрішнього ринку.

У сфері **електронної ідентифікації та довірчих послуг** Україна досягла високого ступеню відповідності вимогам ЄС (Регламент eIDAS). У січні 2021 року ЄС та Україна ухвалили спільний робочий план співпраці у сфері електронних довірчих послуг із метою можливого укладення угоди за умови наближення українського законодавства до законодавства та стандартів ЄС. У той час як 22 листопада 2022 року Україна вирішила юридично визнати — на експериментальній основі — кваліфіковані електронні підписи, що походять із держав-членів ЄС, 25 січня 2023 року Комісія опублікувала інструменти (Список довірених третіх країн), які полегшують валідацію електронних підписів або печаток, створених у третіх країнах, як покращених електронних підписів та печаток у державах-членах ЄС. Україна стала першою в історії третьою країною, яка потрапила до цього списку. 1 грудня 2022 року український Парламент ухвалив закон про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо забезпечення укладення угоди між Україною та Європейським Союзом про взаємне визнання кваліфікованих електронних довірчих послуг та імплементативного законодавства Європейського Союзу у сфері електронної ідентифікації. Він передбачає обов'язкове оцінювання відповідності кваліфікованих надавачів довірчих послуг незалежними органами за моделлю сертифікації, подібною до тієї, що існує в ЄС.

Українська політика щодо **відкритих даних** підтримує повторне використання відкритих даних як державним, так і приватним сектором. Україна досягла високого рівня транспозиції Директиви про відкриті дані. У червні 2022 року Міністерство цифрової трансформації розробило нову стратегію щодо відкритих даних. Згідно зі звітом про зрілість відкритих даних ЄС за 2022 рік, Україна посідає друге місце (після Франції) за загальним індексом, а також має найкращі показники серед країн-

кандидатів на вступ до ЄС.

Рада національної безпеки і оборони України реалізує національну **стратегію кібербезпеки**. CERT-UA, урядова команда реагування на комп'ютерні надзвичайні події, отримала міжнародну акредитацію та вживає заходів у рамках загального кібердіалогу між Україною та ЄС для забезпечення тіснішої інституційної співпраці з європейськими партнерами, в тому числі з Агентством ЄС із питань мережевої та інформаційної безпеки (ENISA) та CERT-EU. 9 лютого 2023 року Україна ухвалила правила обміну інформацією про кіберінциденти з метою досягнення відповідності вимогам, установленим на рівні ЄС рамками підтримки високого загального рівня кібербезпеки в ЄС (рамки NIS 2). В Україні досі немає мобільної мережі 5G, і, схоже, наразі країна не планує впроваджувати інструментарій ЄС щодо безпеки 5G.

У сфері **аудіовізуальної політики** українське законодавство загалом відповідає Директиві про аудіовізуальні медіапослуги (AVMSD). 13 грудня 2022 року Україна ухвалила Закон «Про медіа», а 30 травня 2023 року — зміни до Закону «Про рекламу», які в цілому узгоджують національні правила з новими положеннями переглянутої AVMSD (Директива (ЄС) 2018/1808). Закон набув чинності 31 березня 2023 року і спрямований на забезпечення незалежності медіарегулятора. Він також визначає механізми для забезпечення прозорості володіння ЗМІ та свободи прийому та ретрансляції у сфері телерадіомовлення, якщо контент відповідних програм відповідає вимогам Європейської конвенції про транскордонне телебачення та українському законодавству. Основним регуляторним органом у сфері аудіовізуальних медіапослуг є Національна рада України з питань телебачення і радіомовлення. Існують обмеження на ретрансляцію телепрограм, контроль контенту яких здійснюється резидентами країни, що визнана державою-агресором або державою-окупантом, або в разі систематичного порушення вимог українського законодавства.

Обидва закони встановлюють суворіші правила щодо ретрансляції аудіовізуального контенту мовників, що мають осідок у ЄС, порівняно з Директивою ЄС про аудіовізуальні медіапослуги. Вони спрямовані на запобігання ретрансляції російськими телеканалами аудіовізуального контенту та реклами з держав-членів ЄС в Україну. Вони вважаються необхідними для захисту інформаційного простору України в нинішньому безпековому кліматі, але їх потрібно буде врегулювати до моменту вступу України в ЄС.

У сфері **захисту неповнолітніх** контент телерадіопрограм, який може завдати шкоди фізичному, психічному або моральному розвитку дітей і молоді, підлягає регулюванню. Хоча в політиці щодо захисту дітей не закладено принципів «безпека за задумом» або «конфіденційність за задумом», існують приклади ініціатив, започаткованих суб'єктами галузі або НУО, які спрямовані на врегулювання проблеми шкідливого контенту, включно із самостійно створеним контентом. Крім того, у рамках формальної освіти організовують інформаційно-просвітницькі заходи. Медіаграмотність стала одним із ключових компонентів системи освіти.

Глава 16. Оподаткування

Правила ЄС у сфері оподаткування охоплюють податок на додану вартість і акцизні податки, а також аспекти корпоративного оподаткування. Вони також охоплюють співпрацю між податковими адміністраціями, у тому числі обмін інформацією для запобігання ухиленню від сплати податків.

Україна демонструє **певний рівень підготовки** у сфері оподаткування. Вона забезпечила безперервність податкового адміністрування та досягла **певного прогресу** в цій сфері протягом звітного періоду.

20 березня 2023 року Україна ухвалила закон про імплементацію стандарту ОЕСР щодо автоматичного обміну інформацією про фінансові рахунки (Загальний стандарт звітності), який має запрацювати з 2024 року. 3 листопада 2022 року Україна

приєдналася до багатосторонньої угоди компетентних органів про автоматичний обмін звітами в розрізі країн ОЕСР.

У 2023 році Україна має, зокрема:

- досягти прогресу в узгодженні законодавства щодо ПДВ та акцизних зборів;
- підготуватися до запровадження загального правила протидії зловживанням, що є частиною Директиви про протидію ухиленню від оподаткування;
- забезпечити впровадження автоматичного обміну податковою інформацією з державами-членами ЄС відповідно до Глобальних стандартів ОЕСР.

У сфері **непрямого оподаткування** українське законодавство про ПДВ загалом відповідає Директиві ЄС про ПДВ. Стандартна ставка ПДВ становить 20%, в той час як для деяких операцій передбачені знижені ставки 0%, 7% та 14%. Пільговий режим оподаткування ПДВ застосовується до операцій із імпорту товарів. Відновлено ПДВ та акцизні збори на паливо, а також спрощену систему оподаткування, дію яких було призупинено на початку війни. Можливість відшкодування ПДВ, яку було призупинено, відновлено і повністю автоматизовано. Станом на квітень 2023 року заборгованості з відшкодування ПДВ не зафіксовано.

Акцизне оподаткування частково приведено у відповідність до права ЄС. Алкоголь та алкогольні напої класифікуються та оподатковуються відповідно до правил ЄС, за винятком пива та пивних сумішей. Акцизи на енергоносії мають вужчу сферу застосування та нижчі ставки порівняно з Директивою ЄС. Подальшого узгодження потребують ПДВ та акцизний збір на товари, що ввозяться фізичними особами з третіх країн.

В Україні діє система акцизних складів для алкоголю, тютюну та енергоносіїв, але вона не відповідає системі призупинення дії мита, яка працює в ЄС. Ця система включає приміщення на митній території країни та пересувні акцизні склади для зберігання палива й етилового спирту на митній території України під режимом відстрочення сплати акцизного податку. Акцизний податок сплачується одразу після виробництва або імпорту підакцизних товарів, при цьому режим призупинення сплати акцизного податку не застосовується. Країна повинна привести свою систему акцизних складів у відповідність до *acquis* ЄС. Система електронного адміністрування реалізації палива й етилового спирту відстежує та контролює рух підакцизної продукції на території України.

Що стосується **прямого оподаткування**, резиденти сплачують податки на доходи, отримані з усіх джерел, у тому числі за межами України, тоді як нерезиденти сплачують податки тільки на доходи, отримані в Україні. Стандартна ставка податку в розмірі 18% застосовується до різних видів доходів, включно із заробітком (заробітною платою), виплатами, іноземними доходами та пасивними доходами, за деякими винятками. Однак податок на прибуток підприємств не повністю відповідає вимогам Директиви про злиття, Директиви про материнські та дочірні компанії та Директиви про проценти та роялті. Транскордонна передача активів у межах однієї компанії може обкладатися податком на прибуток підприємств. Ще не впроваджені правила щодо податку на вихід з юрисдикції, подібні до тих, що містяться в Директиві Ради 2016/1164/ЄС та в загальному правилі щодо боротьби зі зловживаннями, що є частиною Директиви про протидію ухиленню від оподаткування.

Щодо **адміністративного співробітництва та взаємної допомоги**, Україна має угоди про уникнення подвійного оподаткування з усіма державами-членами ЄС. Вона також підписала Конвенцію про взаємну адміністративну допомогу в податкових справах (ОЕСР/Рада Європи). 20 березня 2023 року Парламент ухвалив закон про автоматичний обмін інформацією про фінансові рахунки, приведений у відповідність до Директиви ЄС

про адміністративну співпрацю (DAC 2). Перший автоматичний обмін інформацією запланований на 2024 рік та охоплює період із середини 2023 року. Українське законодавство щодо розмивання оподаткованої бази та виведення прибутку з-під оподаткування (BEPS) імплементує Дію 13 BEPS ОЕСР щодо звітності груп багатонаціональних підприємств у розрізі країн, що значною мірою відповідає Директиві ЄС DAC 4. Україна має намір використовувати Спільну систему передавання даних ОЕСР для автоматичного обміну інформацією на основі загальних стандартів звітності та міждержавних стандартів. Однак центрального комунікаційного офісу для обміну інформацією з державами-членами ЄС поки що не створено.

Що стосується **операційної спроможності та комп'ютеризації**, 95% персоналу ДПС працюють, незважаючи на війну, а деякі з них працюють віддалено. Станом на 3 квітня 2023 року 63 центри обслуговування платників податків тимчасово припинили свою діяльність. Натомість платникам податків пропонувалося екстериторіальне обслуговування. Завдяки підтримці ЄС ІТ-центр Державної податкової служби зміг продовжити роботу. До війни працівники Державної податкової служби наймалися відповідно до закону про державну службу. Однак існує потреба в оцінюванні потреб у навчанні та формуванні щорічної навчальної програми на основі отриманої оцінки.

ІТ-реформи у сфері оподаткування відбуваються відповідно до Стратегії реформування системи управління державними фінансами, ухваленої Кабінетом Міністрів у листопаді 2021 року. Нині завершується розробка спеціальної стратегії реформування ІТ для Державної податкової служби. На сьогодні Державна податкова служба працює з системами електронного адміністрування податків, а також системами реєстрації податкових накладних з ПДВ (ЄРПН) та акцизних накладних (ЄРАН). Україні необхідно налагодити взаємодію з такими ІТ-системами ЄС, як Система контролю за переміщенням акцизних товарів, Система обміну інформацією про ПДВ на основі директив про взаємодопомогу та директиви про відшкодування.

Глава 17. Економічна та монетарна політика

Правила ЄС вимагають незалежності центральних банків і забороняють їм здійснювати пряме фінансування публічного сектора. Держави-члени ЄС координують свою економічну політику та підлягають фіскальному, економічному та фінансовому нагляду.

Україна демонструє **посередній рівень підготовки** у сфері економічної та монетарної політики. Оскільки повномасштабне російське вторгнення вимагало надзвичайних заходів економічної політики, **жодного прогресу** в цих сферах досягти не вдалося. Українська влада вжила комплексних заходів, спрямованих на підтримку макроекономічної та фінансової стабільності у воєнний час, що вимагало відходу від стандартних практик. Така політика забезпечила стабільність.

У наступному році Україна має, зокрема:

- готуватися до повернення до інфляційного таргетування та режиму гнучкого обмінного курсу;
- обмежити монетарне фінансування державного бюджету;
- підготуватися до відновлення середньострокового бюджетного планування з 2024 року.

У сфері **монетарної політики** стратегічною метою Національного банку України (НБУ) в умовах війни є підтримка макроекономічної та фінансової стабільності. НБУ реалізує політику, спрямовану на підтримку цінової та фінансової стабільності шляхом підтримки на достатньому рівні золотовалютних резервів. В умовах високої невизначеності та меншої ефективності традиційних ринкових інструментів НБУ продовжував застосовувати режим фіксованого обмінного курсу в поєднанні з

контролем за рухом капіталу в умовах воєнного стану як основний якір для стабілізації очікувань та забезпечення цінової і фінансової стабільності.

Воєнний стан дозволяє НБУ застосовувати низку тимчасових заходів. Серед них — дозвіл на монетарне фінансування та підтримку державного бюджету шляхом викупу цінних паперів, випущених Урядом на первинному ринку, а також введення лімітів на зняття депозитів та обмежень на репатріацію коштів нерезидентів із огляду на необхідність адекватного реагування на обставини війни та забезпечення безперебійного фінансування бюджету. З 16 червня 2023 року НБУ пом'якшив частину обмежень на переказ коштів за кордон під гарантії міжнародних фінансових організацій та іноземних експортно-кредитних агентств, а з 21 червня 2023 року — на обслуговування та погашення нових кредитів, виданих нерезидентам. НБУ припинив монетарне фінансування з початку 2023 року і зобов'язався утримуватися від цього заходу в майбутньому. НБУ також ухвалив стратегію поступового послаблення валютних обмежень, переходу до гнучкішого обмінного курсу та повернення до інфляційного таргетування.

Загалом законодавчі рамки забезпечують функціональну, інституційну, персональну та фінансову незалежність НБУ і забороняють пряме та непряме монетарне фінансування державного сектора. У 2021 році було ухвалено законодавство, яке ще більше зміцнило незалежність центрального банку, зокрема операційну незалежність його різних функцій (наприклад, нагляду). Таке законодавство містить положення, згідно з яким НБУ повинен виконувати свої завдання, управляти та використовувати свої інструменти без будь-якого зовнішнього та публічного втручання. Однак воно все ж передбачає певний рівень взаємодії з владою, дозволяючи проводити взаємні консультації між НБУ та Урядом. Законодавчі рамки також дозволяють Президенту України або Верховній Раді в односторонньому порядку звільняти членів керівного органу без судового розгляду, що послаблює заходи із запобігання свавільним звільненням. Крім того, варто продовжувати вдосконалювати критерії відбору та вимоги щодо досвіду для призначення на посади в раді та виконавчій раді.

Що стосується **економічної політики**, середньострокове бюджетне планування ускладнилося через війну. Це стосується визначення ключових пріоритетів фінансування, встановлення граничних рівнів видатків та окреслення можливих фіскальних ризиків. Крім того, зменшився рівень прозорості, оскільки бюджетна інформація публікується у значно меншому обсязі. Україна продовжує прогнозувати економічний та соціальний розвиток, хоча це стало дуже складним завданням з огляду на численні невизначеності. Прогнозування залишається досить слабким, і немає незалежної фіскальної інституції, яка б оцінювала прогнози, ретельно аналізувала бюджетні припущення або оцінювала ефективність попередніх прогнозів. Уряд оголосив про повернення до середньострокового бюджетного планування, починаючи з 2024 бюджетного року. Були зроблені деякі попередні кроки з реформування системи бухгалтерського обліку.

Основним стратегічним документом із економічної політики є Стратегія економічної безпеки України на період до 2025 року, затверджена указом Президента у серпні 2021 року. У рамках її реалізації впроваджено прозору систему постійного моніторингу економічної стабільності, яка основана на 34 індикаторах стану економічної безпеки з їх критичними межами та цільовими орієнтирами. Ці індикатори подібні до тих, що визначені в правових рамках ЄС і використовуються для визначення наявності макроекономічних дисбалансів.

Україна не подає **дані про загальний державний сектор** відповідно до ESA 2010, оскільки вони ґрунтуються на Посібнику МВФ з питань **загального державного сектора** 2014 року, що суттєво відрізняється від ESA 2010. На цьому етапі СДФ або статистика щодо процедур надмірного дефіциту до Євростату не передаються. Таким

чином, фундаментальні статистичні рамки не відповідають вимогам та означенням за ESA 2010, а правила та процедури бухгалтерського обліку не застосовуються послідовно в усіх підсекторах загального державного управління. Крім того, на час дії воєнного стану публікацію статистичної інформації в основному призупинено.

Глава 19. Соціальна політика та зайнятість

Правила ЄС у соціальній сфері включають мінімальні стандарти трудового права, рівності, охорони праці та техніки безпеки і недискримінації. Вони також мають на меті сприяти соціальній інтеграції та соціальному захисту, а також соціальному діалогу на рівні ЄС.

Україна досі перебуває на **початковому рівні підготовки** у сфері соціальної політики та зайнятості. За звітний період вона досягла **незначного прогресу**.

У наступному році Україна має, зокрема:

- ухвалити нове рамкове законодавство у сфері трудових відносин, охорони праці й техніки безпеки з метою приведення його у відповідність до застосовних директив ЄС та забезпечення сприятливого середовища для двостороннього і тристороннього соціального діалогу і посилення спроможності соціальних партнерів;
- розробити та ухвалити комплексну реформу деінституціалізації системи догляду за дітьми та розпочати її реалізацію, враховуючи ситуацію з дітьми-переселенцями;
- усунути недоліки та забезпечити подальше узгодження із законодавством ЄС щодо недискримінації у сфері зайнятості.

Що стосується **трудового законодавства**, у 2022 році були ухвалені нові закони, які регулюють трудові відносини та права працівників; вони містять відступи (винятки), застосовні на час дії воєнного стану. Поки ці реформи не запрацювали, трудові відносини досі регулюються загальним Кодексом законів про працю 1971 року, який потребує модернізації та приведення у відповідність до законодавства ЄС.

Незадекларована праця широко поширена: у 2021 році майже кожен п'ятий зайнятий працював у неформальному секторі.

Державна служба України з питань праці (Держпраці) не здатна ефективно забезпечувати дотримання трудового законодавства через законодавчі обмеження повноважень інспекторів праці, які не узгоджені з конвенціями МОП № 81 та № 129 про інспекції праці. Державна служба з питань праці нині реформується, але проблеми недофінансування і високої плинності кадрів досі не вирішені. В умовах воєнного стану повноваження інспекторів праці здебільшого обмежені інформуванням та консультуванням, оскільки перевірки призупинені.

Хоча законодавство України ще не повністю узгоджене з *acquis* ЄС у сфері **охорони праці й техніки безпеки**, протягом звітного періоду було зроблено певні кроки в цьому напрямку. У 2023 році Мінекономіки затвердило мінімальні вимоги до забезпечення знаками безпеки та здоров'я на роботі та щодо безпеки та здоров'я працівників, які потенційно зазнають ризику у вибухонебезпечних середовищах. Постановою Кабінету Міністрів від січня 2023 року встановлено перелік небезпечних хімічних речовин, заборонених для виробництва та використання в роботі, а Міністерство охорони здоров'я затвердило мінімальні вимоги до охорони здоров'я та безпеки працівників, які зазнають впливу електромагнітних полів, граничні та робочі рівні виробничої вібрації та порядок оцінки рівня небезпеки впливу вібрації на працівника. З 2020 року Державна служба з питань праці проаналізувала стан охорони праці на підприємствах у всіх регіонах України, щоб визначити найбільш ризиковані галузі, розробила регіональні

профілі охорони праці та складала плани превентивних робіт. Немає достовірної статистики нещасних випадків на робочому місці — оприлюднені показники вкрай занижені.

Що стосується **соціального діалогу**, в лютому 2023 року ухвалено закон про колективні договори, який набуде чинності через шість місяців після припинення або скасування воєнного стану. Серед проблем Національної тристоронньої соціально-економічної ради — висока плинність кадрів, недоукомплектованість та відсутності чітких обов'язків і сфер відповідальності. З вересня 2022 року її ротаційне головування не поновлювалося, що призвело до тривалого простою. Уряд продовжує проводити консультації з профспілками та організаціями роботодавців через їхні спільні представницькі органи. Потенціал соціальних партнерів потребує посилення.

Політику зайнятості в Україні належить гармонізувати з відповідним *acquis* ЄС, зокрема з відповідними настановами, виданими для держав-членів ЄС. Україна не має окремої стратегії у сфері зайнятості. Однак підвищення рівня зайнятості є однією зі стратегічних цілей стратегії економічного розвитку України на період до 2030 року. Інформації для оцінювання стану її реалізації немає через значні викривлення на ринку праці, спричинені війною.

Державна служба зайнятості реалізує державну політику у сфері зайнятості населення, трудової міграції та соціального захисту від безробіття. Вона адмініструє допомогу у зв'язку з безробіттям та надає підтримку як шукачам роботи, так і роботодавцям. Служба нині реформується, щоб стати більш чутливою до потреб шукачів роботи та роботодавців. Активні заходи на ринку праці включають запровадження державної програми надання мікрогрантів фізичним особам для створення або розвитку власного бізнесу.

Статистика зайнятості збирається відповідно до стандартів Міжнародної організації праці (МОП), але Євростату не надається. Російське вторгнення суттєво вплинуло на ринок праці: величезна кількість людей стали внутрішньо переміщеними особами або виїхали до інших країн. Рівень зайнятості (20–64 роки) у 2021 році становив 64,8%. Серед жінок цей показник становив 59,3%, причому і так низький рівень участі жінок у робочій силі дедалі знижувався. У тому самому 2021 році рівень безробіття серед молоді (15–24 роки) становив 19,1%. У 2021 році неофіційна зайнятість становила 20% серед усього зайнятого населення. Україна ухвалила стратегію та план дій зі зниження рівня незадекларованої праці, але з початком війни припинила збирати відповідні дані.

Що стосується **соціального захисту та інклюзивності**, було досягнуто певного прогресу в адмініструванні соціальних виплат та розширенні їхнього охоплення. Водночас слабка адресність та низький рівень підтримки знизили ефективність видатків на соціальний захист в Україні, спрямованих на зниження рівня бідності та нерівності. З огляду на значну кількість внутрішньо переміщених осіб після початку російської загарбницької війни проти України було розроблено стратегію щодо внутрішнього переміщення, яка охоплює питання евакуації, інтеграції та реінтеграції. Відсутні зміни у сфері соціальної інтеграції, доступу до соціального житла та надання соціальних послуг.

У 2022 році Україна продовжила посилювати соціальний захист найбільш вразливих верств населення. Безперервність деяких видів соціальних виплат була забезпечена завдяки спеціальній системі централізованого нарахування виплат в умовах воєнного стану. Це дало змогу людям, які проживають у зонах бойових дій та в умовах окупації, накопичувати виплати, які не могли бути виконані. Крім того, надані до війни пільги були автоматично продовжені на період воєнного стану. Також було запроваджено програми допомоги внутрішньо переміщеним особам.

У січні 2023 року в Україні розпочалася розробка єдиної інформаційної системи для

адміністрування всіх соціальних виплат. На першому етапі громадяни зможуть подавати заявки на отримання житлових субсидій та соціальних виплат централізовано та онлайн.

У сфері догляду за дітьми не було досягнуто прогресу в напрямку деінституціалізації системи догляду за дітьми. Водночас наслідки російської загарбницької війни проти України ще більше актуалізували необхідність докорінної реформи існуючої системи, оскільки реформа, ухвалена у 2017 році, не мала істотних результатів.

Уряд ухвалив законодавчі зміни щодо **недискримінації у сфері зайнятості та соціальної політики**. Вони зобов'язують роботодавців забезпечувати працівникам рівні можливості для укладення довгострокових договорів та інформувати їх про відповідні вакансії. Українське законодавство забороняє будь-яку дискримінацію у сфері зайнятості, яка порушує рівні можливості або обмежує права працівників, зокрема за ознаками раси, кольору шкіри, статі та гендерної ідентичності, сексуальної орієнтації, віку, стану здоров'я, інвалідності, сімейного стану або мови. У серпні 2022 року Україна затвердила порядок накладення штрафів за недотримання антидискримінаційного законодавства. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини (омбудсмен) як головний орган із боротьби з дискримінацією залишається недостатньо забезпеченим ресурсами і має обмежені можливості для виконання своїх повноважень у сфері зайнятості та соціальної політики.

Відсутня офіційна статистика щодо судових справ, пов'язаних із дискримінацією на роботі. Однак огляд судових справ показує, що дискримінація, як правило, не є однією з головних причин спорів — трудові спори здебільшого стосуються поновлення на роботі або виплат заборгованості із заробітної плати). За оцінками спеціалізованих громадських організацій, в Україні спостерігається значний відсоток відхилених скарг на дискримінацію. Україні належить ухвалити законодавство, яке би зобов'язало роботодавців доводити правомірність свого рішення, дії чи бездіяльності в судових справах, пов'язаних із дискримінацією, як це передбачено Національною стратегією у сфері прав людини на 2021–2023 роки.

Що стосується **рівності жінок і чоловіків у сфері зайнятості та соціальної політики**, українське законодавство не створює жодних бар'єрів чи перешкод для чоловіків чи жінок займати будь-яку посаду за будь-якою професією на ринку праці як у державному, так і в приватному секторі. Ще у 2017 році було скасовано законодавство, яке забороняло жінкам займатися близько 450 професіями, за деякими винятками (наприклад, Конвенцію МОП № 45, яка забороняє використовувати жінок на підземних роботах у шахтах). У вересні 2020 року Україна приєдналася до Партнерства Біарріц за гендерну рівність. Змінами до Закону «Про рекламу», ухваленими в травні 2023 року, заборонено дискримінацію за ознакою сексуальної орієнтації в рекламі, а також гендерні стереотипи, сексизм в оголошеннях про вакансії та рекламі, та запроваджено штрафи для роботодавців. У лютому 2022 року для жінок були відкриті всі посади в Збройних силах України, включно з бойовими. Однак чинне законодавство про зайнятість жінок не вирішує проблеми дисбалансу та недостатнього представництва жінок у певних секторах економіки. Законодавство зобов'язує роботодавців вживати заходів для запобігання сексуальним домаганням та іншим формам гендерно зумовленого насильства і захисту від них, але прямих вимог або процедур щодо такого запобігання та захисту не визначає.

Системні відмінності в оплаті праці чоловіків і жінок значною мірою зумовлені професійною сегрегацією, тобто відмінностями в перевагах при працевлаштуванні, коли більше жінок працюють у секторах з відносно високими освітніми вимогами, але нижчою заробітною платою, насамперед у державному секторі. Оскільки в Україні широко поширена неформальна економіка, офіційна статистика заробітної плати може неточно відображати різницю в оплаті праці чоловіків і жінок. В Україні не існує системи

податкових пільг, яка би створювала однакові фінансові стимули для роботи обох батьків, тоді як неоплачуваний догляд та домашня праця досі лягають переважно на плечі жінок.

У серпні 2022 року Україна ухвалила Державну стратегію забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків на період до 2030 року. Відповідно до оперативного плану на 2022–2024 роки країна зобов'язалася підготуватися до ратифікації Конвенції МОП № 190 про викорінення насильства та домагань у сфері праці. Певні частини, що стосуються сексуальних домагань та гендерно зумовленого насильства, включені в інші законодавчі акти, але не присвячені безпосередньо трудовим відносинам.

За даними Міністерства економіки України, гендерний розрив в оплаті праці до повномасштабного російського вторгнення становив 18,6%. У травні 2022 року Україна представила Національну стратегію та план дій щодо зменшення гендерного розриву в оплаті праці, подолання професійної сепарації, гендерної дискримінації та домагань на робочому місці, а також усунення правових прогалин, що перешкоджають повному застосуванню принципу однакової оплати за однакоvu роботу.

Глава 20. Політика у сфері підприємництва та промисловості

Промислова політика ЄС забезпечує зміцнення конкурентоспроможності, сприяє структурним змінам і заохочує до створення сприятливого для бізнесу середовища, що стимулює розвиток малих та середніх підприємств (МСП).

Україна демонструє **певний рівень підготовки** у вдосконаленні політики у сфері підприємництва та промисловості, але протягом звітнього періоду було досягнуто **незначного прогресу** у приведенні цієї політики у відповідність до *acquis* ЄС.

У наступному році Україна має, зокрема:

- розробити середньострокові пріоритети розвитку МСП та вжити заходів для покращення бізнес-середовища та інвестиційного клімату;
- ухвалити необхідне законодавство для приведення його у відповідність до Директиви 2011/7/ЄС про протидію простроченню платежів у комерційних операціях.

Що стосується **принципів підприємницької та промислової політики**, у 2021 році Україна ухвалила всеосяжну Національну економічну стратегію на період до 2030 року. Вона окреслила довгострокові пріоритети розвитку економіки України та стратегічні заходи в основних секторах, у тому числі у промисловості та підприємстві. Після початку загарбницької війни Росії замість стратегії до 2030 року Україна почала в основному керуватися Планом національного відновлення (НПВ), який визначає невідкладні заходи та інвестиції, необхідні для підтримки економіки та суспільства країни в умовах воєнного часу. НПВ — це стратегічний документ, який встановлює цілі відновлення/розвитку України до 2032 року, зосереджуючись на стимулюванні стійкості, відновлення, модернізації та зростання. У ньому наголошується на необхідності узгодження процесів відновлення та модернізації України з принципами ЄС щодо «зеленого» переходу та цифрової трансформації, пріоритетності приватних інвестицій та загальнонаціонального підприємництва і МСП як важливої опори нової економічної моделі.

Відбудову промисловості необхідно поєднувати із заходами, спрямованими на покращення бізнес-середовища, зменшення неформального сектора та зменшення присутності держави в економіці.

Хоча строк дії Стратегії розвитку МСП в Україні і відповідного плану заходів завершився у 2020 році, у ній встановлені стратегічні рамки для МСП згідно з принципами Акта про малий бізнес. В Індексі політики у сфері МСП ОЕСР 2020 Україна продемонструвала

значний прогрес від початку вимірювань у 2016 році. Наступне оцінювання заплановане на 2024 рік. Згідно з рекомендаціями Індексу 2020, Україна має забезпечити сталість інституційних і регуляторних рамок політики щодо МСП, активізувати зусилля з дерегуляції та забезпечити створення рівних умов для МСП. Крім того, оптимізація підтримки «озеленення» та інтернаціоналізації МСП і надання низки послуг із розвитку бізнесу допоможуть підвищити конкурентоспроможність української промисловості.

З метою покращення **регуляторного та операційного середовища** для МСП було ініційовано низку заходів із цифровізації та дерегуляції МСП. Регулярно проводяться оцінювання регуляторного впливу, що включає тест для МСП. Для цифровізації адміністративних послуг у сфері ліцензування створюється Єдина державна електронна система дозвільних документів (е-Ліцензія), а до кінця 2023 року планується розробити систему е-Дозвіл.

Із 2012 року Україна використовує те саме означення для МСП, що і ЄС. Воно закріплене в Господарському кодексі України і широко застосовується в регулюванні господарської діяльності.

Що стосується **інструментів політики у сфері підприємництва та промисловості**, українське законодавство не узгоджене із законодавством ЄС у частині норм Директиви про протидію простроченню платежів у комерційних операціях. Відсутня спеціальна нормативно-правова база у сфері протидії простроченню платежів у комерційних операціях.

Через відсутність окремої стратегії розвитку МСП державні органи працювали за принципом ad hoc, реагуючи на ситуацію та діючи в короткостроковій перспективі як під час пандемії COVID-19, так і під час війни. Україна реалізувала окремі програми підтримки МСП під час війни. Вони охоплюють такі аспекти, як переміщення бізнесу, фінансування та спрощення оподаткування. Щодо навчання для підприємців та підтримки бізнесу, дедалі більшого значення набуває національна діяльність із підтримки «Дія.Бізнес», у тому числі національний багатовимірний портал та мережа офлайн-центрів. Портал «Дія.Бізнес» пропонує безкоштовні освітні курси з різних аспектів започаткування та ведення бізнесу. Через нього також надаються такі онлайн-послуги, як реєстрація бізнесу, вибір системи оподаткування, отримання ліцензій у сфері господарської діяльності та публічні закупівлі. Цифрову компетентність визначено як одну з ключових компетентностей у національній освітній програмі. Підтримка жіночого підприємництва відбувається за допомогою кількох орієнтованих на жінок інструментів і програм, які просуваються на порталі «Дія.Бізнес».

Україна підписала угоди про асоціацію для участі в програмах ЄС «Горизонт Європа» та «Креативна Європа», а також 3 лютого 2023 року підписала угоду про приєднання до програми «Єдиний ринок», яка на сьогодні вже ратифікована. Налагодження ділових зв'язків та інтеграцію українського бізнесу в європейські та глобальні ланцюги доданої вартості підтримують вісім організацій-членів консорціуму Європейської мережі підприємств в Україні, п'ять організацій, які адмініструють програму «Еразмус для молодих підприємців», та близько 40 кластерів, які беруть участь в Українському кластерному альянсі та мають доступ до інструментів Європейської платформи кластерної співпраці.

Що стосується **секторальних політик**, 19 травня 2023 року було схвалено оновлену Дорожню карту партнерства на 2023–2024 роки у сфері сировинних ресурсів. Попри воєнні умови було зафіксовано значний прогрес у виконанні початкової Дорожньої карти партнерства на 2021–2022 роки.

Глава 25. Наука та дослідження

У ЄС передбачена істотна підтримка досліджень та інновацій. Усі держави-члени можуть брати участь у програмах ЄС у сфері досліджень та інновацій і користуватися

відповідними перевагами, особливо за наявності передового наукового досвіду та надійних інвестицій у дослідження та інновації.

Україна демонструє **посередній рівень підготовки** у сфері науки та досліджень. Вона бере участь у програмах ЄС у сфері досліджень та інновацій і прагне більшої інтеграції в Європейський дослідницький простір та Новий європейський інноваційний порядок денний. Загалом протягом звітного періоду було досягнуто **незначного прогресу в напрямку** узгодження з *acquis* ЄС.

У наступному році Україна має, зокрема:

- активізувати зусилля з інтеграції в програму «Горизонт Європа» шляхом підготовки до створення офісу в Україні, призначення національних контактних осіб та участі у відповідних керівних структурах;
- ухвалити стратегію науково-технічного розвитку;
- розробити регіональні стратегії розумної спеціалізації.

Україна вжила заходів для модернізації своєї політики у сфері досліджень та інновацій відповідно до рекомендацій, отриманих у рамках інструменту підтримки політики програми «Горизонт 2020». Країна створила дві національні дорадчі ради (з питань розвитку науки і технологій та з питань інновацій), а також Національний фонд досліджень.

Загарбницька війна Росії проти України посилює довгострокову тенденцію недоінвестування досліджень та інновацій через знищення інфраструктури та людського капіталу. Станом на березень 2023 року 35% дослідницької інфраструктури було пошкоджено або зруйновано, а 25% наукового персоналу виїхало за кордон. Крім того, державні інвестиції в науку та інновації були скорочені до мінімуму. Станом на 2020 рік витрати на дослідження в Україні скоротилися до менш ніж половини від рівня 2003 року. У 2021 році витрати України на дослідження, виражені як частка ВВП, становили 0,29% від ВВП, що складає менше половини від рівня 2003 року.

Створено Український фонд стартапів для зміцнення інноваційної спроможності та співпраці з бізнесом. Наразі не існує національної дорожньої карти трансферу технологій. Згідно з даними Європейського інноваційного табло 2022, Україна належить до групи «Інноватор, що формується» з показниками на рівні 31% від середніх показників у ЄС. У сфері інновацій різниця з показниками ЄС ще більша.

У країні існує правова база для розробки стратегій розумної спеціалізації, а з 2021 року їх включення до загальних стратегій регіонального розвитку є обов'язковим. Хоча розроблення стратегій фактично було перервано через війну, декілька областей України висловили зацікавленість у відновленні цього процесу у 2023 році.

У співпраці з ЄС Україна переглядає дорожню карту інтеграції до Європейського дослідницького простору та досягла прогресу в деяких зі своїх пріоритетних напрямків, наприклад, у сферах гендерної рівності, відкритої науки (Національний план щодо відкритої науки був ухвалений у жовтні 2022 року) та реформування системи оцінювання досліджень. Однак участь України в керівних структурах Європейського дослідницького простору досі залишається обмеженою. У зв'язку з Новим європейським інноваційним порядком денним Україна розробила стратегію розвитку інноваційного сектора та отримала запрошення приєднатися до Форуму Європейської ради з питань інновацій та Коаліції охочих обмінюватися досвідом щодо інноваційної політики та інноваційних ініціатив.

«Горизонт Європа» та Євратом залишаються наріжними каменями підтримки українського сектора досліджень та інновацій. Станом на серпень 2023 року було підписано 79 грантів на загальну суму 22,3 млн євро. Крім того, Україна бере участь у

цільових ініціативах у рамках програми «Дії Марії Склодовської-Кюрі», Європейської ради з питань інновацій, Місії ЄС у справах міст та у сфері дослідницької інфраструктури. Відкриття офісу «Горизонт Європа» у Києві допоможе максимально використати наявні можливості. Україна також має якнайшвидше призначити національні контактні пункти (НКП) програми «Горизонт Європа», щоб активізувати свою участь у програмі.

Україна уклала 39 міжурядових угод про співпрацю у сфері досліджень та інновацій із 35 країнами. У 2022 році Україна співпрацювала з вісьмома країнами-партнерами в рамках 79 спільних міжнародних дослідницьких проєктів.

Глава 26. Освіта та культура

ЄС підтримує співпрацю у сфері освіти та культури шляхом фінансування програм і координації політики держав-членів за допомогою відкритого методу координації. ЄС і його держави-члени також повинні запобігати дискримінації та забезпечувати якісну освіту для дітей працівників-мігрантів, у тому числі тих, які походять із соціально неблагополучного середовища.

Україна демонструє **певний рівень підготовки** у сфері освіти та культури. Система освіти та молодіжна політика в цілому відповідають цілям ЄС. Культурна політика України відображає загальні пріоритети Нового європейського порядку денного у сфері культури. Україна налагодила ефективну співпрацю з європейськими партнерами у сфері спорту. Країна в цілому досягла узгодження з політикою ЄС у сфері навчання та кваліфікацій. У всіх цих сферах було досягнуто **певного прогресу**.

У наступному році Україна має, зокрема:

- розробити план відповідного механізму збирання, аналізу статистичних даних та обміну ними для цілей освіти та навчання;
- розпочати реалізацію плану з оптимізації мережі навчальних закладів;
- ухвалити законодавство щодо модернізації та регулювання професійної освіти (професійно-технічної освіти та професійно-технічного навчання).

Статистичні дані про освіту та навчання не є широкодоступними. Крім того, дані збираються та публікуються зі значним віддаленням у часі. За даними Світового банку, витрати держави на освіту у 2020 році становили 5,4% (середній показник у державах-членах ЄС — 5% від ВВП).

Мережа навчальних закладів, у тому числі закладів вищої освіти, потребує оптимізації, щоб відповідати демографічним змінам в Україні та покращити якість освіти. Російська загарбницька війна створює серйозні проблеми, в тому числі масштабне знищення навчальних закладів. Це суттєво ускладнює доступ до освіти в постраждалих районах. Цифрові навчальні центри дали змогу деяким студентам відновити навчання, але результати навчання та психологічний стан студентів і викладачів значно погіршилися.

Україна ухвалила низку законів і політик для забезпечення принципів і стандартів освіти відповідно до стандартів ЄС. Реформа «Нова українська школа» має на меті запровадити змістовну освіту, що ґрунтується на ключових компетентностях, у тому числі «зеленій» і «цифровій». Нові стандарти початкової та базової середньої освіти визначають 11 ключових компетентностей, які відповідають ключовим компетентностям ЄС для навчання впродовж життя. Нова українська школа впроваджується з деякими затримками з точки зору підготовки вчителів та друку нових підручників.

Закон «Про освіту» визначає структуру **системи освіти** і відводить значну роль Національній рамці кваліфікацій України, навчанню впродовж життя та освіті на основі ключових компетентностей. У лютому 2023 року Комісія опублікувала звіт про порівняння Європейської рамки кваліфікацій з українською рамкою кваліфікацій.

Зазначений звіт демонструє, як українські кваліфікації порівнюються з європейськими, підтримує визнання українських кваліфікацій та може допомогти у подальшому навчанні та працевлаштуванні. Україна стала членом Дорадчої групи Європейської рамки кваліфікацій і може розпочати підготовку до переходу на Європейську рамку кваліфікацій.

У червні 2023 року Європейська Комісія та Міністерство освіти і науки України підписали Угоду про співробітництво в галузі освіти. Обидві сторони домовилися про зміцнення та подальший розвиток співпраці та діалогу в цій сфері. Комісія також відкрила можливість участі в Мережі «Еврідіка» для Міністерства освіти і науки України, щоб надати йому змогу отримати глибше розуміння відповідних систем освіти та їхньої співпраці в галузі освіти.

Що стосується питання національних меншин у сфері освіти, де Україні необхідно повністю виконати рекомендації Венеційської комісії Ради Європи щодо Закону «Про освіту», виконати рекомендації щодо Закону «Про державну мову» та виконати решту рекомендацій, викладених у висновку Венеційської комісії від червня 2023 року та висновку Венеційської комісії від жовтня 2023 року, його моніторинг продовжуватиметься в рамках глави 23 «Судова влада та фундаментальні права».

Система ПТО досі працює відповідно до закону 1998 року, який потребує модернізації, зокрема з метою об'єднання рівнів ПТО та дошкільної освіти в одну спільну систему професійної освіти. Тим часом розвиток сектора ПТО керується спеціальною стратегією та концепцією, що мають на меті зробити ПТО більш привабливою та актуальною. Навчання на робочому місці відіграє важливу роль (70%) у дуальних програмах ПТО. Однак рівень залучення бізнесу залишається низьким, а якість навчання, матеріально-технічне забезпечення закладів ПТО не зовсім відповідають вимогам роботодавців та учнів.

В Україні налагоджено та впроваджується визнання результатів навчання у рамках неформальної та інформальної освіти. Національне агентство кваліфікацій акредитує кваліфікаційні центри, які проводять незалежне оцінювання професійних кваліфікацій, включно з визнанням результатів неформального та інформального навчання.

У сфері **вищої освіти** Україна є учасницею Болонського процесу та ратифікувала Лісабонську конвенцію про визнання. Вона досягла прогресу у виконанні основних зобов'язань у рамках Європейського простору вищої освіти завдяки активній участі в політиці ЄС у сфері вищої освіти та транснаціональному співробітництві. Водночас реалізація Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки відбувається повільно через дезорганізацію та брак ресурсів, спричинені війною. У травні 2023 року Україна досягла певного прогресу в удосконаленні механізму забезпечення якості вищої освіти. Україна бере участь у міжнародному вимірі програми «Еразмус+». У 2023 році близько 30 закладів вищої освіти з України приєдналися до Альянсів європейських університетів як асоційовані партнери.

У липні 2023 року Україна номінувала своїх представників до робочих груп Європейського освітнього простору на 2021–2025 роки. Також країна працює на приєднанням до мережі «Еврідіка».

Молодіжна політика регулюється Законом «Про основні засади молодіжної політики», Національною молодіжною стратегією до 2030 року та Державною цільовою соціальною програмою «Молодь України» на 2021–2025 роки. Українська волонтерська служба створила ефективну національну волонтерську платформу. Однак має бути більш помітною діяльність щодо партнерств у сфері зайнятості молоді, залучення молоді, розвитку навичок молоді з соціально неблагополучного середовища та молодіжного підприємництва для розвитку цифрової та зеленої економіки.

У підході України до **культурної політики** в цілому відображені загальні пріоритети

Нового європейського порядку денного щодо культури. На стратегічному рівні українська культурна політика зосереджена на трьох напрямках: (1) створення умов для активного залучення українських акторів до загальноєвропейських культурних процесів, (2) популяризація європейських цінностей та (3) зміцнення культурних зв'язків із державами-членами ЄС. Перегляд стратегії розвитку культури запланований на 2025 рік. До Закону «Про культуру» були внесені зміни, які включають правила щодо оцифрування реєстрів об'єктів культурної спадщини. Стратегічні елементи далі трансформуються у три конкретні пріоритети політики: (1) розробка та впровадження нового підходу до державної моделі культурної інфраструктури, (2) збереження культурної спадщини та (3) сприяння мережуванню на тлі інтернаціоналізації українського культурного та креативного секторів, у тому числі асоціація з «Креативною Європою». Ще одним пріоритетом є Культурна столиця Європи.

У сфері **спорту** Україна продовжувала співпрацювати з європейськими партнерами, у тому числі в рамках Європейського тижня спорту без кордонів та спортивного партнерства Ради Європи.

Глава 29. Митний союз

Усі держави-члени ЄС входять до Митного союзу ЄС і дотримуються однакових митних правил і процедур. Це вимагає узгодження законодавства, а також достатньої спроможності у сфері імплементації та забезпечення дотримання, а також доступу до спільних комп'ютеризованих митних систем.

Україна демонструє **хороший рівень підготовки** у сфері Митного союзу. Незважаючи на нинішню військову агресію, Україна досягла **значного прогресу** в напрямку до приєднання до Митного союзу у звітному періоді, особливо з точки зору узгодження свого законодавства з асquis ЄС. Україна підключена до митної інформаційної системи ЄС і використовує нову комп'ютеризовану транзитну систему (NCTS).

1 жовтня 2022 року Україна приєдналася до Конвенції про процедуру спільного транзиту, яка повністю ґрунтується на транзитній системі Союзу.

У наступному році Україна має, зокрема:

- досягти прогресу у сферах, пов'язаних із митними процедурами, митним боргом і застосуванням гарантій, а також спрощенням митних формальностей і розробкою нового Митного кодексу;
- забезпечити своєчасну реалізацію Фази 5 NCTS та розширити використання процедури спільного транзиту, а також механізму уповноваженого економічного оператора (УЕО);
- ухвалити законодавство, що криміналізує великомасштабну контрабанду всіх товарів, і розбудувати адміністративну спроможність для його реалізації.

Митний кодекс України, ухвалений у 2012 році, значною мірою відповідає Митному кодексу ЄС, включно зі змінами щодо транзиту, УЕО та прав інтелектуальної власності. У 2022 році до Митного кодексу двічі вносилися зміни, спрямовані на спрощення митних формальностей, процедур вироблення й ухвалення рішень та уможливлення приєднання до спільної транзитної системи. У жовтні 2022 року Уряд ухвалив та впровадив закон, яким класифікацію товарів було приведено у відповідність до гармонізованої системи та комбінованої номенклатури ЄС.

Необхідні подальші зусилля для збільшення використання національної програми УЕО та доопрацювання відповідної ІТ-системи для взаємного визнання з програмою УЕО-ЄС.

Необхідне подальше узгодження Митного кодексу України з Митним кодексом ЄС, особливо в частині митних процедур, спрощення митних формальностей, інформації, що надається перед відправленням, та забезпечення дотримання прав інтелектуальної

власності.

Потребує оновлення ІТ-система реєстрації зобов'язань торговців.

Довоєнні спрощення митного оформлення, продовжені до листопада 2023 року, мають бути скасовані, щоб сприяти використанню NCTS та надавати пільги УЕО, які відповідають установленим вимогам, водночас посилюючи митний контроль, оснований на оцінці ризиків, та вдосконалюючи внутрішній контроль. Повернення Державній митній службі (ДМС) права на оперативну розвідку необхідне для підвищення ефективності її роботи.

1 жовтня 2022 року Україна стала договірною стороною Конвенції про процедуру спільного транзиту та Конвенції про спрощення формальностей у торгівлі товарами, але кількість спільних транзитних перевезень залишається незначною.

Незважаючи на нинішню війну та призупинення роботи декількох регіональних митниць і пунктів перетину кордону на сході країни, ДМС **значною мірою зберегла свою операційну та адміністративну спроможність**. Однак необхідна комплексна реформа, щоб перетворити її на сучасну, ефективну, прозору та вільну від корупції інституцію. Вона повинна передбачати добір стабільного та повноцінного керівного персоналу шляхом прозорого відбору на основі заслуг. Дуже важливо вдосконалити управління людськими ресурсами з відповідною рамкою навчання, а також посилити заходи із забезпечення доброчесності та боротьби з корупцією.

ІТ-інфраструктура ДМС потребує суттєвої модернізації, оскільки існуючі системи митного оформлення та управління ризиками застаріли і не відповідають вимогам щодо безпеки. Хоча стратегічний план цифровізації ДМС був затверджений у 2022 році і вже реалізується, нинішня війна обмежує фінансові ресурси і робить ІТ-реформу залежною від зовнішнього фінансування. Довгостроковий національний стратегічний план цифрового розвитку ДМС до 2026 року має бути доопрацьований і затверджений на основі багаторічного митного стратегічного плану ЄС. Необхідно розробити план впровадження ІТ-систем, пов'язаних із ЄС.

Україні слід криміналізувати великомасштабну контрабанду та приєднатися до Протоколу про ліквідацію незаконної торгівлі тютюновими виробами, а також надати ДМС повноваження розслідувати випадки контрабанди. Посилення прав інтелектуальної власності вимагатиме від Уряду створення правових рамок та розробки необхідних ІТ-інструментів. Потрібно вдосконалити управління ризиками для пост-митного контролю та митного аудиту, а також запровадити ризик-орієнтовані митні оцінювання.

КЛАСТЕР 4. «ЗЕЛЕНИЙ» ПОРЯДОК ДЕННИЙ І СТАЛА КОНЕКТИВНІСТЬ

Цей кластер охоплює: транспортну політику (глава 14); енергетику (глава 15); транс'європейські мережі (глава 21); та довкілля і зміну клімату (глава 27).

Україна демонструє хороший рівень підготовки у сфері енергетики та певний рівень підготовки у сферах транспорту, транс'європейських мереж та загалом у питаннях, що стосуються довкілля та зміни клімату.

Протягом звітного періоду країна досягла певного прогресу у сфері енергетики. Досягнуто значного прогресу в питаннях довкілля та клімату, причому в питаннях довкілля досягнуто більшого прогресу, ніж у питаннях зміни клімату. Незначний прогрес був зафіксований у сфері транспорту. Деякий прогрес спостерігається стосовно транс'європейських мереж. У червні 2022 року Україна підписала з ЄС угоду у сфері дорожніх перевезень із метою лібералізації двосторонніх і транзитних дорожніх перевезень. Однак загалом узгодження законодавства та інституційні реформи в транспортному секторі досі відбуваються повільно. В енергетичному секторі Україна ухвалила важливе законодавство, в тому числі довгоочікуваний закон про доброчесність

і прозорість оптового ринку електроенергії. Потрібно скасувати запроваджені в умовах воєнного стану заходи, які призвели до зниження прозорості та незалежності учасників енергетичного сектора. Що стосується транс'європейських мереж, енергетичні й транспортні установи продовжують демонструвати надзвичайну стійкість і здатність до екстреного ремонту пошкоджених мереж. У сфері довкілля та зміни клімату Україна досягла більшої відповідності acquis ЄС та працювала над стратегічним плануванням. Так, був ухвалений рамковий закон про управління відходами, затверджені плани управління ризиками затоплення та водна стратегія до 2050 року. Слабка адміністративна спроможність України у сфері охорони довкілля та клімату є однією з найбільших проблем, у тому числі для впровадження та забезпечення дотримання правил оцінювання впливу на довкілля. Цей кластер та відповідні реформи також нерозривно пов'язані з відбудовою України під час та після війни.

Глава 14. Транспорт

У ЄС існують спільні правила щодо технічних стандартів, стандартів безпеки, стандартів безпеки, соціальних стандартів, державної допомоги та лібералізації ринку дорожнього, залізничного, внутрішнього водного, комбінованого, авіаційного та морського транспорту.

Україна демонструє **певний рівень підготовки** у сфері транспортної політики та протягом звітної періоду досягла **незначного прогресу**. Прогресу в цій сфері суттєво перешкождала нинішня військова агресія Росії проти України.

У наступному році Україна має, зокрема:

- продовжувати гармонізацію з acquis ЄС у сфері залізничних і дорожніх перевезень і дієво імплементувати в Україні acquis в цій сфері, а також створити відповідні адміністративні структури з питань залізничного транспорту, зокрема регуляторний орган;
- посилити свою адміністративну спроможність для здійснення заходів з метою забезпечення безпеки дорожнього руху та створити інспекційні та слідчі органи для залізничного та внутрішнього водного транспорту.

У сфері **транспорту** Україна імплементує пріоритетні правила перевезень ЄС відповідно до Угоди про асоціацію. Вони спрямовані на сприяння реструктуризації та модернізації транспортного сектора України та поступове наближення до чинних стандартів і політик ЄС та інших країн світу. У цьому контексті транспортний сектор України має поступово ставати сталішим, безпечнішим та ефективнішим. Незважаючи на прогрес у деяких сферах, темпи правових та інституційних змін і реформ залишаються дуже повільними, на що також впливає військова агресія Росії. Має бути якнайшвидше відновлена реалізація Національної транспортної стратегії на період до 2030 року, яка слугує основою для модернізації транспортного сектора, та відповідного плану дій на 2021–2024 роки.

Українське законодавство про державні послуги на залізничному та дорожньому транспорті мало узгоджене з acquis ЄС, і цю проблему належить вирішувати в першочерговому порядку. Відсутні незалежні органи з розслідування нещасних випадків на залізничному та водному транспорті.

У 2022 році Україна отримала статус спостерігача в рамках Договору про транспортне співтовариство, що заклало надійну основу для подальшої інтеграції її транспортного ринку з ЄС. Країна активно співпрацює зі структурами в рамках зазначеного договору. Тісніша асоціація з Транспортним співтовариством може підтримати Україну на її європейському шляху, оскільки Транспортне співтовариство відіграє важливу роль у підтримці процесу розширення завдяки імплементції відповідного транспортного acquis ЄС.

У сфері **дорожнього транспорту** Україна частково впровадила правила щодо тахографів. Запроваджено правила щодо доступу до міжнародного ринку дорожніх перевезень та пасажирських перевезень. Що стосується Європейської служби електронної сплати дорожніх зборів (Євровіньєтта), в Україні відсутня плата за користування дорогами та дорожні збори. У частині соціальних аспектів національні правила щодо часу керування та часу відпочинку приведено у відповідність до норм ЄС, однак низку інших положень щодо періодів відпочинку досі не імplementовано. Законодавство України щодо контролю придатності до експлуатації транспортних засобів частково приведено у відповідність до норм ЄС.

Протягом звітнього періоду не було досягнуто жодного прогресу у завершенні важливих регуляторних реформ та ухваленні законодавства. Це стосується, серед іншого, регулювання ринку дорожніх перевезень у частині забезпечення безпеки колісного транспорту та соціальних аспектів дорожніх перевезень. Ситуація з безпекою дорожнього руху в Україні погіршилася після повномасштабного російського вторгнення. Мірою можливості слід реалізовувати Стратегію підвищення рівня безпеки дорожнього руху в Україні на період до 2024 року.

До 2024 року продовжено строк дії угоди у сфері дорожніх перевезень, спрямованої на лібералізацію двосторонніх і транзитних дорожніх перевезень між Україною та ЄС та підписаної в червні 2022 року на початковий період тривалістю один рік. Зазначена угода також передбачає визнання українських посвідчень водія та сертифікатів професійної компетентності. Україна також підписала Протокол «Інтербус» про міжнародні регулярні і спеціальні регулярні перевезення пасажирів міжміськими та міжнародними автобусними маршрутами. Однак Україна досі не ратифікувала цей протокол.

Реалізація реформи **залізничного транспорту** була призупинена із запровадженням воєнного стану в лютому 2022 року. Війна призвела до зміни логістичних маршрутів після повного, а потім часткового закриття українських чорноморських портів. Це продемонструвало важливість надійного і стійкого наземного сполучення з ЄС, а також критично важливе значення залізничного транспорту в нинішніх умовах. Законопроект про залізницю ще не ухвалено.

Українська залізниця (АТ «Укрзалізниця») залишається єдиним інтегрованим залізничним підприємством, яке управляє інфраструктурою та надає послуги залізничних перевезень без фінансового та організаційного розділення між управлінням інфраструктурою та операційною діяльністю. Закон «Про природні монополії» спрямований на регулювання доступу до інфраструктури. На практиці, однак, тарифи та умови доступу до інфраструктури не регулюються. Державна служба України з безпеки на транспорті, підпорядкована Міністерству розвитку громад, територій та інфраструктури, видає ліцензії операторам вагонів, які перевозять пасажирів або небезпечні вантажі. Однак вона не видає сертифікатів безпеки.

У сфері **морського транспорту** протягом звітнього періоду не було досягнуто жодного прогресу в ухваленні законодавства, яке би відповідало *acquis* ЄС. Законодавчі рамки не узгоджені з *acquis* в частині системи моніторингу та інформації про рух суден Співтовариства. Наразі неможливо реалізувати технічні рамки, оскільки через війну країна не має повного контролю над своєю береговою лінією. Україна не ратифікувала Конвенцію Міжнародної організації праці про працю в морському судноплаванні 2006 року. Законодавство України не повністю відповідає Директиві ЄС про робочий час та Директиві ЄС про дотримання робочого часу. Створено морську адміністрацію, яка вже функціонує. Однак її спроможності мають бути суттєво посилені, щоб забезпечити проведення реформ і виконання міжнародних зобов'язань, покладених на портову або прибережну державу. Зміст законодавства України щодо цифрових вантажних перевезень частково відповідає законодавству ЄС. Україні ще належить ухвалити

законодавство, яке би відповідало Регламенту ЄС про портові послуги. Як держава прапора Україна повинна постійно докладати зусиль і вживати необхідних заходів для покращення якості свого флоту. Україна також бере участь у проекті технічної допомоги для Чорного та Каспійського морів (BCSEA II), що виконується Європейським агентством з морської безпеки (EMSA).

Закон «Про **внутрішній водний транспорт**» 2020 року встановлює правові, регуляторні та інституційні рамки для забезпечення безпеки судноплавства. Необхідно ухвалити та впровадити законодавство щодо функціонування ринку, доступу до професії, річкових інформаційних систем та небезпечних вантажів. Уряд вжив заходів для створення спеціального виконавчого органу («Адміністрація судноплавства») з питань внутрішнього водного транспорту. Україна є учасником Стратегії ЄС для Дунайського регіону та активним членом Дунайської комісії. Крім того, вона має двосторонні угоди з декількома придунайськими державами про взаємне визнання документів. Тим не менше, Україна повинна продовжувати працювати над виконанням передумов для визнання свідоцтв членів екіпажів суден в ЄС відповідно до Директиви (ЄС) 2017/2397.

Повітряний простір України закритий для цивільної **авіації** через війну, що унеможлиблює роботу українських та іноземних авіакомпаній та призвело до призупинення аеронавігаційного обслуговування Державним підприємством обслуговування повітряного руху. Однак Державна авіаційна служба України продовжує підтримувати належний рівень нагляду за безпекою авіаційних перевізників, зареєстрованих в Україні. З 2017 року Україна досягла значного прогресу у наближенні до правил ЄС у сфері авіації і підписала Угоду про Спільний авіаційний простір між Україною та ЄС у жовтні 2021 року. У липні 2022 року було затверджено план заходів із виконання Угоди про Спільний авіаційний простір.

Україна почала розробляти свої стратегічні, законодавчі та регуляторні щодо **інтермодальних перевезень**. Однак прогрес сповільнився через війну. Закон «Про мультимодальні перевезення» роз'яснює та спрощує процедури та обов'язки щодо використання декількох видів транспорту. Це відбувається шляхом наближення українського законодавства до Директиви про встановлення спільних правил для деяких типів комбінованих перевезень вантажів між державами-членами ЄС.

Необхідно досягти більшого прогресу для повного приведення законодавства України у відповідність до правил ЄС **щодо прав пасажирів** усіх видів транспорту, зокрема пасажирів рейсових і туристичних автобусів, а також прав маломобільних людей. Україна частково імплементувала законодавство ЄС щодо прав пасажирів залізничного транспорту.

Глава 15. Енергетика

Енергетична політика ЄС охоплює енергопостачання, інфраструктуру, внутрішній енергетичний ринок, споживачів, відновлювальну енергетику, енергоефективність, атомну енергетику, ядерну безпеку, радіаційний захист та ядерну безпеку.

Україна демонструє **хороший рівень підготовки** у сфері енергетики. Україна досягла **певного прогресу** протягом звітнього періоду, незважаючи на те, що енергетичний сектор працював у надзвичайних умовах через російські атаки на українську енергетичну інфраструктуру. Тривало узгодження законодавства, у тому числі в частині доброчесності та прозорості оптового енергетичного ринку, відновлюваних джерел енергії, оператора газотранспортної системи та сертифікації газових сховищ. Однак заходи, вжиті в умовах воєнного стану, призвели до зниження прозорості та незалежності зацікавлених сторін в енергетичному секторі.

У наступному звітному періоді Україна має, зокрема:

- досягти прогресу в забезпеченні «зеленого» енергетичного переходу та «зеленої» відбудови: затвердити амбітний національний план з енергетики та клімату (НПЕК) відповідно до цілей Енергетичного Співтовариства у сфері енергетики та клімату на період до 2030 року; ухвалити та впровадити інтеграційний пакет у сфері електроенергетики; продовжувати підвищувати енергоефективність, у тому числі в житловому секторі, за допомогою регуляторних заходів та через Фонд енергоефективності; впроваджувати заходи політики, спрямовані на заохочення інвестицій у виробництво відновлюваних джерел енергії; розпочати реформування сектора централізованого тепlopостачання та запровадити обов'язкові критерії енергоефективності при здійсненні публічних закупівель;
- вжити заходів для запровадження практики формування цін на енергію, які відображають витрати, зокрема шляхом поступової відмови від обов'язків із надання громадських послуг і заміни їх цільовою підтримкою вразливих споживачів енергоресурсів;
- покращити незалежне та дієве функціонування енергетичного регулятора, що дасть змогу виробляти й ухвалювати справедливі та прозорі рішення, які дозволять енергетичним ринкам функціонувати належним чином.

У квітні 2023 року Україна ухвалила нову енергетичну стратегію до 2050 року. Документ не був оприлюднений, оскільки він залишається засекреченим українським Урядом. План відновлення України з липня 2022 року визначає наміри Уряду збільшити частку відновлюваної енергетики у структурі генерації як у газовому, так і в електроенергетичному секторі, а також розвивати зелену водневу промисловість. Ще до повномасштабного вторгнення Росії Україна розробила проєкт НПЕК. Новий документ має бути розроблений із урахуванням впливу війни на енергетичну інфраструктуру України та загальних наслідків для її енергетичної системи, яка має стати більш стійкою, децентралізованою, ефективною та основою на відновлюваних джерелах енергії. НПЕК має визначити конкретні політику та заходи і стати настановчим документом для післявоєнної відбудови відповідно до цілей Енергетичного Співтовариства на період до 2030 року з урахуванням рекомендацій Секретаріату Енергетичного Співтовариства.

Що стосується **безпеки постачання**, Україна покладається переважно на внутрішній видобуток та обмежений імпорт природного газу з ЄС. Що стосується електроенергії, потужність для імпорту електроенергії постійно збільшується, досягнувши 1 200 МВт у червні 2023 року для контрольного блоку Україна/Молдова.

Україна ще не імплементує Директиву про нафтові запаси. Кінцевий термін для гармонізації законодавства, передбачений Договором про заснування Енергетичного Співтовариства, спливає 1 січня 2023 року. У грудні 2022 року Україна ухвалила закон про сертифікацію газосховищ, а в квітні 2023 року оператор газосховищ «Укртрансгаз» отримав відповідну сертифікацію.

Українські оператори системи передачі газу та електроенергії (ОСП) мають статус спостерігача в ENTSO-E та ENTSO-G, європейських асоціаціях зі співпраці з ОСП. «Укренерго», український оператор системи передачі електроенергії, вживає заходів для досягнення повноправного членства в ENTSO-E. Що стосується постачання газу, Україна бере участь в Aggregate EU, спільній платформі ЄС із закупівлі газу. Країна має угоди з Угорщиною, Польщею та Словаччиною про забезпечення надійних потужностей для імпорту газу в Україну.

Що стосується **внутрішнього енергетичного ринку**, первинне законодавство України відповідає третьому енергетичному пакету ЄС. Україні ще належить узгодити та імплементувати новий пакет інтеграції в електроенергетиці, ухвалений Енергетичним співтовариством у грудні 2022 року. У сфері електроенергії діє ринок «на добу наперед» та внутрішньодобовий ринок з ціновими обмеженнями. Україна ще не призначила

номінованого оператора ринку електроенергії. Оператори системи передачі електроенергії та газу, а також оператор газосховищ відокремлені та сертифіковані. Оператори систем розподілу електроенергії та газу також відокремлені. Однак органи влади та компанії постійно втручаються у корпоративне управління ОСП та ринком, що створює проблему. Корпоративне управління ОСП ТОВ «Оператор ГТС України» виявилось нефункціональним. Реформа управління ОСП у газовому секторі розпочалася з ухвалення законодавства у серпні 2023 року.

Незалежність Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сферах енергетики та комунальних послуг (НКРЕКП) та довіра до неї ще не повністю забезпечені відповідно до зобов'язань України в рамках Енергетичного Співтовариства. Це має вирішальне значення для приватних інвестицій та відбудови в енергетичному секторі. Протягом звітнього періоду НКРЕКП приділила особливу увагу підтримці низьких та стабільних цін на енергоносії для населення в умовах війни. Для цього постановами Кабінету Міністрів було розширено зобов'язання щодо забезпечення соціального захисту побутових споживачів газу та електроенергії. Як наслідок, фінансове становище державних енергетичних компаній, які виконують обов'язки з надання громадських послуг — «Нафтогазу» стосовно газу, «Енергоатома», «Гарантованого покупця» та «Укргідроенерго» стосовно електроенергії, — значно погіршилося, оскільки тарифи для домогосподарств виявилися значно нижчими за рівень відшкодування витрат. Такі особливі обов'язки з надання громадських послуг повинні поступово скасовуватися і замінюватися сталішими рішеннями, які спрямовані на подолання енергетичної бідності та вразливості кінцевих споживачів. У травні 2023 року НКРЕКП дещо підвищила тарифи на електроенергію для населення.

Після того, як у березні 2022 року українська та молдовська електромережі були екстрено синхронізовані з континентальною європейською мережею, Україна почала експортувати електроенергію на ринок ЄС. Із жовтня 2022 року після масованих російських повітряних атак на електроенергетичну інфраструктуру експорт припинився. Щоб обмежити масштаби планових відключень, спричинених військовими атаками, Україна імпортувала електроенергію з ЄС протягом зимових місяців, відновивши обмежений експорт у квітні 2023 року. Обсяг ринку електроенергії значно скоротився, оскільки багато промислових споживачів були змушені зупинити виробництво через війну.

У травні 2023 року Парламент ухвалив законодавство про цілісність і прозорість оптового ринку електроенергії (Регламент REMIT) відповідно до зобов'язань України в рамках Енергетичного Співтовариства. Законом, спрямованим на імплементацію Регламенту REMIT, також внесено зміни щодо розподілу транскордонних потужностей. Україна досі не уклала угод із сусідніми державами-членами ЄС про розподіл транскордонних потужностей. На сьогодні зі Словаччиною було досягнуто домовленості про розподіл плати за управління пропускнуою спроможністю у співвідношенні 50:50. Спільні аукціони з транскордонного продажу електроенергії, які повинні проводити «Укренерго» на кордонах з Румунією та Молдовою та офіс спільного розподілу на кордонах із Польщею, Словаччиною та Угорщиною, ще не відбулися.

У сфері **вуглеводнів** у грудні 2022 року Парламент ухвалив закон про спрощення дозвільних процедур для проектів у сфері надрокористування.

Що стосується **відновлюваної енергетики**, значна частина встановлених потужностей України, які у 2021 році становили 9,6 ГВт, постраждала внаслідок війни або знаходиться в регіонах, де тривають бойові дії. Впровадження функціональної ринкової схеми підтримки виробництва енергії з відновлюваних джерел відповідно до Директиви 2018/2001 залишається ключовим пріоритетом для України, в тому числі для залучення вкрай необхідних приватних інвестицій. Поточна ціль України на 2030 рік — збільшити частку ВДЕ у валовому кінцевому енергоспоживанні до 27%. У своїй НПЕК Україна

повинна встановити нові амбітні річні цілі стосовно ВДЕ на період до 2030 року.

У липні 2023 року Парламент ухвалив законодавчі зміни, які дозволяють виробникам, що виробляють електроенергію з ВДЕ, продавати її безпосередньо на ринку «на добу наперед», внутрішньодобовому, двосторонньому та балансуєчому ринках. Споживачі можуть встановлювати ВДЕ-об'єкти потужністю до 30 кВт для сонячних та вітрових установок і до 50 кВт для комбінованих вітро-сонячних систем. Існує два варіанти компенсації для споживачів: «зелений» тариф та чистий продаж (net billing) на основі погодинної оптової ринкової ціни. У червні 2023 року Україна ухвалила законодавство, що встановлює рамки гарантій походження, але досі не створено функціонуючий національний електронний реєстр.

У сфері **енергоефективності** українське законодавство значною мірою відповідає Директиві ЄС про енергоефективність. Положення щодо місцевого енергетичного планування та сприяння розгортанню систем енергетичного менеджменту державними та муніципальними органами враховують належні практики ЄС. Енергоаудит є обов'язковим для великих компаній. Однак ці правила ще не доповнені санкціями за порушення, що може перешкоджати їх виконанню, або стимулами. Заходи Національного плану дій з енергоефективності на період до 2030 року, затвердженого у 2021 році, потребують оновлення, а також ухвалення довгострокової стратегії реновації будівель. Необхідно визначити пріоритетні інвестиції в енергоефективність для передачі та розподілу електроенергії та газу.

Незважаючи на загарбницьку війну Росії, Україна продовжує наближатися до законодавства ЄС у сфері енергоефективності. Протягом звітнього періоду Україна ухвалила чотири з 26 нормативно-правових актів, призначених для забезпечення виконання свого рамкового закону про енергоефективність. У березні 2023 року Україна підписала закон про високоефективну когенерацію, хоча й досі не розробила механізму підтримки комбінованого виробництва тепла та електроенергії на основі корисного попиту на тепло для стимулювання інвестицій. Необхідні додаткові заходи політики та підтримки для сприяння ефективному опаленню та охолодженню, у тому числі реформування та модернізації муніципальних систем централізованого тепlopостачання, ширше використання відновлюваних джерел енергії, а також відпрацьованого тепла, яке продукують промислові підприємства.

Закон України «Про енергетичну ефективність будівель» значною мірою відповідає acquis ЄС. Досі потребують уваги декілька питань стосовно комплаєнсу, які ще не були врегульовані. Серед них — перевірки інженерних систем, розмежування сертифікації будівель та енергоаудиту будівель, а також запровадження вимог щодо сертифікації будівель при їх продажу або здачі в оренду. У липні 2022 року Україна ухвалила новий закон, покликаний створити умови для комплексної термомодернізації будівель. Закон про комерційний облік теплової енергії та водопостачання значною мірою узгоджений з acquis про облік тепла, і Україна вже забезпечила точними засобами обліку теплової енергії 83% будівель, підключених до централізованого тепlopостачання. Однак, індивідуальний облік та виставлення рахунків на основі споживання ще не стали поширеною практикою. Законодавство України великою мірою узгоджене з регламентами ЄС, Директивою про енергетичне маркування та Директивою про екодизайн. На початку 2023 року Україна ухвалила 29 технічних регламентів з екодизайну та 16 з енергетичного маркування. Для забезпечення ефективного виконання відповідного законодавства необхідно посилити організаційну та технічну спроможність органу державного ринкового нагляду. Необхідно впровадити обов'язкові критерії енергоефективності для цілей публічних закупівель.

У 2018 році Україна створила Фонд енергоефективності з прозорим корпоративним управлінням та системою моніторингу/верифікації для підтримки модернізації житлових будинків. Досі це був єдиний захід щодо політики, який передбачав

застосування відповідного вимірювання та верифікації енергозбереження до споживання кінцевими споживачами. У 2022 році фонд запровадив нову програму відновлення, спрямовану на підтримку реабілітації житлових будинків, які не зазнали структурних пошкоджень внаслідок війни.

Стосовно **атомної енергетики, ядерної безпеки та радіаційного захисту** Україна є стороною всіх міжнародних конвенцій, укладених під егідою Міжнародного агентства з ядерної безпеки, в тому числі Конвенції про оперативне оповіщення про ядерну аварію та Конвенції про ядерну безпеку. Зобов'язання та обов'язки, що впливають із міжнародних договорів, конвенцій та інших угод, які належать до сфери відповідальності Державної інспекції ядерного регулювання України (Держатомрегулювання), впроваджені та виконуються мірою можливості з урахуванням нинішньої загарбницької війни Росії проти України та силового незаконного захоплення російськими військами Запорізької атомної електростанції.

Спроможність регулятора у сфері ядерної безпеки здійснювати незалежне ліцензування та інспектування в принципі вважається достатньою. З допомогою Державного науково-технічного центру з ядерної та радіаційної безпеки Держатомрегулювання може виконувати свої обов'язки. Однак його рішення де-факто не виконуються на незаконно захопленій Запорізькій АЕС. За міжнародної підтримки триває подальша розбудова потенціалу Держатомрегулювання. Регулятор активно співпрацює з Європейською групою регуляторів ядерної безпеки.

У лютому 2023 року Парламент ухвалив закон про реорганізацію державного підприємства з атомної енергетики. Він передбачає перетворення «Енергоатома» на акціонерне товариство державного сектора та призначення незалежної наглядової ради в період із грудня 2023 року по березень 2024 року відповідно до Директиви Ради 204/87/Євратом. Енергоатом експлуатує 15 атомних енергоблоків на чотирьох майданчиках загальною потужністю 13,83 МВт. Запорізька атомна електростанція, найбільша в Європі, була незаконно захоплена Росією в березні 2022 року. Це створює численні загрози безпеці та призводить до того, що Україна недоотримує 6 ГВт електроенергії для забезпечення базового навантаження. Підписано меморандуми про взаєморозуміння з компанією Westinghouse щодо будівництва в Україні дев'яти нових атомних енергоблоків за технологією AP1000 (реактор із водою під тиском з двома контурами охолодження).

Україна досягла певного рівня відповідності законодавству Євратом з ядерної безпеки. Існують прогалини у сфері радіаційного захисту персоналу, населення та довкілля, а також у сфері поводження з радіоактивними відходами та відпрацьованим ядерним паливом. Процес наближення України до ЄС затримується, частково через поточну російську агресію, і є фрагментарним. Необхідно завершити узгодження українського законодавства з Директивою Ради 2014/87/Євратом та Директивою Ради 2013/59/Євратом, а також з українськими інституційними рамками.

В Україні існують регуляторні рамки у сфері поводження з радіоактивними відходами, які потребують подальшого розвитку. У країні досі відсутні декілька необхідних планів у сфері поводження з радіоактивними відходами та відпрацьованим ядерним паливом, а також закон про поводження з урановими об'єктами, що залишилися з радянських часів. Державне агентство України з управління зоною відчуження є центральним органом виконавчої влади, відповідальним за створення інфраструктури поводження з радіоактивними відходами та управління нею. Це агентство керує Державним фондом поводження з радіоактивними відходами. Його ресурсів недостатньо для фінансування всіх необхідних інфраструктурних проєктів у цій сфері.

Що стосується **ядерної безпеки**, Україні необхідно розпочати адаптацію існуючих систем обліку та контролю ядерних матеріалів до положень про ядерну безпеку (глава 7) Договору про Євратом.

Глава 21. Транс'європейські мережі

ЄС сприяє розвитку Транс'європейських мереж (TEN) у сферах транспорту, телекомунікацій та енергетики для зміцнення внутрішнього ринку та сприяння зростанню і зайнятості.

Україна демонструє певний **рівень підготовки** у сфері Транс'європейських мереж (TEN) і протягом звітного періоду досягла **певного прогресу**. Розвиток нової інфраструктури та мереж суттєво сповільнився через загарбницьку війну Росії проти України.

У наступному році Україна має, зокрема:

- проводити аварійно-відновлювальні та ремонтні роботи і планувати модернізацію об'єктів критичної інфраструктури, беручи до уваги необхідність відбудови в районах, що сильно постраждали від війни, та забезпечувати краще сполучення з державами-членами ЄС, зокрема через ефективніші залізничні та автомобільні пункти перетину кордону TEN-T, а також міждержавні перетини енергосистем;
- продовжувати узгоджувати та впроваджувати регуляторні рамки ЄС, пов'язану з TEN-T та TEN-E;
- розвивати адміністративну спроможність та розширювати підготовку проєктів, щоб забезпечити реалізацію проєктів транспортної та енергетичної інфраструктури відповідно до стандартів ЄС.

У **Транс'європейській транспортній мережі (TEN-T)** нині існує два основні коридори, які виходять до українського кордону в Чопі: Середземноморський коридор та коридор Рейн-Дунай. У червні 2022 року Україна та ЄС підписали меморандум про взаєморозуміння високого рівня щодо поширення індикативних карт TEN-T, внівши важливі зміни до індикативної мережі TEN-T в Україні, а саме: включення внутрішніх водних шляхів річок Дніпро та Південний Буг та коригування залізничної і дорожньої мереж.

Україна приєдналася до механізму «Сполучення Європи» в червні 2023 року.

В індикативному інвестиційному плані дій TEN-T визначено 39 пріоритетних проєктів в Україні, які охоплюють всі види транспорту: дорожній, залізничний, авіаційний, порти та внутрішні водні шляхи. Коли Росія розпочала загарбницьку війну проти України, менше 10% визначених проєктів мали техніко-економічне обґрунтування, і лише деякі з них перебували на подальших стадіях підготовки або реалізації. Обмежена спроможність визначати пріоритети, готувати та впроваджувати проєкти, а також обмеженість фіскального простору залишаються критичними проблемами в Україні.

Протягом звітного періоду зусилля України були зосереджені на аварійному ремонті пошкодженої транспортної мережі, відновленні життєво важливих сполучень та впровадженні швидких рішень для покращення сполучення з дунайськими портами і державами-членами ЄС в рамках ініціативи «Шляхи солідарності». Попри те, що фіскальні та інституційні спроможності України залишаються істотно обмеженими через війну, транспортні установи продовжують демонструвати неабияку стійкість і здатність швидко проводити аварійні ремонтні роботи в пошкодженій транспортній мережі.

Існує нагальна потреба у розвитку адміністративного потенціалу та розширенні підготовки проєктів для відновлення та розвитку транспортних мереж. Слід посилити підрозділи з реалізації проєктів у державних службах та органах місцевого самоврядування. Повинні бути сплановані та реалізовані інвестиції в транспортну мережу відповідно до екологічних і соціальних стандартів, а також на основі аналізу витрат і вигод відповідно до найкращих практик ЄС. Внутрішні стандарти України

потребують змін для приведення їх у відповідність до acquis ЄС, що сприятиме сумісності з транспортною мережею ЄС та підвищенню безпеки дорожнього руху.

Україна ще не повністю імплементувала acquis ЄС стосовно TEN-T та не повністю привела своє законодавство у відповідність до нього, зокрема в частині технічних стандартів, необхідних для забезпечення безпеки та взаємодійності мереж. Декарбонізація та цифровізація транспортного сектора залишаються складними завданнями, особливо в нинішніх умовах. Необхідне подальше узгодження та вдосконалення стандартів публічних закупівель та екологічного оцінювання, а також узгодження з правилами надання державної допомоги.

Україна працює над включенням Настанов щодо **Транс'європейської енергетичної мережі (TEN-E)** до національних законодавчих рамок за технічної підтримки, що фінансується коштом ЄС. Досі очікується узгодження з положеннями Регламенту (ЄС) 347/2013 та призначення національного органу. Значна частина внутрішньої інфраструктури передачі електроенергії в Україні була пошкоджена з лютого 2022 року; ремонтні роботи тривають постійно. Україна визначила декілька пріоритетних проєктів для зміцнення своїх електричних і газових мереж та будівництва нових міждержавних перетинів, наприклад, реконструкція лінії 400 кВ Мукачеве (Україна) – В.Капушани (Словаччина). Навесні 2023 року розпочалися роботи з реконструкції компресорної станції «Бар».

Глава 27. Довкілля та зміна клімату

ЄС виступає за рішучі кліматичні дії, сталий розвиток та захист довкілля. Правила ЄС містять положення, що стосуються зміни клімату, якості води та повітря, поводження з відходами, охорони природи, промислового забруднення, хімічних речовин, шуму та цивільного захисту.

Україна демонструє **певний рівень підготовки** у сфері довкілля та зміни клімату. У цій сфері було досягнуто **значного прогресу** попри загарбницьку війну Росії. У сфері довкілля було ухвалено законодавство, спрямоване на подальшу гармонізацію горизонтальних питань, питань щодо якості води, поводження з відходами, хімічних речовин та шуму. У сфері клімату, в якій було досягнуто незначного прогресу, Україна продовжує роботу над національним кліматичним законодавством та національним планом з енергетики та клімату.

У наступному році Україна має, зокрема:

- забезпечити міжсекторальну інтеграцію екологічних та кліматичних заходів у плани відбудови країни, визначити стратегію «зеленої» відбудови для ключових секторів та пріоритизувати відповідні законодавство та стандарти ЄС у програмі адаптації національного законодавства до acquis;
- ухвалити первинне та вторинне законодавство для продовження реформ, розпочатих у сфері управління водними ресурсами та відходами. Ухвалити закон про екологічний контроль та законодавство, що гармонізує його acquis щодо промислових викидів;
- ухвалити кліматичний закон та ініціювати оновлення довгострокової стратегії зменшення викидів відповідно до рамки ЄС на період до 2030 року.

Довкілля

Україна зробила декілька помітних кроків у напрямку узгодження з **горизонтальним законодавством** ЄС у сфері довкілля, незважаючи на труднощі, спричинені нинішньою російською загарбницькою війною. У цьому контексті кроки, зроблені Україною, набувають ще більшого значення, особливо з огляду на масові екологічні руйнування, яких зазнала Україна, та їхню актуальність для післявоєнного відновлення країни, яке,

зрештою, залежатиме від спроможності України імплементувати та забезпечувати виконання законодавства після війни. Україна ратифікувала дві поправки до Конвенції Еспо у липні 2022 року та підписала двосторонню угоду з Румунією про імплементування цієї Конвенції у листопаді 2022 року. Протягом звітнього періоду Україна ухвалила закони про національний реєстр викидів та перенесення забруднювачів (вересень 2022 року) та про державну систему моніторингу довкілля.

Необхідно посилити спроможність органів державного управління забезпечувати міжсекторальну інтеграцію екологічних та кліматичних заходів у зв'язку з відбудовою країни, а також імплементування acquis ЄС та забезпечення дотримання вже ухваленого національного законодавства. Україні необхідно значно посилити адміністративну та інспекційну спроможність у сфері довкілля та клімату. Імплементування та забезпечення дотримання законодавства з ОВД та СЕО сповільнилися через воєнний стан. СЕО та ОВД повинні проводитися відповідно до Конвенції Еспо та ухваленого acquis ЄС, в тому числі для програм і проєктів розвитку гідроенергетики. Необхідно забезпечити доступ громадянського суспільства до екологічної інформації та участь у виробленні й ухваленні рішень. Українське законодавство передбачає дисциплінарну, цивільну, адміністративну та кримінальну відповідальність за екологічні правопорушення, але повного узгодження з відповідним acquis ЄС та його імплементування ще не досягнуто.

У сфері **якості повітря** триває робота над подальшим узгодженням з двома директивами щодо якості атмосферного повітря. У серпні 2022 року було затверджено порядок розроблення планів заходів із поліпшення якості атмосферного повітря, а у квітні 2023 року — методичні рекомендації щодо їхнього змісту та порядку розроблення. Відповідно до конвенції про повітря Європейської економічної комісії Організації Об'єднаних Націй (ЄЕК ООН), Україна подавала номенклатуру для звітності та інформативні звіти про інвентаризацію у 2022 та 2023 роках. У березні 2023 року були ухвалені законодавчі зміни до системи державного моніторингу, в тому числі щодо якості повітря. Необхідно продовжувати роботу над процедурами збирання, опрацювання, повідомлення та розповсюдження інформації про якість повітря, а також моніторингу та контролю. Для цього слід запланувати відповідні інвестиції. Щодо сірки в паливі необхідний системний моніторинг відповідності відповідних продуктів. Українське законодавство ще не повністю узгоджене з Директивою про контроль викидів летких органічних сполук у результаті зберігання бензину та утилізації парів бензину.

У 2022 році було ухвалено рамковий закон про **управління відходами**, який набуває чинності в липні 2023 року. Що стосується осаду стічних вод, загальні питання, пов'язані з водовідведенням та очищенням стічних вод, були врегульовані новим законом у січні 2023 року, але повної відповідності директиві ще не досягнуто. У 2021 році був ухвалений закон про обмеження використання поліетиленових пакетів, але потрібні додаткові зусилля для забезпечення його дотримання та поширення інформації серед населення.

Що стосується **якості води**, розробляються плани управління річковими басейнами, а також стандарти щодо оцінювання екологічного стану річок, озер, перехідних і прибережних вод із використанням чотирьох із п'яти біологічних параметрів якості, визначених у Водній рамковій директиві. У жовтні 2022 року Уряд затвердив плани управління ризиками затоплення на виконання транспонованої Директиви про затоплення. У грудні 2022 року було затверджено водну стратегію з питань водокористування, охорони та відтворення водних ресурсів на період до 2050 року. План дій із її реалізації також передбачає визначення зон, вразливих до нітратів, до грудня 2023 року та декілька показників щодо скидів стічних вод у контексті Директиви про очищення міських стічних вод. У січні 2023 року деякі з елементів стратегії були врегульовані Законом «Про водовідведення та очищення стічних вод». Наприкінці 2022 року було опубліковано чергову національну щорічну доповідь про якість питної

води та стан питного водопостачання у 2021 році. В українському законодавстві та у водній стратегії є положення про якість питної води, але відповідність вимогам ЄС ще належить оцінити. Продовжується імплементація Директиви про технічні специфікації для хімічного аналізу та моніторингу стану води. Адміністративна спроможність у водному секторі є недостатньою, в тому числі через брак фінансування.

Що стосується **охорони природи**, в червні 2022 року було ухвалено закон про захист лісів. У грудні 2022 року Уряд затвердив зміни до правил відтворення лісів, які забороняють використання інвазійних чужорідних видів. У травні 2023 року також було затверджено список інвазійних видів дерев. У липні 2022 року було затверджено план заходів з реалізації Стратегії біобезпеки та біологічного захисту на 2022–2025 роки, який також охоплює заходи щодо інвазійних чужорідних видів. У травні 2022 року Україна приєдналася до Нагойського протоколу про доступ до генетичних ресурсів. Необхідні подальші дії для захисту біорізноманіття, в тому числі відповідно до *acquis* про диких птахів, оселища, зоопарки, пастки, що утримують лапи тварин, доступ до генетичних ресурсів і тюленів. Стратегія охорони біорізноманіття та план дій із її реалізації також мають бути розроблені з урахуванням Куньмінсько-Монреальської глобальної рамкової угоди про біорізноманіття. Необхідно розвинути потенціал для створення охоронних ділянок у рамках ініціативи «Натура 2000» та управління ними, а також забезпечити застосування вже ухваленого законодавства. Українське законодавство частково узгоджене з Регламентом ЄС про деревину та Регламентом ЄС про управління правозастосуванням у сфері лісового господарства та торгівлю деревиною. Однак існує високий ризик недотримання встановлених вимог. Необхідно посилити незалежність і спроможність у сфері моніторингу видачі ліцензій, рубки та продажу лісової продукції та контролю за ними. 10 червня 2023 року Парламент ратифікував Нагойсько-Куала-Лумпурський додатковий протокол про відповідальність і відшкодування до Картахенського протоколу про біобезпеку.

Україна демонструє певний рівень підготовки у сфері **промислового забруднення та управління ризиками**. В Україні існують правові рамки, що охоплюють ці сфери, але необхідно докласти зусиль для подальшого їх узгодження з *acquis* ЄС, у тому числі шляхом ухвалення відсутніх первинних законодавчих актів. У травні 2023 року Верховна Рада ухвалила в першому читанні законопроект про інтегрований екологічний дозвіл та найкращі доступні технології. Існуючі національні ліміти на викиди забрудників та скиди не відповідають рівням викидів, пов'язаним із найкращими доступними технологіями, визначеними в Директиві про промислові викиди, в тому числі стосовно приблизно 220 великих спалювальних установок. У березні 2023 року для нового обладнання було запроваджено обов'язкові процедури автоматизованої системи контролю викидів забрудників. Однак вони не поширюються на найбільш забруднювальне обладнання радянських часів. Крім того, ці правила набудуть чинності лише через декілька років після закінчення воєнного стану. Україна подала дані про викиди за 2021 рік до Європейського агентства з охорони довкілля відповідно до Директиви про великі спалювальні установки. Стосовно промислових аварій, Україна приєдналася до Конвенції про транскордонний вплив промислових аварій ЄЕК ООН у 2022 році. Тепер українське законодавство має бути оновлене відповідно до вимог зазначеної конвенції та *acquis* ЄС. У серпні 2022 року були ухвалені законодавчі зміни для приведення українського законодавства у відповідність до Директиви Seveso III, що стосується небезпеки великих аварій на суші. У вересні 2022 року Уряд ухвалив постанову про ідентифікацію об'єктів підвищеної небезпеки на основі принципів зазначеної директиви. У лютому 2023 року були розроблені процедури звітування про заходи забезпечення безпеки для суб'єктів господарювання з високим ступенем ризику.

Україні рекомендовано розпочати адміністративну підготовку до узгодження з новим екологічним *acquis* ЄС, що впливає з Європейського зеленого курсу у сферах циркулярної економіки, захисту біорізноманіття та нульового забруднення. Необхідні

подальша робота та адміністративні заходи для імплементації Схеми екологічного менеджменту та аудиту ЄС і Регламенту ЄС про екологічне маркування, а також для адаптації екологічних стандартів і сприяння «зеленим» публічним закупівлям.

У сфері **хімічних речовин** у грудні 2022 року Україна ухвалила закон для врегулювання питань імпорту та експорту. Необхідно докласти більше зусиль для приведення правових рамок у відповідність до *acquis* ЄС. Україна ухвалила закон про приєднання до Мінаматської конвенції про ртуть у травні 2023 року. У вересні 2022 року було ухвалено закон про систему громадського здоров'я, який забороняє виробництво та використання азбесту. У липні 2022 року Уряд відтермінував на рік набуття чинності технічним регламентом про заборону тестування косметики на тваринах. Щодо біоцидів не було досягнуто жодного прогресу.

Що стосується **шумового забруднення**, закон про систему громадського здоров'я, ухвалений у вересні 2022 року, частково враховує вимоги Директиви 2002/49/ЄС. Транспозиція ще не завершена.

У сфері **цивільного захисту** 20 квітня 2023 року Україна та ЄС підписали Угоду про участь України в Механізмі цивільного захисту ЄС (UCPM). Україна стане державою-учасницею UCPM ретроспективно з 1 січня 2023 року, щойно повідомить Комісію про завершення процедури ратифікації. Як держава-учасниця, Україна зможе не лише отримувати, але й пропонувати допомогу через UCPM іншим країнам, що постраждали від катастроф. Україна отримує доступ до більшого фінансування та скористається повним спектром інструментів у рамках UCPM для структурованої співпраці з ЄС у сфері запобігання надзвичайним ситуаціям та готовності до цивільного захисту. Україна вже продемонструвала потужну солідарність із іншими країнами, що постраждали від стихійних лих. Україна надала двосторонню допомогу Туреччині у відповідь на землетруси в лютому 2023 року та Словенії у відповідь на повені в серпні 2023 року.

В Україні добре структурована система захисту населення на національному, регіональному та місцевому рівні. Заходи з реагування координує Державна служба надзвичайних ситуацій. Від початку війни у 2022 році вона ефективно координує разом із широким колом зацікавлених сторін в українському Уряді надання безпрецедентної допомоги Україні в натуральній формі через UCPM. У країні існує цілодобова оперативна чергова служба, яка співпрацює з Центром координації реагування на надзвичайні ситуації Європейської Комісії. Для полегшення співпраці можна було би збільшити кількість англомовного персоналу. Ролі та обов'язки в системі цивільного захисту потребують подальшого уточнення. Система цивільного захисту України має добре задокументовану історію управління ризиками лих, що ґрунтується на потужних тактичних спроможностях та на добре розвинутій правовій та інституційній структурі. Її можна було би покращити шляхом посилення заходів із запобігання катастрофам та забезпечення готовності до них. Національна оцінка ризиків стихійних лих періодично оновлюється, але відсутня затверджена на національному рівні методологія. В Україні відсутнє повне картування специфічних небезпек. Крім того, може бути додатково посилена система раннього оповіщення. Необхідно посилити синергію та співпрацю між Державною службою України з надзвичайних ситуацій та органами влади, відповідальними за промислове забруднення, управління ризиками, промислові аварії, небезпеки великих аварій на суші, що охоплені Директивою Seveso III, щоб запровадити міжгалузеві превентивні заходи в рамках національних оцінок управління ризиками надзвичайних ситуацій.

Зміна клімату

У сфері зміни клімату Україна продовжила роботу над рамковим кліматичним законом, щоб зробити кліматичні зобов'язання юридично зобов'язальними та створити архітектуру управління кліматом.

У липні 2021 року Україна оновила свій національно визначений внесок (НВВ), включно із зобов'язанням скоротити викиди парникових газів на 65% до 2030 року порівняно з 1990 роком. Зобов'язання досягти нульового рівня викидів до 2060 року, яке міститься в оновленому НВВ, ще не перетворилося на довгострокову стратегію низьковуглецевого розвитку. Стратегія та план дій для реалізації НВВ ще не розроблені. Також необхідно оновити довгострокову стратегію розвитку з низьким рівнем викидів. У 2021 році було ухвалено національну стратегію адаптації, а також оперативний план із її реалізації на 2022–2024 роки.

Як договірною стороною Енергетичного Співтовариства, Україна має зобов'язання, пов'язані з Дорожньою картою декарбонізації. У зв'язку з цим країна наразі готує національний план з енергетики та клімату за підтримки Енергетичного Співтовариства. Очікується, що НПЕК сформулює середньострокове бачення України щодо декарбонізації та стійкості, а також потреби та можливості для відновлення територій, що постраждали від російської агресії, у більш «зелений» спосіб.

Також у 2019 році був ухвалений закон про моніторинг, звітність та верифікацію викидів парникових газів на виконання Дорожньої карти декарбонізації Енергетичного Співтовариства. Він набув чинності у 2020 році та став першим кроком на шляху до запровадження торгівлі квотами на викиди, після чого було ухвалено низку вторинних нормативно-правових актів. В умовах воєнного стану система моніторингу, звітності та верифікації не працює в повному обсязі. Україні необхідно терміново прискорити реалізацію Дорожньої карти декарбонізації Енергетичного Співтовариства і, зокрема, підготуватися до запровадження системи торгівлі викидами (СТВ).

В Україні діє закон про озоноруйнівні речовини та фторовані гази, ухвалений у 2019 році.

Адміністративний потенціал залишається слабким із точки зору як людських, так і фінансових ресурсів і потребує термінового посилення. Брак адміністративної спроможності перешкоджає узгодженню та імплементації законодавства ЄС, у тому числі на місцевому рівні. Україна має докласти більше зусиль для послідовного включення кліматичних міркувань в усі аспекти державної політики в рамках загальнодержавного підходу.

Йї необхідно буде узгодити майбутню національну кліматичну стратегію та кліматичне законодавство з рамковими положеннями кліматичної та енергетичної політики ЄС до 2030 року, зокрема з певними законодавчими актами в рамках пакету «Fit for 55», ухваленими протягом звітного періоду.

КЛАСТЕР 5. РЕСУРСИ, СІЛЬСЬКЕ ГОСПОДАРСТВО ТА ЗГУРТУВАННЯ

Цей кластер охоплює: сільське господарство та розвиток сільських територій (глава 11); безпечність харчових продуктів, ветеринарну та фітосанітарну політику (глава 12); рибальство та аквакультуру (глава 13); регіональну політику та координацію структурних інструментів (глава 22); та фінансові й бюджетні положення (глава 33).

Україна демонструє посередній рівень підготовки у сфері безпечності харчових продуктів, ветеринарної, санітарної та фітосанітарної політики, має певний рівень підготовки у сфері регіональної політики та координації структурних інструментів, рибальства та аквакультури, а в інших сферах — сільському господарстві та розвитку сільських територій, фінансово-бюджетному забезпеченні — перебуває на початковому рівні підготовки. Україна досягла певного прогресу у чотирьох сферах, а саме: сільське господарство та розвиток сільських територій, ветеринарна, санітарна та фітосанітарна політика, рибальство та аквакультура, а також фінансове та бюджетне забезпечення — насамперед завдяки узгодженню законодавства та політики, а також запуску національного аграрного реєстру. Прогрес у регіональній політиці та координації структурних інструментів був незначним.

Глава 11. Сільське господарство та розвиток сільських територій

Спільна сільськогосподарська політика ЄС підтримує фермерів та забезпечує продовольчу безпеку Європи. Вона допомагає боротися зі зміною клімату та підтримувати стале управління національними ресурсами, підтримує сільські території та ландшафти по всьому ЄС і підтримує життєздатність сільської економіки шляхом сприяння створенню робочих місць у секторах землеробства, агропродовольства та пов'язаних секторах. Це вимагає запровадження належних систем управління і контролю. Також у ЄС існують спільні правила щодо стандартів реалізації, якості та органічного фермерства.

Україна досі демонструє **початковий рівень підготовки** у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій. Було досягнуто **певного прогресу**, зокрема, в ухваленні законодавства, узгодженого з *acquis* ЄС, та запуску Державного аграрного реєстру, спрямованого на реєстрацію фермерських господарств. Україна досягла незначного прогресу в реалізації інших горизонтальних питань САП та покращенні адміністративної спроможності.

У наступному році Україна має, зокрема:

- завершити розробку національної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій на 2023–2030 роки, яка має доповнити план дій із відновлення сектора, та розпочати її реалізацію;
- продовжувати узгоджувати своє законодавство з *acquis* ЄС у сфері сільського господарства та розвитку сільських територій, зосереджуючись на вимогах, що впливають із Угоди про асоціацію, та посилювати адміністративну спроможність для розробки політики, що ґрунтується на фактичних даних;
- здійснювати моніторинг та розширювати реєстрацію фермерських господарств у Державному аграрному реєстрі та систематично використовувати його для всіх програм фінансової підтримки, здійснити підготовчі кроки для створення сумісного з ЄС платіжного агентства та мережі даних бухгалтерського обліку фермерських господарств.

Що стосується **горизонтальних питань**, Міністерство аграрної політики та продовольства (Мінагрополітики) відповідає за сільське господарство та розвиток сільських територій. Уряд ще не призначив орган, відповідальний за управління та контроль за державними видатками на сільське господарство, окремо від органу, відповідального за розробку програм. Слід прискорити створення адміністративної та контрольної системи, що вимагається *acquis* ЄС. Необхідно створити інтегровану систему адміністрування та контролю (IACS). У серпні 2022 року в Україні було створено Державний аграрний реєстр — автоматизовану інформаційну систему збирання, опрацювання та надання інформації про виробників сільськогосподарської продукції та їхню сільськогосподарську діяльність. Український державний фонд підтримки фермерських господарств підтримує фермерські господарства, в тому числі шляхом надання безвідсоткових кредитів та виплат за гектар і голову худоби. Однак це ще не платіжне агентство, що відповідає вимогам ЄС. Необхідно покращити інтеграцію та якість даних реєстрів, зокрема системи ідентифікації земельних ділянок. Україні рекомендовано привести заходи підтримки у відповідність до *acquis* ЄС. Необхідно створити мережу даних бухгалтерського обліку фермерських господарств. В Україні дозволена діяльність недержавних дорадчих служб різних організаційно-правових форм. До війни державна підтримка надавалася зареєстрованим радникам. Україна почала створювати систему сільськогосподарських знань та інновацій.

Що стосується **організації спільного ринку**, українське законодавство ще не приведене у відповідність до *acquis* ЄС. Робота була зосереджена на нормативно-правових актах, які

регулюють стандарти реалізації певних продуктів, а також розробляються стандарти для інших продуктів. Закон про об'єднання сільськогосподарських виробників очікує на ухвалення Парламентом і лише частково узгоджений із *acquis* ЄС.

У виноробному секторі Україна розпочала створення реєстру виноградників та нового виноградарського зонування виноробних районів відповідно до *acquis* ЄС. Організація спільного ринку вина регулюватиметься законом про виноград і виноградарство, який ще належить ухвалити.

Що стосується **розвитку сільських територій**, потрібно доопрацювати проєкт національної стратегії розвитку сільського господарства та сільських територій України на 2023–2030 роки, у тому числі екологічні стандарти, питання стійкості до зміни клімату та біоенергетики. Він має на меті доповнити план дій із відновлення сектора. Розвиток сільських територій здійснюється на основі допомоги для підтримки малого та середнього бізнесу в сільській місцевості. Фонд часткового гарантування кредитів для малих фермерів був створений як небанківська фінансова установа, а його правління було сформовано у травні 2023 року. Залишилося тільки запустити його в роботу. Програма, запущена в лютому 2023 року, підтримує інвестиції малих фермерських господарств та їх інтеграцію у функціональні сільськогосподарські ланцюги доданої вартості.

Що стосується **політики щодо якості**, закон 2020 року про охорону географічних зазначень (ГЗ) дає можливість реєструвати ГЗ відповідно до системи ЄС. У вересні та грудні 2022 року було ухвалено два закони, які додатково регулюють цей сектор. Охоронювані географічні зазначення реєструють у загальнодоступному державному реєстрі. Україні доведеться розбудовувати адміністративну спроможність для забезпечення охорони географічних зазначень та контролю за ними.

У сфері **органічного сільського господарства** ведеться підготовка до приведення українського законодавства у відповідність до *acquis* ЄС. Сертифікація органічного виробництва в основному здійснюється міжнародними органами сертифікації, а в Україні розпочато процес акредитації двох українських органів сертифікації. Важливими є заходи з посилення моніторингу та контролю. Ціль політики України — досягти сертифікації сільськогосподарських угідь як органічних на рівні 3% від загальної площі сільськогосподарських угідь до 2030 року.

Глава 12. Безпечність харчових продуктів, ветеринарна та фітосанітарна політика

Гігієнічні норми ЄС, що регулюють виробництво харчових продуктів, забезпечують високий рівень безпечності харчових продуктів. Вони гарантують здоров'я і благополуччя тварин та безпечність харчових продуктів тваринного походження, якість насіння, захист садивного матеріалу, захист від шкідливих організмів та забезпечення харчових потреб тварин.

У цій сфері Україна поки що демонструє **посередній рівень підготовки**. Було досягнуто **певного прогресу**, зокрема, в ухваленні законодавства, узгодженого з *acquis* ЄС у всіх секторах, охоплених цією главою. Необхідно ретельно контролювати виконання законодавства, посилити адміністративні спроможності та епідеміологічний нагляд.

У наступному році Україна має, зокрема:

- продовжувати впроваджувати та оновлювати стратегію узгодження українського законодавств з *acquis* ЄС та імплементувати *acquis* ЄС відповідно до вимог Угоди про асоціацію, приділяючи особливу увагу питанням здоров'я тварин та фітосанітарним заходам;
- прискорити інтеграцію в ринок ЄС за допомогою проєкту з пілотного впровадження системи торгового контролю та експертизи (TRACES) з подальшим

розширенням її використання на всю країну;

→ підвищити безпечність харчових продуктів шляхом реформування органів, що відповідають за безпечність харчових продуктів (Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів, Державне підприємство «Агентство з ідентифікації і реєстрації тварин», уповноважені лабораторії), посилення контролю за безпечністю харчових продуктів та запровадження надійного нагляду за захворюваннями та вакцинацією.

З 242 правовими актами ЄС, які мають бути адаптовані, санітарний (безпечність харчових продуктів та здоров'я тварин) та фітосанітарний (здоров'я рослин) сектори є єдиною найбільш всеосяжною сферою в Угоді про асоціацію між Україною та ЄС. У червні 2023 року Україна повідомила, що завершила гармонізацію свого законодавства з 81 актом ЄС, і робота над ще 75 триває. Досі відсутнє первинне фітосанітарне законодавство.

Що стосується **загальної безпечності харчових продуктів**, Міністерство аграрної політики та продовольства і Міністерство охорони здоров'я мають компетенцію у сфері безпечності харчових продуктів, ветеринарної та фітосанітарної політики. Міністерство економіки також бере участь у частинах, пов'язаних із його компетенцією. Єдиний орган, Державна служба України з питань безпечності харчових продуктів та захисту споживачів (Держпродспоживслужба), відповідає за національний контроль за безпечністю харчових продуктів. Він також відповідає за ризик-орієнтований національний контроль через мережу субнаціональних органів на регіональному (обласному) та субрегіональному рівнях. У грудні 2022 року за результатами поглибленого функціонального аналізу центральний апарат Держпродспоживслужби переглянув свою структуру. Його функціональність має ще більше покращитися, якщо він візьме на себе всі належні санітарні та фітосанітарні обов'язки.

Закон «Про систему громадського здоров'я», який ухвалено у жовтні 2022 року і який буде впроваджено в жовтні 2023 року, запроваджує комплексний підхід «Єдине здоров'я», який також передбачає обмін інформацією про інфекційні захворювання, спільні для тварин і людей. У березні 2023 року Уряд підготував загальну стратегію та спільний план дій щодо співпраці між органами з питань безпечності харчових продуктів, охорони здоров'я тварин та людини.

У сфері **ветеринарної політики** досягнуто прогресу у приведенні українського законодавства у відповідність до *acquis* ЄС. Уряд ухвалив законодавство, в тому числі щодо добробуту тварин, ветеринарних препаратів та нагляду за хворобами. У ході перевірок Європейської Комісії процедури регіоналізації та зонування для певних хвороб, що підлягають повідомленню, були визнані задовільними. Україну закликають виконувати рішення щодо зонування, ухвалені в межах ЄС. Для повної операціоналізації потребують оновлення системи сповіщення про хвороби тварин та управління інформацією про спалахи. Протягом року розпочалася підготовка до використання системи торговельного та експортного контролю ЄС (TRACES). Система контролю та реєстрації переміщення тварин була поширена на овець, кіз, свиней та коней, щоб забезпечити ефективніші заходи з охорони здоров'я тварин. Потребує вдосконалення та приведення у відповідність до законодавства ЄС система офіційного контролю, спрямованого на забезпечення виконання законодавства щодо реєстрації і ідентифікації тварин, включно з контролем ринків.

Що стосується **розміщення на ринку харчових продуктів, кормів та побічних продуктів тваринного походження**, в Україні було ухвалено низку нових законодавчих актів, які регулюють питання контролю за харчовими продуктами та кормами. Відбулися структурні та інституційні реформи на основі стандартів ЄС шляхом

створення підрозділу з оцінювання ризиків у Держпродспоживслужбі та узгодження стандартних операційних процедур. Затверджено багаторічний національний план контролю на 2022–2026 роки. Створено систему аналізу, оцінювання ризиків та управління ними, в якій беруть участь підприємства харчової промисловості. Що стосується експорту, станом на 23 березня 2023 року 427 українських підприємств отримали право експортувати свою продукцію до ЄС. Україна регулярно оновлювала свій план моніторингу безпечності харчових продуктів. Необхідні подальша інтеграція баз даних із безпечності харчових продуктів та посилення адміністративного потенціалу на всіх рівнях. Контроль товарів під час імпорту також здійснюється на основі ризик-орієнтованого підходу. Україна бере повноцінну участь у системі швидкого оповіщення Комісії щодо харчових продуктів і кормів (RASFF), але не є членом цієї мережі. Офіційний контроль за імпортом та поводження з побічними продуктами тваринного походження, не призначеними для споживання людиною, ще не повністю узгоджені з acquis ЄС.

Що стосується **правил безпечності харчових продуктів та спеціальних правил щодо кормів**, законодавчі зміни передбачають створення національної установи з реєстрації ветеринарних препаратів та кормових добавок, а також запровадження системи аналізу небезпечних факторів та контролю у критичних точках на потужностях із виробництва кормів та кормових добавок. Запроваджено ризик-орієнтований контроль годівлі.

Певного прогресу було досягнуто у сфері **фітосанітарної політики**. Україна створила комплексну систему регулювання та моніторингу засобів захисту рослин, використання пестицидів, а також якості та сертифікації насіння завдяки ухваленню законів про засоби захисту рослин (січень 2023 року) та про насіння і садивний матеріал (грудень 2022 року). Відповідні виробники, імпортери, експортери та розповсюджувачі зареєстровані в єдиному реєстрі. Ухвалення проекту рамкового закону про державне регулювання у сфері захисту рослин ще не завершено. Ще належить провести ґрунтовну роботу зі гармонізованого впровадження принципів інтегрованого управління шкідниками, а також збільшити кількість інспекторів та їх адміністративний потенціал.

Уповноважені лабораторії проводять офіційні лабораторні дослідження для ветеринарного, санітарного та фітосанітарного контролю. Більшість із них акредитовані за стандартом ISO/IEC 17025. Спроможності лабораторій, включно з персоналом, обладнанням та акредитованими методами, загалом є задовільними, тоді як їхня організація та структура лабораторної мережі мають бути приведені у відповідність до стандартів ЄС. Повинні бути визначені національні референс-лабораторії, які покликані забезпечити вдосконалення методів тестування, навчання персоналу, участь у програмах перевірки кваліфікації та потенціал реагування на надзвичайні обставини.

Що стосується **генетично модифікованих організмів (ГМО)**, повноваження відповідного органу обмежені. Ще не ухвалені правові рамки у сфері регулювання генно-інженерної діяльності, реєстрації ГМО та системи державного контролю за ГМО і покарань на основі дев'яти правових актів ЄС, які встановлюють правові рамки.

Глава 13. Рибальство та аквакультура

Спільна політика щодо рибальства встановлює правила щодо управління рибальством, захисту живих ресурсів моря та обмежень екологічного впливу на рибальство. Це включає такі елементи, як встановлення квот на вилов, управління розміром флоту, правила контролю та інспектування, правила щодо ринків та аквакультури, та підтримка рибальства і прибережних громад. Крім того, ця політика сприяє сталості аквакультури.

Україна демонструє **певний рівень підготовки** у сфері рибальства та аквакультури. Було досягнуто **певного прогресу**, в тому числі завдяки ухваленню законодавства, узгодженого з *acquis* ЄС, та затвердженню національної секторальної стратегії. Необхідно прискорити розробку законодавства та суттєво посилити адміністративну спроможність, зокрема для забезпечення контролю та перевірок. Україна продовжує залишатися надійним партнером на міжнародних форумах.

У наступному році Україна має, зокрема:

- реалізувати національну стратегію розвитку секторів рибальства та аквакультури на період до 2030 року згідно з відповідним планом дій, у тому числі привести національне законодавство у відповідність до *acquis* ЄС, а також затвердити цілі та принципи спільної політики ЄС у сфері рибальства, включно з управлінням ресурсами, інспектуванням і контролем, боротьбою з незаконним, неповідомленим та нерегульованим рибальством (ННН);
- розвивати адміністративну та інституційну спроможність для управління та контролю за рибальством та розпочати створення незалежного органу контролю за рибальством на основі найкращих практик держав-членів ЄС;
- стати повноправним членом Генеральної комісії з питань рибальства у Середземному морі (ГКРС).

Нову стратегію розвитку рибальства та аквакультури в Україні на період до 2030 року було ухвалено у травні 2023 року. Стратегія окреслює розвиток зазначених секторів до 2030 року відповідно до загальних правил та принципів спільної політики у сфері рибальства, пов'язаних зі сталою експлуатацією рибних ресурсів. На основі оцінки стану імплементації правових актів ЄС у квітні 2023 року Україна підготувала національний план повного наближення до *acquis* ЄС у сфері рибальства. Міністерство аграрної політики та продовольства відповідає за формування політики та розробку законодавства у сфері рибальства, тоді як Державне агентство меліорації та рибного господарства відповідає за реалізацію цієї політики.

У сфері **управління ресурсами** в березні 2023 року Україна внесла зміни до свого законодавства щодо управління рибальством, збереження та раціонального використання водних біоресурсів та аквакультури, адаптувавши певні частини системи управління рибальством до *acquis* ЄС. Україні потрібно буде розвивати необхідний адміністративний та науковий потенціал для систематичного збирання даних про рибальство та запровадити механізми для досягнення балансу між потенціалом та можливостями рибальства, а також вжити заходів для оцінювання та зменшення впливу рибальської діяльності на довкілля.

Стосовно **управління флотом**, країна не має окремого реєстру флоту риболовних суден. Рибогосподарська діяльність здійснюється на підставі дозволу, який видається підприємствам на відкритих аукціонах, а судна реєструються або в Державному судовому реєстрі України, або в Судновій книзі України. Україні необхідно гармонізувати свої реєстри флоту з реєстром рибальського флоту ЄС.

Інспекційна та контрольна діяльність обмежена. Існують дані про те, що вилов у результаті незаконного, непідзвітного та нерегульованого рибальства (ННН) потрапляє на рибний ринок. Відсутність на поточний момент ефективних інспекцій та контролю обмежує можливості України ефективно боротися з ННН рибальством. Однак триває робота над приведенням українського законодавства у відповідність до *acquis* ЄС, спрямована на посилення боротьби з ННН рибальством. Ухвалений у березні новий закон, який набуде чинності в липні 2023 року, передбачає посилення контролю за рибальською діяльністю та походженням водних біоресурсів, а також впровадження єдиної електронної системи управління продуктами рибальства, подібної до правил

спільної політики ЄС у сфері рибальства. Україна розробляє законодавство для забезпечення простежуваності водних біоресурсів із метою сталого управління водними біоресурсами, запобігання ННН рибальству та сприяння збереженню рибних запасів. Необхідно буде створити спеціальний державний орган для контролю за рибальством відповідно до найкращих практик ЄС. Необхідно буде вдосконалити дані для цілей контролю, а також стандарти, стратегії та оцінювання ризиків для цілей інспектування. Слід удосконалити спроможності для електронного моніторингу рибальського флоту, в тому числі моніторингу риболовлі у відкритому морі. Загальна система санкцій має бути стримувальною, пропорційною та дієвою.

Україна не має спеціальних **структурних заходів** у сфері рибальства та аквакультури. Запланована реформа має на меті усунути розбіжності в політиках щодо водокористування, власності та оподаткування. Україна має найбільший внутрішній водний басейн у Європі. Це створює сприятливі умови для розвитку внутрішнього рибальства та аквакультури. Розвиток морської аквакультури досі перебуває на експериментальній стадії, тоді як органічна аквакультура в Україні ще зовсім відсутня. Державна стратегія на період до 2030 року визначає його розвиток як одне з першочергових завдань. Україні необхідно вдосконалити забезпечення виконання свого законодавства у сфері аквакультури відповідно до *acquis* ЄС та імплементувати останнє. Існують певні **заходи державної допомоги** у сфері рибальства та розвитку аквакультури, в тому числі для часткового відшкодування витрат на будівництво виробничих потужностей або обладнання.

Що стосується **ринкової політики**, існують стандарти, спрямовані на приведення у відповідність нормативно-правової бази у цій сфері з *acquis* ЄС щодо ветеринарних вимог, гігієни та споживчої інформації стосовно харчових продуктів тваринного походження. Необхідно розробити конкретні ринкові правила, подібні до тих, що передбачені в Регламенті ЄС про спільну організацію ринку стосовно продуктів рибальства та аквакультури. Створення зареєстрованих асоціацій виробників продуктів рибальства не регулюється жодними спеціальними правовими актами.

Що стосується **міжнародних угод**, співпраця між Україною та ЄС у сфері рибальства та аквакультури передбачена в Угоді про асоціацію, у тому числі щодо управління і консервації рибних ресурсів та співпраці з регіональними організаціями у сфері рибальства. Через нинішню загарбницьку війну в жовтні 2022 року було припинено дію угоди між Україною та Російською Федерацією з питань рибальства в Азовському морі, а також призупинено обмін інформацією. Що стосується регіональної співпраці у сфері збереження рибних ресурсів та управління ними, Україна є співпрацюючою недоговорною стороною Генеральної комісії з питань рибальства в Середземному морі (ГКРС), яка є регіональною організацією з управління рибальством, що працює над забезпеченням збереження та сталого використання живих морських ресурсів у Середземному та Чорному морях. Україна прагне стати повноправним членом ГКРС. Так, Україна є членом-засновником Спільного морського порядку денного для Чорного моря, активно співпрацює під егідою Організації з рибальства в північно-західній частині Атлантичного океану, Регіональної комісії з рибальства та аквакультури в Центральній Азії та на Кавказі та Комісії зі збереження морських живих ресурсів Антарктики. Україна бере активну участь у Спільному морському порядку денному — стратегії ЄС щодо розвитку сталої «блакитної» економіки в Чорному морі.

Глава 22. Регіональна політика та координація структурних інструментів

Регіональна політика — це основний інструмент ЄС, спрямований на скорочення регіональних розбіжностей та інвестування у стале та інклюзивне соціально-економічне зростання. Її реалізація здійснюється через «спільне управління» з боку Комісії та держав-членів ЄС. Реалізація програм політики згуртування вимагає належної адміністративної спроможності на рівні програм і проєктів, створення систем

розсудливого управління фінансами та контролю фінансів, а також дотримання інших елементів *acquis* ЄС, зокрема у сфері захисту довкілля чи публічних закупівель.

Україна демонструє **певний рівень підготовки** у сфері регіональної політики та координації структурних інструментів. Загалом протягом звітного періоду було досягнуто **незначного прогресу**. Помітніший прогрес спостерігався у виконанні програм територіальної співпраці з державами-членами.

У наступному році Україна має, зокрема:

- оновити Державну стратегію регіонального розвитку та модернізувати Державний фонд регіонального розвитку, щоб пристосувати їх до процесу відновлення та відбудови, принципів багаторівневого управління та територіальної регіональної політики;
- вжити необхідних заходів для впровадження на практиці закону про засади регіональної політики, зокрема з огляду на різний вплив війни на різні регіони України; посилити спроможність регіональних і місцевих адміністрацій готувати відповідні проекти розвитку;
- посилити координаційні рамки регіональної політики для забезпечення систематичного та інклюзивного залучення регіональних та місцевих зацікавлених сторін, координувальну роль Міністерства відновлення та належний регіональний підхід до діяльності агентства з питань відновлення.

Хоча паралельно з реалізацією реформи децентралізації було визначено загальні засади державної регіональної політики та збільшено державне фінансування регіонального розвитку, російське вторгнення вплинуло на всі регіони, хоч і не однаково. Таким чином, територіальні диспропорції, які існували до 2022 року, значно збільшилися.

Із точки зору **законодавчих рамок** до закону «Про засади державної регіональної політики» були внесені зміни, які заклали основу для відновлення постраждалих від війни регіонів, включно з трирівневою системою стратегічного планування (національна, регіональна та місцева стратегії розвитку). Закон визначає чотири функціональні типи територій: (i) території відновлення; (ii) регіональні полюси зростання; (3) території з особливими умовами для розвитку; (iv) території сталого розвитку. Тепер ці рамки мають бути реалізовані шляхом розробки кваліфікаційних критеріїв та переліку територій. Аналогічно, мають бути уточнені, взаємопов'язані та закріплені за відповідними лініями фінансування різні типи необхідних стратегічних місцевих документів (як-то стратегія місцевого розвитку, план відновлення та розвитку, комплексний план просторового розвитку). Хоча закон нині зосереджений на регіональному розвитку України, його потрібно буде поступово узгоджувати з регіональною політикою ЄС, в тому числі з територіальною класифікацією NUTS (Номенклатура територіальних одиниць статистики).

Загалом необхідно розробити надійну концептуальну основу організації регіональної політики в Україні та узгодити її з процесом відновлення та відбудови. Відповідно, Україна має за результатами консультацій із відповідними зацікавленими сторонами оновити Державну стратегію регіонального розвитку на 2021–2027 роки, беручи до уваги різні потреби регіонального розвитку, зумовлені впливом війни.

Із точки зору **інституційної структури** на центральному рівні, було створено Міністерство відновлення України шляхом злиття Міністерства розвитку громад та територій з Міністерством інфраструктури, що призвело до високої плинності кадрів. Україна має розбудовувати потенціал нового міністерства, забезпечуючи належне кадрове забезпечення регіонального розвитку та тісну координацію з іншими ключовими міністерствами, зокрема з Міністерством фінансів.

Секретаріат Кабінету Міністрів України виконує завдання національного органу України з питань програм Interreg. Він має докласти подальших зусиль для поширення інформації про програми Interreg в Україні, особливо серед місцевих та регіональних органів влади, щоб підтримати розробку проєктів із можливими новими бенефіціарами з України.

Щоб забезпечити реалізацію проєктів швидкого відновлення та післявоєнної відбудови, було створено Державне агентство відновлення та розвитку інфраструктури, яке також має регіональні представництва.

На регіональному рівні ключову роль у розробці регіональних програм відіграють обласні державні адміністрації, деякі з яких були перетворені на військові адміністрації. Це загрожує виключенням місцевих зацікавлених сторін із процесу вироблення й ухвалення рішень. Україна поступово відновлює цивільні адміністрації, щойно це дозволяє безпекова ситуація на звільнених територіях. Слід також уточнити розмежування повноважень між центральним, регіональним і місцевим рівнями влади, особливо у сферах, що стосуються відновлення.

Агенції регіонального розвитку мають на меті підтримку соціально-економічного розвитку регіонів і громад та залучення інвестицій у 22 регіонах. Їхня спроможність виконувати свої завдання залишається недостатньою через нечіткі повноваження, високу плінність кадрів та недостатнє фінансування.

Що стосується **адміністративної спроможності**, для підготовки до дієвої розробки програмування та управління коштами ЄС необхідно створити офіційну координаційну структуру за участі органів влади на центральному та субнаціональному рівнях. Регіональні та місцеві зацікавлені сторони повинні більш систематично залучатися до розробки, впровадження та моніторингу цих процесів.

Що стосується цифровізації, було створено Цифрову екосистему для підзвітного управління відновленням, яка забезпечує єдиний цифровий конвеєр для всіх проєктів відновлення, в тому числі на місцевому рівні. Система дозволяє будь-кому стежити за виконанням проєкту і використовувати цю інформацію для складання звітів.

Регіональний розвиток фінансується з Державного фонду регіонального розвитку (4,5 млрд грн у 2023 році, що на 50% менше порівняно з довоєнним обсягом у 2021 році). Фонд ліквідації наслідків збройної агресії (35,5 млрд грн) також може бути використаний у регіональних і місцевих проєктах. **Розробка програм** із залученням цих коштів має бути основана на пріоритетах, належній якості проєктних пропозицій, аналізі витрат і вигод та чіткому узгодженні між стратегічним плануванням державних інвестицій і бюджетом. Для цього слід посилити спроможність обласних адміністрацій та покращити доступність статистичних даних на місцевому рівні, щоб уможливити вироблення й ухвалення рішень на основі фактичних даних.

Україна приєдналася до п'яти **програм Interreg** із сусідніми державами-членами ЄС та очолювала Стратегію ЄС для Дунайського регіону у 2022 році. Це допомогло їй набути досвіду європейської територіальної співпраці та спільного управління, у тому числі, наприклад, у розробці програм, раціональному фінансовому управлінні, відборі проєктів та укладанні договорів.

Що стосується систем **фінансового управління та контролю**, країні необхідно запровадити середньострокове бюджетне планування. Необхідно досягти кращого узгодження політики та бюджету на національному та місцевому рівнях. Правова основа системи **моніторингу та оцінювання** регіонального розвитку є складною та фрагментарною.

Функції внутрішнього та зовнішнього **аудиту** виконуються завдяки Рахунковій палаті України та Державній аудиторській службі, і важливо посилити спроможність цих

установ. Однак Рахункова палата не має повноважень проводити аудит місцевих бюджетів, за винятком ресурсів, переданих із державного бюджету. Це також створює ризик для аудиту українських бенефіціарів, які отримують підтримку за програмами Interreg, що виконуються під спільним управлінням подібно до політики згуртування ЄС. Відсутні внутрішній аудит у місцевих органах влади та попередня перевірка закупівель.

Участь українських регіонів в ініціативах із відновлення за принципом «рівний рівному» з партнерами з ЄС може сприяти подальшій інтеграції українських субнаціональних органів влади в мережах ЄС.

Глава 33. Фінансові та бюджетні положення

У цій главі розлягаються правила, що регулюють фінансові ресурси, необхідні для фінансування бюджету ЄС («власні ресурси»). Ці ресурси переважно складаються із: (i) внесків на основі валового національного доходу кожної держави-члена; (ii) митних зборів; (iii) ресурсу nereцикльованого пластику та (iv) ресурсу на основі податку на додану вартість. Держави-члени повинні мати відповідні адміністративні можливості для належної координації і забезпечення правильного обчислення, збору, оплати та контролю власних ресурсів.

У цій сфері Україна перебуває на **початковому рівні** підготовки. У сферах, охоплених цією главою, спостерігався **незначний прогрес**.

У наступному році Україна має:

→ продовжувати посилювати адміністративні спроможності та вдосконалювати механізм координації між ключовими зацікавленими сторонами у системі власних ресурсів.

Що стосується **традиційних власних ресурсів**, Україна реалізувала більшість основних принципів у сферах політики, які впливають на систему власних ресурсів. Більшість норм Митного кодексу України 2019 року узгоджені з Митним кодексом ЄС, зокрема в частині транзиту, уповноважених економічних операторів та прав інтелектуальної власності. Однак митне законодавство не повністю узгоджене з *acquis* ЄС, а адміністративний потенціал в ІТ-секторі є недостатнім.

Україна застосовує єдину систему **ПДВ**, яка значною мірою, але не повністю узгоджена з європейською системою. ПДВ стягується з імпорту і, за необхідності, стягується у примусовому порядку, як зазначено у Податковому кодексі.

Наразі в Україні відсутня середньострокова стратегія доходів, яка має бути розроблена в рамках програми МФ до кінця 2023 року.

В цілому в Україні існують механізми **запобігання податковому й митному шахрайству та боротьбі з ним**. Бюро економічної безпеки відповідає за розслідування та переслідування фінансових злочинів, у тому числі випадів податкового та митного шахрайства. Однак поки що його ефективність була незадовільною. Державна аудиторська служба виконує функції координаційного центру з питань боротьби з шахрайством для Європейського бюро боротьби з шахрайством, а також звітує про випадки шахрайства.

Національні рахунки та дані про **валовий національний дохід (ВНД)** в Україні частково відповідають стандартам Європейської системи рахунків 2010 року і включають оцінку неспостережуваної економіки (17,7% від ВНД у 2020 році). Однак Україна не подає дані до Євростату.

Що стосується **адміністративної інфраструктури**, поточний рівень людських та адміністративних ресурсів є недостатнім для забезпечення повного й точного застосування правил ЄС щодо платежів до бюджету ЄС після набуття членства.

КЛАСТЕР 6. ЗОВНІШНІ ВІДНОСИНИ

Цей кластер охоплює: зовнішні відносини (глава 30); зовнішню, безпекову та оборонну політику (глава 31).

Що стосується зовнішніх відносин, Україна має хороший рівень підготовки. У звітному періоді вона досягла незначного прогресу у сфері торговельної політики. У 2022 році Україна посилила взаємодію з глобальними партнерами та партнерами з Африканського Союзу і надала гуманітарну допомогу Туреччині після землетрусу в 2023 році. Україну закликають дотримуватися правил СОТ та Угоди про асоціацію, а також оцінити потребу в нових двосторонніх угодах у контексті її статусу кандидата та майбутнього вступу до СОТ.

Що стосується глави 31, Україна досягла значного прогресу, забезпечивши високий рівень узгодженості з відповідними рішеннями та деклараціями ЄС щодо спільної зовнішньої та безпекової політики (93% у 2022 році, 89% узгодженості у січні–серпні 2023 року). Україна посилила співпрацю з ЄС у питаннях безпекової та оборонної політики та співпрацювала над протидією гібридним загрозам. Україна досі не ратифікувала Римський статут Міжнародного кримінального суду.

Глава 30. Зовнішні відносини

ЄС має спільну комерційну політику стосовно третіх країн на основі багатосторонніх і двосторонніх угод та автономних інструментів. Існують також правила ЄС щодо гуманітарної допомоги та політики розвитку.

Україна має **хороший рівень підготовки** у сфері зовнішніх відносин, демонструючи значне зближення з ЄС. Україна стала членом СОТ у 2008 році.

Протягом звітнього періоду було досягнуто **незначного прогресу**.

У наступному році Україна має, зокрема:

→ забезпечити відповідність своєї торговельної політики правилам Світової організації торгівлі (СОТ) та Угоди про асоціацію;

→ перед укладенням будь-якої нової двосторонньої торговельної угоди оцінити її вплив із огляду на статус кандидата та майбутнього членства.

Що стосується **спільної торговельної політики**, Україна є членом СОТ з 2008 року. З 2016 року торговельні відносини з ЄС регулюються Угодою про асоціацію між Україною та ЄС, на підставі якої було створено поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі.

Україна повідомила СОТ про преференційні **двосторонні торговельні угоди** із 17 країнами, вісім із яких не мають преференційних торговельних угод із ЄС. У 2022 році вона підписала, але ще не ратифікувала преференційну торговельну угоду з Туреччиною, а також веде переговори щодо преференційних торговельних угод із декількома партнерами (зокрема з Об'єднаними Арабськими Еміратами). У зв'язку з цим Україна повинна продовжувати тісно координувати з ЄС міжнародні торговельні переговори, зокрема для забезпечення того, щоб після вступу до ЄС її зобов'язання були сумісними із зобов'язаннями ЄС.

Україна має 66 чинних двосторонніх інвестиційних угод, 21 з яких укладено з державами-членами ЄС. Вона також підписала сім угод, які ще не набули чинності. Україна продовжувала користуватися генералізованою системою преференцій (тарифною системою), запропонованою декількома країнами, у тому числі США.

Із 2003 року в Україні діють ефективні правові рамки у сфері експортного контролю товарів і технологій, у тому числі подвійного призначення. Вона затвердила і веде зведений перелік **товарів** і технологій **подвійного призначення** на основі Регламенту Ради (ЄС) № 428/2009. Заявки на отримання дозволів на експорт товарів і технологій

подвійного призначення підлягають експертизі в порядку, визначеному законом.

В Україні існують правові рамки для надання **гуманітарної допомоги** іншим країнам, і така допомога може надаватися за рахунок резервного фонду державного бюджету. Вона надала значну гуманітарну підтримку та підтримку у сфері цивільного захисту (через Державну службу з надзвичайних ситуацій) Туреччині після землетрусу в Туреччині та Сирії в лютому 2023 року.

Що стосується **політики розвитку**, у 2022 році Україна посилила взаємодію з глобальними партнерами та партнерами з Африканського Союзу. Це відбулося після призначення Спеціального представника з питань Близького Сходу та Африки у 2021 році. У листопаді 2022 року у зв'язку з Чорноморською зерновою ініціативою ООН та Туреччини, яка дозволяє комерційний експорт продовольства та добрив із ключових українських портів у Чорному морі, Президент Зеленський на міжнародному саміті з питань продовольчої безпеки в Києві відкрив програму «Зерно з України». Ініціатива спрямована на вирішення проблеми глобальної продовольчої безпеки шляхом (безоплатних або фінансованих міжнародними організаціями) постачань українського зерна та продовольчих продуктів до країн, що розвиваються. У рамках цієї ініціативи з грудня 2022 року до африканських країн було постачено 625 000 тонн пшениці.

Глава 31. Зовнішня, безпекова та оборонна політика

Держави-члени ЄС повинні мати змогу вести політичний діалог у рамках спільної зовнішньої, безпекової та оборонної політики ЄС, узгоджувати свої політики із заявами ЄС та застосовувати погоджені санкції та обмежувальні заходи.

Україна демонструє **хороший рівень підготовки** у сфері зовнішньої, безпекової та оборонної політики. Про **значний прогрес** свідчить продовження безпрецедентного політичного діалогу з ЄС на всіх рівнях, а також значне посилення безпекової та військової співпраці з ЄС та його державами-членами. Україна також продемонструвала прогрес у загальному узгодженні своєї політики із заявами Високого представника від імені ЄС та рішеннями Ради ЄС. У наступному році Україна має, зокрема:

- працювати над ратифікацією Римського статуту Міжнародного кримінального суду (МКС) та пов'язаних із ним документів,
- надалі максимально узгоджувати свою політику із заявами Високого представника від імені ЄС та санкціями ЄС (офіційними позиціями та діями Ради ЄС у сфері СЗБП);
- продовжувати поглиблювати політичний діалог із ЄС щодо зовнішньої та безпекової політики.

На тлі неспровокованої та невиправданої загарбницької війни Росії проти України країна продовжувала здійснювати кроки, спрямовані на подальшу інтеграцію в ЄС у сфері зовнішньої та безпекової політики. Україна продовжила **політичний діалог** із ЄС та його державами-членами на безпрецедентному рівні та з безпрецедентною частотою.

Інституційні рамки уможливають участь України у **Спільній зовнішній та безпековій політиці (СЗБП)** і **Спільній безпековій та оборонній політиці (СБОП)**. Питання, пов'язані з СЗБП, належать до компетенції Міністерства закордонних справ, яке спроможне ефективно взаємодіяти з ЄС. Міністерство закордонних справ України запровадило посаду «директора з питань політики».

Україна також продемонструвала прогрес в **узгодженні своєї політики з СЗБП** (із заявами Високого представника від імені ЄС та рішеннями Ради ЄС). За 2022 календарний рік Україна досягла узгодження на рівні 93%, а за період із січня по серпень 2023 року — 89%. Це свідчить про чіткий політичний намір діяти відповідно до

СЗБП.

Що стосується **обмежувальних заходів**, Україна приєдналася до обмежувальних заходів ЄС проти Росії. Що стосується обмежувальних заходів ЄС, не пов'язаних із загарбницькою війною Росії, Україна не приєдналася до низки заходів, наприклад, пов'язаних із політичною та безпековою ситуацією у Східному Середземномор'ї, Африці, на Близькому Сході та в Азії. Україна має механізми для забезпечення ефективного застосування санкцій ЄС. Влада повинна посилити відповідне національне законодавство і продовжувати вдосконалювати свою спроможність впроваджувати санкції та забезпечувати їх дотримання.

Україна активізувала дипломатичну взаємодію з глобальними партнерами шляхом укладання угод, орієнтованих на продовольчу безпеку, а також політичну взаємодію та діалог на високому рівні. Такий підхід відповідає власній роботі ЄС з глобальними партнерами, спрямованій на подолання глобальних наслідків російської агресії, протидію російським дезінформаційним нарративам та підтримку «формули миру» Президента Зеленського.

Співпраця України з **міжнародними організаціями** є тісною та конструктивною, зокрема з ООН, Радою Європи, ОБСЄ та Організацією Чорноморського економічного співробітництва. Вступ до НАТО відображений у Конституції України як одна з основних цілей і головне зовнішньополітичне завдання. Україна офіційно подала заявку на вступ у НАТО 30 вересня 2022 року. Україна посилила співпрацю та координацію на всіх рівнях як із ЄС, так і з НАТО в рамках співробітництва ЄС-НАТО у сфері розбудови потенціалу партнерів.

Україна досі не ратифікувала **Римський статут Міжнародного кримінального суду** та пов'язані з ним інструменти, хоча вже двічі визнала юрисдикцію Суду, в тому числі законодавчими актами, ухваленими у 2022 році в контексті очевидних воєнних злочинів, скоєних Росією у зв'язку зі своєю загарбницькою війною.

У сфері **нерозповсюдження ядерної зброї** Україна приєдналася до основних угод із нерозповсюдження та ратифікувала їх. Протягом звітнього періоду Україна дотримувалася своїх міжнародних зобов'язань у рамках міжнародних **режимів експортного контролю**. Україна є стороною Вассенаарських домовленостей, учасницею Режиму контролю за ракетними технологіями, Групи ядерних постачальників та Австралійської групи, а також Комітету Цангера. Україна продовжувала подавати звіти про міжнародні передачі окремих категорій товарів військового призначення до Реєстру звичайних озброєнь ООН, ОБСЄ, а також до Вассенаарських домовленостей.

Україна підписала Договір про торгівлю озброєннями у 2014 році і продовжує процедурну підготовку до його ратифікації. У зв'язку з цим Україна запровадила додаткові превентивні заходи і створює єдиний реєстр вогнепальної зброї. Законодавство України передбачає численні заходи з протидії незаконному обігу зброї та забезпечення контролю над озброєннями.

У липні 2022 року Верховна Рада створила Тимчасову спеціальну комісію з питань моніторингу отримання і використання міжнародної матеріально-технічної допомоги (зокрема зброї) під час дії воєнного стану. Україна та ЄС налагодили **діалог із питань внутрішньої безпеки**.

Що стосується **заходів безпеки** (секретної інформації), Україна та ЄС мають домовленість про обмін секретною інформацією.

У сфері **спільної безпекової та оборонної політики** Україна досі прагне долучитися до оборонних ініціатив ЄС, а також до цивільного та військового врегулювання кризових ситуацій, включно з Постійним структурованим співробітництвом (PESCO) та Європейським оборонним фондом (EDF). У цьому контексті було значно посилено

військово-безпекову співпрацю між Україною та ЄС і його державами-членами, зокрема в рамках Європейського фонду миру (ЄФМ) та Місії ЄС з надання військової допомоги на підтримку України (EUMAM Ukraine).

Україна та ЄС продовжують співпрацювати у сфері протидії **дезінформації та кіберзагрозам**. Започаткування спеціального діалогу з кібербезпеки у 2021 році та його друга ітерація у 2022 році стали ключовими передумовами для посилення кіберспівпраці між Україною та ЄС з метою зміцнення кіберстійкості та сприяння відповідальній поведінці держав у кіберпросторі. Обидві сторони також побудували унікальну співпрацю, спрямовану на боротьбу з дезінформацією. У березні 2022 року Україна стала країною-контрибутором Об'єднаного центру передових технологій з кібероборони НАТО.

Додаток 1. Відносини між Україною та ЄС

Після початку загарбницької війни Росії проти України 28 лютого 2022 року Україна подала заявку на членство в ЄС, а в червні 2022 року отримала європейську перспективу та **статус країни-кандидата**. Європейська Рада надала Україні **європейську перспективу** та статус кандидата в червні 2022 року за умови виконання семи кроків, визначених у висновку Комісії щодо заявки на членство.

Україна та ЄС підписали **Угоду про асоціацію (УА)**, у тому числі **поглиблену та всеохоплюючу зону вільної торгівлі (ПВЗВТ)** у 2014 році, яка повністю набула чинності у 2017 році. УА/ПВЗВТ є ключовим правовим інструментом, що слугує основою двосторонніх відносин між Україною та ЄС і закладає підвалини для політичної асоціації та економічної інтеграції між Україною та Європейським Союзом. Загалом Україна продовжувала в цілому виконувати свої зобов'язання за Угодою про асоціацію. У рамках ПВЗВТ Україна зобов'язалася привести своє законодавство у відповідність до правил єдиного ринку ЄС. Незважаючи на значний прогрес, Україна відстає від графіка у виконанні деяких із цих зобов'язань. У деяких сферах ефективно правозастосування з боку незалежних і прозорих інституцій залишається складним завданням. УА/ПВЗВТ передбачає зобов'язання дотримуватися її положень, а також положень СОТ, як-то рішення двостороннього арбітражу від грудня 2020 року, щодо якого Україні належить виконати статтю 35 Угоди та скасувати заборону на експорт деревини, запроваджену у 2015 році.

Регулярний політичний та економічний **діалог** між Україною та ЄС продовжується через структури УА/ПВЗВТ. Протягом усього звітного періоду проводилися регулярні засідання підкомітету. Однак Комітет асоціації не засідав протягом звітного періоду, тоді як 7-е засідання Комітету асоціації Україна–ЄС у торговельному складі відбулося 25–26 жовтня 2022 року; Рада асоціації провела засідання 5 вересня 2022 року в Брюсселі, а 24-й Саміт Україна–ЄС відбувся 3 лютого 2023 року в Києві.

Торговельні відносини з ЄС активізувалися після набуття чинності ПВЗВТ. Із застосуванням автономних торговельних заходів з червня 2022 року ЄС в односторонньому порядку скасував усі тарифи, що залишилися в рамках ПВЗВТ. У травні 2023 року цей захід було продовжено ще на один рік.

З огляду на статус України як країни-кандидата ЄС та Україна погодили план пріоритетних дій у лютому 2023 року. Після повної імплементації Україна отримає більший доступ до внутрішнього ринку ЄС, що відкриє шлях до повного вступу в майбутньому.

ЄС виконує свої зобов'язання щодо підтримки реалізації ініціативи **«Шляхи солідарності»**: нові логістичні коридори між Україною та ЄС вже міцно закріпилися через залізничні, автомобільні та внутрішні водні шляхи, що уможливають торгівлю в обох напрямках. Шляхи солідарності стали рятівним кругом для України.

З 11 червня 2017 року громадяни України можуть **без візи подорожувати** до Шенгенської зони. З 2007 року діє Угода між Україною та Європейським Союзом про реадмісію осіб.

Що стосується **двосторонньої фінансової допомоги**, після російського вторгнення ЄС, держави-члени та європейські фінансові інституції посилили свою підтримку в рамках підходу Team Europe, мобілізувавши 59 мільярдів євро для підтримки загальної економічної, соціальної та фінансової стійкості України у вигляді надзвичайної макрофінансової допомоги, бюджетної підтримки, допомоги в надзвичайних ситуаціях, реагування на кризу та гуманітарної допомоги. Це включає 2,3 млрд євро грантів у рамках інструменту NDICI Global Europe (2022 і 2023 роки), 25,2 млрд євро макрофінансової допомоги (пільгові кредити), а також військову допомогу в розмірі 25,2 млрд євро, в тому числі 5,6 млрд євро в рамках Європейського фонду миру і

двосторонніх внесків держав-членів ЄС.

Разом із ресурсами, виділеними на допомогу державам-членам ЄС для забезпечення потреб українців, які тікають від війни в ЄС (17 млрд євро), загальна підтримка України та українців становить 82,6 млрд євро. Це включає, серед іншого, близько 100 000 тонн допомоги в натуральній формі в рамках Механізму цивільного захисту ЄС (UCPM), що робить цю операцію найбільшою і найскладнішою на сьогодні. ЄС надав підтримку в медичній евакуації понад 2 770 важкохворих українських пацієнтів, а також психіатричну та психосоціальну підтримку українцям через Міжнародну федерацію Червоного Хреста, що фінансується програмою EU4Health.

Україна є учасницею **Східного партнерства** (СхП) з моменту його започаткування у 2009 році. Ця всеосяжна структура сприяла подальшому зміцненню регіональних відносин із ЄС. Україна бере участь у регіональних програмах, що фінансуються NDICI Global Europe. Україна також отримує інвестиції через **Інвестиційну платформу сусідства** (ІПС). До та під час російської воєнної агресії ЄС працював пліч-о-пліч із фінансовими установами для підтримки України. **План економічних інвестицій**, розроблений ще до війни, слугуватиме важливим інструментом відбудови України. Згідно з планом інвестиції продовжуватимуть мобілізуватися у вигляді грантів, кредитів і гарантій, а також за рахунок залучення додаткових державних та приватних інвестицій для України в сектори, охоплені флагманськими ініціативами, як-то підтримка МСП, економічні перетворення в сільській місцевості, покращення зв'язку шляхом модернізації пунктів перетину кордону, цифровий перехід та сталий розвиток енергетики.

Україна бере участь у декількох **програмах ЄС**: «Горизонт Європа», Програма досліджень і навчання Євратома, «Цифрова Європа», «Фіскаліс», «Митниця», «Креативна Європа», EU4Health, LIFE, Програма єдиного ринку, Механізм цивільного захисту ЄС та механізм «Сполучення Європи». Організації та фізичні особи з України також можуть долучитися до різних заходів у рамках програми «Еразмус+» та програми Європейського корпусу солідарності. Україна бере участь у низці програм Interreg та є учасницею макрорегіональної Стратегії ЄС для Дунайського регіону.

У 2014 році була створена Консультативна місія Європейського Союзу з реформування сектора цивільної безпеки України (КМЄС). Після початку російської агресії в жовтні 2022 року ЄС заснував Місію військової допомоги ЄС (EUMAM Ukraine) на території ЄС на підтримку України.

СТАТИСТИЧНІ ДАНІ (станом на 31.08.2023 року)

Україна

Базові дані	Примітка	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Населення (тис.)		45 783 s	42 415 s	42 217 s	41 984 s	41 733 s	41 419 s
Загальна площа країни (км ²)	1) 2)	603 548 w	603 549 w	603 549 w	603 549 w	603 549 w	603 549 w

Національні рахунки	Примітка	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Валовий внутрішній продукт (ВВП) (млн у національній валюті)	3)	1 120 585 w	2 981 227 w	3 560 302 w	3 977 198 w	4 222 026 w	5 450 849 w
Валовий внутрішній продукт (ВВП) (млн євро)	3)	106 389 w	99 361 w	110 765 w	137 373 w	137 133 w	168 710 w
ВВП (євро, на душу населення)	3)	2 319 w	2 339 w	2 620 w	3 269 w	3 285 w	4 077 w
ВВП на душу населення (за паритетом купівельної спроможності (ПКС))		:	:	:	:	:	:
ВВП на душу населення (за ПКС), порівняно із середнім по ЄС (ЄС-27 = 100)		:	:	:	:	:	:
Зростання реального ВВП: зміна розміру ВВП порівняно з попереднім роком (%)	3)	4,1 w	2,4 w	3,5 w	3,2 w	- 3,8 w	3,4 w
Зростання зайнятості (дані національних рахунків), порівняно з попереднім роком (%)	4)	0 sw	- 1 sw	1 sw	1 sw	- 4 sw	- 2 sw
Зростання продуктивності праці: зростання ВВП (в натуральному вираженні) на одну зайняту особу, порівняно з попереднім роком (%)	3)	4 w	3 w	2 w	2 w	0 w	6 w
Зростання питомих витрат на оплату праці порівняно з попереднім роком (%)		:	:	:	:	:	:
** Зміна за 3 роки (Т/Т-3) номінального індексу зростання питомих витрат на оплату праці (2015 = 100)		:	:	:	:	:	:
Продуктивність праці на одну зайняту особу: ВВП (за паритетом купівельної спроможності) на одну зайняту особу порівняно із середнім показником по ЄС (ЄС-27 = 100)		:	:	:	:	:	:
Валова додана вартість за основними секторами							
Сільське, лісове та рибне господарство (%)	3)	8,4 w	12,1 w	12,0 w	10,4 w	10,8 w	12,7 w
Галузь промисловості (%)	3)	25,3 w	25,0 w	24,8 w	23,2 w	20,9 w	23,8 w
Будівництво (%)	3)	3,7 w	2,6 w	2,7 w	3,1 w	3,3 w	3,2 w
Послуги (%)	3)	62,6 w	60,3 w	60,5 w	63,3 w	65,0 w	60,3 w
Кінцеві споживчі витрати, як частка ВВП (%)	3)	84,4 w	87,8 w	90,2 w	93,2 w	92,6 w	86,8 w
Валове нагромадження основного капіталу, як частка ВВП (%)	3)	18,1 w	15,8 w	17,7 w	17,6 w	13,4 w	13,2 w
Зміна запасів, як частка ВВП (%)	3)	0,3 w	4,2 w	0,9 w	- 2,7 w	- 4,5 w	1,2 w
Експорт товарів і послуг, відносно ВВП (%)	3)	46,5 w	48,1 w	45,2 w	41,2 w	38,8 w	40,7 w
Імпорт товарів і послуг, відносно ВВП (%)	3)	49,3 w	55,9 w	54,0 w	49,3 w	40,3 w	41,9 w
Валове нагромадження основного капіталу сектора загального		:	:	:	:	:	:

державного управління, як відсоток від ВВП (%)							
--	--	--	--	--	--	--	--

Бізнес	Примітка	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Індекс промислового виробництва (2015 = 100)	5) 6) 7)	125,1 w	105,4 w	108,7 w	108,0 w	102,7 w	105,0 w
Кількість активних підприємств (кількість)	8)	:	1 598 025 w	1 618 543 w	1 706 428 w	1 729 058 w	1 719 536 w
Коефіцієнт «народжуваності» підприємств: кількість новостворених підприємств у референтному періоді (t), поділена на кількість активних підприємств у t (%)		:	:	:	:	:	:
Коефіцієнт «смертності» підприємств: кількість «смертей» підприємств у референтному періоді (t), поділена на кількість активних підприємств у t (%)		:	:	:	:	:	:
Частка осіб, зайнятих на МСП, у загальній кількості зайнятих (у нефінансовому секторі економіки) (%)	8)	:	61,6 sw	63,0 sw	63,9 sw	64,0 sw	64,3 sw
Додана вартість, створена МСП (у нефінансовому секторі економіки) (млн євро)		:	31 486 sw	33 936 sw	47 334 sw	48 221 sw	:
Загальна додана вартість (у нефінансовому секторі економіки) (млн євро)		:	66 678 w	68 917 w	90 454 w	86 283 w	:

Рівень інфляції та ціни на житло	Примітка	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Індекс споживчих цін (ІСЦ), порівняно з попереднім роком (%)	9) 10)	9,4 w	14,4 w	10,9 w	7,9 w	2,7 w	9,4 w
** Річна зміна дефльованого індексу цін на житло (2015 = 100)		:	:	:	:	:	:

Платіжний баланс	Примітка	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Платіжний баланс: всього рахунок поточних операцій (млн євро)		- 2 272,3 w	- 3 046,9 w	- 5 464,2 w	- 3 696,3 w	4 735,0 w	- 2 815,8 w
Платіжний баланс рахунку поточних операцій: торговельний баланс (млн євро)		- 7 230,5 w	- 8 465,8 w	- 10 848,4 w	- 12 770,8 w	- 5 867,8 w	- 5 689,0 w
Платіжний баланс поточного рахунку: баланс послуг (млн євро)		4 230,4 w	804,6 w	1 143,0 w	1 567,6 w	3 845,7 w	3 368,9 w
Платіжний баланс поточного рахунку: чисте сальдо за первинними доходами (млн євро)		- 1 513,6 w	1 404,2 w	1 148,7 w	1 710,2 w	3 174,1 w	- 4 407,1 w
Платіжний баланс поточного рахунку: чисте сальдо за вторинними доходами (млн євро)		2 241,4 w	3 210,1 w	3 092,5 w	5 796,7 w	3 583,0 w	3 911,4 w
Чисте сальдо первинних і вторинних доходів: із них державні трансферти (млн євро)		:	:	:	:	:	:
** Ковзне середнє сальдо поточного рахунку за 3 роки, відносно ВВП (%)		:	:	:	:	:	:
** Зміна частки світового експорту товарів і послуг за 5 років (%)		:	:	:	:	:	:
Чисте сальдо (вхідні-вихідні) прямих іноземних інвестицій (ПІІ) (млн євро)	11) 12) 13)	4 338,9 w	3 054,6 w	4 111,9 w	4 619,8 w	- 50,8 w	6 351,5 w
Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) за кордон (млн євро)	11) 13)	554,5 w	249,1 w	- 107,5 w	751,7 w	19,3 w	- 167,3 w

з яких ПІІ країни, що звітує, до країн ЄС-27 (млн євро)	14) 11) 13)	527,1 w	25,7 w	- 133,1 w	485,2 w	- 39,4 w	- 149,5 w
Прямі іноземні інвестиції (ПІІ) в економіку країни, що звітує (млн євро)	11) 12) 13)	4 893,4 w	3 303,7 w	4 004,4 w	5 371,4 w	- 31,5 w	6 184,2 w
з яких ПІІ із країн ЄС-27 в економіку країни, що звітує (млн євро)	14) 11) 12) 13)	3 948,2 w	1 745,4 w	2 727,4 w	4 149,3 w	- 731,1 w	4 599,3 w
** Чиста міжнародна інвестиційна позиція, відносно ВВП (%)	12) 15)	- 24,8 w	- 29,5 w	- 20,2 w	- 17,9 w	- 14,1 w	- 12,0 w
Темпи зміни валового притоку грошових переказів (у національній валюті) від трудових мігрантів у річному обчисленні (%)	16)	1,1 sw	0,9 sw	0,7 sw	0,6 sw	0,7 sw	1,0 sw

Державні фінанси	Примітка	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Загальний дефіцит/ профіцит державного бюджету, відносно ВВП (%)	17) 18)	- 6,3 w	- 1,2 w	- 1,9 w	- 1,9 pw	- 5,4 w	- 3,3 w
Сукупний державний борг, відносно ВВП (%)	19) 18)	38,6 w	71,8 w	60,9 w	50,2 w	60,4 w	49,0 w
Сукупні надходження до державного бюджету, як відсоток від ВВП (%)	17) 18)	40,2 w	40,3 w	39,5 w	39,4 w	39,6 w	37,0 w
Сукупні видатки з державного бюджету, як відсоток від ВВП (%)	17) 18)	46,5 w	41,5 w	41,5 w	41,2 w	45,0 w	40,3 w

Фінансові показники	Примітка	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Сукупний зовнішній борг усієї економіки, відносно ВВП (%)	20) 21)	83,1 sw	97,4 sw	90,4 sw	79,4 sw	74,6 sw	67,8 sw
Сукупний зовнішній борг усієї економіки, від сукупного експорту (%)	20) 11)	178,7 w	202,5 w	199,6 w	192,2 w	192,4 w	165,6 w
Грошова маса: М1 (банкноти, монети, депозити овернайт, млн євро)	22) 23)	27 417,9 w	17 961,6 w	21 166,7 w	29 144,0 w	30 226,3 w	41 433,7 w
Грошова маса: М2 (М1 плюс депозити зі строком погашення до двох років, млн євро)	22) 24)	56 448,8 w	36 081,3 w	40 164,2 w	54 319,2 w	53 177,5 w	66 928,6 w
Грошова маса: М3 (М2 плюс ринкові інструменти, млн євро)	22) 25)	56 546,3 w	36 090,3 w	40 286,0 w	54 436,1 w	53 253,6 w	66 985,2 w
Загальний обсяг кредитів, виданих грошовими фінансовими установами резидентам (консолідовано) (млн євро)		:	:	:	:	:	:
** Зміна зобов'язань фінансового сектора за 1 рік (%)		:	:	:	:	:	:
** Приватний кредитний потік, консолідований, відносно ВВП (%)		:	:	:	:	:	:
** Приватний борг, консолідований, відносно ВВП (%)		:	:	:	:	:	:
Відсоткові ставки: денні, річні (%)		1,72 w	11,60 w	16,30 w	15,00 w	7,10 w	6,78 w
Відсоткові ставки за кредитами (строком на один рік), річні (%)	26)	11,62 w	15,90 w	19,20 w	18,35 w	7,89 w	7,67 w
Відсоткові ставки за депозитами (строком на один рік), річні (%)	27)	3,20 w	12,13 w	15,64 w	15,18 w	7,22 w	6,95 w
Курс обміну євро: середній за період (1 євро = ... національної валюти)		10,533 w	30,004 w	32,143 w	28,952 w	30,790 w	32,310 w
Індекс ефективного обмінного курсу, зваженого на торгівлю, 42 країни (2015 = 100)	28)	135,4 w	86,5 w	85,4 w	94,6 w	93,2 w	91,5 w
** Зміна (Т/Т-3) індексу ефективного обмінного курсу, зваженого на торгівлю, за 3 роки, 42 країни (2015 = 100)	28)	- 0,3 sw	- 0,2 sw	- 0,1 sw	0,0 sw	0,1 sw	0,1 sw
Вартість резервних активів (у тому числі золота) (млн євро)	20) 11)	26 036,1 w	15 760,9 w	18 177,1 w	22 682,2 w	23 711,1 w	27 294,4 w

Зовнішня торгівля товарами	Примітка	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Обсяг імпорту: всі товари, всі партнери (млн євро)		45 525 sw	43 912 sw	48 423 sw	54 310 sw	47 490 w	72 843 w
Обсяг експорту: всі товари, всі партнери (млн євро)		38 277 sw	38 298 sw	40 080 sw	44 712 sw	43 053 w	68 072 w
Торговельний баланс: всі товари, всі партнери (млн євро)	29)	- 7 247 sw	- 5 614 sw	- 8 343 sw	- 9 599 sw	- 4 438 sw	
Умови торгівлі (індекс експортних цін / індекс імпортних цін * 100) (значення)	30)	106,7 sw	101,7 sw	99,6 sw	99,9 sw	105,0 sw	118,9 sw
Частка експорту до країн ЄС-27 у загальному обсязі експорту (%)		:	:	:	:	:	:
Частка імпорту з країн ЄС-27 у загальному обсязі імпорту (%)		:	:	:	:	:	:

Демографічні дані	Примітка	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Загальний коефіцієнт природної зміни чисельності населення (природний приріст): кількість народжень мінус кількість смертей (на тисячу осіб)		- 4,4	- 5,0	- 6,0	- 6,5	- 7,8	- 10,7 e
Коефіцієнт дитячої смертності: смертність дітей віком до одного року (на тисячу живонароджених)		9,2	7,7	7,1	7,1	6,8	7,2
Очікувана тривалість життя при народженні: чоловіки (років)		65,2	68,3	68,1	68,4	:	:
Очікувана тривалість життя при народженні: жінки (років)		75,3	78,0	78,0	78,3	:	:

Ринок праці	Примітка	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Коефіцієнт економічної активності осіб віком 20–64 роки: частка економічно активного населення віком 20–64 роки (%)	3) 31)	72,2 w	70,9 w	71,8 w	72,9 w	72,0 w	71,9 w
* Рівень зайнятості серед осіб віком 20–64 роки: частка зайнятого населення віком 20–64 роки (%)	3)	66,4 w	64,2 w	65,6 w	66,9 w	65,2 w	64,8 w
Рівень зайнятості серед чоловіків віком 20–64 роки (%)	3)	71,1 w	69,4 w	70,5 w	72,7 w	70,8 w	70,8 w
Рівень зайнятості серед жінок віком 20–64 роки (%)	3)	62,1 w	59,4 w	61,0 w	61,6 w	60,0 w	59,3 w
Рівень зайнятості серед осіб віком 55–64 роки: частка зайнятого населення віком 55–64 роки (%)	3)	40,4 w	38,2 w	39,5 w	41,9 w	42,1 w	41,1 w
Зайнятість за основними секторами							
Сільське, лісове та рибне господарство (%)	32) 3)	20,2 w	15,4 w	14,9 w	13,9 w	14,1 w	14,1 w
Галузь промисловості (%)	32) 3)	19,1 w	17,7 w	17,8 w	17,8 w	17,8 w	18,2 w
Будівництво (%)	32) 3)	6,4 w	6,6 w	6,5 w	7,1 w	7,0 w	7,0 w
Послуги (%)	32) 3)	54,3 w	60,3 w	60,8 w	61,2 w	61,1 w	60,7 w
Частка осіб, що працюють у державному (публічному) секторі, від сукупної зайнятості осіб віком 20–64 роки (%)		:	:	:	:	:	:
Частка осіб, що працюють у приватному секторі, від сукупної зайнятості осіб віком 20–64 роки (%)		:	:	:	:	:	:
Рівень безробіття: частка незайнятої робочої сили (%)	32) 3) 33)	8,1 w	9,5 w	8,8 w	8,2 w	9,5 w	9,8 w
Частка безробітних чоловіків (%)	32) 3) 33)	9,3 w	11,1 w	10,0 w	8,5 w	9,8 w	9,5 w
Частка безробітних жінок (%)	32) 3) 33)	6,8 w	7,7 w	7,4 w	7,9 w	9,1 w	10,1 w

Рівень безробіття серед молоді: частка незайнятої робочої сили віком 15–24 роки (%)	3)	17,4 w	18,9 w	17,9 w	15,4 w	19,3 w	19,1 w
Рівень довготривалого безробіття: частка робочої сили, яка залишалася незайнятою протягом довше 12 місяців (%)	32) 3) 33)	1,8 w	2,5 w	1,9 w	1,0 w	2,0 w	2,4 w
Рівень безробіття серед осіб (віком 25–64 роки), які здобули щонайбільше неповну середню освіту (рівні МСКО 0–2) (%)	3)	8,4 w	12,8 w	14,2 w	13,9 w	16,3 w	15,3 w
Рівень безробіття серед осіб (віком 25–64 роки) з повною вищою освітою (рівні МСКО 5–8) (%)	3)	6,0 w	7,5 w	7,2 w	6,5 w	7,4 w	8,5 w

Соціальна згуртованість	Примітка	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Середня номінальна щомісячна заробітна плата (у національній валюті)	34) 3)	2 239 bw	7 104 w	8 865 w	10 497 w	11 591 w	14 014 w
Індекс реальної заробітної плати (індекс номінальної заробітної плати, поділений на індекс інфляції) (2016 = 100)		:	119 w	134 w	147 w	158 w	175 w
Коефіцієнт Джині	35) 36) 3)	25 w	23 w	24 w	25 w	25 w	24 w
Глибина бідності		:	:	:	:	:	:
* Населення з незавершеною освітою: частка населення віком 18–24 роки, що має щонайбільше неповну середню освіту і не навчається далі в системі освіти та професійної підготовки (%)		:	:	:	:	:	:

Рівень життя	Примітка	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Кількість легкових автомобілів відносно кількості населення (кількість на тисячу населення)		147,9 sw	:	:	:	:	:
Кількість абонентів мобільного зв'язку відносно кількості населення (кількість на тисячу населення)	3) 37)	1 182,5 w	1 314,4 w	1 279,5 w	w	w	w
Рівень проникнення мобільного широкосмугового зв'язку (на 100 жителів)	3) 37)	:	41,3 w	47,5 w	w	w	w
Рівень проникнення фіксованого широкосмугового зв'язку (на 100 жителів)	3) 37)	7 w	12 w	13 w	w	w	w
Інфраструктура	Примітка	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Щільність залізничної мережі (діючі лінії на тисячу км ²)	1) 38)	35,9 sw	32,8 sw	32,7 sw	32,8 sw	32,8 sw	32,7 sw
Довжина автомагістралей (км)	39)	15 w	15 w	15 w	15 w	15 w	15 w

Інновації та дослідження	Примітка	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Державні видатки на освіту, відносно ВВП (%)	3)	6,6 sw	5,4 sw	5,3 sw	5,4 sw	5,4 sw	:
* Сукупні державні видатки на дослідження і розробки, відносно ВВП (%)	3) 40)	0,80 sw	0,45 sw	0,47 sw	0,43 sw	0,40 sw	0,29 sw
Асигнування з державного бюджету або витрати на дослідження і розробки (GBAORD), як відсоток від ВВП (%)	3) 41)	0,30 w	0,20 w	0,20 w	0,20 w	0,20 w	0,10 w

Відсоток домогосподарств, які мають доступ до Інтернету вдома (%)	36) 42) 39)	20,2 w	59,8 w	61,5 w	65,8 w	79,2 w	82,7 w
---	----------------	--------	--------	--------	--------	--------	--------

Довкілля	Примітка	2010	2017	2018	2019	2020	2021
* Індекс викидів парникових газів, в еквівалентах CO ₂ (1990 = 100)	43)	43,7 ew	37,1 ew	40,3 ew	39,4 ew	34,7 ew	w
Енергоемність економіки (кг нафтового еквіваленту на 1 000 євро ВВП у постійних цінах 2015 року)		:	:	:	:	:	:
Частка електроенергії з відновлюваних джерел від сукупного обсягу споживання електроенергії (%)	3)	7,2 ew	9,2 sw	10,3 w	9,4 w	11,5 w	10,6 w
Частка автомобільного транспорту у внутрішніх вантажних перевезеннях (на основі тонно-км) (%)	39) 44)	29,8 w	38,1 w	42,7 w	41,4 w	42,3 w	w

Енергетика	Примітка	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Виробництво усієї первинної енергії (тис. тне)		77 526	58 890	60 886	60 355	57 121	:
Видобуток сирої нафти первинним методом (тис. тне)		3 590	2 208	2 341	2 478	2 476	:
Видобуток твердого палива первинним методом (тис. тне)		32 142	13 517	14 338	14 186	12 690	:
Видобуток газу первинним методом (тис. тне)		15 436	15 471	16 487	16 261	15 856	:
Чистий імпорт усієї енергії (тис. тне)		41 906 s	33 167 s	32 347 s	32 976 s	29 487 s	:
Сукупне внутрішнє споживання енергії (тис. тне)		132 795	89 768	93 851	89 641	86 583	:
Сукупний обсяг виробництва електроенергії (ГВт·год)	3)	188 828	155 990	159 796	154 012	148 264	150 042 w

Сільське господарство	Примітка	2010	2017	2018	2019	2020	2021
Індекс обсягу сільськогосподарського виробництва товарів і послуг (у цінах виробника) (2010 = 100)	6)	100,0 w	132,7 w	143,6 w	145,7 w	130,9 w	152,4 w
Використовувана сільськогосподарська площа (тис. га)		41 275,6 w	41 274,3 w	41 259,9 w	41 138,4 w	41 144,2 w	41 144,2 w
Поголів'я: живе поголів'я великої рогатої худоби (тис. голів, на кінець періоду)		4 494,4 w	3 530,8 w	3 332,9 w	3 092,0 w	2 874,0 w	2 644,0 w
Поголів'я: живе поголів'я свиней (тис. голів, на кінець періоду)		7 960,4 w	6 109,9 w	6 025,3 w	5 727,4 w	5 876,2 w	5 608,8 w
Поголів'я: живе поголів'я овець і кіз (тис. голів, на кінець періоду)	3)	1 731,7 sw	1 309,3 sw	1 268,6 sw	1 204,5 sw	1 140,4 sw	:
Сире молоко в наявності на фермах (тис. т)		11 248,5 w	10 280,5 w	10 064,0 w	9 663,2 w	9 263,6 w	8 713,9 w
Зібраний врожай: злакові (у тому числі рис) (тис. т)	3)	38 678,6 sw	60 677,8 sw	69 101,9 sw	74 425,2 sw	64 333,4 sw	:
Зібраний врожай: цукровий буряк (тис. т)		13 749,2 w	14 881,6 w	13 967,7 w	10 204,5 w	9 150,2 w	10 853,9 w
Зібраний врожай: овочі (тис. т)		8 246,7 w	9 369,4 w	9 543,0 w	9 801,9 w	9 747,5 w	10 038,3 w

Джерело: Євростат та/або статистичні органи в Україні

: = дані недоступні

b = розрив часового ряду

e = оціночна вартість

p = проміжні дані

s = розрахункові дані (оцінка) Євростату

w = дані, надані національним органом статистики та під його відповідальність, опубліковані «як є» та без будь-яких гарантій щодо їхньої якості

та дотримання статистичної методології ЄС

* = індикатор «Європа 2020»

** = індикатор Процедури макроекономічного дисбалансу (MIP)

Виноски:

- 1) Дані, надані Державною службою України з питань геодезії, картографії та кадастру.
- 2) Дані надано згідно з новою Класифікацією видів цільового призначення земель.
- 3) Дані за 2014–2021 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя, а також тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей.
- 4) Дані за 2014–2021 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя, а також тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей.
Особи віком 15–70 років.
- 5) Коригування на ефект календарних днів динамічного ряду індексів до середньомісячного значення бази. (2016) року здійснюється за програмою DEMETRA+ з використанням методу TRAMO/SEATS.
- 6) Дані за 2014–2021 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя, а також тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей.
- 7) Дані за 2014–2021 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя, а також тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей.
- 8) Інформація за 2021 рік включає дані зі звітів підприємств, які були подані в ініціативному порядку.
- 9) Інфляція споживчих цін
- 10) Дані за 2014–2021 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя, а також тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей.
- 11) Дані за 2014–2021 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя, а також тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей.
- 12) Із 2020 року Національний Банк України вдосконалив узагальнення даних щодо прямих іноземних інвестицій, та в цьому

контексті реінвестовані доходи нефінансових корпорацій було включено до даних щодо потоків та запасів ПІІ. Відповідно, за період 2015–2019 років дані щодо ПБ, МІП та ПІІ було переглянуто.

- 13) Із 2021 року Національний банк України удосконалив узагальнення даних щодо прямих іноземних інвестицій, та в цьому контексті кредити між підприємствами було включено до даних щодо потоків та запасів ПІІ. Відповідно, за період 2015–2020 років дані щодо ПБ, МІП та ПІІ було переглянуто.
- 14) Дані щодо ПІІ були перераховані для держав-членів ЄС-27, за винятком Великої Британії.
- 15) Дані перераховано з урахуванням переглянутого ВВП.
- 16) Дані за 2014–2021 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя, а також тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей.
- 17) Модифікована готівкова база (Посібник зі статистики державних фінансів 2014 року).
- 18) Дані за 2014–2021 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя, а також тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей.
- 19) Державний та гарантований державою борг.
- 20) Активи та борги, конвертовані з доларів США в євро за крос-курсом на кінець звітного року.
- 21) Активи та борги, конвертовані з доларів США в євро за крос-курсом на кінець звітного року.
Дані за 2014–2021 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя, а також тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей.
- 22) Конвертовано в євро за річним обмінним курсом на кінець періоду.
- 23) Монетарний агрегат М1 включає: певні зобов'язання депозитних корпорацій-резидентів перед секторами економіки-резидентами, крім сектора загального державного управління та інших депозитних корпорацій; валюту в обігу поза депозитними корпораціями; переказні депозити в національній валюті.
- 24) М2 складається з М1 та переказних депозитів в іноземній валюті та інших депозитів.
- 25) М3 складається з М2 та цінних паперів, крім акцій.
- 26) Середньозважена процентна ставка за всіма інструментами рефінансування Національного банку.
- 27) Розподіл депозитних сертифікатів Національного банку України.
- 28) Індекс номінального ефективного обмінного курсу гривні (2015=100), 39 країн.
- 29) Дані за 2014–2021 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя, а також тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей.
- 30) Індекс на основі попереднього року
- 31) У 2019 році поняття «економічно активне населення» було замінено на поняття «робоча сила».
- 32) Особи віком 15–70 років.
- 33) Особи віком від 15 років і старше.
- 34) Дані стосуються підприємств та їхніх відокремлених структурних підрозділів з чисельністю від 10 працівників. Дані до

2010 року не слід порівнювати з даними, починаючи з 2010 року.

- 35) Із 2011 року при розрахунку показників населення та домогосподарств, що аналізуються за рівнем матеріального добробуту, використовується шкала еквівалентності: коефіцієнт 1 присвоюється першому члену домогосподарства, а 0,7 — решті. Базові показники до 2007 року були перераховані з урахуванням цієї шкали еквівалентності.
- 36) Дані за 2014–2021 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя, а також тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей.
- 37) Державна служба статистики України не має такої інформації. Цю інформацію збирає Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сферах електронних комунікацій, радіочастотного спектра та надання послуг поштового зв'язку.
- 38) Дані за 2014–2021 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя, а також тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей.
Дані, надані Державною службою України з питань геодезії, картографії та кадастру.
Дані надано згідно з новою Класифікацією видів цільового призначення земель.
- 39) Дані за 2014–2021 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя, а також тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей.
- 40) Дані за 2014–2021 роки наведено без урахування тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим, м. Севастополя, а також тимчасово окупованих територій Донецької та Луганської областей. Інформація за 2021 рік сформована на основі даних зі звітів підприємств, які були подані в ініціативному порядку.
- 41) Інформація за 2021 рік сформована на основі даних зі звітів підприємств, які були подані в ініціативному порядку.
- 42) Частка осіб, які користувалися Інтернетом вдома.
- 43) Дані за 2021 рік поширюються 25.04.2023 року.
- 44) Дані відсутні відповідно до підпункту 1 пункту 1 Закону України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» від 3 березня 2022 року № 2115-IX.

